

ISSN 1987-5789

ეკონომიკა და ბიზნესი

ECONOMICS AND BUSINESS
ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС

1

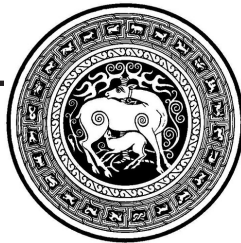
ტომი VIII, №1, იანვარი-მარტი
Volume VIII, No.1, January-March
Том VIII, No.1, Январь-Март

2015

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის საერთაშორისო რეფერირებადი და
რეცენზირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი

International refereed and reviewed scientific and practical journal
of the Faculty of Economics and Business,
Iv. Javakhishvili Tbilisi State University

Международный реферируемый и рецензируемый научно-
практический журнал факультета Экономики и Бизнеса Тбилисского
государственного университета им. Ив. Джавахишвили

გამოდის – 2008 წლის იანვრიდან – ორ თვეში ერთხელ,
2015 წლიდან – კვარტალში ერთხელ

Published since January, 2008 once in two months,
Since 2015- Quarterly

რედაქციის მისამართი: თბილისი, უნივერსიტეტის ქ., №1,
თსუ მადლივი კორპუსი, მე-13 სართ.,
ტელ. 230-36-68, 599-10-38-16; 599 24-77-47.
e-mail: ebf.journal@tsu.ge

სარედაქციო კოლეგია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები: რამაზ აბესაძე, იური ანანიაშვილი, თემურ ბერიძე, სიმონ გელაშვილი, რევაზ გველესიანი, რევაზ გოგოხია (მთავარი რედაქტორი), თამაზ ზუბიაშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი), ნუგზარ თოდუა, ირაკლი კოვზანაძე, მაია მარგველაშვილი, ქეთევან მარშავა, მურთაზ მაღრაძე, იაკობ მესხია, ელგუჯა მექვაბიშვილი, დავით ნარმანია, ვლადიმერ პაპავა (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი), ავთანდილ სილაგაძე (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი), დემურ სიჭინავა, მირიან ტუხაშვილი, გიორგი ლაღანიძე, თეიმურაზ შენგელია, ლეო ჩიკავა (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი), ნოდარ ხადური, ელენე ხარაბაძე, ეთერ ხარაიშვილი.

EDITORIAL BOARD

Doctors of Economic Sciences, Professors: Ramaz Abesadze, Iuri Ananiashvili, Temur Beridze, Giorgi Gaganidze, Simon Gelashvili, Revaz Gvelesiani, Revaz Gogokhia (Editor-in-chief), Tamaz Zubiasvili (Executive Secretary), Nugzar Todua, Irakli Kovzanadze, Maya Margvelashvili, Ketevan Marshava, Murtaz Magradze, Iakob Meskhia, Elguja Mekvabishvili, David Narmania, Vladimer Papava (Academician of the National Academy of Sciences of Georgia), Avtandil Silagadze (Academician of the National Academy of Sciences of Georgia), Demur Sichinava, Mirian Tukhashvili, Temur Shengelia, Leo Chikava (Corresponding Member of the Georgian National Academy of Sciences), Nodar Khaduri, Elene Kharabadze, Eter Kharaisvili.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Доктора экономических наук, профессора: Рамаз Абесадзе, Темур Беридзе, Георгий Геганидзе, Симон Гелашвили, Реваз Гвелесиани, Реваз Гогохия (главный редактор), Тамаз Зубиашвили (ответственный секретарь), Нугзар Тодуа, Ираклий Ковзанадзе, Муртаз Маградзе, Майя Маргвелашвили, Кетеван Маршава, Елгуджа Меквабишвили, Якоб Месхия, Давид Нармания, Владимир Папав (Академик Национальной Академии Наук Грузии), Автандил Силагадзе (Академик Национальной Академии Наук Грузии), Демур Сичинава, Мириан Тухашвили, Темур Шенгелия, Лео Чикава, (член корреспондент Национальной Академии Наук Грузии), Нодар Хадури, Элене Харабадзе, Этер Хараишвили.

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები

ვოლფგანგ ვენგი – ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი, ოლეგ კარასევი – ლომონოსოვის სახ. მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტატისტიკის კათედრის გამგე, ეკონ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი, იან მიხალეკი - ვარშავის უნივერსიტეტის ეკონომიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დეკანი, ეკ. მეცნ. დოქტორი, დიმიტრი სოროკინი - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ეკ. მეცნ. დოქტორი, ტომას ჰალდმა – ტარტუს უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი.

FOREIGN MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

Wolfgang Weng – Professor at Berlin University, Oleg Karasevi – Lomonosov Moscow State University, Department of Statistics Doctor of Economic Sciences, professor, Jan Mikhaleki - Dean of Faculty of Economics, University of Warsaw, Doctor of Economic Sciences, Dmitry Sorokin - Corresponding Member of the Russian Academy, Doctor of Economic Sciences, Toomas Haldma – Tartu University’s Dean Faculty of Economics and Business Administration, Professor.

ИНОСТАННЫЕ ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

Вольфганг Венг – профессор Берлинского Технического Университета, Олег Карасев – зав. кафедрой статистики Московского Государственного Университета им. Ломоносова, д.э.н., профессор, Ян Михалек – декан факультета экономических наук Варшавского Университета, д.э.н., профессор, Дмитрий Сорокин – член корреспондент Российской Академии Наук, д.э.н. профессор, Томас Халдма – декан факультета экономики и администрирования бизнеса университета Тарту, профессор.

სარჩევი

ქურნალ „ეკონომიკა და ბიზნესი“ ავტორებს 8

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

რევაზ ჰველესიანი. ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებისა და ინტერესთა ჯგუფების ურთიერთობის პრობლემები 9
პაატა კოლუაშვილი. რა უნდა გავიზიაროთ ამერიკული გამოცდილებიდან 19
ბაღირ რაშიშვილი. საქართველოს პოზიცია გლობალურ გეოსტრატეგიულ ლანდშაფტში 39
ჯემალ ხარბონაშვილი. ანტუან მონკრეტენი (1575-1621) „პოლიტიკური ეკონომიის“ სათავეებთან (დაბადებიდან 440 წელი) 53

მიკროეკონომიკა. მაკროეკონომიკა. ეკონომიკური

გულნაზ ერქომაიშვილი. აგრარული სექტორის განვითარების ხელშემწყობი ეკონომიკური პოლიტიკა საქართველოში 65
თენგიზ ვერულავა, მაკა ბაბულანი. გადაუდებელი დაავადებების ფინანსური ხელმისაწვდომობა საქართველოში75
ნონა ქარქუაშვილი. სტრატეგიის ფორმირებისა და აღსრულების აქტუალური საკითხები თანამედროვე ქართულ ორგანიზაციებში 87
ნათია ღაღელიშვილი. საქართველოს სამომავლო პერსპექტივები ასოცირების შეთანხმების კონტექსტით 101

მენეჯმენტი. მარკეტინგი. ტურიზმი

გიორგი ღაღანიძე. კონკურენტული უპირატესობის ძიებაში 113
მანია გოგოსია. ინფლაციის და პროცენტის ნორმის თეორიული მოდელების ზოგიერთი საკითხი 127
ნუგზარ თოღუა,თეონა ღოჭვირი. საქართველოს ბაზარზე მომხმარებელთა ქცევის მარკეტინგული კვლევა დისპერსიული ანალიზის გამოყენებით 137

ანალიტიკური ინფორმაცია

გიორგი ბყეშელაშვილი,სალომე ყიფიანი. საქართველოს საავტომობილო გადაზიდვების ზრდის შესაძლებლობები149

ახალი წიგნები: როგორია პროფესიონალ - რეპრეზენტთა აზრი?

Мириан Тухашвили. Фундаментальное исследование (А.Г.Злотников. Демографические идеи и концепции. Минск, Право и Экономика, 2014, 388 с.) 155
გივი ბელიანაშვილი. საინტერესო და ფრიალ საჭირო ნაშრომი (Абесадзе Р., Бурдули В. Структурные и инновационные проблемы кономического развития. Институт Экономики Паата Гугушвили ТГУ. Тбилиси, 2014. – 372 стр.) 158

ქურნალში - „ეკონომიკა და ბიზნესი“, სამეცნიერო სტატიების წარდგენისა და გამოქვეყნების ახალი სტანდარტები 165

CONTENTS

To the authors of the Journal “Economics and Business”8

ECONOMIC THEORY AND ECONOMIC POLICY

- R. GVELESIANI. Problems of Relation between Economic Policy Implementers and Interest Groups 9
- P. KOGUASHVILI. What to Share from American Experience 19
- B. RAMISHVILI. Georgia’s Position in the Gobar Geostrategic Landscape .. 39
- J. KHARITONASHVILI. Antoine de Montchrestien (1575-1621) at the Origins of „Political Economy“ (440 years from the birth) 53

MICROECONOMICS. MACROECONOMICS . ECONOMETRICS

- G. ERQOMAISHVILI. Economic Policy Contributing to the Development of Agricultural Sector in Georgia 65
- T. VERULAVA, M. GABULDANI. The Accessibility of Emergency Neurosurgical Diseases of Universal Health Care Program 75
- N. KARKUZASHVILI. The Topical Issues of Strategy Formation and Its Execution in the Modern Georgian Organizations 87
- N. DAGHELISHVILI. Future Prospects of Georgia in the Context of the Association Agreement 101

MANAGEMENT. MARKETING. TOURISM

- G.GAGANIDZE. Searching Competitive Advantages 113
- M.GOGOKHIA. Some of the Issues of Inflation and Interest Rate’s Theoretical Modeling 127
- N. TODUA, T. DOTCHVIRI. Marketing Research of Consumer Behavior on the Georgian Market Using Analysis of Variance 135

ANALYTICAL INFORMATION

- G. TKESHELASHVILI, S. KIPIANI. The Growth Possibilities of Trucking in Georgia 149

NEW BOOKS : WHAT IS PROFESSIONAL – EVALUATION OPINION?

- M. TUKHASHVILI . Fundamental Research .G.Zlotnikov.Demographic Ideas and Concepts . . Minsk, Law and Economics , 2014 , 388 p.) 155
- G.BEDIANASHVII. Interesting and Very Necessary Work(R.Abesadze, V.Burduli, Structural Problems of Economic Development and Innovation, Tb., 2014, 372 p ; in Russian) 158

- Journal of “ Economics and Business “ Scientific articles and publication of new standards 165

СОДЕРЖАНИЕ

Авторам журнала «Экономика и бизнес» 8

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА

- Р. ГВЕЛЕСИАНИ.** Проблемы взаимоотношения проводников экономической политики и групп интересов 9
- П. КОГУАШВИЛИ.** Что мы можем разделить из американского опыта.....19
- Б. РАМИШВИЛИ.** Позиция Грузии в глобальном геостратегическом ландшафте39
- ДЖ. ХАРИТОНАШВИЛИ.** Антуан Монкретьен (1575-1621) к истокам политической экономии (440 лет со дня рождения)53

МИКРОЭКОНОМИКА, МАКРОЭКОНОМИКА, ЭКОНОМЕТРИКА

- Г. ЕРКОМАИШВИЛИ.** Экономическая политика содействующая развитию аграрного сектора65
- Т. ВЕРУЛАВА, М. ГАБУЛДАНИ.** Финансовая доступность неотложных заболеваний в Грузии75
- Н. КАРКУЗАШВИЛИ.** Актуальные вопросы формирования и исполнения стратегии в современных грузинских организациях..... 87
- Н. ДАГЕЛИШВИЛИ.** Будущие перспективы Грузии в контексте соглашения асоциирования101

МЕНЕДЖМЕНТ. МАРКЕТИНГ. ТУРИЗМ

- Г. ГАГАНИДЗЕ.** В пойсках конкурентного преимушества 113
- М. ГОГОХИЯ.** Некоторые вопросы теоретических моделей инфляции и нормы процента127
- Н. ТОДУА, Т. ДОЧВИРИ.** Маркетинговое исследование потребительского поведения на рынке Грузии с использованием дисперсионного анализа135
- Г. ТКЕШЕЛАШВИЛИ, С. КИПИАНИ.** Возможности роста автомобильного перевоза Грузии 149

НОВЫЕ КНИГИ: КАКОВО МНЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛОВ-РЕЦЕНЗЕНТОВ?

- М. ТУХАШВИЛИ.** Фундаментальное исследование (А.Г. Злотников. Демографические идеи и конференции. Минск, Право и Экономика, 2014, стр.388) 155
- Г. БЕДИАНАШВИЛИ.** Интересный и очень нужный труд (Р.Абесадзе, В.Бурдули: Структурные и инновационные проблемы экономического развития. Тб., 2014, стр.372)..... 158
- Новые стандарты представления и опубликования научных статей в журнале «Экономика и бизнес» 165

ჟურნალ “ეკონომიკა და ბიზნესის” ავტორებს

თქვენს ყურადღებას მივაპყრობთ ჩვენი ჟურნალისათვის სტატიების გაფორმების ახალ სტანდარტებზე, რომლის მიზანია ჟურნალის რაც შეიძლება მაქსიმალურად ჩართვა საერთაშორისო ბრუნვაში, ასევე ბიბლიოგრაფიული აღწერისა და სამეცნიერო ციტირების საერთაშორისო ბაზაში, ანუ ის, რომ ჟურნალში გამოქვეყნებული სტატიების ძირითადი დებულებები და დასკვნები ხელმისაწვდომი გახდეს საზღვარგარეთის ფართო აუდიტორიისათვის. ახლა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სტატიის ინგლისურენოვანი ანოტაცია და გამოყენებული ლიტერატურის სია, რამეთუ არა უშუალოდ ტექსტით, არამედ არსებითად მხოლოდ აღნიშნულის მეშვეობითაა შესაძლებელი საზღვარგარეთელ მკითხველთა ყურადღების მიპყრობა სტატიის თემისადმი. შესაბამისად, ყველა ავტორის ინტერესებშია მაქსიმალურად ბეჯითად მიუდგეს სტატიის აღნიშნული ბლოკების მომზადების და მათი მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფას.

აღნიშნულთან ერთად გაცნობებთ, რომ 2015 წლიდან იცვლება ჟურნალის ფორმატი, სტრუქტურა და გამოსვლის პერიოდულობა: A5 ფორმატიდან გადავდივართ A4-ზე, ხოლო თუ ჟურნალი 2008-2014 წლებში წელიწადში გამოდიოდა 1 ტომი 6 ნომრით (სულ გამოიცა 7 ტომი 42 ნომრით), 2015 წლიდან გამოვა კვარტალურად, ე.ი. წელიწადში 1 ტომი 4 ნომრით. შესაბამისად, წინამდებარე ჟურნალი VIII ტომის პირველი ნომერია.

არსებითად იცვლება სტატიათა რეცენზირების წესიც, რომლის არსია ანონიმური რეცენზირება რეიტინგული სისტემით.

აღნიშნულ და სხვა სიახლეებს შეგიძლიათ გაეცნოთ ჟურნალის დანართში – „ჟურნალში - “ეკონომიკა და ბიზნესი”, სამეცნიერო სტატიების წარმოდგენისა და გამოქვეყნების ახალი სტანდარტები.”

**ჟურნალ “ეკონომიკა და ბიზნესის”
რედაქცია**

**ეკონომიკური პოლიტიკის
გამტარებლებისა და ინტერესთა
ჯგუფების ურთიერთობის
პრობლემები**

რეზაზ ბველსიანი

**ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკური პოლიტიკის
კათედრის ხელმძღვანელი, ეკონომიკური პოლიტიკის ქართულ-
გერმანული ინსტიტუტის დირექტორი**

ახალი პოლიტიკური ეკონომიის მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს ინტერესთა ჯგუფების წარმოშობისა და მათი ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე გავლენის გაანალიზება და შეფასება. აქედან გამომდინარე, სტატიის მიზანია გაანალიზოს ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლებისა და ინტერესთა ჯგუფების ურთიერთობის პრობლემები, კერძოდ, ინტერესთა ჯგუფების გავლენა ეკონომიკურ პოლიტიკაზე და მისი წინააღმდეგობრივი შედეგები.

**საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური პოლიტიკის
გამტარებლები, ინტერესთა ჯგუფები; მიზანთა კონფლიქტი,
ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებები.**

მ. ოლსონმა თავის ნაშრომებში საფუძველი ჩაუყარა ლობისტური ჯგუფების ორგანიზების თეორიას. მან უჩვენა, თუ რა მიზნით და როგორ ყალიბდება თანამედროვე საზოგადოებაში ინტერესთა ჯგუფები, რომლებიც თავიანთი წევრების განსახიფთღო კოლექტიურ საქონელთან წვდომას უზრუნველყოფენ. ოლსონი დიდ საფრთხეს ხედავდა იმაში, რომ საზოგადოებრივი ინტერესების ორგანიზება სიმეტრიულად არ ხორციელდება. სხვისი კაპიტალის მითვისებისა და მოხმარების საფრთხისა და ორგანიზაციის ხარჯების გამო, როგორც წესი, პატარა ჯგუფების განსაკუთრებული ინტერესები შესაძლოა, ინსტიტუციურად ბევრად უფრო მჭიდროდ დაუკავშირდეს ერთმანეთს, ვიდრე უფრო მოზრდილ ჯგუფთა ინტერესები. თუმცა, როდესაც პატარა, კარგად ორგანიზებული ინტერესთა ჯგუფები ქვეყნის ეკონომიკურ პოლიტიკაზე მეტისმეტად დიდ გავლენას

ახდენენ, ისინი გრძელვადიან პერსპექტივაში ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ ცვლილებებს ბლოკავენ. მიზანმიმართული ღობიზმის საშუალებით ისინი ცდილობენ, გაზარდონ თავიანთ წევრთა შემოსავალი, მაშინაც კი, როდესაც იგი არა საყოველთაო კეთილდღეობის ზრდასთან, არამედ, წმინდა გადანაწილებასთან არის დაკავშირებული [1].

ეკონომიკურ-პოლიტიკურ მიზნებს შორის კონფლიქტი

ეკონომიკურ-პოლიტიკურ მიზნებს შორის კონკურენცია შეფასების პრობლემებს უკავშირდება, რაც აძლევს ეკონომიკურ-პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებას. ორი კონფლიქტური მიზნის ურთიერთდამოკიდებულების თვალსაზრისით, საქმე ეხება მათ შორის მაქსიმალური კომპრომისის მიღწევას. თუ არ გავითვალისწინებთ ინსტრუმენტების გამოყენებასთან დაკავშირებულ ხარჯებს, მაშინ რეალიზების ხარისხის მიხედვით, საუკეთესო იქნებოდა ის კომბინაცია, რომლის დროსაც ამ მიზანთაგან ერთ-ერთთან მიახლოება უფრო მეტ სარგებლობას მოგვიტანდა იმ ალტერნატიულ ხარჯებთან შედარებით, რაც დაკავშირებული იქნებოდა ნებისმიერი სხვა მიზნის მიღწევასთან [2, გვ. 280-281].

სწორედ მიზანთა ასეთი კონფლიქტის მაგალითზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ფასების სტაბილურობასა და დასაქმების მაღალ დონეს შორის ურთიერთკავშირი არსებობს, თუ მხედველობაში მივიღებთ მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის პოლიტიკის კონვენციონალურ ინსტრუმენტებს [4, გვ. 177-194].

ეკონომიკურ-პოლიტიკურ მიზნებს შორის ამგვარი კონკურენტული ურთიერთობების მიზეზი ცნობილი გახდება, როცა დადგინდება:

- თუ რამდენი ინსტრუმენტის გამოყენებაა შესაძლებელი მიზნის მისაღწევად;
- მიზანთა კომპლექსის განსახორციელებლად ინსტრუმენტების გამოყენება როგორ წარიმართება მართვის არსებული უნარ-ჩვევების მიხედვით;
- რა გვერდითი მოვლენების პირობებში ხდება მიზნის რეალიზება [2, გვ. 281].

მიზანთა კონფლიქტის პირველი მიზეზი ის შეუსაბამობაა, რაც დასახულ მიზანსა და მისი მიღწევის საშუალებებს შორის არსებობს. მაგ., როცა მოცემულია ორი მიზანი და ერთი საშუალება და ამ უკანასკნელის გამოყენებას ერთ-ერთი მათგანის მიმართ ორივე მიზნისათვის ნეგატიური გვერდითი შედეგი მოაქვს. ამ შემთხვევაში ნეგატიური გვერდითი შედეგების კომპენსირება სხვა ინსტრუმენტის გამოყენებით ხდება, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ რაოდენობრივი თანაფარდობა

მიზნებსა და საშუალებებს შორის, თითქოს ეკონომიკურ-პოლიტიკური წარმატების საწინდარი იყოს. ამას ხშირად ხელს უწყობს, როგორც ინსტრუმენტების შეზღუდული რაოდენობა, ასევე გაურკვეველობა გვერდითი ზეგავლენის შედეგებთან დაკავშირებით.

ინსტრუმენტების გამოყენების საფუძველზე მიზანთა კონფლიქტები მაშინაც წარმოიშობა, როცა უზრუნველყოფილია რაოდენობრივი თანაფარდობა მიზნებსა და საშუალებებს შორის; საქმე ის არის, რომ მართალია, გადაწყვეტილების გამტარებელი წინასწარ ვარაუდობს იმას, თუ რა ზეგავლენა ექნება მის მიერ ინსტრუმენტების გამოყენებას, მაგრამ თავიდან შეუძლებელია იმის გათვალისწინება – შეძლებს თუ არა იგი სხვა მიზანთა რეალიზების დონის ფაქტობრივ გაკონტროლებასაც.

შემოთავაზებული კლასიფიკაცია, უპირველეს ყოვლისა, ქცევაზე ორიენტირებულ პოზიციას წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში ანგარიში უნდა გაუწიოთ იმ გარემოებას, რომ მართვის ყველა სოციოეკონომიკური ტექნოლოგია, საბოლოო ანგარიშით, იმის მიხედვით შეფასდება თუ როგორი რეაქცია ექნება მათზე ეკონომიკურ სუბიექტებს [5, გვ. 97]. სწორედ ეს იწვევს გაურკვეველობას იმის თაობაზე, თუ როგორ წარიმართება ეკონომიურ-პოლიტიკური ინსტრუმენტების გამოყენება და რა შედეგები მოჰყვება მას.

შესაძლებელია, ერთმანეთისაგან განვასხვაოთ:

- მიზანზე პირდაპირი ზემოქმედების ინსტრუმენტები და
- ინსტრუმენტები, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს ქცევებზე (არაპირდაპირი მოქმედების ინსტრუმენტები) [6, გვ. 312], [5, გვ. 99].

პირდაპირი მოქმედების ინსტრუმენტთა გამოყენების უშუალო შედეგი, იმ პირობებში, როცა სხვა ყველაფერი უცვლელი რჩება, დასახულ მიზანზე ზემოქმედება იქნება. გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია ის რეაქციები, რაც მათ გამოყენებაზე ექნებათ კერძო ეკონომიკურ ერთეულებს. საქმე ის არის, რომ ამგვარ რეაქციებს შეუძლია გააძლიერონ ანდა შეასუსტონ მიზანზე უშუალო ზემოქმედება. რაც შეეხება არაპირდაპირი მოქმედების, ანუ ქცევებზე ზეგავლენის მომხდენ ინსტრუმენტებს, ისინი, პირიქით, ხელს უწყობენ კერძო ეკონომიკური ერთეულების მხრიდან მიზნისადმი კონფორმული რეაქციების წარმოშობას. ამრიგად, ინსტრუმენტთა ასეთი ვარიაციები სხვა არაფერია, თუ არა ცოტად თუ ბევრად ქმედითი სტიმულები, რაც ხელსაყრელ შემთხვევაში ეკონომიკური გეგმების მიზნისადმი კონფორმული ცვლილებების საშუალებას იძლევა.

**ინტერესთა ჯგუფების გავლენა ეკონომიკურ-
პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე**

ეკონომიკური პოლიტიკის მოქმედება თუ უმოქმედობა შესაძლებელია ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებელსა და ინტერესთა ჯგუფებს შორის ნებაყოფლობითი შეთანხმების საგნად იქცეს [5, გვ.109]. აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკონომიკურ სუბიექტებთან შეთანხმებას იმ შემთხვევაში ცდილობს, როდესაც ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნებს ეკონომიკურ ინტერესთა კონფლიქტები საფრთხეს უქმნის. ამ ინსტრუმენტის შინაარსის გასაგებად მნიშვნელოვანია გავეცნოთ განვითარებულ ქვეყნებში მოქმედ ნორმებს. მათ შორის გავრცელებულია „ჩარჩო ხელშეკრულება ექსპანსიისა და სტაბილურობის შესახებ“. ასეთი ხელშეკრულება სახელმწიფოსა და შრომის ბაზრის მხარეებს შორის შეთანხმების რეკომენდაციას გვაძლევს. ზოგჯერ სახელმწიფოს მხრიდან საჭიროა კონიუნქტურის მიზნობრივი სტიმულირება, ხოლო შრომის ბაზრის მხარეთა მიერ – დათმობა სტაბილიზაციის პოლიტიკის სასარგებლოდ. განვითარებულ ქვეყნებში ასეთი თანხმობის ინსტიტუციურ პლატფორმას წარმოადგენს კანონები ეკონომიკური სტაბილურობისა და ზრდის ხელშეწყობის შესახებ. ამ ტიპის კანონები განვითარებისა და ზრდის მიზნის მისაღწევად რეგიონული ხელისუფლების, პროფკავშირებისა და მეწარმეთა გაერთიანებების ერთდროულ და ურთიერთშეთანხმებულ მოქმედებას უწყობს ხელს [2, გვ. 337-346].

ასეთი შეთანხმების მნიშვნელობის თვალსაზრისით საჭიროა იმის გაცნობიერება, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლების მიერ მიღწეული შედეგები არადაამაკმაყოფილებელი იქნება ინტერესთა ჯგუფების მოთხოვნების გათვალისწინების გარეშე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ინტერესთა ჯგუფები ეკონომიკური პოლიტიკის გატარების სფეროში ძალაუფლებას ფლობენ და ნებისთნეულად უნებლიედ ზეგავლენას ახდენენ სახელმწიფო პოლიტიკაზე. ამით კი იზღუდება ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლის ავტონომია. ინტერესთა ჯგუფების პოლიტიკური ძალაუფლების მიხეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი პოლიტიკოსებს და თავიანთ წევრებს ისეთ ინფორმაციებს აწვდიან, რომლის მიღებაც მათთვის სხვა შემთხვევაში მნიშვნელოვან ხარჯებთან იქნებოდა დაკავშირებული. შესაძლოა ვივარაუდოთ, რომ პოლიტიკოსები, როგორც წესი, არასაკმარის ცოდნას ფლობენ კონკრეტული ეკონომიკურ-პოლიტიკური ღონისძიებების ზემოქმედებისა და ამომრჩევლების პრიორიტეტების შესახებ, ეკონომიკურ-პოლიტიკური მიზნებისა და საშუალებების თვალსაზრისით. ინტერესთა ჯგუფების მიერ მსგავსი ინფორმაციებით უზრუნველყოფა, შედარებით ნაკლებ ხარჯებთან არის დაკავშირებული. მეორე მხრივ, ინტერესთა

გაერთიანებებს შეუძლიათ თავიანთ წევრებს ასევე ზუსტი ინფორმაცია მიაწოდონ სახელმწიფო ღონისძიებების ეფექტურობის შესახებ და ამით ხელი შეუწყონ ინდივიდუალური საარჩევნო გადაწყვეტილების მიღებისას საჭირო ცოდნის დონის გაუმჯობესებას. ალიანსთა ძალაუფლება ასევე შესაძლებელია ეფუძნებოდეს იმ ფაქტს, რომ მათ ორგანიზებულობის მაღალი ხარისხის გამო შეუძლიათ მიზანმიმართული აქციებით გავლენა მოახდინონ მთლიან ეკონომიკურ სისტემაზე. ალიანსების მსგავსი „საბაზრო ძალაუფლება“ გამოხატულებას ჰპოვებს ორგანიზებული გაფიცვის ან გარკვეულ პროდუქტებზე ბოიკოტის ფორმით [12, გვ. 294]. იმის გათვალისწინებით, რომ დაუშვებელია ინტერესთა ჯგუფების ძალაუფლების შეზღუდვა, ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებლები შემდეგ ალტერნატივებს შორის არჩევანის წინაშე დგანან:

- ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნების განხორციელებას ისინი ცდილობენ იმ პირობებში, როდესაც შესაძლებელია ინტერესთა ჯგუფებმა მათზე ზეგავლენა მოახდინონ. ამასთანავე, აცნობიერებენ იმას, თუ რამდენად არიან ინტერესთა ჯგუფები პასუხისმგებელი იმ ზიანზე, რომელიც ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნებს ეხება;

- ისინი ცდილობენ ინტერესთა ჯგუფებთან შეთანხმებას იმ საფუძველზე, რომ მიზნის ასეთი დაზარალებით თვით ინტერესთა ჯგუფების წარმომადგენლებიც ზარალდებიან.

ფასების სტაბილურობისა და დასაქმების მაღალი დონის მიზნებს შორის კონფლიქტი პირველი ალტერნატივის გამოხატულებაა. ამ დროს ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებელი ფასების სტაბილურობის პირობებში დასაქმების მაღალი დონის უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებლობას საქონლისა და სამუშაოს მიწოდებლებს აკისრებს. ამ შემთხვევაში ეკონომიკური პოლიტიკის გამტარებელი ფასების სტაბილიზების მის ხელთ არსებულ შესაძლებლობებს გამოიყენებდა და შეაფასებდა თუ რამდენად უარყოფითად იმოქმედებდა მიწოდების პირობების დადგენა (როგორც განაწილებასთან დაკავშირებული კონფლიქტების შედეგები) დასაქმებასა და საწარმოო სიმძლავრეების ეფექტიან გამოყენებაზე. ეკონომიკური პოლიტიკის ამ პროცესთან დაკავშირებული პრაქტიკული სიძნელეები, უპირველეს ყოვლისა, იქედან გამომდინარეობს, რომ იგი საკმარისად არ ითვალისწინებს დასაქმების პრობლემის სხვადასხვა მიზეზს, მიწოდების მხრიდან სტაბილურობის დარღვევის მოქმედებათა ჩათვლით [2, გვ. 290-291].

მეორე შესაძლებლობა - შეთანხმება, როგორც ჩანს, პრაქტიკული გონების მოთხოვნაა. არსებული პოლიტიკის თვალსაზრისით იგი შეიძლება სხვადასხვანაირად შეფასდეს. ეს ინსტრუმენტი მისი კორპორაციული ასპექტის გამოა სასურველი. სტაბილურობის პოლიტიკა ადასტურებს თავისუფალ საზოგადოებაში ორგანიზებული ინტერესთა ჯგუფების არსებობას. მისი სახით

ჩვენ გაგვაჩნია მოქნილი მეთოდი, რომელიც საზოგადოებაში არსებულ ავტონომიურ ჯგუფებს ეკონომიკური პოლიტიკის წინასწარ ფორმირებაში მონაწილეობას შეაძლებინებს [7, გვ. 71]. საწინააღმდეგო პოზიციიდან, პირიქით, საეჭვოა ეკონომიკური პოლიტიკის წინასწარ ფორმირებაში, როგორც შეთანხმების მაძიებელი ხელისუფლების წარმომადგენლის, ასევე ინტერესთა ჯგუფების მონაწილეობა. განსაკუთრებით საეჭვოა ის თუ რამდენად ლეგიტიმურია ამ პროცესში ხელისუფლების წარმომადგენლის მონაწილეობა. ირღვევა თუ არა ამით დემოკრატიულად და კონსტიტუციურად გარანტირებული უფლება, რომლის მიხედვითაც ეკონომიკური პოლიტიკის გადაწყვეტილებებზე ხელი ყველას უნდა მიუწვდებოდეს? ინტერესთა ჯგუფების (გაერთიანებათა) მონაწილეობა პრობლემურია იმ მხრივ, რომ მათი შინაგანი სტრუქტურა (პარტიებისგან განსხვავებით) დემოკრატიულ საწყისებს არ ემყარება. ამ გაერთიანებებს არ აქვთ პრეტენზია იმაზე, რომ ისინი ყველა ამომრჩეველს წარმოადგენენ. უპირველეს ყოვლისა, მათ არ აქვთ საყოველთაო პოლიტიკური მანდატი, რაც აუცილებელია ეკონომიკურ პოლიტიკასა და ჩვეულებრივ პოლიტიკას შორის ურთიერთდამოკიდებულების თვალსაზრისით. ამ პოზიციის წარმომადგენელს მიაჩნია, რომ „სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა არ არის სახელმწიფო ორგანოებთან დაკავშირებული გავლენიანი ჯგუფების კონსოციუმში, არამედ იგი ეხება თითოეულ სუვერენულ მოქალაქეს, რომელიც გადასახადებს იხდის და როგორც ეკონომიკური სუბიექტი ხარჯებს სწევს“ [8, გვ. 15].

ეკონომიკური პოლიტიკის კორპორაციული ხასიათის წინააღმდეგ მარტო კონსტიტუციური პრინციპები როდი მეტყველებს, ასეთ ვითარებაში ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგებიც საეჭვო ღირებულებისაა [9, გვ.125-150]. ავტონომიურობის მხრივ დიდი მსგავსებაა ეკონომიკური პოლიტიკის სახელმწიფო გამტარებელსა და ორგანიზებულ ინტერესთა ჯგუფებს შორის. ეკონომიკური პოლიტიკის ასპექტით, პოლიტიკური გადაწყვეტილების გამტარებლის მოვალეობაა გააუმჯობესოს საწარმოო პირობები, ბიზნესის, კონკურენციისა და არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობები. რაც შეეხება ურთიერთქმედებას, მოსალოდნელია, რომ ორგანიზებული ინტერესთა ჯგუფები აღნიშნულ პირობებსა და შესაძლებლობებზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას მოახდენს (მათი მზარდი ძალაუფლების გამო). საწარმოო პირობების გაუმჯობესება, ამ შემთხვევაში, გლობალური კონტროლის საფუძველზე ხორციელდება. თუ ავიღებთ დანახარჯების შემცირების მიზანს, მაგ., ჯანმრთელობის დაცვის სისტემაში, მნიშვნელოვანია, როგორც საწარმოო პირობები, ასევე მომსახურების გაყიდვის შესაძლებლობები. მართვის სისტემაში დაგეგმილი რეფორმების თვალსაზრისით, უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელობა სწორედ დანახარჯების შემცირების მიზანს ენიჭება იმ ზეგავლენის გამო, რომელიც მასზე შესაძლებელია ინ-

ტერესთა ჯგუფებმა მოახდინოს.

„პოლიტიკური გაცვლის“ პროცესში ჩართული ინტერესთა ჯგუფები (გაერთიანებები), უპირველეს ყოვლისა, „განაწილების კოალიციათა“ ინტერესებით მოქმედებს [10, გვ. 56]. გლობალური მართვის შემთხვევაში საქმე ეხება სახელფასო და საფასო პოლიტიკასთან დაკავშირებულ უსაფრთხოებას. იგი მართვის ასპექტით პოლიტიკური გადაწყვეტილების გამტარებლის პოზიციაზე, ანდა შემოსავლების მიღების შესაძლებლობებზეა დამოკიდებული. მართვის პროცესის ორივე ვარიანტი განაწილებასთან დაკავშირებით ითვალისწინებს ორგანიზებული ჯგუფების ინტერესებს. თუმცა მათი ინტერესების დაკმაყოფილება გაცვლის ობიექტთან დამოკიდებულებაში სხვაგვარად უნდა მოხდეს. მნიშვნელოვანია, რომ სათანადოდ დაფასდეს ის პრესტიჟი, რომელსაც ინდივიდს რომელიმე დიდი გაერთიანების წევრობა ანიჭებს. ეს ხდება იმის გამო, რომ პირდაპირ თუ არაპირდაპირ გაერთიანებათა უმრავლესობა ჩართულია პოლიტიკური იდეებისა და შეხედულებების ფორმირების პროცესში.

განაწილებასთან დაკავშირებული პოზიციები გარკვეული ფორმით პოლიტიკური გაცვლის საგანს წარმოადგენს. ეს გარემოება მიშენელოვანია ორი ასპექტით. ერთი უკავშირდება მოლაპარაკებების პროცესს, მეორე კი - ასეთი მოლაპარაკებების შედეგებს, რასაც შესაძლებელია წესრიგის პოლიტიკისათვის არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდეს. რაც შეეხება მოლაპარაკებების პროცესს, იგი წარმოგვიდგება როგორც განაწილების კორპორაციული თამაში, რომელსაც რეალურ პირობებში ერთმნიშვნელოვანი შედეგი არ აქვს. პირიქით, ასეთი თამაშისათვის ნიშანდობლივია ინფორმაციის, ცდომილებისა და საფრთხის სტრატეგიული ერთობა. იგი ძირითადად გადაწყვეტილების მიღების რიტუალს უკავშირდება. სწორედ ეს რიტუალური ასპექტი გულისხმობს სხვადასხვა ბიუროკრატიულ განშტოებას, რის გამოც შედეგთან დამოკიდებულებაში ხშირად გაუთვალისწინებელი გარემოებები იჩენს თავს [11, გვ. 497-522], [3, გვ. 113-122].

* * *

გაცვლის შედეგი წარმოადგენს პოლიტიკურ საზღაურს, რომელიც მოლაპარაკებების პროცესში მიიღწევა. მსჯელობა ეხება იმ პროცესს, რომელიც წარიმართება პოლიტიკური გადაწყვეტილების გამტარებლის პოზიციისა და მასში ჩართული გაერთიანებების ინტერესთა გათვალისწინების საფუძველზე. აღსანიშნავია, რომ ამ პროცესისგან განსაკუთრებული სარგებლის მიღებას ორივე მხარე ცდილობს. თავიდანვე არამყარია ეკონომიკური სიტუაციის სტაბილიზების ის ასპექტები, რომლებიც საწარმოებს საფასო პოლიტიკასთან, ხოლო დამკირავებელს სახელფასო პოლიტიკასთან დაკავშირებით წინდახედულების გამოჩენას ავალდებულებს. პოლიტიკური საზღაური შესაძლებელია სრულიად სხვა სფეროში იყოს საძიებელი (მაგ.,

შრომითი კანონმდებლობის სფეროში). საქმე ეხება იმ შედეგებს, რაც პოლიტიკურ ინიციატივებს ემყარება და მოგვიანებით ვლინდება. სხვა მხრივ, წესრიგის პოლიტიკის ასპექტით მნიშვნელოვანია ის, რომ განსაკუთრებული ეკონომიკური სარგებელი ხშირად დაკავშირებულია საბაზრო სისტემისათვის დამახასიათებელი ინკრუსტაციის პროცესთან [2, გვ.292].

ეკონომიკური პოლიტიკა ზოგჯერ სახელმწიფოებრივი ძალადობის მაგალითებს ავლენს: ფასებისა და ხელფასების გაყინვა, იმპორტის აკრძალვა ან თითქოსდა ისეთი უწყინარი ფორმები, როგორცაა ფურაჟში მინარევეების შეტანა და სხვა. ამ შემთხვევებში ძალადობა კონფორტაციაშია ინდივიდუალურ თავისუფლებასთან.

სახელმწიფოებრივი ძალადობა, დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში, სადამსჯელო ღონისძიებების გატარებას ითვალისწინებს. მაგრამ, დამორჩილების პირობებშიც კი ინდივიდს იმის შანსსაც კი არ უტოვებს, რომ მან თავისი საკუთარი მიზნები განახორციელოს. ეკონომიკური ეფექტიანობის თვალსაზრისით ძალადობის ინსტრუმენტთა ქმედითუნარიანობა საეჭვოა იმიტომ, რომ [5, გვ. 107]:

- იგი დასჯას ემყარება. ამიტომაც ინდივიდისგან მორჩილებას უნდა მოველოდეთ და არა მიზნის მიმართ კონფორმულ ინიციატივებს. ასეთი ინიციატივები მხოლოდ მაშინ ჩნდება, როდესაც ინდივიდს მის მიერვე დასახულ მიზანთა რეალიზების შესაძლებლობა აქვს;

- რაკი ინდივიდს თავისი მიზნების რეალიზების შესაძლებლობა არა აქვს, იგი მთელ თავის დროსა და უნარს იმ საშუალებათა გამონახვას უთმობს, რომ როგორმე ძალადობასა და სასჯელს თავი დააღწიოს. სწორედ ამაზე მეტყველებს უამრავი მცდელობა იმისა, რომ ინდივიდებმა კანონმდებლობასა და გადასახადების გადახდას თავი აარიდონ;

- ძალადობა მხოლოდ მაშინ არის დროებით შედეგიანი, როდესაც ინდივიდებს, რომლებსაც იგი ეხება, მისი თავიდან აცილების არანაირი შანსი არ აქვთ. სწორედ ამიტომ მისი გამოყენება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, როდესაც ინდივიდებს არ ძალუძთ მისგან თავის დაღწევა. ამის ნათელი დადასტურებაა სსრკ-ის, პოლონეთის, ჩეხოსლოვაკიის, ბულგარეთის, იუგოსლავიის, ვიეტნამის, გერმანიისა და სხვა ქვეყნების ისტორია.

რაც შეეხება ძალადობასთან დაკავშირებულ საკანონმდებლო შეზღუდვებს, ეკონომიკური პოლიტიკის ასპექტით მნიშვნელოვანია, რომ მოქმედების თავისუფლების შეზღუდვა არ არის ძალადობრივი, თუ ინდივიდებს მათ მიერ დასახული მიზნების განხორციელების რეალური (არა მარტო ფორმალური) შესაძლებლობა აქვთ. უპირველეს ყოვლისა, იგულისხმება ის კანონები და წესები, რომლებიც რეგულირებადი საბაზრო ეკონომიკის სისტემაში ეკონომიკურ თავისუფლებას ზღუდავს.

ეკონომიკური თავისუფლების შეზღუდვა არ ნიშნავს თავისუფლების აღკვეთას და ეკონომიკური თავისუფლების ნაცვლად ვოლუნტარისტული, ძალადობრივი გზით მართული ეკონომიკის შემოღებას.

მ. ოლსონი გრძელვადიანი კეთილდღეობის წინაპირობას ხედავდა გავლენიან ინტერესთა ჯგუფების შევიწროებასა და კონკურენციის გაძლიერებაში. სახელმწიფოთა ხანგრძლივ ეკონომიკურ დადმასვლას იგი უკავშირებდა „ინსტიტუციურ სკლეროზს“, რომლის მიზეზსაც წარმოადგენს ლობისტთა ჯგუფების მიერ საკუთარი პრივილეგიების დასაცავად კონკურენციის წესრიგის დარღვევა და ამით ეროვნული ეკონომიკის გარე შოკების მიმართ მგრძობიარობის გაზრდა.

ლიტერატურის სია

1. Olson, M. (1965), *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Cambridge MA.
2. STREIT, M. E. (2005), *Theorie der Wirtschaftspolitik*, 6. Auflage, Stuttgart;
3. STREIT, M. E. (2003), *Menschliches Wissen – Dimensionen eines komplexen Phänomens*, in: *ORDO* 54;
4. SAMUELSON, P.A. und R. M. SOLOW (1960), *Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy*. *American Economic Review* 50, *Papers and Proceedings*;
5. DAHL, R.A. und CH.E. LINDBLOM (1953), *Politics, Economics and Welfare-Planning and Politico-Economic Systems Resolved into Basic Social Processes*, reprint, New York 1963;
6. GIERSCH, H. (1961), *Allgemeine Wirtschaftspolitik (Erster Band: Grundlagen)*, unveränderter Nachdr., Wiesbaden, 1990;
7. SCHILLER, K. (1968), *Konjunkturpolitik auf dem Wege zu einer Affluent Society*; in R. SCHWEBLER und W. FOEHRENBACH (Hrsg.): *Jahre der wende (Festgabe fuer Alex Moeller)*, Karlsruhe;
8. RUPP, H. H. (1971), *Konzertierte Aktion und freiheitlich-rechtsstaatliche Demokratie*; in E. HOPPMANN (Hrsg.): *Konzertierte Aktion – Kritische Beiträage zu einem Experiment*, Frankfurt a. M., S.1-18;
9. GAEFGEN, G.(1987b), *Kollektivverhandlungen als konstitutiver Allokationsmechanismus korporatistischer Ordnungen*. *Zeitschrift fuer Wirtschaftspolitik* 36;
10. OLSON, M. (1991), *The Rise and Decline of Nations – Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities*, New haven, London, 2. durchges. Aufl., Tuebingen;
11. JOHANSEN, L. (1979), *The Bargaining Society and the Inefficiency of Bargaining*. *Kyklos* 32, S.497-522.
12. Klump, R. *Wirtschaftspolitik, Instrumente. Ziele und Institutionen*, 2., aktualisierte Auflage, Muenchen, 2011.

Problems of Relation between Economic Policy Implementers and Interest Groups

R. Gvelesiani

An important objective of new political economy is analysis and assessment of the influence on the process of the emergence of interest groups and their economic and political decisions.

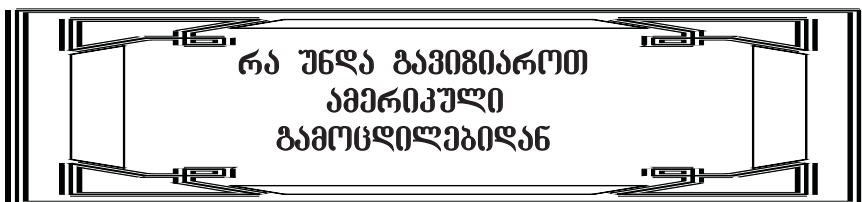
The implementers of economic policy attempt to conclude agreements with the interest groups in case the conflicts of economic interests pose threat to the goals of economic policy. Sometimes the targeted stimulation of conjuncture is needed from the side of government, and from the side of labor market - concession in favor of stabilization policy. The laws on economic stabilization and growth in developed countries promote the simultaneous and mutually agreed actions of economic policy implementers and interest groups.

The results achieved by the economic policy implementers will be unsatisfactory if the interest groups' demands are not taken into account. In other words, the interest groups hold power in the sphere of economic policy implementation and voluntarily or involuntarily they exert influence on state policy that restricts the autonomy of economic policy implementers. Given that it is inadmissible to limit the interest groups power, economic policy implementers, on the one hand, attempt to accomplish the economic policy goals under such conditions when it is possible that interest groups might exert influence on them. At the same time they are aware of how the interest groups are responsible for that damage which affects the goals of economic policy. On the other hand, they attempt to negotiate with interest groups on the basis that with such affection of the goal the representatives of interest groups will be affected too.

Among the goals of price stability and high level of employment, conflict is the expression of the first, and the second – instrument-negotiation, for its corporate aspect is desirable, which means that in making economic policy decision all sides should take part. However, against the corporate nature of economic policy not only constitutional principles speak for themselves, in such situation its results, according to a significant part of scientists, are of dubious value. They consider that the state economic policy is not a consortium of influential groups related to the state organs, but it pertains to each sovereign citizen who makes payments and as an economic subject spends funds.

Keywords: Economic policy-makers; Interest groups; The conflict of objectives; The economic and political decisions.

JEL classification: D72, D74, D78, D79.

ექვემოთაა საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა
აკადემიის დაფუძნების მე-20 წლისთავს

პაატა კოლუაშვილი

**ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი**

სტატიის მიზანია საქართველოს ხელისუფალთ შეახსენოს მსოფლიოს ყველაზე განვითარებული ქვეყნის - აშშ-ის ეკონომიკის ერთ-ერთი მაღალგანვითარებული დარგის - სოფლის მეურნეობის გაძღოლის ანბანი. საყოველთაოდ ცნობილია, აგრარულ სფეროს, მთელი რიგი თავისებურების გამო, განვითარებული სახელმწიფოების მთავრობები საკმაოდ მკაცრად არეგულირებენ. ერთი შესედევით, ეკონომიკური თვალსაზრისით, ამგვარი რამ გაუმართლებელიც შეიძლება იყოს, მაგრამ რეალობამ აჩვენა, რომ სოფლის მეურნეობაში საბაზრო კანონების სტიქიური მოქმედება დიდი რისკფაქტორია ქვეყნის ეროვნული უშიშროებისთვის. ამის დასტურია 1930-იან წლებში აშშ-ში განვითარებული მოვლენები, როდესაც ე.წ. „დიდი დეპრესიის“ დროს სოფლის მეურნეობა და სურსათის წარმოება უმნიშვნელოვანეს მადესტაბილიზებელ ფაქტორად იქცა მთელი ქვეყნისათვის, რის შემდეგაც ამოქმედდა სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმი და მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფა მართვადი და პროგნიზირებადი გახდა.

საკვანძო სიტყვები: აგრარული სფერო, სოფლის მეურნეობის სახელმწიფო მხარდაჭერა, აგრარული პოლიტიკა, სასურსათო უსაფრთხოება, კოოპერატივები.

პრეზიდენტ რეიგანის აგრარული პოლიტიკის არსი და ძირითადი მახასითებლები

აშშ-ის ხელისუფლების უდიდეს ყურადღებას აგროსამრეწველო, სასურსათო კომპლექსის მიმართ განაპირობებს ის, რომ ეს დარგი ქვეყნის ეკონომიკის ერთ-ერთი საფუძველია და მასზე ზრუნვა უმაღლეს ეროვნულ ინტერესებში შედის. აქ პირდაპირ ან ირიბად იქმნება მთლიანი შიგა პროდუქტის მეო-

თხედი ნაწილი და მისი ფუნქციონირება სამუშაოთი უზრუნველყოფს შრომისუნარიანი მოსახლეობის მესამედს. ყოველივე ეს არის მიზეზი იმისა, რომ მთავრობა არ იშურებს ფინანსებს სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერისთვის.

აშშ-ში, აგრარულ სფეროს, გარდა სხვა მუდმივმოქმედი კანონმდებლობისა, არეგულირებს ე.წ. „აგრარული კანონები“, რომელთაც კონგრესი 5-6 წლის პერიოდულობით იღებს და რაცქვეყნის აგრარული პოლიტიკის განმსაზღვრელი დოკუმენტია.

1985 წელს პრეზიდენტ რონალდ რეიგანის ინიციატივით კონგრესმა მიიღო კანონი „აშშ-ის სასურსათო უშიშროების შესახებ“ [1]. მასში აისახა ქვეყნის შიგაპოლიტიკური მდგომარეობის ცვლილება და თავისი არსით იურიდიული საფუძველი ჩაეყარა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარების ახალ ეტაპს. პირველ ყოვლისა, მან ხაზი გაუსვა სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას, როგორც ეკონომიკის განსაკუთრებულ დარგს, რომელიც სტრატეგიული მნიშვნელობისაა აშშ-სთვის. რეიგანმა რადიკალურად შეცვალა სახელმწიფოს მიდგომა სასოფლო-სამეურნეო რესურსების გამოყენებისა და სასურსათო უშიშროებისადმი. ცნობილია, რომ რეიგანის ადმინისტრაციამ ბევრი გააკეთა კერძო ბიზნესში სახელმწიფოს ჩარევის შესაზღუდად და ამ მიზნებისთვის საბიუჯეტო ასიგნების შესამცირებლად, მაგრამ არა სოფლის მეურნეობის სფეროში. აქ ასეთი ზემოქმედების მექანიზმი და დაფინანსებისადმი მიდგომა ხელუხლებელი დარჩა. უფრო მეტიც, შემოდებულ იქნა არსებითი თვისებრივი-რაოდენობრივი სიახლეები სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერისთვის.

ყველაზე მნიშვნელოვანი თავისებურება, რომელიც აისახა 1985 წლის კანონში აშშ-ის სოფლის მეურნეობის განვითარებაში სახელმწიფოს ჩარევის ლეგალიზებისთვის, იყო შემდეგი ცვლილებები:

პირველი, XX ს. 80-იან წლებამდე კანონმდებლობის მთელი ფრაზეოლოგია და პათოსი მიმართული იყო საოჯახო ფერმის მხარდასაჭერად. 1985 წლის კანონში ეს უკვე სხვაგვარად ჟღერს. ადრე ერთიანი პოლიტიკური ხაზიდან გამოყოფილი იყო ორი მიმართულება – **„ქვეყნის კომერციული სოფლის მეურნეობის სტაბილიზაცია“** და **„სასოფლო რაიონების კეთილდღეობა“**. კანონის ლოგიკით, პირველი მიმართულება გულისხმობდა სახელმწიფოს ორიენტირებას მსხვილ მეურნეობებზე – სასაქონლო პროდუქციის ძირითად მწარმოებლებზე, მაშინ როცა მეორე მიმართული იყო საშუალო და მცირე ფერმების სახელმწიფო მხარდაჭერაზე სასოფლო რაიონებში სოციალური სტაბილურობის შესანარჩუნებლად. აღნიშნული კანონით

გადაისინჯა სახელმწიფო სტრუქტურების ფუნქცია ქვეყნის სოფლის მეურნეობის სფეროში. ზოგიერთი მათგანი, რომელიც შექმნილი იყო თავის დროზე საოჯახო ფერმების მხარდასაჭერად, გადარიენტირებულ იქნა მსხვილ სპეციალიზებულ მეურნეობებში მიწის რესურსების კონსოლიდირების მიზანზე;

მეტრე, 1985 წლის კანონმა აგრარული მეურნეობის სახელმწიფო სუბსიდირებისა და კრედიტის ასაღებად სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დაგირავების ახალი დებულებები და მექანიზმები შემოიღო. დაწვრილებით რომ არ განვიხილოთ დამატებათა არსი, ხაზი უნდა გაეუსვათ, რომ ამგვარ იურიდიულ საფუძველზე დაყრდნობით, გაფართოებულმა საბიუჯეტო სახსრებით სუბსიდირებამ 80-იანი წლების მეორე ნახევარში 58 მლრდ დოლარს მიაღწია. პრაქტიკულად, ამან აშშ-ის მთავრობას საშუალება მისცა არამარტო გაეძლიერებინა თავისი ზემოქმედება ბაზრის, სათესი ფართობების, წარმოების მოცულობის კონიუნქტურულ ცვლილებებსა და ფერმერების შემოსავლებზე, არამედ გამხდარიყო ქვეყანაში წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მთავარი მყიდველი და გამანაწილებელი. 80-იანი წლების ბოლოს სახელმწიფოს საკუთრებაში გადავიდა წარმოებული ხორბლის 48% და რძის ნაწარმის 75%;

მესამე, 1985 წლის კანონში უმთავრესი ადგილი უკავია სასოფლო-სამეურნეო რესურსების რაციონალურ გამოყენებას. ამასთან, პირველ პლანზე წამოიწია ნიადაგის ეროზიასთან ბრძოლის კონკრეტულმა პროგრამამ. მისი განხორციელება განიხილებოდა აშშ-ის მთავრობის მიერ არა მარტო როგორც მიწის ფონდის შენარჩუნების კამპანია, არამედ აგრეთვე როგორც ქვეყნის სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფა. ძველი მოწოდებები, განმარტებანი, და შეგონებები შეიცვალა უმკაცრესი ეკონომიკური და ადმინისტრაციული სანქციებით იმ მეურნეთა მიმართ, რომლებიც თავს არიდებდნენ ანტიეროზიული ღონისძიებების გატარებას.

1985 წლის კანონის კიდევ ერთი თავისებურება იყო ის, რომ მან ფაქტობრივად პირველად განსაზღვრა აშშ-ის მიღგომა სასურსათო უშიშროების პრობლემის მიმართ დროის განჭვრეტად პერიოდში. ყველა იმ ფერმას, რომელიც ჩართულია ნიადაგის ეროზიის მაღალი დონით მქონე მიწის რესურსების დამუშავებაში, კანონმა დაავალა ნიადაგის დამცავი ზომების გატარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ფერმერი კარგავდა ყველა სახელმწიფო სუბსიდიას. კანონმა დაავალა ყველა მეურნეობას წარედგინა სოფლის მეურნეობის სამინისტროში ნიადაგდამცავ ღონისძიებათა გეგმა 1990-1995 წლებისათვის. უკვე 80-იანი წლების ბოლოსთვის ასეთი გეგმები დამტკიცებულ იქნა სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ. ნიადაგდამცავი

ლონისძიებები წარმატებულად იქნა განხორციელებული 90-ანი წლების დასაწყისიდან 13 მლნ ჰა-ზე.

კანონით იყო დადგენილი ყოველწლიური სახელმწიფო ფულადი დახმარება იმ ფერმერთათვის, რომლებიც ნებაყოფლობით გამოიყვანდნენ ბრუნვიდან 10 წლის ვადით იმ ფართობს, რომელიც ხასიათდებოდა ეროზიის მაღალი დონით. ამით საფუძველი ჩაუყარეს მიწის სახელმწიფო ფონდს. სახელმწიფომ აიღო თავის თავზე მიწის ამ ფართობის გამდელელებისა და ტყის გაშენებასთან დაკავშირებული ხარჯების 50%. სახნავი ფართობის ოდენობა, რაც კონსერვაციას ექვემდებარებოდა, შემოფარგლული იყო 25%-ით. გამდელეობას დაექვემდებარა რეზერვში გადაყვანილი მიწის 80%, ხოლო ტყის გაშენებას – 20%. პირველად რეზერვში გამოყოფილი მიწის ფართობი განისაზღვრა 10,2 მლნ ჰექტრით (თუმცა, უკვე მაშინ კონგრესი ამზადებდა კანონს, რომლის თანახმად მისი გადიდება 14 მლნ ჰექტრამდე იყო განსაზღვრული). დადგინდა, რომ მიწის ფონდის შექმნაზე სახელმწიფო დახარჯავდა 1,2 მლრდ დოლარს, ანუ წყლისა და მიწის რესურსების შენარჩუნებაზე გამოყოფილი მთელი თანხების 50%-ს.

კანონი ითვალისწინებდა სახელმწიფო სუბსიდირების შეწყვეტას იმ ფერმერთათვის, რომლებიც აწარმოებდნენ ჭაობების ამოშრობას (სახნავად გამოყენების მიზნით), თუკი ექსპერტები დაასკვნიდნენ, რომ ეს უარყოფითად იმოქმედებდა იმ ტერიტორიის ბიოლოგიურ გარემოსა და ჰიდროლოგიაზე.

კანონმა ახლებურად ჩამოაყალიბა ქვეყნის წყლის რესურსების დაცვის მოთხოვნები. მისი პირდაპირი გავრძელება გახდა 1987 წლის სპეციალური კანონი „წყლის რესურსების“ ხარისხის შესახებ. ამ კანონის თანახმად 1990 წელს 36 შტატში შემოიღეს საკანონმდებლო აქტები, რითაც კონტროლი დაწესდა წყალში პესტიციდების შემცველობაზე. ყველაზე მკაცრი შეზღუდვები დაწესდა ინტენსიური მიწათმოქმედების მქონე კალიფორნიის, ფლორიდის, აიოვასა და მინესოტას შტატებისთვის. ზოგიერთმა შტატმა გადასახადები შემოიღო სასოფლო-სამეურნეო ქიმიკატებზე, რითაც გაზარდა ხარჯები ფერმერთა განათლების დონის ასამაღლებლად.

აშშ-ში აღიარეს, რომ 1985 წლის კანონის დებულებათა რეალიზებას, განსაკუთრებით კი იმისა, რაც ეხება საბიუჯეტო სახსრების უფრო მეტად მიზიდვას სოფლის მეურნეობაში, გარემოს დაცვასა და ქვეყნის სასურსათო უშიშროებისათვის, შეიძლება მოჰყვეს ფერმერთა შემოსავლების შემცირება და მათ შორის სოციალური დაძაბულობის ზრდა. მიუხედავად ამისა, პროგრამის განხორციელება მიჩნეული იყო სახელმწიფოსათვის პირველხარისხოვანი მნიშვნელობის საქმედ. ამ

პრობლემების ოპტიმალური თანაფარდობების პოვნა განიხილება აგრარული მეცნიერების სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის აქტუალურ ამოცანად.

1990 წლის კანონი – „სოფლის მეურნეობის დაცვის, სურსათით უზრუნველყოფისა და ვაჭრობის შესახებ“, გახდა 1985 წლის კანონის ლოგიკური გაგრძელება და დამატება. არსებითად, ამ კანონმა დაასრულა პრეზიდენტ რეიგანის ადმინისტრაციის ძალისხმევა სოფლის მეურნეობის დინამიკური განვითარებისთვის, მიწის, წყლის რესურსებისა და გარემოს იმავდროულად დაცვით. კანონი ფერმერთა და საზოგადოების (სახელმწიფო სუბსიდირების) ძალისხმევით გაერთიანების საშუალებას იძლეოდა სოფლის მეურნეობის საკვანძო ამოცანების გადასაწყვეტად. კერძოდ, შემდგომი განვითარება ჰპოვა ძირითადი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების პროდუქციის წარმოების მოცულობის რეგულირების პროგრამამ. 90-იანი წლების დასაწყისში მარაგებმა თავის მაქსიმალურ ოდენობას მიაღწია და სახელმწიფოს მოუხდა სუბსიდირების მოცულობის გაზრდა ფერმების და მთლიანად სოფლის მეურნეობის საფინანსო მდგრადობის შესანარჩუნებლად. 1990 წლის კანონის თანახმად, ეს ხარჯები განიხილებოდა როგორც გრძელვადიანი ინვესტიციები სოფლის მეურნეობის მდგრად განვითარებაში. სუბსიდირების დონე განისაზღვრებოდა ფასების მიმდინარე დონით. ამასთან, ერთი ფერმისთვის განკუთვნილი თანხა შემოიფარგლებოდა 50 ათასი დოლარით. გაცემული სუბსიდირების დონე საფუძვლიანად მცირდებოდა, თუ ერთი კულტურისთვის განკუთვნილი ფართობის 15%-ზე მეტი სხვა კულტურის წარმოებას მოხმარდებოდა. შემდგომი განვითარება ჰპოვა საქონლის დაგირავებამ სახელმწიფო კრედიტის მისაღებად. ძირითადი რეგულირებადი კულტურების (ხორბალი და სიმინდი) მიხედვით საგირაო გადასახადის დონე 10%-ის ფარგლებში მერყეობდა (მარაგისა და მოხმარების დონის თანაფარდობის მიხედვით).

ამასთან ერთად, 1990 წლის კანონმა რამდენიმე ცვლილება შეიტანა სოფლის მეურნეობისა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის პროგრამებში მათი ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით. მან მკაცრად დაუკავშირა სოფლის მეურნეობის განვითარების ახალი პროგრამის ამოქმედება გარემოს დამცავი ნორმების დაცვას. კანონში განხორციელდა ცხოველების ჯანსაღი წესის პირობების შექმნის დეკლარირებული კურსის სტანდარტები. ამასთან, მკვეთრად გაიზარდა ასიგნება წყლის რესურსების, კერძოდ – სასმელი წყლის ხარისხის უზრუნველსაყოფად.

მკაცრად განისაზღვრა წყალში მავნე ნარჩენების ზღვრული ნორმები. კიდევ უფრო შეიზღუდა ჭაობების ამოშრობა და გამკაცრდა ცხოველთა სამყაროს დაცვის ნორმები.

დასასრულ, ყოველივე ზემოთქმული იძლევა საფუძველს აშშ-ის სოფლის მეურნეობის განვითარების სფეროში გამოიყოს შემდეგი ძირითადი მომენტები:

1. 1985 და 1990 წლებში მიღებული კანონები ერთმანეთის ლოგიკური გაგრძელებაა და თავისი არსით ისახავს ერთ საერთო მიზანს – სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სტაბილიზებას და ქვეყნის სასურთო უშიშროების უზრუნველყოფას;

2. აშშ-ის სასურსათო უშიშროების აყვანამ სახელმწიფოს პრიორიტეტული (სტარატეგიული) მიზნის რანგში თავისი ასახვა ჰპოვა იმ საკანონმდებლო ნორმების მიღებასა და სრულყოფაში, რომლებიც ემსახურება შემდეგი მიზნების მიღწევას:

– სასოფლო-სამეურნეო რესურსების – მიწის, წყლის, ტყის, ატმოსფეროს (ჰაერის) რაციონალურ გამოყენებას, რის შედეგად ქვეყანაში შეიქმნა იურიდიული ბაზა, რომელმაც აამოქმედა ამ რესურსების დაცვის სავალდებულო ნორმატივები; დააკანონა სათესი ფართობის სახელმწიფო რეგულირებისა და ცალკეულ კულტურებს შორის მათი გადანაწილების მექანიზმი, ძირითადი საკვები პროდუქტების ოპტიმალური ფასებისა და მათი წარმოების რეგულირების შესაძლებლობა;

– სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მწარმოებელთა შემოსავლების სტაბილიზება და მათი დაცვა საბაზრო სტიქიისგან; სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სოფლის მეურნეობის ძირითადი პროდუქციის ფართომასშტაბიანი სუბსიდირება;

– მიწათსარგებლობის ყველაზე ეფექტიანი მეთოდების მხარდაჭერა: საკანონმდებლო ნორმების, მექანიზმებისა და საფინანსო გადაწყვეტილებათა სპეციფიკა განისაზღვრა იქიდან, რომ უკვე ახლო მომავალში 100 ათასი მსხვილი მეწარმე მისცემს ქვეყანას სოფლო მეურნეობის პროდუქციის 80%-ს, მაშინ როდესაც ტრადიციული საოჯახო ფერმა არსებითად ქვეყნის მიწათსარგებლობის ისტორიის საკუთრება გახდება;

– სახელმწიფოს გადაქცევა ქვეყნის სოფლის მეურნეობის პროდუქციის არა მარტო მთავარ დამკვეთად (კონტრაქტორად), არამედ მთავარ მყიდველად და გამანაწილებლად (დისტრიბუტორად), შექმნილი იურიდიული მექანიზმი აძლევს მთავრობას საკმარის უფლებამოსილებას შეისყიდოს და გაანაწილოს სოფლის მეურნეობის ძირითადი კულტურების მოსავლის მნიშვნელოვანი ნაწილი (იმ შემთხვევაში, თუ აუცილებელია ბაზარზე მდგომარეობის სტაბილიზება).

აღნიშნული მიზნების დასახვა და შესაბამისი კანონმდებლობის მიღება მკვეთრი შემობრუნების ეტაპი გახდა აშშ-ს

სოფლის მეურნეობის ისტორიაში. ამჟამად ეს კურსი კვალიფიცირდება, როგორც „საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილურობის სახელმწიფო გარანტია“[2].

ყოველივე აღნიშნულთან ერთად, საზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ ზოგადად, თანამედროვე მსოფლიოში სოფლის მეურნეობისა და სასურსათო უშიშროებისადმი დიდი ყურადღება რამდენიმე მოსაზრებითაა განპირობებული:

1. **სურსათით თვითუზრუნველყოფა უსაფრთხოებისა და მდგრადობის გარანტიაა.** მსოფლიო მოსახლეობაში საშუალო ფენის მკვეთრი ზრდა იწვევს საკვებზე მოთხოვნასა და, შესაბამისად, მასზე ფასების განუხრელი ზრდის ტენდენციას. ამიტომ, სასურსათო უშიშროება ყველა სახელმწიფოს სტრატეგიაში ერთ-ერთ წამყვან ადგილს იკავებს;

2. მოსახლეობის ტრადიციული საქმიანობა სოფლად ქვეყნის რეკრეაციული სიმდიდრისა და სოციალური ფასეულობების შენარჩუნებას ნიშნავს;

3. განვითარებული სოფლის მეურნეობის მნიშვნელობას აძლიერებს სურსათზე ფასების ზრდის პერსპექტივა;

4. სასოფლო-სამეურნეო წარმოება ეროვნული იდენტურობისა და კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ელემენტია. **ფსიქოლოგიურად და კულტურულად სოფელი და დონიერი გლეხკაცი ერის თვითმყოფადობის (ვინაობისა და რაობის) შენარჩუნების ერთ-ერთი მძლავრი იარაღია.**

გლეხკაცი, ძალიან ხშირად, უბრალოდ, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მწარმოებლად მიაჩნიათ, თუმცა, მისი როლი სცილდება ამ ჩარჩოებს. სინამდვილეში ის აუცილებელია სოფლისთვის, უფრო მეტიც, **გლეხკაცი სოფლის მაცოცხლებელი და გარდამქნელია.** მას მოფრთხილება, თანადგომა და შესაფერისი დაფასება სჭირდება. გლეხკაცი, განსაკუთრებით საქართველოში, ვერ განიხილება, როგორც საშუალება რაღაც მიზნისთვის – იგი უნდა განვიხილოთ მხოლოდ, როგორც მიზანი. გლეხკაცის მოწოდება და დანიშნულება არ არის მხოლოდ ის, რომ მოხნას, დაბაროს, გასხლას, მოუაროს პირუტყვს, მოიყვანოს მარცვლეული, მწვანილი, ხილი თუ ყურძენი. მისი პირველი მოწოდებაა იყოს ღირსეული, ჯანსაღი, ყოველმხრივ გამართული ადამიანი, ქართველი ბავშვების გამზრდელი, ქართველი ერის ხერხემალი, საზოგადოების გამომკვებავი, საქართველოს დემოგრაფიის დამცველი, მისთვის ოფლისა და სისხლის დამღვრელი (ისევე, როგორც ყველა სხვა მოქალაქე) და საქართველოს მიწის ყოველი ცალკეული გოჯის შემნახავი ასიათასობით პოტენციური „სტუმრის“ პირისპირ.

**ქართული სოფელი და სოფლის მეურნეობა
საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში**

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ორმა ათწლეულმა პრაქტიკულად აშკარა გახადა, რომ საქართველოს სოფლის მოსახლეობის მიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება, მასობრივი უმუშევრობისა და სიღარიბის წინააღმდეგ ბრძოლა, მხოლოდ ე.წ. კომერციალიზაციით ვერ გახდება დაჩქარებული ეკონომიკური აღმავლობის საფუძველი. შესაბამისად, დაუშვებელი იყო და არის მხოლოდ ამ საწყისე-ბზე სოფლის მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის აგება, რაც პრაქტიკულად ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის არარსებობასა და პროცესების თვითდინებაზე მიშვებას ნიშნავს.

ქართული სოფელი, უკანასკნელ წლებში გატარებული არასწორი სოციალურ-ეკონომიკური (მ.შ. აგრარული) პოლიტიკის გამო უადრესად დაკნინებულია. ასეთ პირობებში აგროსექტორის კრიზისიდან გამოსვლა და შემდგომი განვითარება შესაბამისი დაცვითი (მარეგულირებელი) მექანიზმებისა და გარედან დახმარების გარეშე პრაქტიკულად შეუძლებელია. **სახელმწიფო რეგულირებით ხორციელდება ის ფუნქციები, რომლებიც არაა უზრუნველყოფილი თვითრეგულირების სა-ბაზრო ბერკეტებით.** ამ ორი მექანიზმის ოპტიმალური და დაბალანსებული შეთანაწყობით (ანუ ღრმად გააზრებული ეკონომიკური მექანიზმის დაბალანსებული მოქმედებით) მიიღწევა აგროსასურსათო სექტორის ფინანსური სტიმულების ეფექტიანი მართვა, რომელიც ხდება მყარი საფუძველი ყველა საწარმოო სუბიექტის ეკონომიკური ინტერესების მაქსიმალური მობილიზაციისა და გარანტირებული რეალიზაციისთვის.

თუ თვალს გადავაავლებთ განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებას ამ კუთხით, დავინახავთ, რომ საკრედიტო-საფინანსო ინსტიტუტები, ისევე როგორც საწარმო-ეკონომიკური ურთიერთობები, იცვლება განვითარების ეტაპების მიხედვით. დღეს აგრარული სექტორის ხელშეწყობა სახელმწიფოს მხრიდან, როგორც წესი, ხორციელდება სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამებით. ამ პროგრამების შემუშავებასა და რეალიზაციას სახელმწიფო ახორციელებს კომპლექსური მიდგომების საფუძველზე, რაც გამოიხატება იმით, რომ **პროექტმა უნდა მოიცვას კონკრეტული მიმართულების სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მთლიანი სისტემა.** საერთაშორისო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ აგროპროდუქციის წარმოების სფერო, იმყოფება რა სახელმწიფოს მუდმივი მზრუნველობის ქვეშ და ფინანსდება რა

მიზნობრივი პროგრამების საფუძველზე, ქმნის ფერმერული მეურნეობების მდგრადი განვითარების საფუძველს[3].

თუმცა, როგორც იქნება საბოლოოდ ქართული სოფლის მომავალი, დამოკიდებულია ძირითადად იმაზე, თუ რამდენად სწორად იქნება გაანალიზებული და შეფასებული დარგის ძირეული პრობლემები, რადგან მხოლოდ ამის შემდეგ გახდება შესაძლებელი მისი განვითარების პროგრესული კონცეპტუალური ხედვებისა და ეფექტიანი პროექტების შემუშავება. სწორი პოზიციის ჩამოყალიბება კი, პირველ ყოვლისა, გულისხმობს, რომ ცალსახად იქნეს განსაზღვრული რომელი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა არის უფრო ახლოს აგრარულ სექტორში სახელმწიფოს სოციალურ და ეკონომიკურ მიზნებთან და შესაბამისად რომელ მათგანს შეიძლება მიენიჭოს პრიორიტეტი სახელმწიფო ხელშეწყობის თვალსაზრისით.

აგრარული სექტორის ფუნქციონირების ეკონომიკური ანალიზი ნათლად წარმოაჩენს ქართული სოფლისა და მისი მოსახლეობის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემას, რომელიც რატომღაც ნაკლებად იყო გაცნობიერებული და წარმოჩენილი როგორც ხელისუფლების, ასევე სამეცნიერო წრეების მხრიდან. კერძოდ, სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის გადამმუშავებელი საწარმოები, რომლებიც ძირითადად წარმოდგენილი იყო მოგებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის – შპს-ის სახით, მოგების გაზრდის მიზნით გლეხებისაგან პროდუქციას შეისყიდნენ თავიანთთვის მისაღები დაბალი ფასებით, რაც ხშირ შემთხვევაში, ვერ ანაზღაურებდა გლეხების მიერ პროდუქციის წარმოებაზე გაწეულ დანახარჯებსაც კი. ინტერესთა აღნიშნული კონფლიქტი, რომელიც გამოწვეული იყო სასოფლო-სამეურნეო სისტემის არასწორი, გაუაზრებელი ორგანიზაციული მოწყობით, მნიშვნელოვანწილად გახდა საფუძველი, ერთი მხრივ, სოფლებიდან მოსახლეობის გაძლიერებული მიგრაციისა და მეორე მხრივ, აგრარული წარმოების პარალიზების.

დღეს უკვე სავსებით ნათელია, რომ წარმოებით ურთიერთობათა ასეთი ფორმის შენარჩუნება და გლეხობიდან პროდუქციის შემსყიდველი, მხოლოდ მოგებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციების ერთპიროვნული ხელშეწყობა სოფლის მოსახლეობას (განსაკუთრებით მიწის წვრილ მესაკუთრეებს, რომლებიც სოფლის მოსახლეობის დიდ უმრავლესობას შეადგენენ) საბოლოოდ დაუკარგავს სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების მოტივაციას და რაც მთავარია, სოფლად ცხოვრებისა და განვითარების პერსპექტივას. მოგებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების განვითარებას, რა თქმა უნდა, თავისი ადგილი გააჩნია საბა-

ზრო ეკონომიკის პირობებში, მაგრამ როცა არსებობს აგრო-წარმოების განვითარების სხვა, უფრო ძლიერი სოციალური და ეკონომიკური მოტივები, მათი იგნორირება, ბოლო წლების ეკონომიკური პოლიტიკის სერიოზულ შეცდომად შეიძლება ჩაითვალოს.

მიმდინარე პერიოდში, საქართველოში სახელმწიფო ზემოქმედების სასოფლო-სამეურნეო სუბიექტის განსაზღვრისას, **სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის განვითარების, მწარმოებლურ ძალთა კონცენტრაციის, წარმოების სპეციალიზაციისა და ეფექტიანი მიზნობრივი პროგრამების რეალიზაციის თვალსაზრისით, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს, რა თქმა უნდა, პრიორიტეტული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს**, რამდენადაც ეკონომიკური საქმიანობის კოოპერაციული ფორმის განვითარება სახელმწიფო რეფორმების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიმართულებაა. კოოპერაციის როგორც მეწარმეობის ფორმის აღმოცენება, თავის დროზე განპირობებული იყო ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის ობიექტური მოთხოვნებით (განსაკუთრებით სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობების განვითარებაში ჩამორჩენილი ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში, მათ შორის სასოფლო-სამეურნეო სფეროში). კოოპერაცია უაღრესად დიდ როლს ასრულებს კრიზისების გადალახვის, სოციალური პრობლემების მოგვარების, სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა და ზოგადად ქვეყნის ეკონომიკის ქმედუნარიანობის ამაღლებაში. ამიტომ, წარმატებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებმა სახელმწიფო ხელშეწყობისა და დაფინანსების პრიორიტეტულ მიმართულებად სწორედ კოოპერაციულ საწყისებზე ფუნქციონირებადი ორგანიზაციების ხელშეწყობა მიიჩნიეს. განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნების მსგავსად, საწყის ეტაპზე **სწორედ ქართულმა სახელმწიფომ უნდა აიღოს პასუხისმგებლობა და იკისროს ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი პროცესის ძირითადი მაკოორდინირებელი, მორგანიზებელი და ხელშემწყობი ფუნქცია.**

კოოპერატივების მუშაობის სტილი მოქნილი და დღევანდელი მოთხოვნილებების ადეკვატურია. სახელმწიფოსთვის იგი წარმოადგენს ძლიერ და სანდო პარტნიორს სოფლად რთული ეკონომიკური და ორგანიზაციული პრობლემების მოგვარებისას. საჭიროა გავაცნობიეროთ, რომ **სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის სწორი კურსით წარმართვა ნიშნავს მასშტაბურ ღონისძიებათა ერთობლიობას, რომლის რეალიზაცია გამიზნულია არა მარტო სოფლად მცხოვრები ადამიანების, არამედ მთელი საზოგადოების სასიკეთოდ.** ამ მიზნის რეალიზაცია შესაძლებელი იქნება მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების, გადამუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი

ციკლის შექმნის და ფუნქციონირების გზით. საყურადღებოა, რომ ხსენებული ერთიანი ციკლის პირობებში ყოველ მომდევნო საწარმოო საფეხურზე იზრდება დამატებული ღირებულება, რაც ქმნის დამატებით მოტივაციას დაინტერესებული მხარეებისთვის[4].

კომერციული ბანკების მოუქნელი და პასიური დამოკიდებულების გამო, ახლად შექმნილი კოოპერატივები ვერ ახდენენ საბანკო კრედიტის საგარანტიო უზრუნველყოფას. ამიტომ, აუცილებელია სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ხელშემწყობ ღონისძიებებში ჩაერთოს ახალი ელემენტი – კრედიტის საგარანტიო უზრუნველყოფა. საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით, სამეურნეო საქმიანობისათვის საჭირო კომერციული კრედიტის საგარანტიო უზრუნველყოფას ახორციელებდნენ სპეციალიზებული საგარანტიო ფონდები (სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების საგარანტიო ფონდი).

რამდენადაც საქმე ეხება ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლებას, სოფლის მეურნეობის სისტემის (მ.შ. დარგების) ორგანიზაციულ მოწყობას ცვლილებათა საფუძველზე, ჩვენს ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის განვითარება გახდება ეკონომიკური რეფორმის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც დიდ წვლილს შეიტანს სოფლის მოსახლეობის მასობრივი დასაქმების, მათი შემოსავლების მკვეთრი ზრდის, აგრარული შრომის ავტორიტეტის ამაღლებისა და სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის კომპლექსური და დანქარებული განვითარების ეროვნულ საქმეში.

საჭიროა აგრარული პოლიტიკის ახალი სტრატეგია

საქართველომ, სხვა ცივილიზებულ ერთა მსგავსად, უნდა გამოკვეთოს პრიორიტეტები სოფლის მეურნეობაში. პრიორიტეტები ამ სფეროში შეიძლება იყოს ორი მიმართულების: პირველი, სოფლის როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის, შენარჩუნება (ამ ამოცანაში შედის კულტურული და ევლური ღანდშაფტების დაცვა). მეორე, სასურსათო უშიშროების უზრუნველმყოფელი სოფლის მეურნეობის სტრუქტურის ჩამოყალიბება.

საქართველოს სასურსათო უშიშროების პრობლემის გადაწყვეტა დიდადაა დამოკიდებული მიწის რესურსების რაციონალურ გამოყენებასთან. მიწის ეფექტიან მართვას, რომელიც ქვაკუთხედს წარმოადგენს როგორც სოფლის მეურნეობის, ასევე ზოგადად ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისთვის, გააჩნია გამოწვევები რომლებიც პირობითად შესაძლებელია დაიყოს ორ ნაწილად:

1. მიწათსარგებლობის შესახებ მონაცემების არარსებობა შეუძლებელს ხდის სოფლის მეურნეობის პოლიტიკის/სტრატეგიის შემუშავებასა და მის მართვას;

2. მიწათსარგებლობის განვითარების ხედვის, სტრატეგიისა და სახელმწიფო პროგრამის არარსებობა.

მიწათსარგებლობის შესახებ მონაცემების შეგროვებისთვის საჭიროა შესაბამისი ინსტიტუციური მოწყობის უზრუნველყოფა, რომელიც სხვა ფუნქციებთან ერთად უნდა მართავდეს მიწის საინფორმაციო სისტემას, რაც შესაძლოა მოიცავდეს ინფორმაციას მიწის დანიშნულების, კატეგორიის, ხარისხის, საირიგაციო/სადრენაჟო ინფრასტრუქტურის და სხვა მონაცემების შესახებ.

მიწათსარგებლობის განვითარების ხედვის, სტრატეგიისა და სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება ასევე მოითხოვს შესაბამის ინსტიტუციურ მოწყობას. მისი არ არსებობა, თავის მხრივ, სერიოზულ გავლენას ახდენს რეგიონალურ განვითარებაზე, ადგილობრივი თემების ჩართულობაზე, ასევე სოფლის მეურნეობის და სოფლის განვითარებაზე, სოციალური, დასაქმების, მიწის ბაზრის აქტიურობის, ინვესტიციების მოზიდვის და ზოგადად ეკონომიკის განვითარებაზე.

მიწათსარგებლობის განვითარების მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს მიწის კონსოლიდაცია, რომელიც ერთ-ერთი პრიორიტეტული საკითხია როგორც ევროკავშირის ძველი და ახალი წევრებისთვის, ასევე ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკებისთვის.

სამწუხაროდ, საქართველოში მიწის კონსოლიდაციის არავითარი გამოცდილება არ არსებობს, რაც ამ მიმართულებით მოქმედების არანაირ შესაძლებლობას არ იძლევა. გამოცდილების შესაგროვებლად აუცილებელია საერთაშორისო ორგანიზაციების მხარდაჭერით განხორციელდეს მიწის კონსოლიდაციის საპილოტე პროექტი, რომლის გამოცდილების ბაზაზე უნდა შეიქმნას შესაბამისი კანონმდებლობა და სახელმწიფო პროგრამა.¹

ცალკე დიდი პრობლემაა ნიადაგის ეროზიის წინააღმდეგ ბრძოლა. ამ მხრივ კატასტროფის წინაშე ვდგავართ. საქართველოს მთავრობამ დაუყოვნებლივ უნდა შეიმუშავოს და დაამტკიცოს ნიადაგების დაცვის ფინანსურად და ორ-

¹ გაეროს რეკომენდაციების შესაბამისად მიწის კონსოლიდაცია განიხილება, როგორც მრავალსექტორული მიდგომა სასოფლო ტერიტორიებზე მიწის მართვის გაუმჯობესებისათვის, სადაც ადგილობრივი თემების მონაწილეობა მიწის კონსოლიდაციის სტრატეგიის განუყოფელ ნაწილად მიიჩნევა. მიწის კონსოლიდაციის პილოტ პროექტების დიზაინის სახელმძღვანელო შეიმუშავდა გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის მიერ 2003 წ. აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებისთვის.

განიზაციულად უზრუნველყოფილი გრძელვადიანი მიზნობრივი სახელმწიფო პროგრამა (მ.შ. ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებათა გენერალური გეგმა) და დაიწყო მისი განხორციელება.¹

მსოფლიოში არსებული გლობალური ეკონომიკური კრიზისის (მ.შ. სასურსათო) ხასიათი, საქართველოს წინაშე დღეს არსებული გამოწვევები და მათი დაძლევის ამოცანები რეალურად მოითხოვს როგორც სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დარგობრივი სტრუქტურის გადახედვას (პრიორიტეტული დარგებისა და კულტურების განსაზღვრა, სოფლის მეურნეობის ისეთი დარგობრივი სტრუქტურის ჩამოყალიბება, რომელშიც წამყვანი და პრიორიტეტული ადგილი დაეთმობა სასურსათო ბალანსის ფორმირებისთვის საჭირო პროდუქტების წარმოებას), ასევე, თითოეული დარგის საწარმოო და საექსპორტო პოტენციალის დადგენას და გამოყენების სოციალურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის განსაზღვრას. გასაგებია, რომ დღეს არსებული სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურის მოდერნიზაცია, კონკურენტული უპირატესობის პრინციპის გათვალისწინებით, ერთბაშად შეუძლებელია, მაგრამ ამ მიმართულებით მოძრაობის დაწყება მეტად საჭიროა.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს საბაზრო მექანიზმების გამოყენებით სოფლის მეურნეობის პროდუქციის შესყიდვა, რომელიც წარმოებისა და რეალიზაციის მთელ ჯაჭვში ინტეგრაციის როლს შეასრულებს. გარანტირებული შესყიდვა უზრუნველყოფს პროგრესული ტექნოლოგიების გამოყენებას, აგრარულ წარმოებაში მომსახურების სფეროს

¹ საქართველოში, XX-ე საუკუნის 80-იანი წლების მონაცემებით, მაღალი ხარისხის ბუნებრივად ნაყოფიერი სასოფლო-სამეურნეო მიწები 38%-ს შეადგენდა, საშუალო ხარისხის – 21%-ს, ხოლო დაბალი ხარისხის – 41%-ს.

ეროზიის ზემოქმედებას განიცდის მილიონ ჰექტარზე მეტი სავარგული (მ.შ. 350 ათასი ჰა სახნავ-სათესი ფართობი). უკანასკნელი ორი ათეული წლის განმავლობაში 100 ათასამდე ჰა სახნავი ფართობი გადაირიცხა ნაკლებ ინტენსიურ სავარგულში.

პირობითად ნახევრად გაუდაბნობულ ტერიტორიებში დამლაშებულ და ბიცობ ნიადაგებს აღმოსავლეთ საქართველოში 210 ათას ჰა-ზე მეტი უკავია.

1990 წლისათვის კოლხეთის დაბლობზე დაშრობილი იყო 140 ათასი ჰა. აქედან, ათვისებული იყო 103,9 ათასი ჰა; 1992 წლიდან ქვეყანაში შექმნილი მძიმე ეკონომიკური ვითარების გამო, ძირითადი სამელიორაციო ქსელი სათანადო მეთვალყურეობის გარეშე დარჩა. შედეგად რიგ რაიონებში დაიწყო მყორადი დაჭაობების პროცესი, რის გამოც დღეისთვის კოლხეთის ზონაში 42 ათასი ჰა სახნავი და მრავალწლიანი ნარგავებით დაკავებული ფართობი კვლავ ჭაობად იქცა.

მუავე ნიადაგებს დასავლეთ საქართველოში 330 ათასი ჰა უკავია. ძლიერ მუავე ნიადაგების ფართობმა 37 ათას ჰა-ს მიაღწია, სადაც ეკონომიკურად ღირებული მოსავლის მიღება პრაქტიკულად შეუძლებელია.

საბადლოთა ღია წესით დამუშავების შედეგად, სხვადასხვა სახის დარღვეული მიწების, კარიერების, ნაყარების, გამამდიდრებელი ფაბრიკების ნარჩენების, საღებავების და სხვა ფართობი 10 ათას ჰა-ს აღემატება.

სრულ ჩართვას. ასევე აუცილებელია სახელმწიფო (ნახევრად ადმინისტრაციული, ნახევრად კომერციული) მარეგულირებელი (ჩამრევი) სამსახურების შექმნა, რადგან ისინი აწესრიგებენ სასურსათო ბაზარზე პროდუქციის მოთხოვნა-მიწოდების სტაბილურობას, რათა საბაზრო ფასები დროის ყველა მომენტში წონასწორობასთან ახლოს იყოს. საქართველომ უნდა შექმნას მარეგულირებელი (ჩამრევი) სამსახური – ამ ეტაპზე მარცვლეულისა და მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოების სფეროში.

იმისათვის, რომ ქართულმა სოფელმა შექმნას პროდუქციის სიუხვე, აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან აქტიური პოლიტიკის განხორციელება აგრობიზნესის ინფრასტრუქტურის შექმნის საქმეში. იგი, პირველ ყოვლისა, გამოიხატება **სპეციალიზებული კოოპერაციული ტიპის აგროსაკრედიტო (ურთიერთდახმარების, თავდებობისა და გარანტიების) სისტემის შექმნით, რაც კრედიტს ხელმისაწვდომს გახდის და უზრუნველყოფს მოსავლის დაზღვევის სისტემის ჩამოყალიბებას.** ინფრასტრუქტურის აუცილებელი ნაწილი უნდა გახდეს მელიორაციის, ზოოვეტმომსახურების, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის, აგროქიმიური საშუალებების, საწვავის (მატერიალურ ტექნიკური საშუალებების) და ა.შ. უზრუნველყოფის ორგანიზება. უნდა წახალისდეს ერთგვაროვანი პროდუქციის სფეროში კოოპერირების გამოყენება და მარკეტინგული დახმარება. ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტად უნდა იქცეს სასოფლო რაიონებში აგროტექნიკუმების ფართო ქსელის გამოყენება, რომელიც შეძლებს ფერმერების (განსახაზღვრია ფერმერის სტატუსი და შესაქმნელია ფერმერთა რეგისტრაციის სისტემა) პრაქტიკული ცოდნითა და ჩვევებით აღჭურვას და მათი გამუდმებით გადამზადების გარემოს შექმნას.

ამავე კონტექსტითაა გადასაწყვეტი ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორცაა სასურსათო უშიშროების ინფორმაციისა და ადრეული გაფრთხილების სისტემის შექმნა (ასეთი სამსახურის ჩამოყალიბება გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის მიერ არის რეკომენდებული. ამ სტრუქტურაში მთავარი ადგილი სასურსათო უშიშროების ძირითადი ინდიკატორების შესახებ სრულყოფილი ინფორმაციის შეგროვებასა და ადრეული გაფრთხილების პრაქტიკის დანერგვას ეკუთვნის).

ქვეყნის აგროსექტორში მდგომარეობის გამოსწორების ერთ-ერთი აუცილებელი ღონისძიებაა **მიწის წვრილ მესაკუთრეთა ნებაყოფლობითი (კოოპერაციული) გაერთიანებების ჩამოყალიბება და მათ მხარდასაჭერად კოოპერატივების განვითარების საგარანტიო ფონდის შექმნა, აგრარული შრომის**

სტიმულირება (ავტორიტეტის ამაღლება), სოფლის მეურნეობისა და გადამმუშავებელი მრეწველობის საწარმოთა ურთიერთინტეგრაცია (პროდუქციის წარმოების, გადამმუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი ციკლის შექმნა), დაწვრილერთეულელებული საწარმოო ბაზის (მიწის) კონსოლიდაცია, ბაზრებთან კავშირის ადღგენა. ასევე მნიშვნელოვანია თემის სამეწარმეო მობილიზაციის პროგრამის განხორციელება, რომელიც გახდება სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის ტრადიციული დარგებისა და მწვანე ტურიზმის ახლებური ორგანიზაციული მოწყობის, მისი ეფექტიანობის ამაღლებისა და, შესაბამისად, მიწათმოქმედთა შემოსავლების მნიშვნელოვანი ზრდის რეალური მექანიზმი, რაც, თავის მხრივ, წარმოადგენს მოსახლეობის სოციალური განვითარების ძლიერ საფუძველს[5].

საქართველოს მთავრობა უნდა დაადგეს აგრარული პოლიტიკის ახალ სტრატეგიას სწორად განსაზღვრული პრიორიტეტებით, რომელშიც არა უბრალოდ აგრარული, არამედ უფრო ფართო სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის განვითარების პოლიტიკა (აგრარული, სოციალური და ყოფითი პრობლემების კომპლექსურად გადაჭრა) იგულისხმება.

სოფლად შემოსავლების ზრდისა და ქალაქთან გათანაბრებული ცხოვრების პირობების შესაქმნელად (სოფელსა და ქალაქს შორის სოციალურ-კულტურული განსხვავებების შემცირება) საქართველოს მთავრობამ, მსხავსად დემოკრატიული ქვეყნების მთავრობებისა, რამდენიმე დებულებით უნდა იხელმძღვანელოს:

1. სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის (სოფლის სტატუსი, რეალური თვითმართველობა, ინსტიტუციონალური და ინფრასტრუქტურული მოწყობა), განვითარება, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვა ეროვნული იდენტურობისა და მოსახლეობის შენარჩუნებას უწყობს ხელს;

2. გარემოს დაცვა-შენარჩუნება და მასთან დაკავშირებული ტურიზმის განვითარება სოფლად დასაქმებისა და შემოსავლის ზრდის პოტენციალს შეიცავს;

3. ინფორმაციის (მ.შ. ტელეკომუნიკაციის) გავრცელებისა და განათლების მიღების ხელმისაწვდომობა სოფლის ქალაქთან გათანაბრების აუცილებელი პირობაა;

4. სოფლად პროდუქციის სამრეწველო გადამმუშავების გაზრდა და ინოვაციური ტექნოლოგიების ათვისება სამუშაო ადგილების ზრდას უზრუნველყოფს.

საქართველოს გარდაქმნა მაღალგანვითარებულ, აგრარულ-ინდუსტრიულ ქვეყნად (შემდეგ ეტაპზე, ინდუსტრიულ ქვეყნად, ზეგანვითარებულ სოფლის მეურნეობით), რომელიც

თვითონ დაიკმაყოფილებს თავის სასურსათო და სხვა საარსებო მოთხოვნილებებს, ექნება დადებითი სალდო პარტნიორ ქვეყნებთან ვაჭრობაში და ექსპორტის საგნად – მეცნიერებატევადი სამრეწველო, მეცნიერული და მაღალი ხარისხის ნატურალური სოფლის მეურნეობის პროდუქცია, არის ის სასურველი მიმართულება, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს საქართველოს სასურსათო და ზოგადად ეკონომიკური უშიშროებაც, ანუ შეუნარჩუნოს მას გარანტირებული ეკონომიკური სიცოცხლისუნარიანობა გარე ძალების ნებისაგან დამოუკიდებლად.

ეს ამოცანა თავისით, რა თქმა უნდა, არ გადაწყდება. **საჭიროა აგროსასურსათო სექტორის განვითარების მიზანმიმართული სტრატეგიისა (სტრატეგია წარმოადგენს იმ საყრდენს რომლის საშუალებითაც შესაძლო უნდა გახდეს არსებული სიძნელეების დაძლევა და სახელმწიფოებრივი ხედვის რეალიზება სოფლის მეურნეობის სფეროში) და მის საფუძველზე რაციონალური სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის შემუშავება (სისტემა, სტრუქტურა, სტრატეგია, ტაქტიკა, კადრების ნება, კადრების სწავლება), რომელიც ორიენტირებული იქნება ზემოაღნიშნული მთავარი ამოცანის გადაჭრაზე. ცხადია, ამ არსებით სიახლეებს სჭირდება ნათელი შესაბამისი კანონების მიღება.**

ნებისმიერ კარგად დაბალანსებული სტრატეგიის რეალიზაციას, კარგად მოფიქრებული ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მართვის ბერკეტები ესაჭიროება (მხედველობაშია ფასწარმოქმნის პარიტეტული დარეგულირება, სეზონური ფასების ფორმირება, სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწასა და აგრარულ შრომაზე მოთხოვნის გადიდების სათანადო სტიმულების მოძებნა, სოფლად შრომისა და წარმოების ორგანიზაციის ადეკვატური ფორმების წახალისება და ა.შ.). ამ მიზნით, **კარგი ნაბიჯი იქნებოდა თუ საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო შექმნიდა აგრარული პოლიტიკის ეროვნულ საბჭოს, რომელიც შეიმუშავებს აგრარული პოლიტიკის კონცეფციას, სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიას და სოფლის განვითარების პოლიტიკას, განსაზღვრავს დარგობრივ პრიორიტეტებს, კვლევების, ინოვაციური და ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს ფორმირებისთვის ხელშემწყობ პოლიტიკას, განიხილავს სხვა პრობლემურ საკითხებს, მიიღებს შესაბამის რეკომენდაციებს და გადაწყვეტილებებს. აგრარული პოლიტიკის საბჭოს შექმნის აუცილებლობა, ჯერ კიდევ 1999 წელს დაფიქსირდა ევროკავშირის ანგარიშში (აგრარული პოლიტიკის საბჭოს დებულების პროექტი და შემადგენლობის ფორმირების XXX წესი შემუშავებულია).**

აშშ-ის გამოცდილება იმიტომ კი არ დავახასიათეთ,

რომ ჩვენც ზუსტად ასე უნდა მოვიქცეთ. აქ მთავარია გამოცდილების გაზიარება და იმის გაკეთება, რისი შესაძლებლობაც სახელმწიფოს აქვს. სწრაფად განვითარებადი ქვეყნების პრაქტიკა ადასტურებს არა რომელიმე ერთი ეკონომიკური მიმართულების, არამედ ლიბერალური და სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკური პოლიტიკების რაციონალური შეთანაწყოების უპირატესობას.

ყოველივე აღნიშნულიდან საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაიცნობიეროს, რომ სასურსათო უშიშროება ქვეყნის უპირველეს სტრატეგიულ მიზანთა რიგში შედის და რომ ერთადერთი სუბიექტი, ვისაც ამ ამოცანის გადაჭრა ძალუძს, არის თვით სახელმწიფო. ამასთან, ხელისუფლებამ უნდა ისწავლოს სახელმწიფოს როგორც ეკონომიკური სუბიექტის, ფუნქციონირების ურთულესი ტექნოლოგია, როგორც სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სრულყოფის, ასევე სოფლის მოსახლეობის სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული და ტექნიკური დონის ამაღლება-სრულყოფის საქმეში.

ლიტერატურის სია

- 1.პ. კოლუაშვილი. როლანდ რეიგანის აგრაგული პოლიტიკის ეკონომიკურ-სამართლებრივი უზრუნველყოფის ზოგიერთი ასპექტი, თსუ, ამერიკის შესწავლის ცენტრი, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, თბ., 2005, გვ. 101-108;
- 2.რ. გოგოხია. შერეული ეკონომიკური სისტემა: არსი, მოდელები, განვითარების ტენდენციები, თბ., 2004, გვ. 290;
- 3.გ. დოღონაძე, რ. გოგოხია. სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერის პოლიტიკა მსოფლიოში და ქართული რეალობა, ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, 2011, №4, გვ. 9-34;
- 4.პ. კოლუაშვილი. კიდევ ერთხელ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განმსაზღვრელი ძირითადი არსის განმარტებისათვის, ჟურნალი „ეკონომიკა“, 2014, №1-2, გვ. 104-113;
- 5.პ. კოლუაშვილი. რა ემართება და რა ჰმართებს ქართულ სოფელს, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომათა კრებული, 2013, №11, გვ. 353-390.

The highest national interests include agricultural and food complex care in USA. President Ronald Reagan initiated for this purpose in 1985 and Congress passed a law, “the United States on Food Security.” It reflects the change in the country’s internal political situation, and its essence is to lay the legal foundation for a new phase in the development of agricultural production. First of all, he underlined the importance of agricultural production as a special branch of economics, which is of strategic importance to the United States. Reagan radically changed the approach to agricultural resources and food security. It is known that the Reagan administration has done much to limit government intervention in private business and to reduce budget appropriations for this purpose, but not in the agricultural sector. Here, the impact of such a mechanism and funding approach remained intact. Moreover, has been introduced in substantial qualitative and quantitative additions.

The most important feature, which is reflected in the 1985 Law of the United States in the development of agriculture, for Legalization of State intervention the following changes were needed.

First, until the 1980s Legislation phraseology and pathos was directed to support the family farm. In the law of 1985, it has a different sound. Before from the general political line were isolated two directions: “the country’s commercial agriculture stabilization” and “rural prosperity.” The first direction Implies the focus on large farms – the main producers of commodity products, while the second focuses on the support of small and medium farms in rural areas in order to maintain social stability. Accordingly was revised state structure function of the country’s agricultural sector. Some of them which were created to support family farms, were rebuilt in consolidation targets to large farms in land resources. Second, the 1985 law introduced the new provisions and mechanisms about agriculture state finance and loan and about pledge of agricultural products. In practice, this led to the United States Government

Not only to strengthen its impact on market, sowing areas, conjuncture changes in production volumes and revenues for farmers, but also to become main Buyer and distributor of agricultural products. At the end of the 80s it was transferred to State property 48% of produced wheat and 75% of dairy products.

Third, agricultural resources management occupies a central place in 1985 law. In addition, a specific program for combating soil erosion has come to the foreground. Its implementation by the Government of the United States was seen not only as a land fund preservation campaign, but as main condition of the country’s food security. The old calls, interpretations, and to convictions have changed into severe economic and administrative sanctions against the farm, which was avoided erosion control measures.

Another feature of the 1985 law lies in the fact that he was the first to define the approach to the problem of food security in the foreseeable period of time. All of the farm, which is involved in the development of land resources, high levels of soil erosion, soil protection measures ordered by the law. Otherwise the farmer would have lost all state subsidies. The law also ordered the entire farm to produce a of the soil protection action plan 1990-1995. And by the end of the 80s, such plans have been approved by the Ministry of Agriculture. Soil protection measures have been successfully implemented in the beginning of the 90-in on 13 million hectares.

In the United States recognized that provisions of the 1985 Act, especially those relating to budget funds to attract more and more into agriculture, environmental protection and food security of the country, can lead to a decline in farm income, including an increase in social tensions.

Nevertheless, the implementation of the program was considered as a matter of paramount importance to the state. The problem of finding the optimal ratio remains as the actual task for scientific-technical progress in agricultural science.

The foregoing provides a basis for the following key moments in US-led rural development:

Laws passed in 1985 and 1990, representing a logical continuation of each other and in essence pursued one common goal _ stabilize agricultural production and food security of the country.

Raising the US's Food Security as the priority (strategic) goals capacity, reflected in adoption and improvement of the legal norms that serve the following objectives: A) the rational use of agricultural resources-land, water, forests, the atmosphere (air), and as a result the country has created a legal framework, which is involved in the standards of protection of these resources; Optimal prices and their ability to regulate the production of basic food products; Legitimized State regulation of agricultural land and redistribution mechanism of some cultures. B) To protect and stabilize the incomes of agricultural producers; Large-scale subsidization of the basic product of state budget; C) Support the most effective methods of land use: It was determined laws, mechanisms and financial decisions. Legislative base gave the government the authority to conduct financial (if necessary) for agriculture from the fact that in the near future in a country 100 thousand major entrepreneur gives 80% of agricultural production; D) State transformation not only into the main customer (contractor) of agricultural Production but for home buyers and distributors: legal mechanism allows the government sufficient authority to procure and distribute a significant portion of the main agricultural crops (in case it is necessary to stabilize the situation on the market).

These goals settings and the introduction of legislation are sharp reversals in the US's agricultural history. Now this course qualifies as a "state guarantee of social and economic stability"

Instead of conclusion: In general, there are several reasons due to in the modern world a lot of attention is paid to agriculture and food security;

- The food providing is the guarantor of security and stability. The

sharp rise of the middle class in the world population leads to food demand and, consequently, the steady upward trend in prices. Therefore, food security in all States is one of the leading terms of strategy;

- The traditional activities in rural areas mean preservation the wealth of recreational and social values;

- Agricultural production is an important element of national identity and cultural heritage. Culturally, village and strong peasant are a powerful weapons for the preservation of the nation;

Georgia, like other civilized nations, should to identify the priorities in agriculture. In our opinion, the priorities in this area can be of two directions: First, the maintenance village as a territorial and social unit (this task includes the protection of cultural landscapes and wildlife), and second, to ensure food security, agricultural structure.

In order to create the conditions for the growth of rural incomes and equalized of living standards (socio-cultural disparities between rural and urban), the government, like the governments of democratic countries, should be guided with some of the regulations:

Development of village, its cultural and natural heritage as territorial and social units (rural status, real self-governance, institutional and infrastructural)

Maintain National identity and helps the population;

Environmental protection and conservation and related tourism development in rural employment and income increases potential;

Information (including telecommunications) distribution and access to education is a necessary condition of equalization of village and city;

In rural areas the product industrial processing and adoption of innovative technologies provide the increase of job opportunities.

Georgian transformation in highly developed agricultural-industrial country that itself satisfies his food and other subsistence needs, has positive balance with the partner countries in trade and export with object _ Science-intensive industrial, scientific and high-quality organic agricultural products, - is the desired direction, which can ensure the food and the overall economic security. It will ensure the economic viability and independence from outside forces.

This would imply that:

- The government must realize that the food security of the country is first and foremost strategic objective.

- The government must realize that the only subject who is capable of solving this problem is the state;

- The government should learn complex technology of functioning of a the state, as an economic subject.

Keywords: Agricultural field, agriculture state support for the agricultural policy, food security, cooperatives.

JEL classification: Q10, Q13, Q18.

ბალრი რამიშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

2008 წლის ომის შემდეგ საქართველო უმძიმეს ვითარებაში აღმოჩნდა. აგვისტოს ომმა და მსოფლიო ეკონომიკურმა კრიზისმა გლობალურ ძალთა ახალი ბალანსი ჩამოაყალიბა. ცხადი გახდა, რომ რუსეთი შეეცდებოდა სამხედრო გამარჯვების პოლიტიკურ ჭრილში რეალიზებას, რისთვისაც მაქსიმალურად მოახდენდა საკუთარი რესურსების, განსაკუთრებით კი საინფორმაციო შესაძლებლობების მობილიზებას. ეს ქმედებები მზარდი ინტენსივობით დღესაც გრძელდება. სწორედ ამიტომ ვთვლით საჭიროდ, რომ მეცნიერულად დასაბუთებული პასუხი გაეცეს რუსეთის პროპაგანდისტულ ქმედებებს, რათა საქართველოს მოსახლეობამ რთულ გეოსტრატეგიულ ლანდშაფტში სწორი ორიენტირება შეძლოს.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, რუსეთი, გლობალური ძალები, მეგატრენდი, ეკონომიკური პოტენციალი, ეკონომიკური უპირატესობა

გლობალური ძალების გავლენა საქართველოს
გეოსტრატეგიულ პოზიციაზე

მსოფლიოში, კონკრეტულად კი საქართველოს მახლობლად მიმდინარე მოვლენები ეპოქალურია თავისი მნიშვნელობით, ხოლო მისი ანალიზი სრულიად აუცილებელია ჩვენი ქვეყნის განვითარების სტრატეგიის ფორმირებისთვის. ის ერთგავარად ქაოსური ვითარება, რომელიც ამჟამად ჩვენს გარშემო სუფევს, ისტორიულად მცირე პერიოდში მოწესრიგდება და შეიქმნება ახალი გეოსტრატეგიული განლაგება, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში განსაზღვრავს ევრაზიის კონტინენტზე შექმნილ პოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ ბალანსს. რამდენიმე წელი, რაც ამისთვის არის საჭირო, მაქსიმალურად ნაყოფიერად უნდა იქნეს გამოყენებული, რათა სასურველი ადგილი დავიკავოთ ახალ გეოსტრატეგიულ ლანდშაფტში. როგორც

ყველა მცირე ქვეყანა, საქართველოც დიდად არის დამოკიდებული გარემო ფაქტორებზე და თუ ისტორიულ და რეგიონულ განსაკუთრებულობასაც დავამატებთ, ცხადი ხდება, რომ განვითარების ნებისმიერი გეგმის განმსაზღვრელი, სწორედ საგარეო ზემოქმედებაზე ადეკვატური რეაქციაა. რადგან თანამედროვე ეპოქისთვის დამახასიათებელი დინამიკურობა არ იძლევა ხანგრძლივი პროგნოზირების შესაძლებლობას, ამიტომ ყველაზე კარგი გამოსავალია 5-10 წელიწადში ერთხელ შესრულდეს იმ ფუნდამენტური ძალების მიმართულებებისა და ზემოქმედების ხარისხის შესწავლა, რაც მნიშვნელოვანია ჩვენი ქვეყნისთვის. ვფიქრობთ, ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირებამდე, გარდამავალ ეტაპზე, მოვლენების 5-10 წლიანი პერსპექტივით განჭვრეტა სავსებით საკმარისი იქნება, ოღონდ პროგნოზი მაქსიმალურად უნდა იყოს მიახლოებული რეალობასთან. სტატიების ის ციკლი, წინამდებარე ნაშრომის ჩათვლით, რომელსაც ამ მიზანს მიუძღვნით, წარმოადგენს პრობლემის ჩვენეულ ხედვას, თუმცა, აქვე აღვნიშნავთ, რომ სტრატეგიული საკითხებისადმი სწორი მიდგომის ჩამოყალიბებისთვის აუცილებელია პლურალიზმი, ამიტომ, ჩვენ მზად ვართ დისკუსიისა და პოლემიკისთვის.

საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობა, ერთი მხრივ, ართულებს ამგვარ ანალიზს მეორე მხრივ კი, აადვილებს. კერძოდ, საქართველო და მისი მოსაზღვრე რეგიონები თანამედროვე მსოფლიოს ურთულეს გეოგრაფიულ არეალში მდებარეობს, აქ არის მსოფლიოს დესტაბილიზაციის გამომწვევი ათი უმნიშვნელოვანესი კრიზისული კერიდან უმრავლესობა და როგორც ჩანს, ასეც დარჩება მინიმუმ უახლოესი ათწლეულის განმავლობაში. ასეთი ვითარება კი კომპლექსურ ხედვას მოითხოვს, რაც გლობალური ძალებისა და მეგატრენდების ურთიერთმიმართებისა და ბალანსის საფუძველზე უნდა განხორციელდეს. მეორე მხრივ კი, ის ფაქტი, რომ ჩვენი ქვეყანა მოქცეულია უმნიშვნელოვანესი გლობალური ძალების სასიცოცხლო ინტერესების სფეროში, საშუალებას იძლევა სტრატეგიული ანალიზის დროს არ იქნეს გათვალისწინებული ნაკლებმნიშვნელოვანი ფაქტორები და ამის შედეგად სამომავლო გეოსტრატეგიული ლანდშაფტის სურათი არსებითად არ დამახინჯდეს.

კვლევის შემდგომი განვითარებისთვის, აუცილებელია განვსაზღვროთ თუ რას ვგულისხმობთ ტერმინების: გლობალური ძალისა და მეგატრენდის გამოყენებისას. გლობალური ძალა არის იმ ცივილიზაციათა ან ცივილიზაციისა და სხვა ცივილიზაციის ცალკეული წარმომადგენლების ერთობა, რომელთაც განვითარების თანამედროვე ეტაპზე თანმხვედრი

ინტერესები აქვთ და პლანეტარული მასშტაბით კონსოლიდირებულად მოქმედებენ მათ გასატარებლად. ამ შემთხვევაში, ჩვენ ვეყრდნობით სემუელ ჰანთინგტონის კლასიფიკაციას [1], თუმცა, გარკვეული კორექტივები შეგვაქვს მასში. მაგალითად, მისეული ხედვით, მსოფლიოში რამდენიმე ცივილიზაციაა, მაგრამ ჩვენი აზრით, ყველა მათგანს არ აქვს გლობალური ამბიციები და არც კონსოლიდირებულად მოქმედებენ მათ დასამკვიდრებლად. ამავე დროს, ჩვენ მიერ განხილული გლობალური ძალის შემადგენლობა შესაძლებელია არ ემთხვეოდეს ჰანთინგტონისეულ ცივილიზაციის გაგებას. მაგალითად, დასავლური გლობალური ძალის შემადგენელია რამდენიმე მართლმადიდებელი ქვეყანა; მასთან მჭიდრო ალიანსშია იაპონური ცივილიზაცია და სამხრეთი კორეა. დასავლური ძალის მოკავშირედ მიიჩნევა აგრეთვე თურქეთი და უფრო შორეულ პერსპექტივაში ზოგიერთი არაბული სახელმწიფოც. ეს ძალა არის ჭეშმარიტად გლობალური და ყველაზე გავლენიანი მსოფლიოში, ანუ, ჩვენი აზრით, გლობალური ძალის ჩამოყალიბებაში, მართალია, საბაზისოა მსოფლმხედველობრივ-კულტურული კონსენსუსი ძირითად საკითხებზე (დასავლური ძალის შემთხვევაში ესაა: ადამიანის უფლებები, პოლიტიკური დემოკრატია, კანონის უზენაესობა, პლურალიზმი, ინდივიდუალიზმი, კულტურული და სიტყვის თავისუფლება, კაპიტალიზმი და თავისუფალი ვაჭრობა), მაგრამ უმნიშვნელოვანესი ადგილი პრაგმატულ (ძირითადად უსაფრთხოება და ეკონომიკური განვითარება) მოსაზრებებს უკავია.

დასავლურის გარდა, დანარჩენს, ჯერჯერობით რთულია ჭეშმარიტად გლობალური ძალა ვუწოდოთ. თუმცა, მსგავსი ამბიციები მსოფლიოში კიდევ სამ ცივილიზაციას აქვს, ესენია ჩინური, რუსული (რომელსაც ჰანთინგტონი და ბუჟინსკიც მართლმადიდებლურს უწოდებენ რაც, ჩვენი აზრით, მცდარი შეხედულებაა) და ისლამური. ეს უკანასკნელი ყველაზე შორს არის გლობალური ძალის პოზიციისგან და მხოლოდ ორ მეგატრენდს - დემოგრაფიულ აფეთქებას და ძვირ ენერგეტიკულ რესურსებს ეყრდნობა. ისლამურ ფაქტორს, კონსოლიდირებულ, გლობალურ ძალად ჩამოყალიბებაში (მიუხედავად იმისა, რომ ამ ბოლო დროს არის ამის გარკვეული მცდელობა) ხელს უშლის მისი დაქსაქსულობა და რაც მთავარია, ის ფაქტი, რომ აქ არ იკვეთება ე.წ. “დერძული სახელმწიფო”, რომელიც თავის გარშემო გააერთიანებდა დანარჩენ ისლამურ ქვეყნებს, რითაც სტაბილურობას და მიზანმიმართულობას შესძენდა მათ. ასეთი რამ, არც თვალსაწიერ მომავალშია მოსალოდნელი. სამაგიეროდ, ყველა იმ დანარჩენ გლობალურ ძალაში, რომლებიც მეტ-ნაკლებად ძლიერ გავლენას ახდენს საქართველოზე, მკაფ-

იოდ არის გამოკვეთილი “ღერძული სახელმწიფო”: დასავლურ ძალაში ეს არის აშშ, ჩრდილოეთით კი რუსეთი ცდილობს ე.წ. “ევრაზიული კავშირის” ფორმირებას, სადაც წამყვანი ცივილიზაციური ელემენტი ჩვენი აზრით სრულიადაც არ იქნება მართლმადიდებლური. ჩინეთი კი განსაკუთრებული მოვლენაა, რადგან ამ შემთხვევაში ცივილიზაციის, სახელმწიფოსა და გლობალური ძალის ლოკალიზაცია თითქმის ერთხვევად ერთმანეთს, თუმცა, ამ ქვეყნის ექსპანსიური მისწრაფებები უკვე სახეზეა და ის ძირითადად დემოგრაფიულ ხასიათს ატარებს. ამავე დროს, აფრიკის რესურსების ათვისებაში დასავლეთის რეალური კონკურენტი ხდება ეს ქვეყანა და ამ მხრივ საკმაო აგრესიულობასაც იჩენს.

ჩვენს მოსაზრებას, რომ ცივილიზაციისა და გლობალური აღიანსების საზღვრები შეიძლება არ დაემთხვეს ერთმანეთს, რუსეთის მაგალითიც ადასტურებს, რომელიც ჰანთინგტონის მიხედვით, მართლმადიდებლური ცივილიზაციის უმთავრესი ქვეყანაა, მაგრამ მისი მეტაურობით შექმნილ აღიანსში, მის გარდა მხოლოდ ერთი მართლმადიდებლური ქვეყანაა, ხოლო დანარჩენი სამი კი - არა. თვით რუსეთის კუთვნილებაც კი მართლმადიდებლური ცივილიზაციისადმი დიდ ეჭვს იწვევს, რადგან, ამ ქვეყნის მოსახლეობის დაახლოებით 65-70% ათეისტია, მართლმადიდებლად თავს მიიჩნევს მხოლოდ 15-20%, ხოლო ისლამის მიმდევრად 10-15% [2], თუ გავითვალისწინებთ, რომ ეს უკანასკნელნი განსაკუთრებით მყარი აღმსარებლობით გამოირჩევიან რუსეთის მოსახლეობაში, მაშინ ძალიან საეჭვო ხდება რომელი ცივილიზაციური ელემენტი სჭარბობს ჩვენს ჩრდილოელ მეზობელ ქვეყანაში და მით უმეტეს, მის მიერ შეკოწიწებულ ე.წ. ევრაზიულ კავშირში. თავად რუსი ექსპერტები, პოლიტოლოგები თუ მეცნიერები, რომლებიც იმპერიული სულისკვეთებით გამოირჩევიან, ხაზს უსვამენ იმ ფაქტს, რომ ახალ იმპერიაში, რომელიც რუსეთის ეგიდით უნდა შეიქმნას, რუსულ-თურქული ელემენტი იქნება დომინანტური და ამასთან კონსერვატული იდეოლოგიის მატარებელი.

საქართველოს მდებარეობა ქმნის იმის საფუძველს, რომ აქ თავს იყრის პლანეტარული მასშტაბის ინტერესები. საქართველოს გეოსტრატეგიული ღანდშაფტის ფორმირებაზე, მსოფლიოში არსებული ყველა გლობალური ძალა ზემოქმედებს, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია დასავლური და ჩრდილოური ვექტორი. თუმცა, მუდმივი მონიტორინგის ქვეშ უნდა მოექცეს ჩინურიც და ისლამურიც. ჩვენ შეძლებისდაგვარად მაღალი სიზუსტით უნდა განვსაზღვროთ მათი პოტენციალის ფარდობითი მაჩვენებლები, რადგან სწორედ მათ შორის ჩამოყალიბებული ბალანსი განსაზღვრავს ჩვენი ქვეყნის პოლი-

ტიკურ ორიენტაციას და სამწუხაროდ, ამ შემთხვევაში თავად ჩვენი, ქართველების განწყობა მეორეული მნიშვნელობისაა. სწორედ ამის გამო იყო, რომ 1920-იან წლებში საქართველოს მოსახლეობას ისღა დარჩენოდა, რომ დუმილით ან ლოკალური ექსცესებით შეხვედროდა (რაც დასტურის ტოლფასი იყო) გლობალური ძალების ბალანსის შედეგად შექმნილ რეალობას. ერთი შეხედვითაც კი ნათელია, რომ რაოდენობრივი თუ სხვა სახის პარამეტრები, დასავლური ძალის სასარგებლოდ მეტყველებს, მაგრამ ჩრდილოურის ზემოქმედებას ბევრი ფაქტორი აძლიერებს, რომელთაც დიდწილად ირაციონალური საფუძველი აქვს, თუმცა ეს არ აიოლებს ჩვენს ხვედრს, პირიქით.

სტატიის მიზანმიმართულ პრობლემას ჩვენ უკვე მივუძღვენით რამდენიმე სამეცნიერო ნაშრომი [3,4], საგაზეთო პუბლიკაცია, სატელევიზიო თუ რადიო ეთერით გამოსვლა და ამ მხრივ 2009 წლიდან გავაქტიურდით. რადგან 2008 წლის ომის შემდეგ ცხადი გახდა, რომ რუსეთი შეეცდებოდა სამხედრო წარმატების პოლიტიკური ჭრილით რეალიზებას და შემდგომი რამდენიმე წელი უმძიმესი იქნებოდა საქართველოსთვის. ზეწოლა სხვადასხვა მიმართულებით გაიზრდებოდა და განსაკუთრებული ძალისხმევა სწორედ მოსახლეობაზე ფსიქოლოგიურ ზემოქმედებას დაეთმობოდა, რათა მას ირაციონალური პოლიტიკური გადაწყვეტილება მიეღო. ჩვენი მიზანი მაშინაც იყო და ახლაც არის ის, რომ მკაცრი ანალიზის ფონზე მივაწოდოთ საქართველოს მოსახლეობას შექმნილი ვითარების სტრატეგიული აღწერა, რათა დავეხმაროთ მას პრაგმატული, განვითარებაზე ორიენტირებული გადაწყვეტილების მიღებაში.

მართალია, ყველა პროგნოზის აბსოლუტური შესრულება წარმოუდგენელია, მაგრამ ვფიქრობთ, ზემოაღნიშნულ სტატიებსა და პუბლიკაციებში ასახული ტენდენციები გამართლდა, ამავე დროს უკანასკნელ პერიოდში მომხდარი მოვლენები, რაც უკრაინის ომს, დასავლეთის სანქციებს და ნავთობზე ფასების დაცემას უკავშირდება, არსებითად ცვლის ვითარებას და პროგნოზების გადახედვის აუცილებლობას წარმოქმნის. მიუხედავად იმისა, რომ ყოველი ამ მოვლენის შესახებ ჩვენ ვსაუბრობდით ტელე თუ რადიო ეთერში, მათი ესოდენ სწრაფი და მძლავრი განვითარება რთულად იყო წარმოსადგენი. უკანასკნელი მოვლენები მეტად საინტერესო პერსპექტივებს აჩენს საქართველოსთვის, რისი გამოყენებისთვისაც ვითარების მაქსიმალური შესწავლაა აუცილებელი. იხსნება შესაძლებლობების ფანჯარა, რომელში გონივრული გავლაც ჩვენი თაობის მოვალეობაა.

ზემოთ დაწვრილებით ვიმსჯელებთ ოთხი გლობალური ძალის შესახებ და ასევე გამოვიყენეთ ტერმინი - მეგატრენდი,

რომელშიც ჩვენ პლანეტარული მნიშვნელობის იმ განვითარებად ფაქტორებს ვგულისხმობთ, რომლებიც უმთავრეს ზემოქმედებას ახდენენ მსოფლიო გეოსტრატეგიული ღანდღაფტის ფორმირებაზე. ჩვენი აზრით, ესენია: ეკონომიკური, ენერგეტიკული, დემოგრაფიული, ტექნოლოგიური და მილიტარისტული მეგატრენდები. აქედან, მთავარი - გლობალური ძალების ეკონომიკური პოტენციალის ანალიზია, რაც, თავის მხრივ, მათი მილიტარისტული განწყობების ძირითადი განმაპირობებელია. თავად ეკონომიკურ განვითარებაზე კი, დანარჩენი სამი მეგატრენდი ზემოქმედებს, სხვა ნაკლებმნიშვნელოვან ფაქტორთან ერთად. ჩვენ, ყოველი მათგანის მიხედვით ცალ-ცალკე მოვახდენთ თითოეული გლობალური ძალის ანალიზს, გარდა ისლამური ძალისა, რადგან როგორც ითქვა, ეს ძალა ჯერ არ არის კონსოლიდირებული და არც ახლო პერსპექტივაში მოგვევლინება ასეთად. თუმცა, გარკვეული ანალიზი მის გარშემოც ჩატარდება. განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრში მოექცევა დასავლური და რუსული გლობალური ძალები, ხოლო ჩინურს შევეხებით როგორც ამ ორ ძალაზე უადრესი გავლენის მქონე მოვლენას და პერსპექტივაში უდიდესი პოტენციალის მქონეს. მართალია, ანალიზი თითოეული მეგატრენდის მიხედვით, გაცალკევებით ჩატარდება, მაგრამ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტსაც, რომ მათ ერთმანეთის ფორსირების ან შენელების შესაძლებლობა აქვთ. განსაკუთრებული ყურადღებით მოვეკიდებით გლობალური ძალების ეკონომიკური პოტენციალის ერთმანეთთან ფარდობით ანალიზს, რადგან, როდესაც მეტოქეობასთან გვაქვს საქმე, უპირატესობის აბსოლუტური მაჩვენებლებით ანალიზი ვერ იძლევა სათანადო სურათს და ის აუციებლად ურთიერთშედარების ასპექტით უნდა იქნას განხილული.

**ეკონომიკური მეგატრენდის ზემოქმედება
საქართველოსთვის აქტუალური გლობალური
ძალების ბალანსზე**

სავსებით ლოგიკურია ანალიზის დაწყება ეკონომიკური მეგატრენდის გამოკვლევით. ის, როგორც აღვნიშნეთ, ერთგვარად აერთიანებს ენერგეტიკული, ტექნოლოგიური და დემოგრაფიული მეგატრენდების შედეგებს და მილიტარისტული მეგატრენდის მნიშვნელოვან განმაპირობებლად გვევლინება. ეკონომიკური განვითარების ტენდენციებს ყველაზე კარგად ასახავს ისეთი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები, როგორიც არის მშპ, მეკ და ა.შ. ქვემოთ (ცხრილი 1) მოყვანილია

2014 წლის მშპ-ის მონაცემები თითოეული გლობალური ძალის შესახებ ცალკეული შემადგენლების მიხედვით და ამავე დროს გარკვეული დაშვებების საფუძველზე შესრულებულია პროგნოზი 2019 და 2024 წლებისთვის. მაკროეკონომიკური ტრენდები დიდი მდგრადობით გამოირჩევა, ამიტომ, მათ მიმართ შესაძლებელია ექსტრაპოლირების მეთოდის გამოყენება. ამავე დროს, პროგნოზში გათვალისწინებულია ის კონტექსტი, რაც ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას გააჩნია.

რუსეთის ეკონომიკის ზრდამ 2013 წელს 1,3% შეადგინა, ხოლო 2014 წელს კი ეს მაჩვენებელი დაუზუსტებელი შეფასებით 0,5% იყო. უკვე აშკარაა, რომ 2015 - რეცესიის წელია და ექსპერტთა შეფასებების მიხედვით ვარდნა 3%-დან-5%-მდე იქნება, კრიზისული იქნება 2016 წელიც და ამის შესახებ თავად პრეზიდენტმა ვლადიმერ პუტინმაც განაცხადა. რუსეთის მიმართ ჩვენი პროგნოზი ეყრდნობა ზომიერად ოპტიმისტურ ვარიანტს, ანუ ვარაუდს, რომ 2017 წლიდან რუსეთის ეკონომიკა ადაპტაციას მოახდენს სანქციებსა და ნავთობზე დაბალ ფასებთან და 2019 წლის ჩათვლით, ანუ 2020 წლის დასაწყისისთვის აღიდგენს კრიზისამდე არსებულ მდგომარეობას, ხოლო ამის შემდეგ - 2025 წლის დასაწყისისთვის კი მშპ-ს 2%-იანი საშუალოწლიური ზრდა დაფიქსირდება. ზომიერად ოპტიმისტურია ევრაზიული ალიანსის დანარჩენი სახელმწიფოების მშპ-ის მიმართ ჩვენ მიერ დაშვებული ზრდის ტემპები. მაგალითად, ყაზახეთის ეკონომიკის ზრდა 2012-2014 წწ. იყო 5%, ვფიქრობთ, რომ ანალოგიური ზრდის ტემპების მიღწევა ამ ქვეყნის მდიდარი რესურსული ბაზისა და განვითარების საშუალოსთან მიახლოებული მაჩვენებლების ფონზე, ზომიერად ოპტიმისტური პროგნოზის ჩარჩოებშია. ანალოგიური დაშვებები გვაქვს სხვა ქვეყნების მიმართაც. მაგალითად, სომხეთისა და ბელორუსისთვის ზომიერად ოპტიმისტურია შესაბამისად 5% და 2%-იანი ზრდის ტემპები, ხოლო ყირგიზეთს ყველაზე მაღალი ზრდის სავარაუდო ტემპი მივანიჭეთ, რადგან ჯერ ერთი, ასეთი იყო მისი მშპ-ის ზრდის მაჩვენებელი 2012-2014 წლებში და ამასთან, ამ ქვეყანას ძალიან დაბალი მშპ აქვს მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით, რაც 2013 წლისათვის 2500 აშშ დოლარს შეადგენდა და ამ შემთხვევაში დაბალი ბაზის ეფექტმა უნდა იმუშაოს.

**მშპ-ის რეალური და საპროგნოზო მაჩვენებლები 2014-2024
წლებში პერიოდში აშშ დოლარის პარიტეტული
მყიდველობითუნარიანობის გათვალისწინებით
(ცხრილი შედგენილია [2,5] მასალების გამოყენებით)**

ცხრილი 1

	მშპ ტრლნ \$ 2014 წ.	მშპ-ის საშუალო წლიური ზრდა (2012-2014 წწ. %%)	მშპ ტრლნ \$ 2019 წ. (პროგნოზი)	მშპ-ის ზრდა (პროგნოზი 2015-2019 წწ. %%)	მშპ ტრლნ \$ 2024 წ. (პროგნოზი)	მშპ-ის ზრდა (პროგნოზი 2020-2024 წწ. %%)
რუსეთი	2.6	1.7	2.6	0	2.9	2
ყაზახეთი	0.25	5	0.32	5	0.41	5
ბელორუსი	0.15	1.5	0.17	2	0.18	2
სომხეთი	0.02	4.6	0.026	5	0.033	5
ყირგიზეთი	0.015	6.5	0.021	7	0.030	7
ევრაზიული კავშირი სულ	3.0		3.1		3.6	
აშშ	17	2	18.8	2	20.7	2
ევროკავშირი	16	0.5	16.8	1	18.5	2
კანადა	1.6	1.9	1.8	2	2.0	2
ავსტრალია	1	2.5	1.1	2.5	1.3	2.5
იაპონია	5	2	5.5	2	6.1	2
სამხრეთი კორეა	1.7	2.9	1.9	2.5	2.2	2.5
დასავლური ძალა სულ	42.3		45.9		50.8	
ჩინეთი	14	7.6	19.6	7	26.2	6
ტაივანი	0.95	2.3	1.1	2	1.2	2
სულ (სავარაუდოდ)	-		-		27.4	

აშშ გამოვიდა ეკონომიკური კრიზისიდან და იქ ბოლო წლებია საშუალოდ მშპ-ის 2%-იანი ზრდა ფიქსირდება. ვფიქრობთ, განსახილველ პერიოდში ანალოგიური საპროგნოზო ტემპის განვითარება აშშ-ის ეკონომიკისთვის არ იქნება რთული ამოცანა. მასზეა მიბმული კანადის ეკონომიკა და იქაც იგივე საპროგნოზო მაჩვენებლებს გამოვიყენებთ. რაც შეეხება ევროკავშირს, იგი უკანასკნელ წლებში კრიზისიდან გამოსვლას ცდილობდა - 2012-2014 წწ. პერიოდში მშპ-ის საშუალო ზრდის ტემპი 0.5% იყო. ვფიქრობთ, შემდგომი 5 წლიანი პერიოდში კრიზისის დაძლევის ხანა იქნება და ამიტომ სავარაუდო ზრდის ტემპი 1%-ის დონეზე ავიდეთ, ხოლო 2020-2024 წლებში, ამ გაერთიანებისთვის არ იქნება გადაჭარბებული 2%-იანი სტაბილური ზრდის ტემპების მიღწევა. დასავლეთის გლობალური ძალის დანარჩენი ქვეყნების შემთხვევაში, ძირითადად უკანასკნელი სამი წლის მანძილზე მშპ-ის ზრდის ტემპების საშუალო მაჩვენებლებს დავეყრდენით.

ჩინეთი უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში, საოცარი ეკონომიკური ზრდის დემონსტრირებას ახდენს. მართალია, ბოლო წლებში მისი მშპ-ის ზრდის მაჩვენებელი 7.6%-მდე შემცირდა, მაგრამ იმის გათვალისწინებით, რომ ჩინეთმა დაძლია განვითარების დაბალი დონე და აქ ერთ სულზე მშპ-მ უკვე 10 ათას აშშ დოლარს გადააჭარბა, ესეც ძალიან კარგი შედეგია. იმ ფაქტსაც თუ გაეხსენებთ, რომ ჩინეთის მთავრობამ 2005 წელს მიზნად დაისახა ეკონომიკის გადახურების თავიდან ასაცილებლად მშპ-ს ზრდის ტემპების 8%-მდე შეცირება, რასაც იგი დიდი ხნის განმავლობაში “ვერ ახერხებდა”, გამოდის, რომ ეს მაჩვენებელი სრულიად ოპტიმალურია. ამიტომ, ჩვენი აზრით, მომავალი 5 წლის განმავლობაში, ამ ქვეყანას არ უნდა გაუჭირდეს ეკონომიკის ზრდის მინიმუმ 7%-იანი, ხოლო მომდევნო ხუთ წელიწადში - 6%-იანი ზრდის ტემპების მიღწევა, რისთვისაც მისი უმთავრესი რესურსი არცთუ ძვირი, უადრესი შრომის კულტურით დაჯილდოებული მუშახელია. ჩინეთის ეკონომიკური სასწაულის ერთ-ერთი საფუძველი, სწორედ შრომის საერთო მწარმოებლურობის მაღალი ტემპებით განუხრელი ზრდაა, რისთვისაც მას უზარმაზარი რესურსი კვლავაც აქვს. მაგალითად, 2013 წელს ამ ქვეყნის მშპ-ის მხოლოდ 10% იწარმოებოდა აგრარულ სექტორში და ეს მაშინ, როდესაც აქ დასაქმებული იყო მთელი შრომისუნარიანი მო-

სახლეობის 33.6%. ცხადია, რომ აგრარული სექტორიდან სხვა დარგებში შრომითი რესურსების გადადინება, რაც დღესაც დიდი ტემპებით გრძელდება, პირდაპირ აისახება შრომის მწარმოებლურობის ზრდაზე.

ჩინეთის მთავრობის გონივრული პოლიტიკა ჰონგ-კონგ-თან დაკავშირებით, რაც დენ სიან პინის მიერ წამოყენებული იდეის - “ერთი ქვეყანა ორი სისტემა” - განხორციელებაა, ასევე, მათი სიმტკიცე ტაივანის პრობლემის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით, თვით ტაივანის პოლიტიკაში მიმდინარე ცვლილებები, რაც გაერთიანების მომხრე პოლიტიკური ძალების როლის ზრდაში აისახება და სხვადასხვა ექსპერტების მოსაზრებები, გვაფიქრებინებს, რომ საშუალოვადიან პერსპექტივაში ჩინეთი გადაწყვეტს ამ პრობლემას. სწორედ ამიტომ დავაჯამეთ 2024 წლისათვის ჩინეთისა და ტაივანის მშპ. ამ პრობლემის გადაწყვეტა უმნიშვნელოვანესია გლობალური ურთიერთობებისთვის და საქართველოზეც აისახება, რადგან, ეს საკითხი წარმოადგენს აშშ-სა და ჩინეთის უთანხმოების საფუძველს და მისი მოგვარების შემთხვევაში, დასავლეთის გლობალური ძალისა და ჩინეთის დაპირისპირების ალბათობა მინიმუმამდე შემცირდება, რაც რუსეთს მანევრირების შესაძლებლობას მნიშვნელოვნად შეუზღუდავს.

კვლევის შედეგები. ცხრილი 1-ის საშედეგო მონაცემების თანახმად, 2014 წლის რუსეთისა და მისი სატელიტების მთლიანი ეკონომიკური პოტენციალი დაახლოებით 3 ტრლნ აშშ დოლარს შეადგენდა. ე.წ. დასავლური ძალის ანალოგიური მაჩვენებელი კი 42,3 ტრლნ აშშ დოლარი იყო, ანუ ეკონომიკური პოტენციალის ფარდობითი კოეფიციენტი არის დაახლოებით 1:14.1-თან. ეს მაჩვენებელი 2019 წლის ბოლოსთვის იქნება 1:14.8-თან, ხოლო 2024 წლის ბოლოსთვის კი 1:14.1-თან. ევრაზიული კავშირისა და ჩინეთის ეკონომიკური პოტენციალის თანაფარდობა შემდეგნაირად გამოიყურება: 2014 წელი - 1:4.7-თან, 2019 წლის ბოლოს - 1:6.3-თან და 2024 წლის ბოლოსთვის კი ეს მაჩვენებელი ტაივანთან ერთად იქნება 1:7,6-თან, ხოლო მსოფლიო ჩინეთის შემთხვევაში კი - 1:7.3-თან. ასეთ ვითარებაში, რუსეთისა და მასთან ასოცირებული ნებისმიერი რეგიონული გაერთიანების პერსპექტივები, როგორც მსოფლიოს ერთ-ერთი პოლუსისა, რბილად რომ ვთქვათ, არარეალურად გამოიყურება, ხოლო ამას თუ დავუმატებთ ამ ქვეყნის მზარდ აგრესიული-

ბას, დასკვნა ცალსახაა: დაპირისპირების ცხელ ან თუნდაც ნელ-თბილ ფაზაში გადაყვანა ფატალური შედეგის მომტანი იქნება რუსეთისთვის. შედეგად საქართველოსთვის დასავლური არჩევანი არამარტო მსოფლმხედველობრივია, არამედ პრაგმატულიც, რაც ზუსტ რაოდენობრივ ანალიზსაც ეყრდნობა.

ვარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაციისა და ჩრდილო-ატლანტიკური ორგანიზაციის წევრი ქვეყნების მეკ-ის მაჩვენებლები (ტრლნ აშშ დოლარი 1989 წლისათვის (ცხრილი შედგენილია [6] მასალების გამოყენებით)

ცხრილი 2

	მეკ		მეკ		მეკ
სსრკ	2.659	აშშ	5.233	გფრ	0.946
ჩეხოსლოვაკია	0.123	ბელგია	0.136	საბერძნეთი	0.056
ბულგარეთი	0.051	დიდი ბრიტანეთი	0.818	თურქეთი	0.075
პოლონეთი	0.172	დანია	0.074	ესპანეთი	0.399
უნგრეთი	0.065	ისლანდია	0.004	პორტუგალია	0.072
რუმინეთი	0.080	იტალია	0.803	კანადა	0.514
გდრ	0.160	ლუქსემბურგი	0.006	ნორვეგია	0.076
ვარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაცია სულ 3.310		ნიდერლანდები	0.206	საფრანგეთი	0.820
		ჩრდილო-ატლანტიკური ორგანიზაცია სულ			12.593

ქართველთა ერთი ნაწილის მენტალიტეტზე, განსაკუთრებით მათზე ვისაც საბჭოთა წლებში ცნობიერი სიცოცხლის გარკვეული წლები გაუტარებია, გავლენას ახდენს საბჭოთა კავშირის ადრინდელი ძალმოსილების აჩრდილი და ამ განწყობის პროეცირებას ავტომატურად ახდენს რუსეთზე, ეს კი კატეგორიულად მიუღებელია. ჩვენ, ამ შემთხვევაშიც, ფარდობითი შეფასების მეთოდს გამოვიყენებთ. ქვემოთ მოყვანილია 1989 წელს მთლიანი ეროვნული პროდუქტის მაჩვენებლები საბჭოთა ბლოკისა და ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის ქვეყ-

ნების მიხედვით (იხ. ცხრილი 2). როგორც ვხედავთ, ამ მომენტისთვის ვარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოთა ერთობლივი ეკონომიკური პოტენციალი 3.3 ტრლნ აშშ დოლარს შეადგენდა, ხოლო ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსისა კი 12.6 ტრლნ-ს, ანუ, მათი ეკონომიკური პოტენციალის ფარდობითი კოეფიციენტია 1:3.8-თან. ეს ის პერიოდია, როდესაც ცხადი გახდა საბჭოთა ბლოკის კრახი. დასავლეთის დაახლოებით 4-ჯერადი ეკონომიკური უპირატესობა (ცხადია სხვა ფაქტორებთან ერთად) სავსებით საკმარისი აღმოჩნდა ცივ ომში წარმატების მისაღწევად. დღეს ვითარება რუსეთისთვის გაცილებით დამძიმებულია და როგორც ზემოთ ჩატარებული ანალიზიც გვიჩვენებს, ცივი ომის პერიოდთან შედარებით, რუსეთის და მისი მოკავშირეების ფარდობითი პოზიცია, ერთობლივი ეკონომიკური პოტენციალის მიხედვით, დაახლოებით 3,7-ჯერ არის გაუარესებული.

* * *

დაბოლოს, მკითხველს ვაუწყებთ, რომ წარმოდგენილი სტატიით აღნიშნული პრობლემის კვლევა არ მთავრდება და როგორც აღვნიშნეთ, იგი მხოლოდ პირველია ნაშრომთა ციკლში. ჩვენი შემდგომი კვლევა მიექცევა ოთხი უმნიშვნელოვანესი - ენერგეტიკული, დემოგრაფიული, ტექნოლოგიური და მილიტარისტული მეგატრენდების ანალიზს და მათ გავლენას გლობალურ ძალათა შორის ბალანსის ფორმირებაზე. ციკლის საბოლოო შედეგი კი იქნება გეოსტრატეგიული ლანდშაფტის კონტურების განჭკვრეტა, რაც, ჩვენი აზრით, საქართველოს განვითარების პერსპექტივებს უახლოესი ათწლეულების განმავლობაში განსაზღვრავს.

ლიტერატურის სია

1. http://www.academia.edu/4610592/Samuel_P_Huntington_The_Clash_of_Civilizations_and_the_Remaking_of_World_Order_1996.
2. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
3. ბ. რამიშვილი, საქართველოს გრძელვადიანი პოლიტიკური პესპექტივები გეოეკონომიკური ცვლილებების ფონზე, “კომერსანტი”, თეუსუ, 2009 წ. №3.
4. ბ. რამიშვილი, რუსეთის გეოპოლიტიკური გამოწვევები აღმოსავლეთ აზიაში მიმდინარე დემოგრაფიული ცვლილებების ფონზე, თეუსუ-ს სამეცნიერო ჟურნალი, 2010 წ. №1.
5. <http://www.worldbank.org/en/country/>
6. <http://www.theodora.com/wfb/1990/>

Georgia’s Position in the Global Geostrategic Landscape

B. Ramishvili

The current events in the world and particularly in the vicinity of Georgia is epoch-making with its significance and its analysis is important to form our country’s development strategy. Because of dynamics of the modern epoch it is impossible to make a long-term prognosis, so the best solution is to study, per 5-10 years, the fundamental forces directions and its impact quality, which are important for our country. For this purpose there is analyzed economic potential of Global forces which, in the authors opinion, has an impact on geostrategic position of Georgia.

In the authors opinion, force is the unity of civilization or other civilizations and some representatives of civilization, which have coinciding interests in the modern stage of development and for the mentioned interests take concerted action at a global scale. Such ones in the article are western, Chinese and Islamic forces and forces at a development stage around Russia. The economic potential of the first three ones is analyzed in the work. Five megatrend have an impact on a balance formation, namely: economic, energetic, demographic, technologic and militaristic megatrends. Megatrend implies the developing factors of planetary significance, affecting on formation process of the world geostrategic landscape.

Based on the research results by the end of 2014 the relative ratio of the overall economic potential of Russia and its satellites and western

force's economic potential approximately was 1:14.1, by the end of 2024 the indicator will be 1:14.1. The Eurasian Union and China's economical potential ratio is as follows: 2014 year – 1:4.7, 2019 year – 1:6.3 and by the end of 2024 – 1:7.6 with Taiwan, as for only China it makes up 1:7.3.

The ghost of the former Soviet union has an impact on a part of Georgian's mentality, mostly on persons who spent several years of their conscious life in the Union and the mood is provoked by Russia, that is absolutely unacceptable to the author. He uses the relative valuation method and analyzes GDP indicators of 1989 based on the data of the Soviet union and NATO countries. He also notes that the relative ratio of an economic potential is 1:3.8. This is a period when the Soviet Union collapse became clear. The four times economic advantage (with other factors) of the western countries was quite sufficient to achieve success in the Cold War. But nowadays the situation in Russia has worsened for about 3.7 times. In such condition perspectives for Russia and for other regional union associated with Russia, as one of the world poles, look unrealistic. And if we add the aggressiveness of the country, the conclusion is quite clear: Transformation of confrontation into the hot or even lukewarm phase will have a fatal result for Russia. So, the western choice for Georgia is not defined only by the world outlook, but also by the pragmatic reasons, that is based on an accurate quantitative analysis.

Keywords: Georgia, Russia, Global forces, Megatrend, Economic potential, Economic advantage.

JEL classification: F43, F47, F49.

**ანტუან მონკრეტიენი
(1575-1621) „პოლიტიკური
ეკონომიის“ სათავეებთან
(დაბადებიდან 440 წელი)**

ჯემალ ხარიბონაშვილი
**ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ის
ასოცირებული პროფესორი,
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი**

ეკონომიკური იდეების, ტერმინების აღმოცენების, განვითარების და სრულყოფის კვლევა პოლიტიკური ეკონომიის აქტუალური ამოცანაა.

ეკონომიკური აზრის ისტორია გვიჩვენებს, რომ ძველი ეკონომიკური იდეები დავიწყებას არ ეძლევა. ცხოვრება პერიოდულად დღის წესრიგში აყენებს წინარე პერიოდში არსებული ეკონომიკური იდეების ახლებურად გამოყენების საჭიროებას. ბევრი მაგალითის მოყვანა შეიძლება იმის საილუსტრაციოდ, რომ ძველი ეკონომიკური მოძღვრებები ახალი ძალით წარმოჩინდება ხოლმე სხვადასხვა სიტუაციაში. აქედან გამომდინარე, დღეს დიდ მნიშვნელობას იძენს დიადი თეორიული მემკვიდრეობის ცოდნა და მისი სათანადო რეალიზაციით საკაცობრიო პროგრესისთვის ხელის შეწყობა.

საკვანძო სიტყვები: პოლიტიკური ეკონომია, თეორია, განვითარება, ანტუან მონკრეტიენი.

პოლიტიკური ეკონომიის საწყისებთან

ამ მიმართებით ჯეროვან ყურადღებას იმსახურებს ფრანგი ეკონომისტი, მერკანტილისტი სერ დე ვატევილ ანტუან მონკრეტიენი, რომელმაც ეკონომიკურ ლიტერატურაში პირველმა შემოიტანა ტერმინი «პოლიტიკური ეკონომია». 1615 წელს რუანში გამოიცა მისი „პოლიტიკური ეკონომიის ტრაქტატი», რომლითაც ა. მონკრეტიენმა მტკიცედ დაიმკვიდრა საპატიო ადგილი ეკონომიკური აზრის ისტორიაში. არც მანამდე და არც მას შემდეგ სხვა ეკონომიკური ნაშრომი მას არ შეუქმნია. ის ძირითადად იზიარებდა ჟან ბოდენის იდეებს. თავისი ეკონომიკური შეხედულებებით, ა. მონკრეტიენი გარდამავალი ფიგურა იყო ადრეულ და გვიანდელ მერკანტილიზმს შორის [1].

ა. მონკრეტეინი პოლიტიკური ეკონომიით დაინტერესდა ინგლისში ყოფნის დროს (1605-1609წწ.). მან იქ ნახა ქვეყანა უფრო განვითარებული მეურნეობითა და ბურჟუაზიული ურთიერთობებით. შემდგომში ინგლისურ წესრიგს აზრობრივად საფრანგეთის სინამდვილეს უსადაგებდა. საფრანგეთში დაბრუნებულ მონკრეტეინს მტკიცედ სწამდა ეროვნული მრეწველობის და ვაჭრობის განვითარების აუცილებლობა. მისი «ტრაქტატი» ითვალისწინებდა მთავრობის დარწმუნებას ფრანგი მრეწველებისა და ვაჭრების ყოველმხრივი მფარველობის უცილებლობაში. ქვეყნის მეურნეობა მას წარმოდგენილი ჰქონდა სახელმწიფოს მართვის ობიექტად. ქვეყნის სიმდიდრის წყაროდ იგი საგარეო ვაჭრობას, განსაკუთრებით - ხელოსნური ნაწარმის ექსპორტს მიიჩნევდა. მონკრეტეინის აზრით, ხელოსნები აუცილებელი პატივისცემით უნდა სარგებლობდნენ [2, გვ. 26-27]. ამასთან, იგი თანაუგრძნობდა გლეხობასაც და სახელმწიფოსაგან მათთვის მეტ ყურადღებას მოითხოვდა [3, გვ. 91-92].

როდესაც ა. მონკრეტეინი „პოლიტიკური ეკონომიის ტრაქტატს“ უწოდებდა თავის თხზულებას, ის არ ფიქრობდა იმაზე, რომ სახელს არქმევდა ახალ მეცნიერებას. უბრალოდ ის მოქმედებდა იმ ეპოქის შესაბამისად, რომელშიც იგი ცხოვრობდა. ასეთი სულისკვეთებით იყო გაუდენთილი აღორძინების ეპოქის ჰაერი, როცა ანტიკური კულტურის მრავალი იდეა და ცნება აღდგებოდა, ხელახლა გაიაზრებოდა და ახალ ცხოვრებას იწყებდა. ა. მონკრეტეინმა იცოდა ქსენოფონტესა და არისტოტელესთან რა შინაარსი ჰქონდა სიტყვებს- ეკონომიას და ეკონომიკას. ეს სიტყვები ბერძნულად აღნიშნავდნენ ოჯახისა და პირადი მეურნეობის მართვას.

ა. მონკრეტეინს პოლიტიკური ეკონომია წარმოუდგენია, როგორც სამეურნეო წესების ერთობლიობა. როგორც ა. ანიკინი აღნიშნავს, ა. მონკრეტეინის განზრახვა იყო სწორედ მეურნეობის, როგორც სახელმწიფოს ეროვნული ერთიანობის აყვავება. ა. მონკრეტეინის შემდეგ ა. სმითამდე

პოლიტიკური ეკონომია განიხილებოდა უპირატესად, როგორც მეცნიერება ქვეყნის მეურნეობის შესახებ. ა. სმითის დროს მისი შინაარსი გაფართოვდა და იგი იქცა მეცნიერებად საერთოდ მეურნეობის კანონების შესახებ [2, გვ. 28-29].

მე-19 ს. ბოლოს ტერმინი „პოლიტიკური ეკონომია“ შეიცვალა ტერმინით „ეკონომიკა“ (ინგლ.-economics), როდესაც ა. მარშალმა გაამოაქვეყნა წიგნი „ეკონომიკის პრინციპები“ (1890წ.)

იგი მოიცავს ცოდნის მრავალ დარგს ეკონომიკური პროცესების შესახებ. ეკონომიკური მეცნიერების პრაქტიკული ფუნქცია განსაკუთრებით ტევადი გახდა კეინზური რევილუციის შემდეგ. უ. ს. ჯევონსი, კ. მენგერი, ფ. ფ. ვიზერი, პ. სამუელსონი, კ. რ. მაკკონელი. ს. ლ. ბრიუ, გ. მენქიუ ცდილობენ შეარბილონ პოლიტიკური ეკონომიის სოციალური სიმძაფრე. შედეგად, “პოლიტიკური ეკონომიის” ცნება შეიზღუდა. როგორც აკადემიკოსი ვ. პაპავა აღნიშნავს, ა. მარშალმა ტერმინი „ეკონომიკით“ ჩაანაცვლა ტერმინი „ პოლიტიკური ეკონომია.“ პოლიტიკური ეკონომია, არა ეკონომიკურ, არამედ პოლიტიკურ მეცნიერებათა შემსწავლელ დისციპლინათა რიცხვში შევიდა... მაგრამ ტერმინი „ეკონომიკის“ ქართულ ენაში სრულფასოვნად ფეხმოკიდებულად ჯერჯერობით ვერ ჩაითვლება [4, გვ.17-19]. ქართველი ეკონომისტები:[19-22] ჯ. პაჭკორია, გ. შუბლაძე, რ. ასათიანი, პ. ლეიაშვილი, ე. მექვაბიშვილი არ იზიარებენ „ეკონომიკის“ დამკვიდრებას ქართულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში. უკანასკნელი ავტორი აღნიშნავს, რომ „ახალი მიმართულებით თეორიული კვლევა-ძიების დაწყება და კვლევის პროცესში მიღებული შედეგების სინთეზირება, სტრუქტურირება და ორგანულ მთლიანობად ინტეგრირება , თანამედროვე პოლიტიკური ეკონომიის ჩარჩოებში, არის უაღრესად აქტუალური და პერსპექტიული ამოცანა[5, გვ.134].

ამ მიმართულებით წინ გადადგმული პრაქტიკული ნაბიჯია აკად. ვ. პაპავას მიერ თსუ-ში დაფუძნებული მუდმივმოქმედი სემინარი „პოლიტეკონომიური საუბრები“[6, გვ. 6] . ასევე გასათვალისწინებელია, რომ 2014 წ. რუსულიდან ქართულ ენაზე თარგმნილ ი.ს. იადგაროვის წიგნში „ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია“, ფიგურირებს ტერმინი „პოლიტიკური ეკონომია“[7].

პოლიტიკისა და ეკონომიკის ურთიერთდამოკიდებულება

წინამდებარე სტატიაში უფრო მეტ აქცენტს გავაკეთებთ „პოლიტიკური ეკონომიის ტრაქტატის“ შინაარსობრივ მხარეზე. ამ ნაწარმოებში ა. მონკრეტიენის ამოცანაა მთავრობისათვის რეკომენდაციების მიწოდება საფრანგეთის სახალხო მეურნეობის აღმავლობისათვის. იგი საჭიროდ თვლიდა ინგლისის მაგალითით ესარგებლათ, რომელმაც მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწია. თავის ნაშრომში ა. მონკრეტიენი დაწვრილებით ჩერდება მანუფაქტურების განვითარების საკითხებზე, ეხება ვაჭრობას, ზღვაოსნობას და სახელმწი-

ფოს ეკონომიკურ პოლიტიკას, განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვდა მრეწველობის აღმავლობისათვის. ამასთან, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს პროფესიულ სწავლებას.

ა. მონკრეტიენის აზრით: „ადამიანთა კეთილდღეობა სიმდიდრეშია, ხოლო სიმდიდრე შრომაში. ამასთან, მრეწველობის მქონე ქვეყანა მდიდარია.“ იგი გამოხატავდა ფუფუნებას უცხოური საქონლის ხარჯზე. მაგრამ იწონებდა საშინაო წარმოებას, რადგანაც იგი ქმნიდა სამუშაო ადგილებს და „მოგება რჩებოდა ქვეყანაში“ [8, გვ.180]. მისი რეკომენდაციებით უნდა შექმნილიყო უცხოური ტიპის საწარმოები; გაუმჯობესებულიყო ქვეყნის მრეწველობის პროდუქციის ხარისხი; დაეცვათ ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრეები უცხოელთაგან [8, გვ.180]. უცხოელებს ის ადარებდა ტუმბოს, რომელიც სიმდიდრეს გადაქაჩავდა საფრანგეთიდან [9, გვ. 373].

როგორც ყველა მერკანტილისტი, ა. მონკრეტიენიც სიმდიდრედ თვლიდა ფულს, კეთილშობილ ლითონებს-ოქროს და ვერცხლს. მისი აზრით, ვაჭრობა გამდიდრების უმოკლესი გზაა. იგი ერთმანეთს ადარებს საგარეო და საშინაო ვაჭრობას. მისი აზრით, ორივე მეტად სასარგებლოა სახელმწიფოსათვის. მაგრამ სახელმწიფოს მოგებას აძლევს, ამდიდრებს ოქრო-ვერცხლით ავსებს და განადიდებს მხოლოდ საგარეო ვაჭრობა.

ამასთან, მერკანტილისტებისაგან განსხვავებით, ა. მონკრეტიენი მეტ მნიშვნელობას ანიჭებდა მატერიალურ სიმდიდრეებს, რომელთაც მიაკუთნებდა პურს, მარილს, ღვინოს და ა.შ. ასეთ სიმდიდრეს უფრო მაღლა აყენებდა, ვიდრე ოქროსა და ვერცხლის სამადნეებს. ოქროსა და ვერცხლის სიმრავლე, მარგალიტების და ბრილიანტების რაოდენობა კი არა, არამედ ცხოვრებისათვის საჭირო საგნების არსებობა ხდის ქვეყანას მდიდრად [8, გვ.181]. ა. მონკრეტიენი, სხვა მერკანტილისტებისაგან განსხვავებით, გამოდიოდა ხალხის მდგომარეობის გაუმჯობესების მოთხოვნით.

თავისი პროგრამის მთავარ ამოცანად ა. მონკრეტიენი თვლიდა უზრუნველყოთ თითოეული მოქალაქე სამუშაოთი და პურით [8, გვ. 181]. როგორც აკადემიკოსი ა. სილაგაძე აღნიშნავს: „მონკრეტიენი ერთ-ერთი პირველი იყო რომელმაც გამოხატა თანამედროვე წარმოდგენა, რომლის თანახმადაც, საზოგადოებაში ერთობლივი ცხოვრებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის საქმიანობას საქონელთა წარმოებისა და განაწილების ფორმით. თანამიმდევრულად განავითარა ეს აზრი და მონკრეტიენი მივიდა

ძალზე თანამედროვე დასკვნამდე, რომ წარმოების და ვაჭრობის განვითარებისთვის ხელშეწყობა სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანეს ამოცანად გვევლინება[3, გვ.92]. პროფ. რ. გოგოხია მიუთითებს, რომ: „ჩვენი დღევანდელი სოციალურ-ეკონომიკური სიდუხჭირე და მანიკერებანი მოგვიტანა...“უხილავი ხელის“ იმედით „ხილული ხელის“ მოკვეთამ...ეკონომიკურ პროცესებში, განსაკუთრებით რადიკალური გარდაქმნის პერიოდში, სახელმწიფოს აქტიური ჩარევა აუცილებელია...წარმატებული ეკონომიკური გარდაქმნა საზოგადოებაში შეუძლებელია განხორციელდეს სახელმწიფოს აქტიური და თანმიმდევრული ჩარევის გარეშე[23, გვ. 20-22].

ერთ-ერთი პირველი პრობლემა, რომელსაც მონკრეტიენი ეხება, არის პოლიტიკისა და ეკონომიკის ურთიერთდამოკიდებულების საკითხი. იგი პრიმატს ანიჭებს ეკონომიკას, ვინაიდან „პოლიტიკის ხელოვნება განპირობებულია ეკონომიკით“. მისი აზრით, პოლიტიკა დამოკიდებულია ეკონომიკაზე, ხოლო სახელმწიფოებრივი ორგანიზმის კეთილდღეობა - მისი შემადგენელი ელემენტების კეთილდღეობაზე. ამიტომ, გონიერი მმართველი, მისი თქმით, თავის ქვეშევრდომთა კეთილდღეობაზე, მათ გამდიდრებაზე უნდა ზრუნავდეს. „პოლიტიკური ეკონომიის ტრაქტატში“ საქმის ცოდნით არის განხილული ფრანგული მრეწველობის სხვადასხვა დარგი, იმდროინდელი მდგომარეობის და პერსპექტივის გათვალისწინებით. ა. მონკრეტიენის აზრით, ეროვნული მრეწველობის დარგების განვითარებას დიდი მნიშვნელობა აქვს: 1. უპირველეს ყოვლისა, მრეწველობა აუცილებელია სამრეწველო პროდუქტთა დასამზადებლად, „საგანთათვის ფორმის მისანიჭებლად“. იგი ქმნის საქონელს, რომელიც ქვეყანაში ოქროს და ვერცხლს იზიდავს; 2. მრეწველობის განვითარება ხელს უწყობს და განაპირობებს ვაჭრობის განვითარებას;

3. მრეწველობის განვითარება სახელმწიფოს შესაძლებლობას აძლევს მასში ჩააბას გადატაკებულ ადამიანთა მასები, გააჯანსაღოს სახელმწიფო ორგანიზმი და შეამციროს დანაშაულებები.

ა. მონკრეტიენს ფიზიკური და სოციალური ხასიათის სნეულებათა განკურნვის საუკეთესო საშუალებად ადამიანთა სამრეწველო საქმიანობაში ჩაბმა მიაჩნდა.

ზემოთ ჩამოთვლილი სარგებლობიდან, რაც სახელმწიფოსთვის მრეწველობას მოაქვს, ა. მონკრეტიენი პირველ ადგილზე საქონლისა, და შესაბამისად, სიმდიდრის შექმნას აყენებდა. იგი სიმდიდრეს ადარებდა სისხლს, ხოლო მრეწვე-

ელობას- გულს. ამასთან დაკავშირებით ა. მონკრეტიენ ი პროტექციონისტული ღონისძიებების მომხრეა. „ტრაქტატი“ თავიდან ბოლომდე პროტექციონისტული სულისკვეთებითაა გაუღენთილი[11, გვ.49-51]. ა. მონკრეტიენი გამოვიდა საბაჟო პროტექციონიზმის მომხრედ, მოითხოვდა მაღალი ბაჟების დაწესებას უცხოურ საქონელზე , რათა მათ იმპორტს ხელი არ შეეშალა ეროვნული წარმოებისათვის[10]. როგორც პროფ. გ. თოდუა მიუთითებს: „განვითარებად ქვეყნებში პროტექციონიზმი გამოიყენება ეროვნული მრეწველობის შექმნისათვის[24, გვ. 36].“

მონკრეტიენი და თანამედროვეობა

დაბოლოს, ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ როგორც მონკრეტიენის, ასევე ყველა ცნობილი ეკონომისტის თეორიული მემკვიდრეობა, მეტ-ნაკლები ზომით გამოყენებულ უნდა იქნეს ახალი საზოგადოებრივი სისტემის მშენებელ ყველა ქვეყანაში, განსაკუთრებით საქართველოში, რომელიც ბევრი გადაუჭრელი პრობლემის წინაშე დგას. თანაც გასათვალისწინებელია ისიც, რომ როგორც აკად. ვ. პაპავა თავის პოლიტიკონომიურ საუბრებში მიუთითებს: „ხშირად ხდება, როცა ტრანზაქციული ხარჯები არ არის ცნობილი და მოვლენებს მხოლოდ პოსტფაქტუმ ვაფასებთ... ამის მიზეზი სხვა გარემოებებთან ერთად ისიცაა, რომ ეკონომიკური პოლიტიკა ხშირად წინ უსწრებს ეკონომიკურ თეორიებს და სახელმწიფოს მიერ თეორიული მოდელის შეურჩევლობას, არასასურველ შედეგებამდე მივყავართ. როდესაც მოდელი არ არის არჩეული, ამას რამდენიმე ფაქტორი განაპირობებს: 1) თეორიის არ არსებობა; 2) თავად მოდელის ჩამოყალიბებლობა და 3) ცოდნის არ არსებობა“ [6, გვ.6]. იგივე ასპექტით, საკამათოა ნობელიანტ მ. ფრიდმენის შესედულება, იმის შესახებ, რომ ეკონომიკური მოძღვრებების შესწავლის დროს უნდა მივმართოთ „ავტობიოგრაფიებს, ბიოგრაფიებს... სტიმული მივცეთ აფორიზმების, მაგალითების გამოყენებას და არა სილოგიზმებს(დედუქციური დასკვნა) ან თეორემებს[13, გვ. 51]. თუმცა აღიარებულია, რომ „ეკონომიკურ მეცნიერებაში ერთ-ერთი ცენტრალური ცნებაა „თეორია“ [7, გვ. 34].“

კ. მარქსი აღნიშნავდა, რომ ობობა ბუზის დასაჭერ აბლაბუდას ქსელს ისეთი სიმეტრიულობით აბამს, რაც გამოცდილ ინჟინერსაც კი შეშურდებაო. მაგრამ, ის ამას ინსტიქტურად აკეთებს. მისგან განსხვავებით, როდესაც ადამიანი

რაიმე საქმეს იწყებს, მას წინასწარ გაიაზრებს, სათანადო გეგმას ადგენს და მის რეალიზაციას ახდენს.

რეალური სიტუაციის გაუთვალისწინებლად რომელიმე მოდელის ტრაფარეტული არჩევა შედეგიანი ნამდვილად ვერ იქნება. ამ ფონზე, მე ყოველთვის მისაღწევად საეჭვოდ მიმაჩნდა საბაზრო ეკონომიკის ის მოდელები, რომელთა დანერგვასაც ცდილობდნენ ჩვენს ქვეყანაში. მე, პირადად, რეკომენდაციას ვუწევდი ეგვიპტურ[25], თურქულ[26] და ჩინურ[11] მოდელებს, რომლებიც გაანალიზებული მაქვს ჩემს პუბლიკაციებში .

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ა. მონკრეტიენის თეორიიდან ჩვენთვის ბევრი რამ შეიძლება იყოს გასაზიარებელი. ამაშია დიადი თეორიული მემკვიდრეობის როლი. როგორც პროფ. რ. გოგოხია აღნიშნავს „ მსოფლიო ეკონომიკის კანონზომიერებათა ცოდნა და გათვალისწინება დიდ სარგებლობას მოუტანს გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებს, მათ შორის საქართველოსაც ... საქართველოსათვის მეტად სასარგებლო იქნება მსოფლიოს ეროვნულ მეურნეობათა მაკროეკონომიკური მოდელების არსის, განვლილი ისტორიული გზების, სპეციფიკური მახასიათებლების, თანამედროვე პრობლემებისა და პერსპექტივების მეცნიერული ანალიზი და თეორიული განზოგადება[23, გვ. 7]. პირველ რიგში აქტუალურია ეკონომიკისა და პოლიტიკის ურთიერთდამოკიდებულების საკითხები. მათ შორისაა მრეწველობის განვითარების იდეაც, რადგანაც ეს არის თანამედროვე ეკონომიკის ყველაზე ფუნდამენტური დარგი[12, გვ. 105]. თავის დროზე ილია ჭავჭავაძე გულისტკივილს გამოხატავდა იმის გამო, რომ ჩვენში მრეწველობა კუს ნაბიჯით მიდიოდა წინ. „ამ ყოვლად და მრავალგვარად მდიდარ ქვეყანაში, საცა ათასგვარი ფაბრიკა, ქარხანა და ერთობ ამის მაგვარი მრეწველობა დიდს ხელს მისცემს მრეწველობასა და ქვეყანასაც გაამდიდრებსო... საითაც გინდა მიიხედეთ და ყველგან ნახავთ, რომ ჩვენებურ ფულიანებს არც გონება უჭრით, არც თვალი, რომ დაინახონ და ნამდვილ წყაროს სიმდიდრისას ხელი ჩაავლონ თავის სახეიროდ ცალკე და ქვეყნის საკეთილდღეოდ ერთობ“ [14, გვ. 267-268].

ერთ საუკუნეზე მეტი გავიდა ილია ჭავჭავაძის ამ ნააზრევიდან და დღესაც ჩვენში იგივე სიტუაციაა. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ წინარე პერიოდში საქართველოში ფუნქციონირებდა: მრეწველობის სამინისტრო; ადგილობრივი მრეწველობის სამინისტრო; კვების მრეწველობის სამინისტრო; მსუბუქი მრეწველობის სამინისტრო; ხორცისა და რძის მრეწველობის სამინისტრო და ა.შ. 700 მსხვილი სამრეწველო საწარმო უზრუნე-

ლყოფდა მტკიცე ეკონომიკის არსებობას. მათ გაუქმებასთან ერთად, გაქრა სამუშაო ადგილებიც. როგორც საქართველოს კათალიკოს პატრიარქმა ილია II, 2015 წ. საშობაო ეპისტოლეში, აღნიშნა: „მდგომარეობის ნაწილობრივ გამოსწორება სამუშაო ადგილების შექმნასა და ანაზღაურების გაუმჯობესებას შეუძლია. თუ ეს განხორციელდა, დიდად შეეწეობა ხელი ცხოვრების ასე თუ ისე ნორმალურ კალაპოტში ჩადგომას“ [15, გვ. 5]. კურსის აღება მხოლოდ ინფრასტრუქტურისა და ტურიზმის განვითარებაზე, არასაკმარისია.

სოფლის მეურნეობის გამოცხადებაც პრიორიტეტულ დარგად საჭიროა დროის გარკვეულ მონაკვეთში, მაგრამ არამუდმივად. საერთაშორისო ვაჭრობაში მოქმედებს ფასების „მაკრატელი“. სამრეწველო პროდუქცია იყიდება მონოპოლიურად მაღალი ფასით, ხოლო აგრარული პროდუქტები და ნედლეული მონოპოლიურად დაბალი ფასით. ფასებს შორის სხვაობა მაქსიმალურ მოგებას აძლევს განვითარებულ ქვეყნებს, განვითარებად ქვეყნებს კი სიღატაკისათვის განწირავს. „მესამე სამყაროს“ ქვეყნებისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია საექსპორტო ინდუსტრია მათთვის შეუძლებელია სოფლის იდილიაში დაბრუნება,“ აღნიშნავს ნობელიანტი პოლ კრუგმანი [16, გვ. 187].

პროფ. გ. თოდუა აღნიშნავს, რომ „განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკაში სახელმწიფო სექტორი ინდუსტრიალიზაციის გადამწყვეტი ფაქტორია. მას ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სოფლიმ მეურნეობის გარდაქმნასა და მოდერნიზაციაში [24, გვ. 363].

როგორც ამერიკელი ეკონომისტი ს. დაგერი მიუთითებს: “მდიდარი ქვეყნები და საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომელთა შორისაა მსოფლიო ბანკიც, მსოფლიოს 2,7 მლრდ ლარიბი ადამიანისათვის ყოველწლიურად 55 მლრდ-ზე მეტს დოლარს ხარჯავს. თუმცა, როგორც ბევრი ეკონომისტი აღნიშნავს, ამ ფულით დაფინანსებული პროექტების შედეგი ჯერჯერობით შთამბეჭდავი არ არის... ამ მნიშვნელოვანმა ფაქტმა მრავალი კრიტიკოსი გაუჩინა მსოფლიო ბანკს. უდიდეს ორგანიზაციას, რომელიც განვითარებად ქვეყნებში სიღარიბის წინააღმდეგ მიმართულ პროგრამებს ასორციელებს. მათ ბუნებრივად გაუჩნდათ უკმარისობის გრძნობა. მხოლოდ იმის განსაზღვრა, სად რამდენი მილის სიგრძის გზა გაიყვანეს, რამდენი სკოლა ააშენეს ან რამდენი მიკროსესხი გასცეს, საკმარისი არ არის. საჭიროა იმის განსაზღვრაც, რამდენად დაეხმარა ეს ყველაფერი ლარიბ ადამიანებს უკეთესი და უფრო ხან-

გრძლივი ცხოვრების მოწყობაში-აცხადებენ ისინი. მსოფლიო ბანკი, უზარმაზარი ორგანიზაცია, რომელშიც 1200-ზე მეტი დოქტორი მუშაობს, ნელ-ნელა იწყებს ასეთი კრიტიკოსებისათვის ყურის გდებას[17, გვ.540-541]. ცხადია, განვითარებად ქვეყნებს აღარ აწყობთ სილატაკის ეკონომიკა, მათ უნდათ განვითარების ეკონომიკა. არც ის უნდა დაგვავიწყდეს, რომ „როდესაც უცხოელები ქვეყანაში ინვესტირებას ახდენენ, ასე იმიტომ იქცევიან, რომ ამ ინვესტიციებიდან უკუგებას ელიან. უცხოური ინვესტიციები ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მიღწევის ერთ-ერთი გზაა. მიუხედავად იმისა, რომ ინვესტიციების სარგებლობის ნაწილი ისევ უცხოეთში ბრუნდება-აღნიშნავს გ. მენქიუ“[18, გვ. 533-534].

საერთაშორისო ორგანიზაციების როლის ზრდის მიუხედავად, მეგაეკონომიკის უმთავრესი მონაწილე ეროვნული სახელმწიფოებია[23, გვ. 27]. საქართველო ვერ განვითარდება მსოფლიო ცივილიზაციის შარავზის გარეშე. ამასთან, ეროვნული პოტენციალის სათანადოდ გამოყენება კარგად წაადგება საქმეს.

ლიტერატურის სია

1. <https://wikipedia.org/wiki/Монкреть>, Антуан, де
2. ანიკინი, მეცნიერების სიჭაბუკე, თბ., 1989.
3. სილაგაძე, ეკონომიკური დოქტრინები, თბ., 2010.
4. პაპავა, არატრადიციული ეკონომიკისი, თბ., 2011.
5. მექვაბიშვილი, ეკონომიკისი, ეკონომიკური თეორია თუ პოლიტიკური ეკონომიის დაბრუნება? ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, 1, 2007.
6. პოლიტეკონომიური საუბრები, გაზ. „თბილისის უნივერსიტეტი“, 22.XII. 2014. 16.
7. ი. ს. იადგაროვი, ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია, თბ., 2014.
8. История экономической мысли, Под . ред. И. Д. Удадьцова и Ф. Я. Полянского ч. 1. М., 1961.
9. Всемирная история экономической мысли, Под. Ред. В. Н. Черковца ч. 1. М., 1987.
10. Титова Н. История экономических учений. М., 1997.
11. ჯ. ხარიტონაშვილი, ეკონომიკურ მოძღვრებათა რეგროსპექტივა და თანამედროვე პრობლემები, ნაწ.1, თბ., 1997.
12. ჯ. ხარიტონაშვილი, სტრატეგიული კურსი ინდუსტრიალ-

- იზაცია. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის „ეკონომიკისა და ბიზნესის განვითარების ტენდენ -ციები თანამედროვე ეტაპზე“. „შრომების კრებული“, ბათუმი, 2011.
13. Фридмен М. Методология позитивной экономической науки, თბესის, 1994. Т.2. вып.4.
 14. ი. ჭავჭავაძე, ჩარჩული ფული და ჩვენი მრეწველობა, თხზ., ტ. 7, თბ., 1958.
 15. ილია II, 2015წ. საშობაო ეპისტოლე. 2015წ. 7 იანვარი. გაზ. „რეზონანსი“, 8. I. 2015.
 16. პოლ კრუგმანი, გულები და თავები. გაზ. „ნიუ-იორკ თაიმსი“, 2001წ. 22 აპრილი.
 17. ციტატა მომაქვს გ. მენქიუს წიგნიდან „ეკონომიკის პრინციპები“, თბ., 2008(ჯ.ხ.).
 18. ს. დაგერი, მსოფლიო ბანკის კითხვა: მართლა ვეხმარებით ღარიბებს? წყარო; „ნიუ-იორკ თაიმსი“, 2004წ., 28 ივლისი. ციტატა მომაქვს გ. მენქიუს წიგნიდან: „ეკონომიკის პრინციპები“, თბ., 2008.
 19. გ. მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, თბ., 2008.
 20. რ. ასათიანი, ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკისი, თბ., 2005.
 21. პ. ლეიაშვილი, ეკონომიკური თეორია და პრაქტიკა გარდამავალ ეტაპზე, თბ., 2002.
 22. ჯ. პაჭკორია „ეკონომიკისი“ თუ ერთიანი პოლიტიკური ეკონომია? ზუგდიდი, 1994.
 23. გ. შუბლაძე, საბაზრო ეკონომიკის აქტუალური საკითხები, თბ., 2004.
 24. რ. გოგოხია, შერეული ეკონომიკური სისტემა: არსი, მოდელეები, განვითარების ტენდენციები, თბ., 2004.
 25. გ. თოდუა, ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია, ნაწ.1, თბ., 2004.
 26. ჯ. ხარიტონაშვილი, ეკონომიკური რეფორმების ეგვიპტური გამოცდილება, ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, 1, 2001.
 27. ჯ. ხარიტონაშვილი, ალტერნატივის ძიება გარდამავალი და განვითარებადი ეკონომიკის ქვეყნებში, ჟურნ. „კავკასიის მაცნე“, 1, 2001.

Antoine de Montchrestien (1575-1621), the Founder of „Political Economy“ (440 years from the birth)

J. KHARITONASHVILI

A. Montchrestien was the first who coined the term “political economy” in economic literature. In 1615 in the city of Rouen in France he published the book “Treatise on Political Economy,” with which he gained firmly his proper foothold in the history of economic thought. Political economy basically was considered by A. A. Montchrestien as a science about state economy. In the noted work A. Monkretieni set the task of exploring remedies for economic upturn in France. A. Montchrestien attached a great importance to the state economic policy. In his opinion, policy depends on economy and the welfare of state organism – on the welfare of its composite elements. Therefore, a wise ruler, according to his view, should take care about the well-being and enrichment of his subordinates.

A. Montchrestien worked out a series of measures for industrial upturn, crafts and trade development. He arrived at the main conclusion that the promotion of the development of production and trade is the most important objective. In the work “Treatise on Political Economy” there is a detailed discussion on various fields of French industry in view of that time situation and perspective. To A. Montchrestien, the development of the fields of industry has a great importance: 1. First of all, industry is necessary for manufacturing industrial products, “to give a shape to the items.” It produces goods which attracts gold and silver to a country; 2. Industrial development promotes and spurs trade development; 3. The development of industry provides an opportunity for government to involve impoverished masses of people in it, to bring a state organism into a healthy state and to reduce crime. A. Montchrestien considered that the involvement of people in industrial activities was the best remedy for recovery from diseases of physical and social character. From the above listed benefits brought to the state by industry, A. Montchrestien put goods and accordingly, acquisition of wealth in the first place. He compared wealth with blood, and industry with heart.

Finally, it should be stressed that the theoretical heritage of Montchrestien and other famous economists as well should be employed more or less in all countries building a new societal system, especially in

Georgia, which faces many unsolved problems. At that, it should be taken into consideration that as academician V. Papava indicates in his political and economical discussions: “it happens frequently when transaction costs are not definite and the developments are assessed post factum... the reason is that, along with other circumstances, economic policy frequently precedes economic theories and non-selection of theoretical model by government drives us to undesirable consequences. When the model is not selected, it is caused by some factors: 1) nonexistence of theory; 2) the model is not formed and 3) nonexistence of knowledge.” By the same aspect, M. Friedman’s view, a Nobel Prize Laureate in Economics, is a controversial issue; according to Friedman, in studying economic history we should apply for “autobiographies, biographies... to stimulate the use of aphorisms, examples and not syllogisms (deductive reasoning) or theorems. However it is acknowledged that one of the central concepts in economic sciences is “theory.”

From A. Montchrestien’s theory can be shared many things. First of all this is an issue of interdependence of economy and policy. Among them there is also an idea of the development of industry, because industry is the most fundamental sector of modern economy. To take the course only to the development of infrastructure and tourism is insufficient. It is necessary also to declare agriculture as a prioritized sector for a certain period of time, but not permanently. Export industry is important for developing countries – impoverishment economy doesn’t suit them any more, they want developmental economy.

Keywords: Political Economy, theory, development, industry, Antoine de Montchrestien.

JEL Classification: B40, B41, B49.

**აგრარული სექტორის
განვითარების ხელშეწყობის
ეკონომიკური პოლიტიკა
საქართველოში**

ბულნაზ ერქომაიშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ის
ასოცირებული პროფესორი

ეკონომიკურად ჩამორჩენილი ქვეყნებისათვის აგრარული სექტორის განვითარება სიღარიბის დაძლევის და ეკონომიკის ზრდის ერთ-ერთი გზაა. აგრარული პოლიტიკის უმთავრეს მიზანს მოსახლეობის სოფლის მეურნეობის პროდუქტებით მომარაგება და ჯანსაღი კვების უზრუნველყოფა წარმოადგენს [1, გვ.180]. ამისათვის მნიშვნელოვანია: საკვები პროდუქტების წარმოების უსაფრთხოების ხელშეწყობა; ფიტო და ზოო-ვეტერინარული დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლა; განსაკუთრებული შემთხვევებისთვის საკვები პროდუქტების სამთავრობო რეზერვების შექმნა; წყალდიდობის საწინააღმდეგო ქმედებათა ხელშეწყობა; სოფლისა და სასოფლო ადგილების გარემოს დაცვა; წყლისა და გარემოს დაბინძურების შემცირება; ზღვის დაცვა, მისი ფლორისა და ფაუნის ჩათვლით. უმნიშვნელოვანესი მიზანია სოფლის მეურნეობის, კვების მრეწველობისა და მეთევზეობის ეკონომიკის განვითარება.

საქართველოს აგრარულ სექტორს, სახელმწიფოს სწორი პოლიტიკითა და ხელშეწყობით, შეუძლია წარმატებებს მიაღწიოს და გავიდეს მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი სოფლის მეურნეობის პროდუქციით. ამ აქტუალური საკითხის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას ეხება წინამდებარე სტატია, რომლის სათაურშიც გამოკვეთილია კვლევის მიზანი.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, სოფლის მეურნეობა, ეკონომიკური პოლიტიკა, სტრატეგია.

მსოფლიო ბაზარზე დღითი-დღე იზრდება მოთხოვნა ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციაზე. საქართველოს ბუნებრივკლიმატური პირობები ამის განხორციელების სერიოზულ შესაძლებლობას იძლევა. ქართულმა პროდუქციამ პოპულარობა, რაოდენობრივად და ხარისხობრივად, ჯერ ადგილობრივ ბაზარზე, მერე კი, უცხოეთში უნდა მოიპოვოს. საქართველოს აგრარული პოლიტიკის სტრატეგია მოიცავს ხედვას, თუ როგორ უნდა გამოიყურებოდეს ეს სექტორი პერსპექტივაში. იგი მიმართული უნდა იყოს შემდეგი მიზნების მიღწევისაკენ:

• საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალის სრულად ათვისება და პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;

- ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოება;
- ადგილობრივი პროდუქციით იმპორტის ჩანაცვლება;
- საექსპორტო პროდუქციის გაზრდა და ახალი ბაზრების ათვისება;
- სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის განახლება;
- აგრარული სექტორის ინფრასტრუქტურის განვითარება

[2, გვ.52].

საქართველოს აგრარულ სექტორში არსებული მდგომარეობის ანალიზი

2013 წლის მონაცემებით, საქართველოში შრომისუნარიანი მოსახლეობის 54% სოფლის მეურნეობის სექტორშია დასაქმებული, თუმცა, ამ სფეროს წილი მშპ-ში მხოლოდ 9,3%-ს შეადგენს. შედარებისათვის: აშშ-ის სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულია მოსახლეობის 1,6%, გერმანიაში – 2,9%, ევროკავშირის ქვეყნებში საშუალოდ – 5,0%. აშშ-ში ერთი ფერმერული მეურნეობა სურსათით უზრუნველყოფს საშუალოდ 126, გერმანიაში - 144, ევროკავშირის ქვეყნებში - 51 ადამიანს, ხოლო საქართველოში ერთ დასაქმებულს საშუალოდ თავის გამოკვებაც კი უჭირს. 2013 წლის მონაცემებით, თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი მაღალია მხოლოდ ზოგიერთ პროდუქტზე, კერძოდ, ყურძენზე - 130%, კარტოფილზე - 100%, სიმინდზე - 96%, რძე და რძის პროდუქტებზე - 91%, ცხვრისა და თხის ხორცზე - 85% ბოსტნეულზე - 75% [3].

დინამიკაში მაჩვენებლების ანალიზი ცხადყოფს, რომ საქართველოში 2006-2013 წლებში შემცირებულია მეცხოველეობის უმეტესი პროდუქციის წარმოება, მ.შ. ხორცეულის წარმოება, კერძოდ, პირუტყვის ხორცი თუ უზრუნველყოფის მაჩვენებელია 39%, ხოლო ფრინველის ხორციით – 18%. მკვეთრად და შემცირებული ხორბლის წარმოება, რომლით უზრუნველყოფის მაჩვენებელი მხოლოდ 12%-ია [4]. საერთოდ აღარ იწარმოება მთელი რიგი პროდუქტები. შედეგად, საქართველოს მოსახლეობის მიერ მოხმარებული აგროსასურსათო პროდუქციის 80%-მდე იმპორტირებულია. ამის გამო ქვეყანაში პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული ვალუტა საზღვარგარეთ გაედინება, რაც მნიშვნელოვნად აფერხებს ადგილობრივ წარმოებას. ქვეყანაში სიღარიბე და უმუშევრობა ჯერ კიდევ უმძიმეს პრობლემად რჩება.

მთლიან ფართობში სახნაე-სათესი ფართობების წილით საქართველო მსოფლიოში ერთ-ერთ ბოლო ადგილზეა 6,4%-ით. სომხეთში ეს მონაცემი 16%-ია, აზერბაიჯანში - 22,7%,

თურქეთში -27,7%, უკრაინაში კი - 56,1% [5]. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში მეურნეობათა 75% ფლობს 1 ჰა-მდე მიწის ნაკვეთს, ამ ზომის მიწაზე კი თანამედროვე ტექნიკისა და ტექნოლოგიების გამოყენება პრაქტიკულად შეუძლებელია. ფერმერულ მეურნეობათა ეს კატეგორია ორიენტირებულია მხოლოდ თვითუზრუნველყოფაზე და ისიც უჭირთ. მიუხედავად იმისა, რომ ამ დარგს საქართველოში უზარმაზარი პოტენციალი გააჩნია, მას უამრავი პრობლემა აქვს, რისი ერთ-ერთი მიზეზი არასაკმარისი ხელშეწყობაა. აუცილებელია სახელმწიფოს ფინანსური დახმარება, განვითარებული ინფრასტრუქტურა, მექანიზაციის მაღალი დონე, დაზღვევის სისტემის განვითარება და სხვ.

2010 წელს საქართველოს სოფლის მეურნეობას ბიუჯეტიდან გამოეყო 40 მლნ ლარი, 2011 წელს - 86 მლნ, 2012 წელს -119,9 მლნ, 2013 წელს 182,2 მლნ, ხოლო 2014 წელს - 265 მლნ. აქედან უდიდესი ნაწილი - 217 მლნ ლარი უშუალოდ სოფლის მეურნეობის განვითარების პროგრამაზე დაიხარჯება, 27 მლნ - სურსათის უვნებლობაზე და მცენარეთა დაცვაზე, 21 მლნ - მევენახეობა-მეღვინეობის განვითარებაზე. სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე ბიუჯეტიდან თანხების გაზრდა უდავოდ მისასაღებელია, მაგრამ ასევე აუცილებელია სოფლის მეურნეობის დაკრედიტებისა და დაზღვევის უზრუნველყოფა [6].

აგრარული სექტორის განვითარებას ხელს უშლის სოფლის მეურნეობის დაკრედიტების დაბალი დონე. კომერციული ბანკები, აღნიშნული სექტორის რისკებიდან გამომდინარე, თავს იკავებენ სოფლის მეურნეობის დაკრედიტებისაგან. ეკონომიკის ამ უმნიშვნელოვანეს დარგზე საბანკო კრედიტების 2%-ზე ნაკლები მოდის. თითქმის ყველა განვითარებულ ქვეყანაში ფერმერებზე განსაკუთრებით ზრუნავენ, რაც უწინარესად უპროცენტო სესხის გამოყოფით გამოიხატება. ქართველ გლეხობასა და ფერმერებს ასეთი დახმარებები დღემდის არ ჰქონია.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ შეიმუშავა „შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტი“, რომელსაც დააფინანსებს „სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდი“ და განახორციელებს „სოფლის მეურნეობის მართვის სააგენტო“. პროექტი ამოქმედდა 2013 წლის მარტიდან. პროექტის მიხედვით გაიცემა: უპროცენტო სასაქონლო კრედიტი (განვადება) მცირე ფერმერებისათვის 0%; შეღავათიანი აგროკრედიტი საშუალო და მსხვილი ფერმერებისათვის – არაუმეტეს 8%-ის (საბრუნავი საშუალებების და მარაგების შესყიდვის დაფინანსება მოკლე ვადით); შეღავათიანი აგროკრედიტი სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებისათვის არაუმეტეს 3%-ის (ძირითადი საშუალებების და ტექნოლოგიების

დაფინანსება ხანგრძლივი პერიოდით) [7]. აღნიშნულ პროექტში 11 ბანკი და 2 მიკროსაფინანსო ორგანიზაცია ჩაერთო და 2013 წლის მარტიდან 2014 წლის სექტემბრამდე 318 მლნ ლარის მოცულობის 14 100 აგროკრედიტი გაიცა. როგორც ბანკები აცხადებენ (TBC, კონსტანტა და სხვ.), პრობლემური სესხები ფაქტობრივად არ აქვთ. მსესხებლები უპრობლემოდ იხდიან თანხას.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, საქართველოში სურსათის წარმოების ზრდისა და სოფლად სიღარიბის შემცირების მიზნით ევროკავშირმა შეიმუშავა ევროპის სამეზობლო პროგრამა სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარებისათვის, რომელიც 2013 წლის მარტში დაიწყო და 2016 წლის მარტამდე გაგრძელდება. პროექტის მთავარი პარტნიორებია სოფლის მეურნეობის სამინისტრო სხვა დარგობრივ სამინისტროებთან/სახელმწიფო სექტორსა და სასოფლო-სამეურნეო მომსახურების ცენტრებთან ერთად. იგი ხელს შეუწყობს მცირე ფერმერებს შორის თანამშრომლობის გადრმავებას, სოფლის მეურნეობის სექტორში ჩართული ინსტიტუტების ფუნქციონირების გაუმჯობესებას, სოფლის მეურნეობის ეროვნული სტრატეგიის განხორციელებას. პროგრამის მიზანია გააძლიეროს მცირე ფერმერები, რომლებიც შესაძლოა ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის ხერხემალი გახდნენ. სოფლის მეურნეობის განვითარება არის საფუძველი სურსათის უვნებლობის სისტემის განვითარებისათვის, რომელიც თავის მხრივ, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შეთანხმების (DCFTA) შესახებ მოლაპარაკების მთავარი ელემენტია. ბიუჯეტის ოდენობაა 40 მლნ ევრო [8].

სოფლის მეურნეობის კულტურების და განსაკუთრებით ხორბლეულის მეტი წილი გადაშენების გზაზეა. სპეციალისტების აზრით, საქართველოს აქვს რესურსი ხორბლეულის ის რაოდენობა აწარმოოს, რომელიც ძირითადად ქვეყნის მოსახლეობის მოთხოვნას დააკმაყოფილებს. ეს ეხება არა მარტო ხორბლეულს, არამედ თითქმის ყველა სახეობის სოფლის მეურნეობის პროდუქტს.

სამკურნალო მცენარეებით ოდითგანვე მდიდარია საქართველოს ფლორა. საქართველოს შეუძლია ღირსეული ადგილი დაიკავოს სამკურნალო მცენარეების წარმოებარეალიზაციის საერთაშორისო ბაზარზე. სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს ეკოლოგიურად სუფთა პრეპარატების წარმოებას და დაინტერესებული უცხოელი ინვესტორების მოზიდვას. სამკურნალო მცენარეების რესურსების რაციონალური გამოყენება ხელს შეუწყობს საქართველოს ეკონომიკის გაჯანსაღებას, საექსპორტო შემოსავლების ზრდას, სამუშაო ადგილების შექმნას და სიღარიბის ზღვარზე მყოფი

მოსახლეობის ხვედრითი წონის შემცირებას [9].

სწორედ ამ დარგების განვითარებაზე უნდა იყოს მიმართული ქვეყნის რესურსული პოტენციალის ადეკვატური ნაწილის გამოყენება და სხვადასხვა სახის ინვესტიციები. ძალზე მცირეა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წილი სოფლის მეურნეობაში. ქვეყნის მთლიან პირდაპირ ინვესტიციებში სოფლის მეურნეობის წილი 2007 წელს - 0,8%-ს, 2009 წელს - 1,2 %-ს, 2010 წელს - 1,1%-ს, 2011 წელს - 1,2%-ს, 2012 წელს - 1,8%-ს, 2013 წელს - 1,3%-ს შეადგენდა [10]. ეს გამოწვეულია იმით, რომ დარგი რისკიანი და დაბალმოშვებია, აგრარული წარმოების შედეგები კვლავაც არაპროგნოზირებადია: გვალვა, წყალდიდობა, მცენარეთა და ცხოველთა დაავადებები და მავნებლები აგრარულ სექტორს კაპიტალის ჩადებისათვის შედარებით მაღალრისკიან სფეროდ აქცევს. სოფლის მეურნეობის განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი ქვეყანაში აგროდაზღვევის განვითარებაა. ამ მხრივ სასიკეთო ძვრები უკვე შეიმჩნევა. ეს სოფლის მეურნეობაში არსებულ რისკებს მნიშვნელოვნად შეამცირებს და ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობის დაკრედიტების მოცულობის ზრდას.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ 2013 წლიდან საკმაოდ სერიოზული თანხებია გამოყოფილი სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის, რაც ფერმერებისათვის სტიმულია გრძელვადიანი საქმიანობის დაწყებისათვის, შესაბამისად, გაჩნდა რეალური მოთხოვნა აგროდაზღვევის სისტემის შექმნისა და განვითარებისათვის.

აგროდაზღვევა სოფლის მოსახლეობას დაეხმარება სტიქიური მოვლენებით მიყენებული ზარალის შემცირებაში, რაც სტაბილურს გახდის მათ შემოსავლებს. აგროდაზღვევის ამოქმედება სოფლის მეურნეობის სექტორის მიმართ საფინანსო ინსტიტუტების ინტერესს გაზრდის. ფერმერებისათვის ხელმისაწვდომი გახდება ფინანსური რესურსი, რაც დარგის სტაბილურ განვითარებას ხელს შეუწყობს. 2014 წლის სექტემბრიდან, აგროდაზღვევის სისტემის ჩამოყალიბების და განვითარების მიმართულებით, სახელმწიფოსთან ერთად ჩართულია კერძო სექტორი და არასამთავრობო ორგანიზაციებიც.

ამ ეტაპზე განხორციელდება მთავრობის მიერ სუბსიდირება 70%-დან 95%-მდე. როცა ხელშეკრულება გაფორმდება, ფერმერი ერთჯერადად გადაიხდის დაზღვევის ერთწლიანი პაკეტის ღირებულების 5-30%-ს. ამ პაკეტის ღირებულების სუბსიდირებისას სახელმწიფო აანაზღაურებს მაქსიმუმ 30 ათას ლარს ფიზიკური პირის შემთხვევაში, ხოლო 50 ათას ლარს - კოოპერატივის შემთხვევაში. პროგრამის თანახმად, დაზღვევას ექვემდებარება სოფლის მეურნეობის კულტურების მოსავალი შემდეგ სტიქიურ მოვლენებზე: სეტყვა, ჭარბი ნალექი,

ქარიშხალი და საშემოდგომო ყინვა (მხოლოდ ციტრუსოვანი კულტურებისათვის).

აგროდაზღვევის საპილოტე პროექტი 2014 წლის პირველი სექტემბრიდან ამოქმედდა. მისი ბიუჯეტი ხუთი მლნ ლარია. პროექტში მონაწილეობს 4 სადაზღვევო კომპანია: ჯიპიაი ჰოლდინგი, ალდაგი, აი სი ჯგუფი და ირაო. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პროექტების მართვის სააგენტოს ინფორმაციით, 2014 წლის პირველი სექტემბრიდან 6 ათასზე მეტი სადაზღვევო პოლისია გაცემული, რომლის თანხაც უკვე მლნ ლარზე მეტია.

სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დაზღვევა 2014 წელს აქტუალური მას შემდეგ გახდა, რაც გვალვამ მოსავლის დიდი ნაწილი გაანადგურა.

ფერმერთა აზრით, თუ ხელისუფლებას რეალურად ფერმერთა დახმარება სურს, პირველ რიგში, მიწის დაუსაბუთებლად გაზრდილი გადასახადი უნდა შემცირდეს. მთავრობის 2010 წლის დადგენილებით, გაიზარდა სახნავ-სათეს მიწებზე გადასახადი, ხოლო საძოვრის გადასახადი 500%-ითაა გაზრდილი. ამან საბოლოოდ წელში გატეხა ფერმერიც, გლეხიც და ყველა ის ადამიანი, ვინც სოფლის მეურნეობასთანაა დაკავშირებული, რამაც გამოიწვია ქართული მიწების უცხოელებზე მიყიდვა.

სასოფლო-სამეურნეო სავარგულის გასხვისება ყოველთვის უნდა იყოს სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებადი პროცესი. 2012 წლის 26 ივნისს მოიხსნა ყოველგვარი აკრძალვა, უცხოელისა და უცხოეთში რეგისტრირებული იურიდიული პირების სასარგებლოდ, სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთის შესყიდვის თაობაზე. მათ მიენიჭათ სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე საკუთრების უფლება ყოველგვარი წინაპირობის გარეშე. 2013 წლის 28 ივნისის კანონმდებლობით, 2014 წლის 31 დეკემბრამდე, ზემოთაღნიშნულ პირებს შეუჩერდა სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთზე საკუთრების უფლების მოპოვება. 2014 წლის 20 თებერვალს, საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობის მიზნით, კვლავ განხორციელდა ცვლილება აღნიშნულ კანონში და შეზღუდვა მოეხსნათ საქართველოში მოქმედ კომერციულ ბანკებს დ იმ უცხოელ იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს, რომელთა საინვესტიციო პროექტი მოწონებული იქნებოდა მთავრობის მიერ. კანონში მოკლე ინტერვალით ხშირი ცვლილებები გვიჩვენებს, რომ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით სახელმწიფოს ერთიანი დასაბუთებული პოლიტიკა ჯერ კიდევ არ გააჩნია.

საქართველოში არ არსებობს მიწის ნორმატიული ფასი. ის დადგენილია მხოლოდ თბილისის ადმინისტრაციულ საზღვრებში. მიწის ადმინისტრირების პოლიტიკის განმსაზღვრელი დოკუმენტი მნიშვნელოვანია არა მარტო მიწაზე სა-

კუთრების, არამედ შემდგომი ეკონომიკური რეფორმების განხორციელების თვალსაზრისით.

პირველი და უმთავრესი ხელშეწყობა გლეხისათვის მიწის გაზრდილი გადასახადის მოხსნა იქნებოდა. ვაუჩერები, რომელიც სოფლად დარიგდა, სოფლის მეურნეობას ვერ აღორძინებს. სოფლის მეურნეობის აღორძინებისათვის აუცილებელია წვრილგლეხური მეურნეობების გაერთიანება, მათი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით, შხამქიმიკატებით უზრუნველყოფა, მოსავლის დაბინავების და რეალიზაციის უზრუნველყოფა, ასევე გადამამუშავებელი საწარმოების შექმნა.

წარმოებასთან ერთად ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა პროდუქციის რეალიზაცია. როგორც საერთაშორისო პრაქტიკა გვიჩვენებს, თუ თვითონ ფერმერი დაიწყებს პროდუქციის რეალიზაციაზე ზრუნვას, იგი ვერც თავის მეურნეობას განავითარებს და ვერც რეალიზაცია გამოუვა მომგებიანი. ამ მხრივ საქართველოში სავალალო მდგომარეობაა. წვრილი გლეხები ან წვრილი გადამყიდველები, ყოველგვარი აღრიცხვის, სურსათის უვნებლობის და სხვა ნორმების დარღვევით ახორციელებენ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალიზაციას. ქვეყანაში პრაქტიკულად არ არსებობს შუალედური კომპანიები მწარმოებლებსა და მომხმარებლებს შორის, რომლებიც უზრუნველყოფენ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის შეგროვებას, მომხმარებლებისათვის სასურველი სასაქონლო სახის მიცემას, უვნებლობის კონტროლს და ნორმალურ დისტრიბუციას.

კვლევის ძირითადი შედეგები

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარებისათვის აუცილებელია:

- ქვეყანაში აგროდაზღვევის სისტემის სწრაფი განვითარება;

- ფერმერებისათვის დაბალპროცენტიან და გრძელვადიან კრედიტებზე ხელმისაწვდომობა;

- კოოპერატივებისა და სასოფლო-სამეურნეო ასოციაციების ხელშეწყობა;

- სოფლების მცირე და საშუალო ზომის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით მომარაგება, მანქანა-ტრაქტორების ცენტრების შექმნა და ლიზინგის განხორციელება;

- ახალი ჯიშების გამოყვანის საცდელი სადგურების აღდგენა და ახალი სტანდარტებით ამოქმედება;

- სახელმწიფოს მიერ ფერმერთა პროდუქციის გარანტირებული შესყიდვა;

- საშუამავლო სტრუქტურების შექმნა, რომელიც ფერმერს რეალიზატორებთან დააკავშირებს;

- ფერმერების საკონსულტაციო მომსახურების ცენტრე

ბის გაფართოება და მომსახურების თანამედროვე ფორმათა დანერგვა, და რაც მთავარია, მეცნიერულ კვლევებზე დაფუძნებული წარმოების უზრუნველყოფა. ყოველივე ეს საფუძველს შექმნის ადგილობრივი კონკურენტუნარიანი პროდუქტების წარმოებისთვის;

• აგრარული სექტორის სტრატეგიული დარგების განვითარებას განსაკუთრებული მხარდაჭერა ესაჭიროება. ამ დარგებმა უნდა შექმნას ქვეყნის ძირითადი საექსპორტო პოტენციალი. მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ბაზრებზე შეღწევის სტრატეგიების დამუშავება, ფართო მარკეტინგული ქსელის ჩამოყალიბება და ა.შ., რაც ქვეყნის პოპულარიზაციისა და შემოსავლების ზრდის საფუძველი გახდება.

* * *

საქართველოს ბუნებრივ-კლიმატური პირობები ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოების შესაძლებლობას იძლევა. მსოფლიო ბაზარზე ასეთ პროდუქტებზე მოთხოვნა დღითიდღე იზრდება. ქართულმა პროდუქციამ პოპულარობა რაოდენობრივად და ხარისხობრივად ჯერ ადგილობრივ ბაზარზე, მერე კი უცხოეთში უნდა მოიპოვოს. ამისათვის აუცილებელია სწორი პოლიტიკის გატარება, სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება, რაც ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ერთიანი გეგმის ორგანული ნაწილი უნდა იყოს.

ლიტერატურის სია

1. რ. გველესიანი, ი. გოგორიშვილი, ეკონომიკური პოლიტიკა, წიგნი II. თბილისი, 2012;
2. გ.ერქომაიშვილი, საქართველოს ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტები. თბილისი, 2013;
3. ევროპის სამეზობლო პროგრამა სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარებისათვის (ENPARD –GEORGIA), 2013;
4. საქართველოს სოფლის მეურნეობა, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. თბილისი, 2013;
5. ე. ხარაიშვილი, კონკურენციისა და კონკურენტუნარიანობის პრობლემები საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში. თბილისი, 2011;
6. მ. ნაცვალაძე, სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების მექანიზმი. თბილისი, 2009;
7. M. Chavleishvili, G. Erkomaishvili, R. Seturidze , Strategic Tendencies of Food Safety in Georgia in Globalization Context. World Acad-

-
- emy of Science, Engineering and Technology, 27-28 June 2013, Paris, www.Waset.org;
8. www.moa.gov.ge - საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო;
 9. www.geostat.ge- საქართველოს სოფლის მეურნეობა 2013;
 10. www.Eurostat.com – evrostatl.

Economic Policy Contributing to the Development of Agricultural Sector in Georgia

G. Erqomaishvili

The development of agricultural sector is one of the ways of poverty reduction and economic growth for developing countries.

According to the 2013 data, 54% of able-bodied population in Georgia is employed in agricultural sector, though the share of this sector in the GDP is only 9.3%. The self-sufficiency coefficient is high only for some products; in particular, for grapes it is 130%, potatoes - 100%, corn - 96%, milk and dairy products - 91%, mutton and goat meat - 85%, vegetables - 75%. During the years of 2006-2013 production of most of the livestock products declined including production of meat; namely, self-sufficient coefficient for beef is 39%, poultry – 18%. Sharply declined wheat production, its self-sufficiency coefficient is only 12%. A number of products are not produced at all. As a result, up to 80% of agricultural products consumed by Georgia's population are imported. The currency received in the country through the realization of products flows abroad that seriously hampers local production. Poverty and unemployment still remains an acute problem in the country.

The Georgian flora has always been rich in medicinal plants. Georgia can take a proper place in production and realization of medicinal plants in the international market. The state should encourage the production of ecologically pure products and attraction of interested foreign investors. The rational use of medicinal plant resources will contribute to Georgia's economic recovery, revenue growth from exports, creation of job places and reduction of the share of population being on the poverty threshold.

The low level of the crediting of agriculture hampers the development of agricultural sector. Less than 2% of bank credits are for this important sector of economy. Farmers receive special care almost in all developed countries that is expressed in making interest-free loans. Georgian peasants and farmers have not received such kind of support up to the present time. The project of preferential Agro-Credit was launched from March of 2013 and it will be funded by the Rural and Agricultural Development Fund and will be implemented by the Management Agency of Agriculture.

Since 2013 quite substantial funds have been appropriated for the

development of agriculture which is a good incentive for farmers to start long-term activities. Consequently, there arose a real need for the creation and development of agro-insurance system. The private sector and non-governmental organizations along with the state have been involved in the formation and development of agro-insurance system since 2014. At this stage, the subsidization will be carried out by the government from 70% to 95%. When the agreement is signed, farmers will pay 5-30% of the one-year package cost.

The foremost and great assistance for peasants would be their exemption from increased rents for lands. The vouchers, which were distributed in rural areas, cannot revive agriculture. For revival of agriculture it is necessary to unite peasants' small-sized farms, to provide them with agricultural technical devices and chemicals, to provide storage and realization of harvest, to create processing enterprises as well.

One of the important problems regarding production is the realization of products. In this respect, there is a woeful situation in Georgia.

For the development of agricultural sector it is necessary:

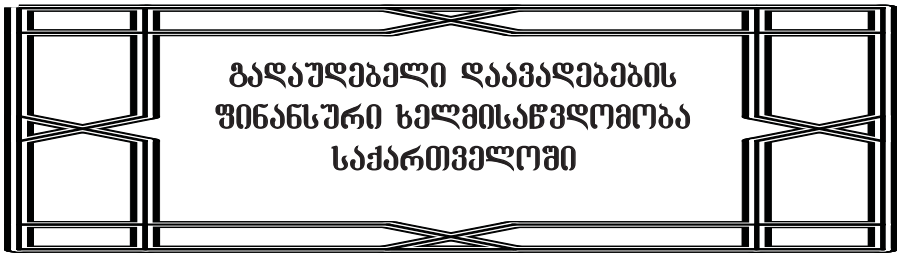
- rapid development of the agro-insurance system in the country;
- accessibility of low-interest and long-term loans for farmers;
- assistance to cooperatives and agricultural associations;
- provision of rural areas with small and medium-sized agricultural machinery; creation of the center for machines and tractors and realization of leasing;
- restoration of breeding test stations and putting them in motion by new standards;
- guaranteed purchase of farmers' product by the state;
- creation of intermediary structures that will connect farmers with vendors;
- expansion of advisory service centers for farmers; provision of the production based on scientific studies.

The development of the strategic fields of agricultural sector is in need of special assistance. These fields should create the country's main export potential. It is imperative to develop a strategy for penetrating the international markets, to form a wide marketing network and so on that will become a basis for the country's popularization and revenue growth.

Georgia's natural and climate conditions provide opportunities for producing ecologically pure products. The demand for such products is increasing day by day in the world market. First of all Georgian products should gain popularity quantitatively and qualitatively in the local market then abroad. For this it is necessary to pursue a correct policy and formulate a strategy for the development of agriculture.

Keywords: Georgia, agriculture, economic policy, strategy.

JEL Codes: Q10, Q11, Q13, Q18.

თენგიზ ვერულავა

**მედიცინის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი,
ჯანდაცვის და დაზღვევის სკოლის დირექტორი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
მაპა ბაბულაანი**

**ჯანმრთელობის ზარალების მართვის კონსულტანტი,
სადაზღვევო კომპანია “აღდაგი”**

საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამის შემოღების შემდეგ მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურებისადმი ფინანსური ხელმისაწვდომობა. თუმცა, მიუხედავად ბაზისური პაკეტით უზრუნველყოფისა, სახელმწიფო პროგრამით არ ფინანსდება სამედიცინო მომსახურების (მათ შორის გადაუდებელი) გარკვეული სახეები, მკურნალობისათვის საჭირო მაღალტექნოლოგიური გამოკვლევები, ხოლო ზოგ შემთხვევაში პროგრამით განსაზღვრული ლიმიტი არ არის საკმარისი. აღნიშნული უარყოფითად ზემოქმედებს პაციენტების ფინანსურ ხელმისაწვდომობაზე. ხელმისაწვდომობის გასაზრდელად საჭიროა სახელმწიფო ჯანდაცვის პროგრამებში გადაუდებელ დაავადებათა ნოზოლოგიების ჩამონათვალის გაფართოება, ასევე მათი ჩართვა ისეთი ფინანსური ლიმიტით, რომ თავიდან იქნეს აცილებული პაციენტის კატასტროფული დანახარჯები. სტატიაში განხილულია გადაუდებელი ნეიროქირურგიული სერვისების ფინანსურ ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები.

საკვანძო სიტყვები: ჯანდაცვა, სამედიცინო მომსახურების ფინანსური ხელმისაწვდომობა, გადაუდებელი დაავადებები.

სამედიცინო მომსახურებაზე თანაბარი ფინანსური ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა. გადახდის უუნარობის გამო ხშირად ადამიანები საჭიროების შემთხვევაში ვერ ღებულობენ სათა-

ნადო სამედიცინო მომსახურებას. სამედიცინო მომსახურებაზე ფინანსური ბარიერების არსებობა უარყოფითად მოქმედებს ადამიანის ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე. ამ ბარიერების მინიმუმამდე დაყვანა ჯანდაცვის სისტემის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა.

საყოველთაო ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამის შემოღება

2013 წლამდე სახელმწიფო აფინანსებდა მოსახლეობის გარკვეული ჯგუფების სამედიცინო მომსახურებას, რომელთა რაოდენობა წლიდან წლამდე იზრდებოდა. 2007 წელს ჯანმრთელობის დაზღვევის სახელმწიფო პროგრამებით მოსახლეობის მხოლოდ 4.1 % იყო მოცული, ხოლო 2012 წლისთვის იგი 37.9 %-მდე გაიზარდა [9]. თუ ამას დაემატებთ ინდივიდუალური და კორპორატიული სამედიცინო დაზღვევით მოცულ პირებს, მთლიანად ქვეყანაში სამედიცინო დაზღვევით მოცული იყო 1981123 ადამიანი (50,8 %) [9]. შესაბამისად, ქვეყნის მოსახლეობის ნახევარზე მეტს, დაახლოებით 2 მილიონზე მეტ ადამიანს არ გააჩნდა სამედიცინო დაზღვევა [9]. მათ საკუთარი ხარჯებით უნდა დაეფარათ მკურნალობის სრული ღირებულება, რაც არაიშვიათად იწვევდა კატასტროფულ დანახარჯებს.

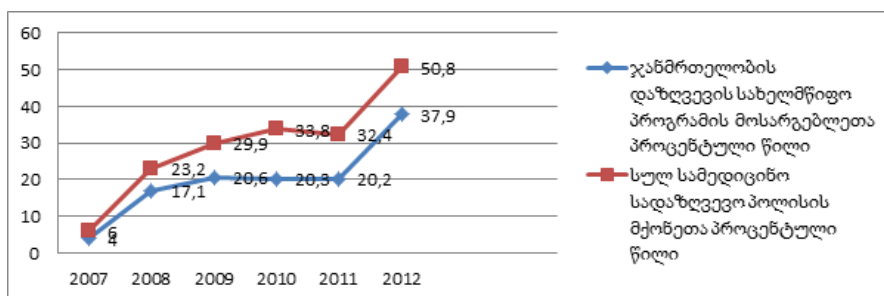
ამასთან, 2013 წლის 28 თებერვლამდე, საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამის ამოქმედებამდე, გადაუდებელი (ურგენტული) მდგომარეობების დროს პროგრამული დახმარება მიეწოდებოდა მხოლოდ 0-დან 5 წლამდე და 60 წელს გადაცილებულ მოსახლეობას. ამ პირობებში 5-დან 60 წლამდე ასაკის მოსახლეობის დიდი ნაწილი არ ითვლებოდა მოქმედი სახელმწიფო ჯანდაცვითი პროგრამებით მოსარგებლედ, რის გამოც მოკლებულნი იყვნენ საშუალებას მიეღოთ გადაუდებელი სამედიცინო მომსახურება. აღნიშნული ზრდიდა დაავადებათა გართულებული შემთხვევების რაოდენობას და შესაბამისად, ლეტალობის რისკს.

2013 წლის 28 თებერვლიდან საქართველოში ამოქმედდა საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამა, რომლის მეშვეობით სამედიცინო დაზღვევის არმქონე 2 მილიონზე მეტ მოქალაქეს მიეცა სახელმწიფო ჯანდაცვითი პროგრამით განსაზღვრული სამედიცინო სერვისებით სარგებლობის უფლება. დღეისათვის საქართველოს ყველა მოქალაქე უზრუნველყოფილია საბაზისო სამედიცინო მომსახურებით საყოველთაო ჯანდაცვისა თუ

სახელმწიფო და ნებაყოფლობითი სამედიცინო სადაზღვევო პროგრამებით, მათ შორის დაახლოებით 3.4 მლნ ადამიანი მოცულია საყოველთაო ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამით, 560 ათასი ადამიანი ჯანმრთელობის დაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის მოსარგებლეა, ხოლო 546 ათასამდე პირს აქვს ნებაყოფლობითი სამედიცინო დაზღვევა; ამასთან, ჯანდაცვის სექტორისთვის გამოყოფილი სახელმწიფო ასიგნებების მოცულობა 2013 წელს, წინა წელთან შედარებით, თითქმის გაორმაგდა და 365 მლნ ლარიდან 634 მლნ ლარამდე გაიზარდა [1] (იხ. ნახ 1).

ჯანმრთელობის დაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის მოსარგებლეთა და სულ სამედიცინო სადაზღვევო პოლისის მფლობელთა პროცენტული წილი ქვეყნის მთელ მოსახლეობაში (2007-2012 წწ.) [2].

ნახ. 1.

საყოველთაო ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამით განსაზღვრული სერვისები

საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამით ფინანსდება პირველადი ჯანდაცვის რგოლის ოჯახის/უბნის ექიმის მომსახურება, გადაუდებელი ამბულატორიული და სტაციონარული მომსახურება, გეგმური ქირურგიული ოპერაციები, ონკოლოგიური დაავადებების მკურნალობა, მშობიარობა [1].

გეგმური ამბულატორიული სამედიცინო მომსახურებით გათვალისწინებულია: ოჯახის ან უბნის ექიმის და ექთნის მომსახურება, საჭიროების შემთხვევაში, მათი მომსახურება ბინაზე (ანაზღაურდება 100%-ით); ეროვნული კალენდრით გათვალისწინებული პროფილაქტიკური აცრები; ექიმ-სპეციალისტების (ენდოკრინოლოგი, ოფთალმოლოგი, კარდიოლოგი, ნევროლოგი, გინეკოლოგი, ოტორინოლარინგოლოგი, უროლოგი) მომსახურება, ოჯახის ან უბნის ექიმის დანიშნულებით (ანაზღაურდება 70%-ით); ექიმის დანიშნულებით ინსტრუმენტული გამოკვლევა-

ბი, კერძოდ: ელექტროკარდიოგრაფია (ანაზღაურდება 100%-ით), მუცლის ღრუს ექოსკოპია (სისტემების მიხედვით, ტრანსაბდომინურად), გულმკერდის რენტგენოსკოპია/რენტგენოგრაფია (ანაზღაურდება 70%-ით); ექიმის დანიშნულებით კლინიკურ-ლაბორატორიული გამოკვლევები (სისხლის საერთო ანალიზი, შარდის საერთო ანალიზი, გლუკოზა პერიფერიულ სისხლში, კრეატინინი, ქოლესტერინი სისხლში, შრატში ლიპიდების განსაზღვრა, განავლის ანალიზი ფარულ სისხლდენაზე, პროთრომბინის დრო), რომლებიც ანაზღაურდება 100%-ით, ხოლო ღვიძლის ფუნქციური სინჯები და ფარისებრი ჯირკვლის ფუნქციური სინჯი ანაზღაურდება 70%-ით.

საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამით ანაზღაურდება აგრეთვე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სტატუსის მისანიჭებლად საჭირო დიაგნოსტიკური გამოკვლევები, გარდა მაღალტექნოლოგიური გამოკვლევებისა; სამედიცინო ცნობის, დასკვნის და რეცეპტის გაცემა, გარდა სამსახურის დაწყებასთან დაკავშირებული, ავტომობილის მართვის მოწმობისა და იარაღის შეძენის ნებართვის მისაღებად წარსადგენი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ ცნობებისა [3].

გადაუდებელი ამბულატორიული სამედიცინო მომსახურება მოიცავს ისეთი გადაუდებელი მდგომარეობების მართვასა და სტაბილიზაციას, რომელიც არ საჭიროებს სტაციონარში 24 საათიან დაყოვნებას. ასეთია: ტრავმები, მოტეხილობები, ჭრილობები, თერმულ დაზიანებები (დამწვრობა/მოყინვა), მოწამვლა/ინტოქსიკაცია, ცხვირიდან სისხლდენა, ალერგიის მართვა ანაფილაქსიური შოკის განვითარების რისკის დროს, შარდის შეკავება, მწვავე ლარინგიტი (კრუპი), გულ-სისხლძარღვთა დაავადებები (ჰიპერტონული კრიზი, გულის რითმის დარღვევები) და სხვადასხვა სახის მწვავე ტკივილი. აღნიშნული გადაუდებელი ამბულატორიული მომსახურება ანაზღაურდება სრულად, 100%-ით [3].

საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამა მოიცავს გეგმურ ქირურგიულ ოპერაციებს (მ. შ. დღის სტაციონარი) და მასთან დაკავშირებულ ყველა გამოკვლევას. გეგმური სტაციონარული სამედიცინო მომსახურების წლიური ლიმიტი შეადგენს 15000 ლარს, რომელიც ანაზღაურდება 70%-ით, ხოლო სრულად ანაზღაურდება 18 წლამდე ასაკის მოსარგებლეებისათვის კარდიოქირურგიული და ონკოლოგიური ოპერაციები და მასთან დაკავშირებული დიაგნოსტიკური გამოკვლევები [3].

საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამა მოიცავს აგრეთვე ონკოლოგიურ პაციენტთა მკურნალობას, კერძოდ - ქიმიოთერაპიას, ჰორმონოთერაპიას და სხივურ თერაპიას. წლიური ლიმ-

იტი შეადგენს 12 000 ლარს, ანაზღაურდება 80%-ით, ხოლო 18 წლამდე ასაკის მოსარგებლებებისათვის მომსახურება ანაზღაურდება სრულად. პროგრამით გათვალისწინებულია მშობიარობის ანაზღაურება (ფიზიოლოგიური მშობიარობა - ლიმიტი 500 ლარი; საკეისრო კვეთა - ლიმიტი 800 ლარი) [3].

გადაუდებელი სტაციონარული მომსახურება ითვალისწინებს ისეთი მდგომარეობების დაფინანსებას, როდესაც დაუყოვნებელი სამედიცინო დახმარების აღმოჩენის გარეშე, მოსალოდნელია ორგანოს ან/და კიდურის დაკარგვა ან პაციენტის გარდაცვალება რამდენიმე საათში. გათვალისწინებულია გადაუდებელი ქირურგიული და თერაპიული დახმარების გაწევა. პროგრამა ასევე მოიცავს ინტენსიურ თერაპიასა და კრიტიკული მდგომარეობების მართვას. გადაუდებელი სტაციონარული მომსახურების ლიმიტი ერთეულ შემთხვევაზე შეადგენს 15 000 ლარს. 100 %-ით ანაზღაურდება ინტენსიური თერაპია და კრიტიკული მდგომარეობების მართვა და 450-ზე მეტი გადაუდებელი მდგომარეობა განსაზღვრული ნუსხის შესაბამისად. 70%-ით ანაზღაურდება ყველა სხვა გადაუდებელი და სასწრაფო მდგომარეობის მართვა [3].

საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამით განსაზღვრულია 24 გადაუდებელი ნეიროქირურგიული დაავადება, რომელთა სტაციონარული მომსახურება 100%-ით ანაზღაურდება; იგი მოიცავს ისეთ ნეიროქირურგიულ დაავადებებს, როგორცაა: სუბარაქნოიდული სისხლჩაქცევა, იტრაკრანიალური სისხლჩაქცევა, ჰიდროცეფალია, თავის ტვინის ტრავმული დაავადებები [3].

სისხლის მიმოქცევის დაავადებების გავრცელების ტენდენციები

აქვე აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ბოლო წლებში აღინიშნებოდა სისხლის მიმოქცევის დაავადებების ზრდის ტენდენცია, რომელთა შორის მნიშვნელოვანი წილი უკავია ჰიპერტენზიულ, გულის იშემიურ და ცერებროვასკულურ დაავადებებს [2]. ცერებროვასკულური დაავადებები სისხლის მიმოქცევის სისტემის დაავადებების სტრუქტურაში რიგით მე-3 ადგილს, ხოლო სიკვდილიანობის ძირითად მიზეზებს შორის მე-2 ადგილს იკავებს [6]. ცერებროვასკულარულ დაავადებებს შორის მეტი წილი უკავია თავის ტვინის ინფარქტს (38 %). ცერებროვასკულარული დაავადებებით ჰოსპიტალიზაციის მაჩვენებელი შეადგენს 163.6-ს ხოლო ლეტალობის მაჩვენებელი - 18.1 [6] (იხ. ცხრილი 1,2) [6].

სიკვდილიანობის ძირითადი მიზეზები
საქართველოში. 2012 წ. [6]

ცხრილი 1

სიკვდილის ძირითადი მიზეზები	%
გულის იშემიური ავადმყოფობა	12.2
ცერებროვასკულური ავადმყოფობები	10.7
ავადობის და სიკვდილიანობის გარეგანი მიზეზები	3.5
შაქრიანი დიაბეტი	2.3
ტრაქეას ბრონქების და ფილტვების ავთვისებიანი სიმსივნეები	1.7
ნერვული სისტემის დაავადებები	1.2
ინფექციური და პარაზიტული დაავადებები	1.0
პერინატალურ პერიოდში განვითარებული ზოგიერთი მდგომარეობები	0.9
სარძევე ჯირკვლის ავთვისებიანი სიმსივნეები	0.9
კუჭის ავთვისებიანი სიმსივნეები	0.9

ცერებროვასკულური ავადმყოფობები, სტაციონარული მომსახურება, 2012 წ. [6]

ცხრილი 2

	სულ	მ.შ. ბავშვები	ლეტალობა (%)
ცერებროვასკულური ავადმყოფობები	7440	11	18.1
სუბარაქნოიდული სისხლჩაქცევა	517	0	23.4
სხვა ინტრაცერებრული და ინტრაკრანიალური სისხლჩაქცევები	1467	9	28.3
თავის ტვინის	2830	0	17.7
პრეცერებრული და ცერებრული არტერიების ოკლუზია და სტენოზი, რომელთა შედეგად არ ვითარდება თავის ტვინის ინფარქტი	249	1	12.0
სხვა ცერებროვასკულური ავადმყოფობები	470	0	3.0

გადაუღებელი ნეიროქირურგიული დაავადებების ფინანსური ხელმისაწვდომობის შესწავლა

გადაუღებელი ნეიროქირურგიული დაავადებების ფინანსური ხელმისაწვდომობის საკითხის გამოსაკვლევად შეიქმნა თბილისის საუნივერსიტეტო კლინიკა „მაღალი სამედიცინო ტექნოლოგიების ცენტრი“, ვინაიდან მიჩნეულია, რომ აღნიშნულ კლინიკას ერთ-ერთი საუკეთესო ნეიროქირურგიული განყოფილება აქვს ქვეყანაში. კვლევის თვისებრივი კომპონენტის ფარგლებში 2014 წლის აპრილ-მაისის პერიოდში განხორციელდა ცენტრის მენეჯერების და სამედიცინო პერსონალის ჩაღრმავებული ინტერვიუ. რის საფუძველზეც მოხდა მათი მოსაზრებების იდენტიფიცირება საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამის ნეიროქირურგიულ კომპონენტთან დაკავშირებით.

რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში განხორციელდა ნეიროქირურგიული ცენტრში ჰოსპიტალიზებულ პაციენტთან პაციენტთან ურთიერთობის შეუძლებლობის შემთხვევაში მისი ოჯახის წევრების გამოკითხვა სტრუქტურირებული კითხვარების მეშვეობით. შერჩეული 220 პირიდან 200 ბენეფიციარმა (90.9%) განაცხადა თანხმობა კვლევაში მონაწილეობაზე. 20 პირმა უარი განაცხადა მონაწილეობაზე, მათ შორის 12 იყო მამაკაცი და 8 ქალი. გამოკითხული რესპოდენტებიდან 123 იყო კაცი (61.5%) და 77 – ქალი (38.5%). 45 წლამდე ასაკის რესპოდენტი შეადგენდა 16%-ს, 45-დან 65 წლამდე 46%-ს, ხოლო 65 წელზე მეტი ასაკის - დაახლოებით 37.5%-ს (იხ. ცხრილი 3).

რესპოდენტთა ასაკობრივ-სქესობრივი შემადგენლობა
ცხრილი 3

ასაკი	მამაკაცი 125 (62.5%)	ქალი 75 (37.5%)	სულ 200
45 წლამდე	21 (63.6%)	12 (36.4%)	33 (16.5%)
45 -65 წწ.	58 (63.1%)	34 (36.9%)	92 (46%)
65 წლის ზევით	44 (58.6%)	31 (41.4%)	75 (37.5%)

ნეიროქირურგებთან ჩატარებული ჩაღრმავებითი ინტერვიუს შედეგად გაირკვა, რომ სახელმწიფო პროგრამით განსაზღვრული გადაუღებელი ნეიროქირურგიული დაავადებების ჩამონათვალი შეზღუდულია და არ ფარავს ისეთ ნოზოლოგიებს, როგორცაა: არტერიო ვენოზური მალფორმაციები თავისა და ზურგის ტვინში, თავისა და ზურგის ტვინის სიმსივნეები, დისკოგენური რადიკულიტები მიელოპათიასთან ერთად, ხერხემლის მალეების პათოლოგიური მოტეხილობები. ასევე პროგრამა არ მოიცავს თავის ტვინის იფარქტს, პერიფერიული ნერვების ტრავმულ დაზიანებების ქირურგიულ მკურნალობას.

ცერებრალური დაავადებით პოსტინფარქტული პაციენტთა განაწილება ასაკის მიხედვით (2014 წლის მარტი, ივნისი, ივლისი)

ცხრილი 4

	ასაკი						სულ	%
	45 წლამდე	%	45 - 65	%	65 წელი და მეტი	%		
ჰემორაგიული ინსულტი	4	7.1	26	46.4	26	46.4	56	28
ცერებრული არტერიების ოკლუზია, სტენოზი	1	2.7	16	43.2	20	54.1	37	18.5
თავის ტვინის სიმსივნე	11	33.3	15	45.5	7	21.2	33	16.5
თავის ტვინის სისხლძარღვების ანევრიზმა	7	20.0	18	51.4	10	28.6	35	17.5
თავის სხვა ნაწილების და ჭრილობა	6	31.6	8	42.1	5	26.3	19	9.5
სხვა	4	20.0	9	45.0	7	35.0	20	10
სულ	33	16.5	92	46.0	75	37.5	200	100

დაცვის სამინისტროს წარმომადგენლებთან ჩატარებული ჩაღრმავებით ინტერვიუს შედეგად გაირკვა, რომ ადრე არსებული სახელმწიფო ჯანდაცვითი პროგრამებით ფინანსდებოდა ყველა გადაუდებელი მდგომარეობა და დღევანდელი მდგომარეობისგან განსხვავებით ნოზოლოგიების ჩამონათვალი არ იყო მკაცრად განსაზღვრული. შესაბამისად, წინათ პაციენტი ფინანსურად დაცული იყო ნებისმიერი გადაუდებელი მდგომარეობის შემთხვევაში.

ჩატარებული კვლევის ფარგლებში სტაციონარში ნამკურნალევი პაციენტთა დაავადებათა (ნოზოლოგიების) ჩამონათვალი საკმაოდ მრავალფეროვანია: სუბარაქნოიდული სისხლჩაქცევა, თავის ტვინის სისხლძარღვების ანევრიზმა, ტვინის ტრავმული შეშუპება, თავის ტვინის ინფარქტი განვითარებული ცერებრული არტერიების დაუზუსტებელი ოკლუზიის ან სტენოზის გამო, წელის მალის მოტეხილობა, ჰიდროცეფალიის სხვა ფორმები, თავის სხვა ნაწილების ღია ჭრილობა, იდაყვის ნერვის დაზიანება, ანევრიზმის სხვა ფორმები, ჰემორაგიული ინსულტი, ექსტრადურული და სუბდურული აბსცესი დაუზუსტებელი, ეპიდურული სისხლჩაქცევა, წელის და სხვა მალთაშუა დისკების დაზიანება რადიკულოპათიასთან ერთად, თავის ტვინის ავთვისებიანი სიმსივნე დაუზუსტებელი, ინტრაცერებრული სისხლჩაქცევა ნათხემში, თავის და ზურგის ტვინის გარსების სიმსივნე, საფეთქლის წილის ავთვისებიანი სიმსივნე, თავის ტვინის შერყევა, ინტრაკრანიალური სისხლჩაქცევა (იხ. ცხრილი 4).

კვლევის შედეგებით ირკვევა, რომ გადაუდებელი ნეიროქირურგიული დაავადებების სამკურნალოდ რესპოდენტებზე საყოველთაო ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამით ანაზღაურებული თანხა შეადგენდა მკურნალობის მთლიანი ღირებულების 81 %-ს, დანარჩენ 19% წარმოადგენდა ნებაყოფლობითი დაზღვევით ან თავად პაციენტის მიერ გადახდილ თანხას. რესპოდენტთა 45 %-ს მოუწია მკურნალობის ღირებულების გარკვეულ ნაწილზე თანხის ჯიბიდან გადახდა. მათ შორის, რესპოდენტთა 9 %-ის მიერ პირდაპირ გადახდილი თანხა შეადგენდა \$1500-ზე მეტს, 10 %-ის მიერ პირდაპირ გადახდილი თანხა მერყეობდა \$1000-დან \$1500-მდე, 12 %-ის - \$500-დან \$1000-მდე, 14 %-ის - \$50-დან \$500-მდე. რესპოდენტთა 13 %-ს არ დაუფინანსდა გადაუდებელი ნეიროქირურგიული მკურნალობისათვის საჭირო მაღალტექნოლოგიური გამოკვ-

ლევები (მაგ., კომპიუტერული და მაგნიტორეზონანსული ტომოგრაფია). პაციენტთა 12 % დაზღვეული იყო ნებაყოფლობითი სამედიცინო დაზღვევით, შესაბამისად, მათი სამედიცინო მომსახურების ხარჯები დაფინანსდა კერძო სადაზღვევო კომპანიის მიერ.

კვლევის შედეგებით ირკვევა, რომ საყოველთაო ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამით განსაზღვრული ლიმიტი (15 000 ლარი) პაციენტთა 9 %-ის მკურნალობისთვისათვის არ აღმოჩნდა საკმარისი. გამოკითხულთა 36%-ს მოუწია საყოველთაო ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამით განსაზღვრული ღირებულების 30%-ის თანაგადახდა.

გადაუდებელი ნეიროქირურგიული დაავადებების ფინანსური ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრის გზები

ყოველივე აღნიშნულიდან, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საყოველთაო ჯანმრთელობის სახელმწიფო პროგრამით მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურებისადმი ფინანსური ხელმისაწვდომობა. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობა უზრუნველყოფილია ბაზისური სამედიცინო მომსახურების პაკეტით, სახელმწიფო პროგრამით არ ფინანსდება გადაუდებელი ნეიროქირურგიული ოპერაციების გარკვეული სახეები, ასევე არ ფინანსდება გადაუდებელ ნეიროქირურგიული მკურნალობისათვის საჭირო მაღალტექნოლოგიური გამოკვლევები (მაგ., კომპიუტერული და მაგნიტორეზონანსული ტომოგრაფია). საყოველთაო ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამით გადაუდებელი ნეიროქირურგიული მკურნალობისათვის განსაზღვრული ლიმიტი (15 000 ლარი - 8570 \$) არ არის საკმარისი. პაციენტთა გარკვეულ ნაწილს მოუწია მკურნალობის ღირებულების მნიშვნელოვანი ნაწილის გადახდა (ზოგ შემთხვევაში იგი \$2000-ს აღემატებოდა), რაც უარყოფითად ზემოქმედებს მათ ფინანსურ ხელმისაწვდომობაზე.

მოსახლეობის ფინანსური ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით, მიზანშეწონილია, საყოველთაო ჯანმრთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამებში გადაუდებელი ნეიროქირურგიული ნოზოლოგიების ჩამონათვალის გაფართოება, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში ისეთი მაღალტექნოლოგი-

ური კვლევების დაფინანსება, როგორც არის კომპიუტერული და მაგნიტორეზონანსული ტომოგრაფია. მნიშვნელოვანია გადაუდებელი ნეიროქირურგიული დაავადებების ჩართვა ისეთი ფინანსური ლიმიტით, რომ თავიდან იქნეს აცილებული პაციენტის კატასტროფული დანახარჯები.

ლიტერატურის სია

1. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. 2013 წლის ანგარიში. <http://www.moh.gov.ge/files/angarishi-2013.pdf>

2. ჯანდაცვის სისტემის ეფექტურობის შეფასების ანგარიში 2013. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო.

3. საქართველოს მთავრობის დადგენილება № 36. საყოველთაო ჯანდაცვაზე გადასვლის მიზნით გასატარებელ ზოგიერთ ღონისძიებათა შესახებ. 2013 წლის 21 თებერვალი <http://ssa.gov.ge/files/2013/File/N36-2013.pdf>

4. სოციალური მომსახურების სააგენტო http://www.moh.gov.ge/files/01_GEO/Banners/Left_Banners/failebi/sakovel-tao.pdf

5. ლიბერალი საყოველთაო ჯანდაცვის ანატომია <http://www.liberali.ge/ge/liberali/articles/114468/>

6. სტატისტიკური ცნობარი 2012. არაგადამდები დაავადებების ტენდენციების ანალიზი 2011 წ. <http://www.ncdc.ge/>

7. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტროს საინფორმაციო პორტალი. <http://cloud.moh.gov.ge/Pages/SearchPage.aspx>

8. ჯანდაცვის განმტკიცების პროგრამა, 2014. საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამის შეფასება ბენეფიციარებისა და მომსახურების მიმწოდებლების ჭრილში საბოლოო ანგარიში. <http://www.moh.gov.ge/files/JAN-USID/1.pdf>

9. ვერულავა თენგიზ. უნივერსალიზმი და სელექტივიზმი - ჯანდაცვის ორი მიდგომა და საქართველო. ჟურნალი “ლიბერალი”, 13.05.2014.

<http://www.liberali.ge/ge/liberali/articles/118573/>

of Universal Health Care Program

T. Verulava,
M. Gabuldani

After introduction of the State Universal Healthcare Program in Georgia significantly has increased the financial access to the urgent health services, among them urgent neurosurgery services. The aim of the research was to study the financial accessibility to the urgent neurosurgery services. In-depth interview with the managers and medical personnel of the neurosurgery hospitals and direct interviews with the specially structured questionnaires with the patients or their family members have been applied. The Tbilisi University clinic “High Technology Medical Center” has been selected for the research. The results of the research showed that the financial accessibility of health services has significantly improved after the introduction of the State Universal Healthcare Program. Although, Program is not financing the specific types of the urgent neurosurgery services and neither high-technological diagnostic tests. The financial limit defined by the State Universal Healthcare Program for the neurosurgery care is not enough. Some patients had to pay the significant amount of the cost of medical care that negatively effects on their financial accessibility. In order to increase the financial accessibility it is necessary to expand the list of the urgent neurosurgery diseases covered by the State Universal Healthcare Program, and in urgent cases to finance the high-technological diagnostic tests. It is important to define the financial limits for the urgent neurosurgery diseases that will avoid the high costs for the patients.

Keywords: Health Care, Georgia, Financial Accessibility, Neurosurgery Diseases, Emergency Diseases.

JEL Classification: I20, I28, I29.

**სტრატეგიის ფორმირებისა
და აღსრულების აქტუალური
საკითხები თანამედროვე
ქართულ ორგანიზაციაში**

ნონა ქარქვაშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თსუ-ის დოქტორანტი

სტრატეგიის ფორმირების სხვადასხვა მეთოდი არსებობს, რომლებსაც გააჩნია თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები, თუმცა, რა მეთოდიცაა არ უნდა მოხდეს მისი ფორმირება, ორგანიზაციისთვის მთავარია სტრატეგია განხორციელდეს და არ დარჩეს მხოლოდ ფორმალურად შემუშავებულ დოკუმენტად. მნიშვნელოვანია, რომ მოხდეს მისი დეკლარირება და აღსრულების პროცესში მიმდინარე მართვა ორგანიზაციაზე მოქმედი შიგა და გარე ფაქტორების გათვალისწინებით.

საკვანძო სიტყვები: სტრატეგიული გადაწყვეტილებები, პრიორიტეტული ამოცანები, დაწერილი სტრატეგია, სტრატეგიის აღსრულება, ორგანიზაციული სტრუქტურა, სტრატეგიის თანამშრომლებთან კომუნიკაცია, სტრუქტურის ფორმირება სტრატეგიიდან გამომდინარე.

სტრატეგია აღწერს, თუ როგორ აპირებს ორგანიზაცია ღირებულების შექმნას მისი აქციონერებისთვის, მომხმარებლებისა და ზოგადად მოქალაქეებისთვის [1, გვ.4] - რა არის ორგანიზაციის ძირითადი დანიშნულება, რატომ შეიქმნა, რა არის მისი მიზნები და როგორ აპირებს მომხმარებლების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას და დასახული მიზნების განხორციელებას.

სტრატეგიაზე ფოკუსირებული ორგანიზაციის შესაქმნელად საჭიროა შემდეგი პრინციპების გათვალისწინება [1, გვ. preface (xi)]:

- სტრატეგიის გადატანა ოპერატიულ მიზნებში;
- ორგანიზაციის მორგება/გადაწყობა სტრატეგიაზე;
- სტრატეგიაზე მუშაობა უნდა გახდეს შეუწყვეტელი/მუდმივი პროცესი.

თანამედროვე ქართულ კომპანიებში სტრატეგიის ფორმირებისა და აღსრულების პრობლემების გამოვლენისა

და შესწავლის მიზნით ჩატარდა კვლევა, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო საქართველოში მოქმედმა 55-მა ორგანიზაციამ.

კითხვარები უშუალოდ გაეგზავნათ ორგანიზაციების ხელმძღვანელ პირებს ან ისეთი სამსახურის ხელმძღვანელებს, რომლებიც ინფორმირებულები არიან კომპანიაში არსებულ მართვის სისტემებზე (მაგ.: დაგეგმვისა და კონტროლის სამსახურის ხელმძღვანელი).

კვლევისთვის შეირჩა ორგანიზაციები, რომლებიც ბაზარზე არსებობენ მინიმუმ 3 წელი და ჰყავთ მინიმუმ 50 თანამშრომელი.

აღნიშნული კრიტერიუმები გამოიყო იმისათვის, რომ ორგანიზაციაში არსებული პრობლემები არ იყოს მისი ახალგაზრდობით გამოწვეული და არსებულ მენეჯმენტს ჰქონოდა დრო მართვის სისტემების ჩამოყალიბებისა და დანერგვისათვის. მცირე ზომის ორგანიზაციებში, სადაც დასაქმებულია 20-მდე თანამშრომელი, ხშირად სისტემური ხარვეზები არ არის ისეთი კრიტიკული, როგორც შედარებით მსხვილ ორგანიზაციებში.

აღნიშნული კვლევის პარალელურად ასევე ჩატარდა ორგანიზაციის რიგითი თანამშრომლების გამოკითხვა, რომელთათვისაც მომზადდა ცალკე კითხვარი. თანამშრომლებთან კვლევის ჩატარების მიზანი იყო ხელმძღვანელი პირების გამოკითხვის შედეგების გადამოწმება. გამოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო 100-ზე მეტმა თანამშრომელმა. კვლევა ჩატარდა იმავე ორგანიზაციებში, რომელთა ხელმძღვანელი პირების გამოკითხვაც მოხდა.

კვლევით გადამოწმდა, სტრატეგიის ფორმირებისა და აღსრულების კუთხით, ორგანიზაციებში არსებული სავარაუდო პრობლემების შესახებ შემდეგი ჰიპოთეზები:

1. ქართული კომპანიების უმეტესობას არ აქვს ჩამოყალიბებული სტრატეგია დოკუმენტური სახით (დაწერილი სტრატეგია);
2. ქართული კომპანიების უმეტესობას აქვს ფართე სტრატეგიული ფოკუსი;
3. არ აქვთ დასახული თვლადი პარამეტრები;
4. სტრატეგიის შემუშავების პროცესში არ არიან ჩართული ის ადამიანები, ვინც უშუალოდ პასუხისმგებელი იქნება სტრატეგიული გადაწყვეტილებების აღსრულებაზე;
5. სტრატეგიიდან გამომდინარე არ ხდება შესაბამისი ცვლილებების გატარება სტრუქტურაში;
6. არ ხდება სტრატეგიული გადაწყვეტილებების გადატანა გეგმებში და მისი შესრულების სისტემატური მონიტორინგი (არ არსებობს ანგარიშგების სისტემა);

7. თანამშრომლები ვერ ხედავენ მათ უშუალო გავლენას ორგანიზაციის წარმატებაში/სტრატეგიის განხორციელებაში (არ ხდება სტრატეგიის რეგულალური და სისტემური კომუნიკაცია რიგითი თანამშრომლებისათვის).

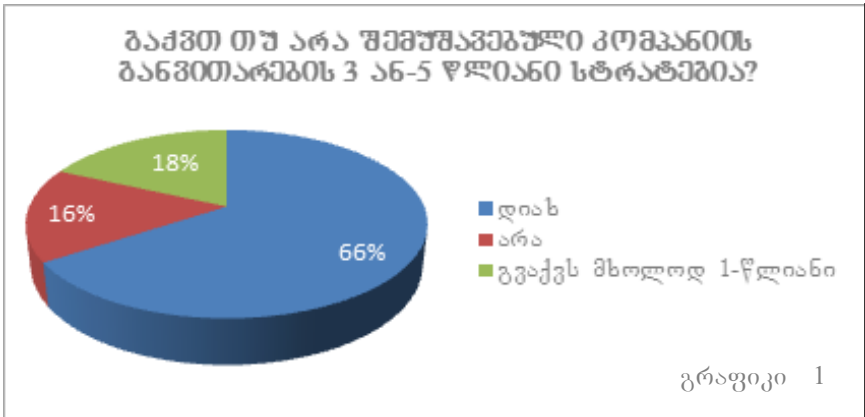
კვლევის შედეგები აღმოჩნდა საკმაოდ საინტერესო. ძირითადი ხარვეზები, რაც სტრატეგიის ფორმირებისა და აღსრულების კუთხით გამოიკვეთა ქართულ ორგანიზაციებში, არის ის, რომ:

კომპანიების გარკვეულ ნაწილს სტრატეგია არ აქვს ჩამოყალიბებული სრულფასოვნად და მომზადებული დოკუმენტის სახით

ჩატარებული კვლევის შედეგად, მართალია, გამოკითხული კომპანიების 66%-მა აღნიშნა, რომ აქვს შემუშავებული ორგანიზაციის განვითარების 3 ან 5-წლიანი სტრატეგია (იხ. გრაფიკი 1), თუმცა, აქედან გარკვეულმა ნაწილმა (დაახლოებით 10%-მა) მიუთითა, რომ:

- აქვთ მხოლოდ ხედვა, სავარაუდოდ საით უნდათ, რომ განვითარდეს კომპანია;
- შედგენილი აქვთ მხოლოდ ბიუჯეტი;
- განსაზღვრული აქვთ მხოლოდ მთავარი რამდენიმე მიზანი, რასაც წლის ბოლოსთვის უნდა მიაღწიონ;
- სტრატეგია არის ფორმალური, პრაქტიკაში 80% არ გადადის;
- სტრატეგია ფორმალურია, შემუშავების შემდეგ ძირითადად მხოლოდ დოკუმენტად რჩება.

სწორედ აღნიშნული კომენტარები გახდა საფუძველი გვევარაუდა, რომ ყველა მათგანს არ აქვს სტრატეგია სრულად შემუშავებული.

სტრატეგიული დაგეგმვის მკაფიო განმარტება საშუალებას იძლევა გაემიჯნოთ ის ბიზნესდაგეგმვის, ბიუჯეტირებისა და მარკეტინგული სტრატეგიისაგან. სტრატეგიული არის გადაწყვეტილებები, რომლებიც მოქმედებს ორგანიზაციის განვითარებაზე გრძელვადიან პერიოდში და არ მოიცავს მიმდინარე ოპერატიულ ქმედებას. ეს არის გადაწყვეტილებები, რომლებმაც შეიძლება განაპირობოს სრულიად განსხვავებული ორგანიზაციული სტრუქტურის ფორმირება. მსგავსი გადაწყვეტილებების მიღებაზე, ზოგ შემთხვევაში, მოქმედებს ისეთი გარე ფაქტორები, როგორცაა: მნიშვნელოვანი ცვლილებები ბაზარზე, სახელმწიფო რეგულაციები ან/და კონკურენტი ორგანიზაციების მიერ რადიკალური ცვლილებების გატარება. ზოგ შემთხვევაში კი ეს განპირობებულია შიგა ფაქტორებით – ხელმძღვანელი პირების ცვლილება, ორგანიზაციის ფინანსური სტრუქტურის შესუსტება, ტექნოლოგიური ცვლილებები და ა.შ.

ორგანიზაციის სტრატეგიული გეგმა უნდა მოიცავდეს:

- კომპანიის მთავარ დანიშნულებას (მისია) და ხედვას, მენეჯმენტის განაცხადს, როგორი უნდათ, რომ იყოს მათი კომპანია გარკვეული პერიოდის შემდეგ (მაგ.: 2016 წლის ბოლოს);
- სტრატეგიული დაგეგმვის პერიოდში ორგანიზაციის მიერ გადასატარებელი ძირითად ამოცანებს პრიორიტეტულობის მიხედვით (მათი აქტუალურობა განვითარების ეტაპების მიხედვით);
- ღონისძიებებს და პროექტებს დასახული ამოცანების გადასატარებლად – კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც გადანაწილებული იქნება შესაბამის პასუხისმგებელ პირებზე და განსაზღვრული იქნება შესრულების ვადები.

სტრატეგიის ჩამოყალიბებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს არსებული რეალობა და კონკურენტული გარემო, ორგანიზაციის ძლიერი და სუსტი მხარეები. ის, რისი კეთება შეუძლია მას სხვებზე უკეთესად, ვინ უნდა იყვნენ მისი ძირითადი მომხმარებლები და რა შეიძლება იყოს მისი მთავარი კონკურენტული უპირატესობა, რის გამოც მომხმარებლები მას მიანიჭებენ უპირატესობას სხვებთან შედარებით [2]:

- ვინ იქნებიან კლიენტები;
- რა იქნება მთავარი პროდუქტები;
- როგორი იქნება სტრატეგიული კომპეტენციები;
- როგორი კადრები ეყოლება;
- როგორი რეპუტაცია ექნება.

სტრატეგიული გეგმა უნდა ასახავდეს მენეჯმენტის მიერ მიღებულ ძირითად გადაწყვეტილებებს ყველა მნიშვნელოვან

სტრატეგიულ საკითხთან დაკავშირებით.

მაგალითად, „თიბისი ბანკის“ მისიაა ახალი შესაძლებლობების შექმნა ადამიანებისა და კომპანიების წარმატებისთვის. მენეჯმენტის ხედვა კი მის განვითარებასთან დაკავშირებით არის შემდეგი: „საუკეთესო თანამშრომლებით, ძლიერი ბრენდით და მრავალფეროვან ინოვაციურ არსებში გამორჩეული ხარისხით:

- ყველაზე დიდი ბანკი საშუალო და მაღალშემოსავლიანი ადამიანებისა და მცირე და საშუალო ბიზნესის სეგმენტებზე;

- ძირითადი მომსახურე ბანკი მსხვილი კომპანიებისთვის;

- ლიდერი ბანკი არარეზიდენტი დეპოზიტარების სეგმენტზე;

- რეგიონული მნიშვნელობის ბანკი [3].

„ინვესტბანკის“ (კაპიტალ ბანკის) მისია და მიზნებია: შექმნას ძლიერი, მდგრადი და საიმედო ფინანსური ინსტიტუტი კოლექტიური მუშაობით, კლიენტების, ბიზნეს პარტნიორების და დაინტერესებული პირების მხარდაჭერით.

ბანკის დაფუძნების და მისი განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრისას, მისმა ხელმძღვანელობამ მიზნად დაისახა შექმნა მოქნილი და დინამიკური საბანკო ინსტიტუტი, რომელიც მთლიანად აკმაყოფილებს ადგილობრივი და უცხოელი მეწარმეების და ფიზიკური პირების მოთხოვნებს, უზრუნველყოფს ცივილიზებულ და ხელსაყრელ გარემოს საქმიანობებისთვის.

უფრო კონკრეტულად, ბანკი ახორციელებს საქმიანობას შემდეგი მიზნების მიღწევისათვის:

- დაიცვას დაინტერესებული პირების და კლიენტების ბიზნესინტერესები;

- დააკმაყოფილოს და ორიენტირება მოახდინოს კლიენტის მოთხოვნებზე;

- შეინარჩუნოს მაღალი ხარისხის საბანკო მომსახურების დონე ფინანსურ ზრდასთან ერთად;

- უზრუნველყოს მომსახურების ხარისხი და ბანკის მდგრადობა;

- უზრუნველყოს ფინანსური საიმედოობა და სტაბილური განვითარება;

- დააკმაყოფილოს მოთხოვნის დონე ბანკის მართვის და შიდა კონტროლის მექანიზმებში;

- აწარმოოს გამჭვირვალე საბანკო ოპერაცია საერთაშორისო სტანდარტების და გამოცდილების შესაბამისად [4].

„ლეგი ჯგუფის“ მისია და მიზნებია მისი შეთავაზება იყოს მოთხოვნადი და კონკურენტუნარიანი, იყოს ცნობადი, ინოვაციური და მუდამ სიახლეზე ორიენტირებული კომპანია; დაიმკვიდროს და შეინარჩუნოს ლიდერის პოზიციები ბაზარზე; დაიმსახუროს მომხმარებლის ნდობა, რათა მომხმარებლები მუდამ კმაყოფილები იყვნენ მომსახურებით.

„ლეგი ჯგუფი“ 10 წელზე მეტია არსებობს საქართველოს ბაზარზე. გააჩნია საკუთარი წარმოებები თბილისსა და გორში, რომლებიც აღჭურვილია თანამედროვე მანქანა-დანადგარებით. მასში დასაქმებულია 100-ზე მეტი სპეციალისტი. კომპანია აწარმოებს შემდეგი ტიპის პროდუქციას: გოფირებული მუყაო, ხის ყუთები, დამხმარე შესაფუთი მასალები, ქაღალდი და ა.შ. [5].

ფარმაცევტული კომპანია „ჯიპისის“ მიზანია საზოგადოების ჩართვა ჯანმრთელობის გაუმჯობესების პროცესში მისი კეთილდღეობის მისაღწევად. მისი ფასეულობებია მზრუნველობა, კეთილშობილება და ოპტიმიზმი. ორგანიზაციას ხედვა ფორმულირებული აქვს შემდეგნაირად: „მრავალფეროვანი საშუალებებით აქტიური, ჯანსაღი ცხოვრების წესის სტიმულირება და ხელშეწყობა. მომხმარებლების საჭიროების მაქსიმალური უზრუნველყოფა მუდმივ პროგრესულობაზე, ინოვაციურობასა და ზრუნვაზე დაყრდნობით [6].“

ერთ-ერთი ხარვეზი, რაც კვლევისას გამოიკვეთა არის ის, რომ ორგანიზაციების ნაწილს არ აქვს დაწერილი სტრატეგია. სტრატეგია დოკუმენტური (წერილობითი) სახით მომზადებული აქვს გამოკითხული კომპანიების მხოლოდ 58%-ს.

სტრატეგია, როდესაც არ არის დაწერილი და მიღებული დოკუმენტის სახით, მიღწეული შეთანხმებები და დასახული მიზნები სხვადასხვაგვარად აღიქმება ცალკეული მენეჯერის მიერ და რთულდება სტრატეგიის გადახედვა და ანალიზი განსაზღვრული პერიოდულობით, რისი მიღწევა უნდოდა ორგანიზაციას და რას მიაღწია ან როგორ მოხდა სტრატეგიული ამოცანების გადანაწილება - ვინ რაზე იყო პასუხისმგებელი. ამიტომ მნიშვნელოვანია სტრატეგია არ იყოს გააზრებული მხოლოდ სიტყვიერი შეთანხმების დონეზე და მოხდეს მისი დოკუმენტის სახით დაფიქსირება, როგორც კომპანიის საქმიანობის ძირითადი ორიენტირისა. ეს ამარტივებს სტრატეგიის შემდგომ გადახედვას, შესაბამის თანამშრომლებამდე ძირითადი გადაწყვეტილებების მიტანას და მიღწეული შედეგების შეფასებასაც.

ნაკლებად ხდება სტრატეგიის დეკლარირება და თანამშრომლებთან მისი სათანადოდ კომუნიკაცია

კვლევის შედეგებიდან საინტერესოა თანამშრომლებთან სტრატეგიის კომუნიკაციის საკითხიც. გამოკითხული ორგანიზაციების ხელმძღვანელი პირების 93%-მა აღნიშნა, რომ ხდება კომპანიის განვითარების სტრატეგიის თანამშრომლებთან კომუნიკაცია სხვადასხვა მეთოდით. თუმცა, განსხვავებული შედეგები მივიღეთ თანამშრომლების გამოკითხვით – 63%-მა აღნიშნა, რომ მათთვის არ არის ცნობილი ორგანიზაციის სტრატეგია, 30%-მა – ცნობილია ორგანიზაციის სტრატეგია, ხოლო 7%-მა აღნიშნა, რომ ორგანიზაციას არ აქვს შემუშავებული სტრატეგია.

ხელმძღვანელი პირებისა და თანამშრომლების გამოკითხვის შედეგებს შორის განსხვავება მიუთითებს იმაზე, რომ **თანამედროვე ქართულ ორგანიზაციებში არ ხდება თანამშრომლებთან სტრატეგიის სათანადო კომუნიკაცია**. შესაძლოა, უბრალოდ ეს არ ხდება შესაბამისი მეთოდით, ფორმით და პერიოდულობით, რაც ამცირებს თანამშრომლებში იმის აღქმას რა ინფორმაციას აწვდიან, რამდენად მნიშვნელოვანია ეს ინფორმაცია მათთვის, რატომ უნდა იცოდნენ ეს ან/და ამას აქვს ერთჯერადი სახე, რის გამოც დროთა განმავლობაში ავიწყდებათ.

სტრატეგიის კომუნიკაცია არ უნდა იყოს ერთჯერადი და მნიშვნელოვანია, რომ მუდმივად მოხდეს შეხსენება ამის შესახებ.

სხვადასხვა კომპანიის გამოცდილების მიხედვით, ისინი ვინც ყურადღებას აქცევენ საკუთარი სტრატეგიის კომუნიკაციას თანამშრომლებთან, ახერხებენ არსებული ხედვის უკეთესად რეალიზებას. ეს საშუალებას იძლევა გაადვილდეს მისი აღსრულება და მხოლოდ სტრატეგიის დაგეგმვის გუნდი არის იყოს მონდომებული, რომ მისი რეალიზება მოხდეს.

თანამშრომლებს სჭირდებათ იცოდნენ, რომ კომპანიას სადაც მუშაობენ, აქვს ცხადი სტრატეგია და მენეჯმენტს კარგად ესმის საით მიჰყავს ის. ეს ეუბნება თანამშრომლებს, თუ სად მიდის კომპანია, როგორია პრიორიტეტები და როგორ შეესაბამება მათი საქმე კომპანიის სამომავლო გეგმას.

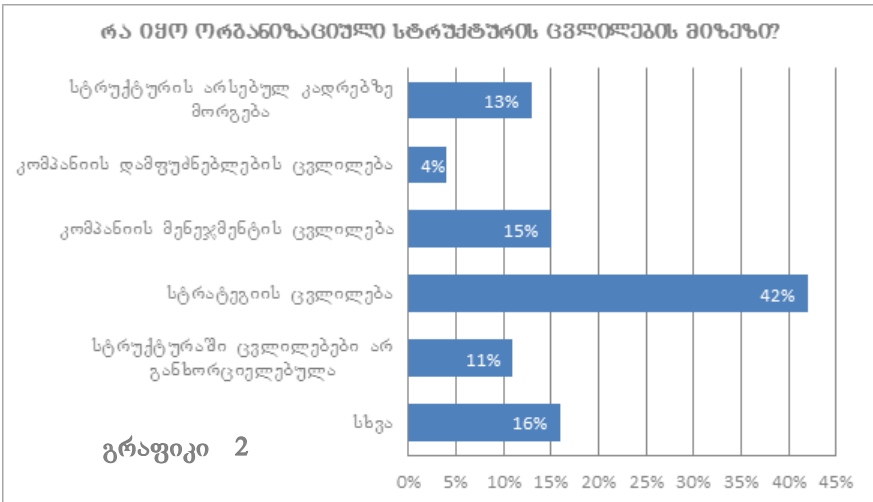
გარდა ამისა, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ თანამშრომლებს ესმოდეთ კომპანიის სტრატეგია. თანამშრომლებს, რომლებსაც ესმით სტრატეგია, ყოველდღიურად იღებენ უკეთეს და ისეთ გადაწყვეტილებებს, რაც შეესაბამება კომპანიის გრძელვადიან ხედვას.

ნაკლებად ხდება სტრუქტურის ფორმირება სტრატეგიიდან გამომდინარე

სტრატეგიის განხორციელების ერთ-ერთი მთავარი პირობაა შესაბამისი სტრუქტურის არსებობა. პრიორიტეტული ამოცანები სწორად უნდა იყოს გადანაწილებული მმართველ გუნდს შორის, ხოლო პასუხისმგებლობები ცხადად გამოიჯნული. სასურველია, ერთ დირექტორს არ ჰქონდეს ჩაბარებული რამდენიმე პრიორიტეტული ამოცანა, რადგანაც ამ შემთხვევაში პასუხისმგებლობა და დახარჯული რესურსი, ცალკეული ამოცანის გადაჭრაზე, მცირდება.

მიუხედავად სტრუქტურის მნიშვნელობისა კომპანიის გამართულ ფუნქციონირებასა და განვითარებაში, ორგანიზაციის წარმატების სამ ძირითად ფაქტორს შორის ის დაასახელა მხოლოდ 27%-მა, ხოლო გამოკითხულთა 89%-მა აღნიშნა, რომ მათ ორგანიზაციაში მენეჯერებს/დირექტორებს ჩაბარებული აქვთ ორი ან მეტი სტრატეგიული ამოცანა.

ასევე, გამოკითხული კომპანიების 91%-მა აღნიშნა, რომ სტრატეგია შეცვალა ბოლო ორი წლის განმავლობაში, ამავე რაოდენობამ აღნიშნა, რომ შეცვალა სტრუქტურა, მაგრამ აქედან მხოლოდ 42%-მა აღნიშნა, რომ სტრუქტურის ცვლილების მიზეზი იყო სტრატეგიის ცვლილება. სხვა შემთხვევებში, ამის მიზეზი იყო კომპანიის მენეჯმენტის ან დამფუძნებლების ცვლილება, სტრუქტურის არსებულ კადრებზე მორგება და სხვა (იხ. გრაფიკი 2).

ეს იძლევა საშუალებას გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ შეიძლება ორგანიზაციებში გარკვეული ცვლილებებია სტრატეგიის შეცვლის შედეგად, მაგრამ ნაკლებად ხდება სტრუქტურის შემუშავება სტრატეგიიდან (პრიორიტეტული ამოცანებიდან) გამომდინარე, არ ხდება სტრუქტურის მორგება სტრატეგიაზე.

ორგანიზაციულ სტრუქტურასა და სტრატეგიას შორის ურთიერთდამოკიდებულების შესწავლის მიზნით ბევრი კვლევა არის ჩატარებული. ერთ-ერთი ყველაზე ადრეული კვლევის თანახმად, ახალ სტრატეგიას განხორციელებისთვის აუცილებლად სჭირდება სრულიად ახალი სტრუქტურა თუ არა, მინიმუმ განახლებული მაინც [8]. ბევრი ორგანიზაციის მენეჯმენტი ეთანხმება ამ კლასიკურ მოსაზრებას, მათ შორის არიან ისეთი კომპანიები, როგორცაა: Channon, Wrigley, Shell Group, General. Electronic, Pan Canadian Petroleum Ltd, Rumelt da a.S.. ისევე, როგორც კომპანიები, როგორცაა: McMohan & Bane, Troy, Raphael, Crampton.

ამ მიმართულებით ჩატარებულმა ყველა დანარჩენმა კვლევამ განამტკიცა თეორია იმის შესახებ, რომ სტრუქტურა ეფუძნება სტრატეგიას (Structure Follows Strategy) და საბოლოო ჯამში ეს გახდა მსოფლიო მასშტაბით მიღებული წინადადება.

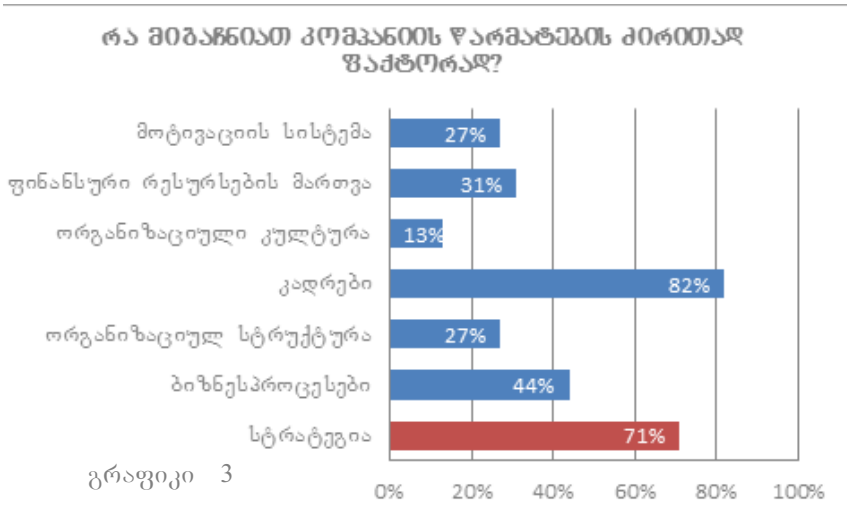
სტრატეგია არის ორგანიზაციის განვითარების თეორიული მოდელი, რომლის პრაქტიკაში გადასატანად აუცილებელია შესაბამისი მექანიზმის შექმნა და მართვა. სწორედ ამიტომ, სტრატეგიის აღსრულების ერთ-ერთი მთავარი პირობა არის მისი შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურის ფორმირება. სტრუქტურაში სწორად უნდა იყოს გადანაწილებული პასუხისმგებლობა სტრატეგიული ამოცანების გადაჭრაზე, რომ მან შეძლოს და ხელი შეუწყოს მის რეალიზებას. თუ სტრუქტურამ ყოველდღიურად არ იმუშავა იმ სამუშაოების შესრულებაზე, რაც საჭიროა სტრატეგიული ამოცანების გადასაჭრელად, მისი განხორციელება დამოკიდებული გახდება ცალკეული პირების მოტივაციაზე, მათ პასუხისმგებლობის გრძობასა და ინიციატივებზე, ორგანიზაციაში არ იქნება დანერგილი სტრატეგიის განხორციელების სისტემური მიდგომა.

მთლიანობაში, კვლევის შედეგები მიუთითებს იმაზე, რომ ქართული კომპანიების ხელმძღვანელი პირები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ სტრატეგიის შემუშავებას, მინიმუმ იმას, რომ ორგანიზაციას ჰქონდეს განვითარების ორიენტირები. ეს ჩანს არა მარტო საერთო შედეგებიდან, არამედ კვლევის ფარგლებში დასმული კონკრეტული შეკითხვიდანაც. ხელმძღვანელ პირებს ვთხოვეთ მოენიშნათ, მათი აზრით, კომპანიის წარმატებისთვის სამი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი - სტრატეგიას ხმა მისცა 71%-მა (იხ. გრაფიკი 3).

სტრატეგიის ფორმირებასა და აღსრულების კუთხით გადამოწმებული დანარჩენი ჰიპოთეზები არ დადასტურდა. კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ:

• **ქართული კომპანიების უმეტესობას პროდუქტების/მომსახურების მიხედვით განსაზღვრული ჰყავს მიზნობრივი მომხმარებელი** – მომხმარებლების ფართო სპექტრზე ორიენტირება და მათი მოთხოვნების დაკმაყოფილების მცდელობა იშვიათად არის ეფექტიანი. როგორც წესი, საერთო ნიშნის მიხედვით მომხმარებლების ჯგუფებად დაყოფა და სპეციალურად მათზე მორგებული პროდუქტების/მომსახურების შეთავაზება უფრო ეფექტიანი და მომგებიანია ხოლმე ორგანიზაციებისათვის.

გამოკითხული კომპანიების 82%-ს პროდუქტებისა და მომსახურების მიხედვით განსაზღვრული ჰყავს მიზნობრივი მომხმარებელი, თუმცა, ერთ-ერთმა ორგანიზაციამ კომენტარის ველში მიუთითა, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილებები არ აქვთ ფორმალისებული;

აქვთ დასახული თვლადი პარამეტრები (რაოდენობრივი/გაზომვადი მიზნები, რა კონკრეტულ მაჩვენებლებს უნდა მიაღწიონ) – იმისათვის, რომ ორგანიზაციის მიერ დასახული მიზნები იყოს ეფექტიანი, ერთ-ერთი მახასიათებელი, რასაც ისინი უნდა აკმაყოფილებდნენ, SMART [7, გვ.113] კონცეფციას მიხედვით, არის სწორედ ის, რომ მიზნები იყოს გაზომვადი. კომპანიამ არ უნდა დაისახოს ისეთი ზოგადი მიზნები, როგორცაა, მაგალითად, გაყიდვების ან შემოსავლების ზრდა, წარმოების გაფართოება და ა.შ.

მიზნების განსაზღვრისას სასურველია თვლადი პარამეტრების დასახვა, მაგალითად, 2016 წლის ბოლოს ორგანიზა-

ციის წლიური ბრუნვა უნდა შეადგენდეს 50 მლნ დოლარს. ბანკის შემთხვევაში შესაძლებელია მიზნის ფორმულირება მოხდეს შემდეგი სახით – ჩვენი მიზანია ჯამური აქტივების მოცულობით, ბანკს დამკვიდრებული ჰქონდეს ადგილი საქართველოს ბანკების სუთეულში.

გამოკითხული კომპანიების 82%-ს დასახული აქვს რაოდენობრივი/გაზომვადი მიზნები (რა კონკრეტულ მანვენებლებს უნდა მიაღწიონ განსახდერულ პერიოდში);

• **სტრატეგიის შემუშავების პროცესში თავიდანვე განხილვისა და მსჯელობის ეტაპიდან, ჩართული არიან ის ადამიანები, ვინც უშუალოდ პასუხისმგებელია სტრატეგიული გადაწყვეტილებების აღსრულებაზე** – როდესაც სტრატეგიის შემუშავებისას განხილვებსა და მსჯელობებში არ არიან ჩართული ის თანამშრომლები, ვინც უნდა აღასრულოს მიღებული გადაწყვეტილებები ისინი ნაკლებ პასუხისმგებლობას გრძობენ მის წარმატებით განხორციელებაზე იმიტომ, რომ თავად არ მიუღიათ ეს გადაწყვეტილებები. ასეთ შემთხვევაში უფრო თამამად აცხადებენ, რომ რაღაცა არ იყო გათვალისწინებული ან სულაც გადაწყვეტილება არ იყო სწორი. ისინი ნაკლებად გრძობენ და აღიარებენ საკუთარ წვლილს მის წარუმატებლად განხორციელებაზე.

მეორე მხრივ, ეს იწვევს იმასაც, რომ მოცემული გადაწყვეტილებები ბოლომდე გააზრებული შეიძლება არ იყოს იმ თანამშრომლების მიერ, რომლებმაც შემდეგ ის უნდა აღასრულონ. ამიტომ, საჭიროა სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ყოველთვის აქტიურად იყვნენ ჩართული ის ადამიანები, რომელთაც შემდეგ აკისრიათ ამ გადაწყვეტილებების პრაქტიკაში რეალიზაციის პასუხისმგებლობა. ამ კუთხით ძალიან ეფექტურია სამუშაო ჯგუფის შექმნა, რომელიც სწორედ ასეთი თანამშრომლებით უნდა დაკომპლექტდეს. მსგავსი მიდგომა ამარტივებს და უფრო ეფექტიანს ხდის მიღებული სტრატეგიული გადაწყვეტილებების განხორციელებას.

კვლევის შედეგების მიხედვით, გამოკითხული კომპანიების 82%-ს სტრატეგიის შემუშავების პროცესში თავიდანვე, განხილვისა და მსჯელობის ეტაპიდან, ჩართული ჰყავს ის ადამიანები, ვისაც ევალება დასახული ამოცანების გადაჭრა.

კვლევის შედეგებიდან შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ სტრატეგიის ფორმირების კულტურა თანამედროვე ქართულ ორგანიზაციებში ნელ-ნელა მკვიდრდება და მენეჯერები აქტიურობენ ამ მიმართულებით, თუმცა, ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ იმას, რომ ეს ყველაფერი იყოს ფორმალური, სრულფასოვანი და დეკლარირებული.

აღსრულებას რაც შეეხება, გასათვალისწინებელია ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი - სტრატეგიის აღსრულებისთვის უნდა არსებობდეს შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურა [8], რაც ხელს შეუწყობს სტრატეგიის განხორციელებას. სამწუხაროდ, სტრატეგიის შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურის ფორმირების მიმართ ქართველი მენეჯერები ნაკლებ ყურადღებას იჩენენ.

ლიტერატურის სია

1. Robert S. Kaplan, David P. Norton, Strategy Maps, Harvard Business School Press, 2004;
2. პაპუნა ტოლიაშვილი, უკეთესი მომავალი იწყება ხედვით, ჟურნალ „სტრატეგია და ორგანიზაციის“ საუკეთესო სტატიების კრებული - მენეჯერის ბრძოლა წარამტებისთვის, 2012წ.;
3. <http://www.tbcbank.ge/web/ka/web/guest/mission-vision>
4. <http://www.investbank.ge/ge/about-bank/our-mission-and-goals>
5. <http://www.legigroup.ge/indexmain.php>
6. <http://www.gpc.ge/>
7. Bob Nelson, Peter Economy, The Management Bible, 2005. p.113;
8. A. Chandler, Strategy and Structure: chapters in the history of the Industrial-Enterprise, THE MIT PRESS, 1962;

The Topical Issues of Strategy Formation and Its Execution in the Modern Georgian Organizations

N. Karkuzashvili

There are various methods of forming the strategy with its positive and the negative sides; however, in any case of its formation, the main thing is the implementation of the strategy.

With the aim of identifying and studying the formation and execution of the strategy in modern Georgian companies, the special research was conducted with the participation of 55 organizations' officials and more than 100 employees.

For research purpose were selected the organizations, that exist in the market for at least 3 years and have at least 50 employees.

The noted criteria were applied for the purpose, that the problems existing in the organization were not due to its management inexperience and it had enough time for the formation and introduction of management systems. In small-sized organizations where there are employed up to 20 employees, the systemic flaws are not frequently so critical as compared with large organizations.

Along with the noted survey there was conducted also the poll of ordinary employees of the organization; a separate special questionnaire was designed for them. The goal of the research conducted on the staff was the verification of the survey results of the officials. One than one hundred employee participated in the survey. The survey was conducted in the same organization where the officials were polled.

The main issues that were highlighted in the Georgian organizations in the aspect of formation and execution of the strategy, are that, first of all, some companies have not formed a real strategy fully and documentary prepared yet; The second is that, there is no strategy for the declaration and relevant communications with co-workers; and the third, it is uncommon to make structure out of the strategy (priority objectives), as a result the structure does not fit the strategy.

When the strategy is not formulated and adopted in the form of document, the achieved agreements and set goals are perceived by separate managers in different ways and the strategy review and analysis is complicated in a certain periodicity, what did organization want to achieve and what did it achieve or how the strategic objectives were distributed – who was responsible and for what. Therefore, it is important that the strategy not be well-thought-out only at the level of agreement and be fixed in the form of document as the main reference point for the company's activity. This simplifies further revision of the strategy, bringing the basic decisions to the relevant co-workers and assessment of the achieved results as well.

Of the research results the communication issue of the strategy with the staff is also interesting. 93% of the officials of surveyed organizations noted that communication with the staff of company's development strategy is established by various methods. However, we got different results through the survey of the staff; 63% of the respondents noted that they are not familiar with the organization's strategy.

The difference between the survey results of the heads and staff indicates that there are not established proper communications of strategy with staff in the modern Georgian organizations. Perhaps it merely doesn't work out by the relevant method, form and periodicity that reduces the employees' perceptions of what information they are provided with, how important is this information for them, why they should know about it or if has a one-time form, for what they forget it over time.

One of the main conditions for the implementation of the strategy is the existence of appropriate structure. The prioritized objectives should be distributed correctly among the management team and responsibilities should be clearly differentiated. It is desirable that several prioritized objectives are not assigned to one director, because in this instance the responsibility and spent resources are reduced in solving an objective.

Despite the importance of the structure for company's perfect functioning and development, only 27% of respondents named it among three main factors in the success of organization.

Taking all the above noted into consideration will contribute to the substantial improvement of management and increase of effectiveness.

Key words: Georgia, company, strategy, communication.

JEL Classification: L20, L21, L22.

**საქართველოს სამოგაველო
პერსპექტივები ასოცირების
შეთანხმების კონტექსტით**

ნათია ღაღელიშვილი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ის დოქტორანტი

2014 წლის 27 ივნისს საქართველომ და ევროკავშირმა ხელი მოაწერეს ასოცირების შესახებ შეთანხმებას, რაც სრულიად ახალ შესაძლებლობებს ქმნის ევროკავშირთან პოლიტიკური და ეკონომიკური ასოცირებისათვის. გამომდინარე აქედან, ძალიან მნიშვნელოვანია საქართველოსა და ევროკავშირს შორის სამომავლო პერსპექტივების ანალიზი.

„საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ ამბიციური და ინოვაციური, ე.წ. „ახალი თაობის“ შეთანხმებაა, რამდენადაც მანამდე გაფორმებული მსგავსი შეთანხმებებისგან განსხვავებით, მოიცავს ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის კომპონენტს (Deep and Comprehensive Free Trade Area - DC FTA) და ითვალისწინებს ევროკავშირთან დაახლოვების მნიშვნელოვან კონკრეტულ მექანიზმებს.

საკვანძო სიტყვები: ევროკავშირი, საქართველო, მრავალმხრივი შეთანხმება, ორმხრივი შეთანხმება, ასოცირება, სუსტი და ძლიერი მხარეები.

**ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმება – საქართველოს
სამოქმედო ორიენტირი**

ზოგადად, არსებობს ურთიერთთანამშრომლობის ორი სახის ფორმატი, რასაც ევროკავშირი გვთავაზობს:

მრავალმხრივი თანამშრომლობა (Multilateral track) – მრავალმხრივი გზა წარმოადგენს ჩარჩოს, რომლის ფარგლებში ევროკავშირი და აღმოსავლეთ პარტნიორები ერთად, ჯგუფურად მუშაობენ საერთო ამოცანების გადაჭრაზე მრავალმხრივი ფორმატი ემსახურება აღმოსავლეთ სამეზობლოს მიზნების განხორციელებას ოთხი თემატური პლატფორმის (დემოკრატია, მართვისა და სტაბილურობის სრულყოფილი სისტემა; ეკონომიკური ინტეგრაცია და კონვერგენცია ევროკავშირის დარგობრივ ეკონომიკურ პოლიტიკასთან, თავისუფალი სავაჭრო ზონების შექმნის ჩათვლით; ენერგეტიკული უსაფრთხოება და

ადამიანთა შორის კონტაქტების განვითარება) და 6 ფლაგმანი ინიციატივის საშუალებით¹.

ორმხრივი თანამშრომლობა (Bilateral track) – ორმხრივი თანამშრომლობის მიზანია ევროკავშირსა და თითოეულ აღმოსავლეთ პარტნიორს შორის ურთიერთობის გაღრმავება. ამის მიღწევა ხდება ორმხრივი შეთანხმებების, მაგალითად, ასოცირების შესახებ შეთანხმების, თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ღრმა და ყოვლისმომცველი შეთანხმების, ვიზების გამარტივების შესახებ ორმხრივი დიალოგის, სხვადასხვა სფეროში (ეკონომიკა, ენერგეტიკა, გარემოს დაცვა, ტრანსპორტი, კულტურა და ა. შ.) უფრო მჭიდრო ორმხრივი თანამშრომლობის და ტექნიკური დახმარების საშუალებით [9].

ასოცირების შესახებ შეთანხმება ფორმდება ევროკავშირსა და ევროკავშირის არაწევრ ქვეყანას შორის და მიზნად ისახავს მხარეთა შორის თანამშრომლობის ჩარჩოს შექმნას. ასოცირების შესახებ შეთანხმება სამართლებრივად სავალდებულოა.

„საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ ჩაანაცვლებს 1996 წელს ხელმოწერილ „პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ შეთანხმებას“ (Partnership and Cooperation Agreement - PCA) და შექმნის საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობის ახალ სამართლებრივ ჩარჩოს. PCA-სთან შედარებით, „ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ ითვალისწინებს თანამშრომლობის უფრო გაღრმავებას საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობის ყველა პრიორიტეტული მიმართულებით.

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის მოლაპარაკებები „ასოცირების შესახებ შეთანხმებაზე“ ოფიციალურად დაიწყო 2010 წლის ივლისში (ხოლო ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის კომპონენტზე - 2011 წლის დეკემბერში). მოლაპარაკებების პროცესში გაიმართა 15 პლენარული სესია შეთანხმების პოლიტიკურ ნაწილზე, 6 რაუნდი - ღრმა და ყოვლისმომცველ თავისუფალ ვაჭრობის სივრცეზე და 100-მდე ვიდეო-კონფერენცია დარგობრივი თანამშრომლობის საკითხებსა და DC FTA-ზე. მოლაპარაკებები დასრულდა 2013 წლის ივლისში. მოლაპარაკებების პროცესში ჩართული იყო საქართველოს ყველა შესაბამისი სამინისტრო და უწყება.

ასოცირების შესახებ შეთანხმება პირობითად შეგვიძლია სამ ნაწილად დავყოთ: პოლიტიკური თანამშრომლობა (პრეამბულა; კარი I-III; VIII) დარგობრივი თანამშრომლობა (კარი V-VII) და ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი

¹ ფლაგმანი ინიციატივების წყალობით ხდება სხვადასხვა საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტიდან დაფინანსების მოპოვება და კერძო სექტორიდან ინვესტიციების მოზიდვა.

ვაჭრობის სივრცე (DC FTA) (კარი IV). შეთანხმება 1000-მდე გვერდს მოიცავს და ითვალისწინებს საქართველოს კანონმდებლობის დაახლოვებას ევროკავშირის 300-მდე სამართლებრივ აქტთან.

აღსანიშნავია, რომ ასოცირების შესახებ შეთანხმება არ ითვალისწინებს ევროკავშირში გაწევრიანებას, თუმცა, შეთანხმება ევროკავშირსა და მის კანონმდებლობასთან (acquis)¹ დაახლოვების იმდენად მაღალ დონეს მოიცავს, რომ მისი ეფექტიანი განხორციელება, ფაქტობრივად, შეუქცევადს ხდის ქვეყნის ევროპეიზაციის პროცესს.

ასოცირების შესახებ შეთანხმება საქართველოს ევროკავშირთან დაახლოვების სამოქმედო გეგმაა, რომელიც ქვეყნის პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროს მოიცავს.

ევროკავშირი ე.წ. აღმოსავლეთის მეზობლებს (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, უკრაინა, მოლდოვა, ბელორუსი) „აღმოსავლეთის პარტნიორობის“ ინიციატივის ფარგლებში სთავაზობს უნიკალურ შანსს, ევროკავშირის აქტიური ფინანსური და ინსტიტუციონალური მხარდებულების ფონზე, გახდნენ ევროკავშირთან უპრეცედენტო ურთიერთთანამშრომლობის მონაწილეები. ყურადსაღებია ის გარემოება, რომ ევროინტეგრაციის პროცესები აღნიშნულ 6 ქვეყანაში მიმდინარეობს უკიდურესი დაძაბულობის ფონზე, რაც გამოწვეულია რუსეთის ფედერაციის ინტერვენციით ქვეყნების შიდა პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებში. რუსეთმა პარალელურად პოსტსაბჭოთა ქვეყნებს შესთავაზა ე.წ. რუსეთ-ყაზხეთ-ბელორუსის საბაჟო კავშირი, რაც 2025 წლისთვის ევროკავშირის ანალოგს უნდა წარმოადგენდეს. საბაჟო კავშირის წევრობა გამორიცხავს როგორც ევროპულ არჩევანს, ისე ევროპასთან სავაჭრო ურთიერთობებს, ვინაიდან ევროკავშირი გაერთიანების წევრი ქვეყნებისთვის განიხილება, როგორც „მესამე ქვეყანა“, რომელზეც ვაჭრობის საკმაოდ მაღალი ტარიფები ვრცელდება.

აქედან გამომდინარე, რუსეთის წნეხს ვერ გაუძლეს აღმოსავლეთის პარტნიორობის ქვეყნების ნაწილმა და ბელორუსმა უარი განაცხადა ევროინტეგრაციაზე და გახდა ერთ-ერთი დამფუძნებელი საბაჟო კავშირის; სომხეთმა ასევე უარი განაცხადა ევროინტეგრაციაზე; აზერბაიჯანმა შეაჩერა აქტიური მოლაპარაკებები და საბაჟო კავშირში გაწევრიანებაზე მკაფიო უარი არ განუცხადებია (აზერბაიჯანი ასოცირების შეთანხმების მხოლოდ პოლიტიკურ ნაწილზე ახორციელებდა მოლაპარაკებებს, თავისუფალ ვაჭრობას არც გეგმავდა ევროკავშირთან, ვინაიდან არ წარმოადგენს ვაჭრობის მსოფლიო

¹ *acquis communautaire* - ევროკავშირის სამართლებრივი აქტების ერთობლიობა.

ნათია ღალღლიშვილი

ორგანიზაციის წევრს); უკრაინის მოვლენებმა მკაფიოდ აჩვენა მსოფლიოს ევროპულ-რუსული ინტერესების შეჯახების მთელი სიმწვავე, ხოლო საქართველო და მოლდოვა განაგრძობენ ევროპულ გზას, თუმცა ამ შემთხვევაშიც რუსეთის მხრიდან მოსალოდნელია „გააქტიურება“.

ასოცირების შეთანხმების SWOT ანალიზი (ძლიერი და სუსტი მხარეები)

ყოველივე ზემოაღნიშნული განსაკუთრებულ აქტუალობას სძენს ქართული საზოგადოების სწორი დამოკიდებულებებისა და შეხედულებების ქონას ევროინტეგრაციის გარშემო, ასევე სიღრმისეულ ანალიზს მოსალოდნელი დადებითი თუ უარყოფითი თანმხლები პროცესების შესახებ (იხ. სქემა).

ასოცირების შეთანხმების SWOT ანალიზი

<p>S - ძლიერი მხარეები</p> <ul style="list-style-type: none"> - სტაბილურობისა და თანამშრომლობის ხელშეწყობა რეგიონში - დემოკრატიული პროცესების ხელშეწყობა - ტარიფებისა და კვოტების გარეშე ვაჭრობა ევროკავშირთან (გარდა მცირედი გამონაკლისებისა) - „არასატარიფო ბარიერების“ მოხსნა - „ვაჭრობის ტექნიკური ბარიერების“ შემცირება - კანონმდებლობის ჰარმონიზება ევროკავშირის რეგულაციებთან - კაპიტალის თავისუფალი მოძრაობა - ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვა 	<p>W - სუსტი მხარეები</p> <ul style="list-style-type: none"> - კვოტა ნორზე¹ - გაყალბების საწინააღმდეგო მექანიზმი² - „შესვლის ფასი“³ - „ღიად რჩება ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ურთიერთობების პროგრესულ განვითარება მომავალში“
---	--

<p>O - შესაძლებლობები</p> <ul style="list-style-type: none"> - ვაჭრობის ზრდა - მშპ-ს ზრდა - ეკონომიკური ზრდა - დასაქმების ზრდა - ინვესტიციების ზრდა - მმართველობისა და პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების მეტი გამჭვირვალობა - ჩართულობის ზრდა - მომხმარებელთა დაცვის უკეთესი სტანდარტები - სოფლის მეურნეობის მოდერნიზება - შრომის პირობების გაუმჯობესება - კონკურენციის დაცვა 	<p>T - საფრთხეები</p> <ul style="list-style-type: none"> - ურთიერთობის დაძაბვა რუსეთთან - მოკლევადიან პერიოდში მცირე სარგებელი დაკისრებულ ვალდებულებებთან შედარებით - სენსიტური სექტორების კრიზისი გარდამავალ პერიოდში - ქართველი ფერმერების ნაწილი დაზარალებულა DCFTA-ის ამოქმედების შედეგად - ევროკავშირიდან იმპორტის ზრდა
--	--

როგორც ანალიზი გვიჩვენებს, მიუხედავად იმისა, რომ ასოცირების შესახებ შეთანხმება ხსნის ევროპულ ბაზარზე ქართული ფირმების შესვლის შესაძლებლობას და გააჩნია არაერთი უპირატესობა, შეთანხმება მაინც არაა ორმხრივად „ვაჭრობა ტარიფებისა და კვოტების გარეშე“ და გამოიყენება ევროპული ბაზრის დაცვის ისეთი მექანიზმები, როგორცაა კვოტა, ე.წ. შესვლის ფასი და გაყალბების საწინააღმდეგო მექანიზმი.

დღეს, ევროკავშირის ბაზარზე საქართველოს მთლიანი ექსპორტის 25-26% მოდის [6]. შეთანხმების ფარგლებში განსახორციელებელი რეფორმები საქართველოს ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოებს და ევროკავშირის ბაზარზე ექსპორტს გააადვილებს. მოსალოდნელია, რომ ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცე გაზრდის საქართველოდან ევროკავშირში ექსპორტს 12%-ით და ევრო-

კავშირიდან იმპორტს – 7.5%-ით. პროგნოზირებულია, რომ ამ სივრცის წყალობით მშპ ყოველწლიურად 4.3%-ით გაიზრდება – 292 მლნ ევრო ქვეყნის შემოსავლის სახით [3, გვ. 250]. იმ პირობით, თუ რეფორმები წარმატებით განხორციელდება. თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებასაც, რომ ევროკავშირი დაეხმარება საქართველოს და მის ეკონომიკურ აგენტებს რეფორმების შემუშავება-განხორციელებაში, გრძელვადიან პერქექტივაში ეკონომიკური ზრდის პროგნოზირებული მაჩვენებელი რეალობასთან ახლოსაა. მართალია, 2012 წელს საქართველოს ეკონომიკურ ზრდაში შეფერხება აღინიშნა და ეს სხვადასხვა ბიზნესმა ნამდვილად იგრძნო, მაგრამ მსოფლიო ბანკის პროგნოზებით, ეს დროებითი ვარდნა იყო და მომდევნო წლებში საქართველოს ეკონომიკა ისევ დაიწყებს ზრდას და მოსალოდნელია, რომ 2014 და 2015 წლებში მშპ-ის ზრდა 6.3%-ის ტოლი იქნება, ხოლო 2016 წელს – 6.5%-ს გაუტოლდება. ყოველივე ეს კი ხელს შეუწყობს ასოცირების შეთანხმების იმპლემენტაციის პროცესს.

ასოცირების შეთანხმების მოსალოდნელი შედეგები

უფრო სიღრმისეულად თუ განვიხილავთ, ასოცირების შესახებ შეთანხმების გაფორმება ხელს შეუწყობს:

- ეკონომიკური რეფორმების პროცესს და ქმედითი, ფუნქციონირებადი და ეფექტიანი საბაზრო ეკონომიკის განვითარებას. მხარეები ვალდებულებას იღებენ ერთმანეთს გაუზიარონ გამოცდილება, ექსპერტული მოსაზრებები და დანერგონ საუკეთესო პრაქტიკა ისეთ სფეროებში, როგორცაა საჯარო ფინანსები, ფინანსური, მონეტარული და სავალუტო სექტორის პოლიტიკა და ეკონომიკური სტატისტიკა.

- სახელმწიფო სექტორის შიდა ფინანსური კონტროლისა და გარე აუდიტის განვითარებას. კერძოდ, ერთობლივი პროგრამების შექმნის, ინფორმაციისა და გამოცდილების გაცვლის, ასევე, პერსონალის გაცვლისა და ტრენინგის გზით მოხდება ფუნქციონალურად დამოუკიდებელი შიდა აუდიტის მექანიზმის შემუშავება და განვითარება.

- საგადასახადო სფეროში ეფექტიანი მმართველობის გაძლიერებას, ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავების, ვაჭრობის განვითარებისა და დამატებითი ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით.

- ეროვნული სტატისტიკის სისტემის შესაძლებლობების განვითარებას დროული, საერთაშორისო დონეზე შედარებადი და საიმედო სტატისტიკური მონაცემების უზრუნველყოფის გზით.

- ევროკავშირთან სატრანსპორტო სფეროში თანამშრომ-

ლობის განვითარებას, ევროკავშირის სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო ქსელებში ჩართვას, საგზაო, სარკინიგზო, საავიაციო და საზღვაო ტრანსპორტში ევროკავშირის ნორმებისა და სტანდარტების დანერგვას.

- საქართველოს ენერგოსაფრთხეობის განმტკიცებას, მათ შორის ევროპულ კანონმდებლობასთან დაახლოვებას და თანამშრომლობის განვითარებას ისეთი მიმართულებებით, როგორცაა ელექტროენერგეტიკა, ბუნებრივი აირისა და ნავთობის მოძიება, მოპოვება და ტრანზიტი, განახლებადი ენერჯია და ენერგოეფექტიანობა. ასევე, შეთანხმება ითვალისწინებს საქართველოს ევროპის ენერგეტიკულ გაერთიანებაში გაწევრიანების შესაძლებლობას.

- გარემოს დაცვის სფეროში ევროპული სტანდარტების ეტაპობრივ დანერგვას, რაც მიზნად ისახავს უსაფრთხო გარემოს შენარჩუნებას, დაცვას, გაუმჯობესებასა და რეაბილიტაციას. მხარეები ვალდებული იქნებიან, შეიმუშაონ ბუნების დაცვის ერთობლივი პროგრამები, უზრუნველყონ ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება და დაიცვან გარემო საწარმოო დაბინძურებისაგან. საკანონმდებლო დაახლოვება განხორციელდება გარემოს დაცვის ისეთ სექტორებში, როგორცაა: ჰაერისა და წყლის ხარისხი, ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვა, გარემოზე ზემოქმედების შეფასება და გარემოს სტრატეგიული შეფასება.

- კლიმატური ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლის კუთხით თანამშრომლობის გაღრმავებას. ამ მხრივ, საქართველო და ევროკავშირი განავითარებენ ნახშირბადის დაბალი შემცველობის ტექნოლოგიებს და ხელს შეუწყობენ მათ გამოყენებასა და გავრცელებას.

- მრეწველობის სფეროში ევროპული სტანდარტებისა და ნორმების ეტაპობრივ დანერგვას, რაც გულისხმობს ბიზნესს გარემოს გაუმჯობესებას, ასევე, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას. შესაბამისად, ევროკავშირის ბაზარზე სამრეწველო პროდუქციის ექსპორტის ზრდას და ამ ბაზარზე ქართული სამრეწველო პროდუქციის დამკვიდრებას; კორპორაციული სამართალის, საბუღალტრო აღრიცხვის, აუდიტის და კორპორაციული მმართველობის სფეროებში თანამშრომლობის გაღრმავებას, რაც მიზნად ისახავს საქართველოსა და ევროკავშირის შორის სავაჭრო ბრუნვისა და ეკონომიკური თანამშრომლობის ზრდას.

- ფინანსური მომსახურების, საბანკო და სადაზღვევო სფეროებში თანამშრომლობის განვითარებას, რაც გულისხმობს ღია საბაზრო ეკონომიკისათვის საჭირო ფინანსური მომსახურების რეგულაციის შემუშავებას, ინვესტირების ეფექტიან და ადეკვატურ დაცვას და დამოუკიდებელი და ეფექტიანი

ზედამხედველობის მექანიზმის შექმნას.

- ლექტრონული კომუნიკაციების სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას, ეროვნული მარეგულირებლის დამოუკიდებლობისა და ადმინისტრაციული შესაძლებლობების გაძლიერების უზრუნველსაყოფად. ამასთან, შეთანხმება ასევე ითვალისწინებს, ელექტრონული კომუნიკაციების სექტორში პროდუქტისა და მომსახურების ბაზრების განსაზღვრას, გადაწყვეტილებების გასაჩივრების ეფექტური მექანიზმის შექმნას და პერსონალური მონაცემების დამუშავების პროცესში პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობისა და კონფიდენციალურობის უფლების უზრუნველყოფას.

- ტურიზმის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას. დაგეგმილი ღონისძიებები მიზნად ისახავს ქვეყნის ტურისტული პოტენციალის ზრდასა და ტურისტული ნაკადის მატებას.

- სოფლის მეურნეობის სფეროში ევროპული სტანდარტებისა და ნორმების ეტაპობრივ დანერგვას. ასევე, ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეზე ადმინისტრაციული შესაძლებლობების განვითარებას; სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის ევროკავშირის რეგულაციებისა და საუკეთესო პრაქტიკის შესაბამისად დაგეგმვას, შეფასებასა და იმპლემენტაციას. ამასთან, მოხდება წარმოების მოდერნიზაცია და სოფლის მეურნეობის სექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება.

- მეთეგზეობის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას, არსებული რესურსების კონსერვაციის, სწორი მართვის, კონტროლის, მონაცემთა შეგროვების და უკანონო თევზჭერის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხებზე. ასევე, მხარეები ხელს შეუწყობენ შავი ზღვის რეგიონალურ თანამშრომლობასა და თევზჭერის შესაბამის რეგიონალურ ორგანიზაციებთან ურთიერთობებს.

- თანამშრომლობის განვითარებას სამეცნიერო კვლევებისა და ტექნოლოგიების სფეროში. მხარეები ვალდებული იქნებიან, განახორციელონ ინტელექტუალური საკუთრების უფლების სათანადო და ეფექტიანი დაცვა, შექმნან ერთობლივი კვლევითი პროგრამები, ჩაატარონ ტრენინგები და გაცვლითი პროგრამები მეცნიერების, მკვლევარებისა და სხვა სამეცნიერო-კვლევითი პერსონალისათვის.

- მომხმარებელთა უფლებების დაცვას, რაც გულისხმობს: შესაბამისი კანონმდებლობის დახვეწას და ევროკავშირის შესაბამისი სტანდარტების დანერგვას, საქართველოსა და ევროკავშირის მომხმარებელთა უფლებების დამცველ დამოუკიდებელ ასოციაციებს შორის კონტაქტების გაღრმავებას, ინფორმაციისა და გამოცდილების ურთიერთგაცვლას; დასაქმების, სოციალური დაცვისა და თანაბარი შესაძლებლობების სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას. საქართველო მოახდენს ეტა-

პობრივ საკანონმდებლო დაახლოვებას ქვეყანაში ღირსეული შრომის პირობების შესაქმნელად. ამ მიზნით, შემუშავდება ევროკავშირის სტანდარტების შესაბამისი დასაქმების პოლიტიკა, სამუშაო უსაფრთხოების ნორმები და ანტიდისკრიმინაციული და სოციალური დაცვის მექანიზმები. ასევე, უზრუნველყოფილი იქნება სოციალური ჩართულობა და გენდერული თანასწორობა.

- ჯანდაცვის სისტემის მოდერნიზებას და ევროპული სტანდარტების ეტაპობრივ დანერგვას. კერძოდ, ჯანდაცვის სფეროში რეფორმების გაგრძელებას, ერთობლივი პროგრამების შექმნასა და მაღალი ხარისხის ჯანდაცვის უზრუნველყოფას. საკანონმდებლო დაახლოვება მოხდება ისეთ სფეროებში, როგორცაა: ადამიანური რესურსების განვითარება, მმართველობისა და დაფინანსების სრულყოფა, ეპიდემიოლოგიური დაკვირვება და გადამდებ დაავადებათა კონტროლი, საგანგებო სიტუაციების მიმართ მზაობა, ხელოვნურ ნივთიერებათა ხარისხი და უსაფრთხოება და არაგადამდებ დაავადებათა პრევენცია და კონტროლი.

- განათლების ხარისხის ამაღლებას და ამ მიზნით, საკანონმდებლო პარამონიზაციას, კვალიფიკაციებისა და კომპეტენციების ერთიანი ჩარჩოს შექმნას და საგანმანათლებლო კრედიტების (ქულების) ევროპული სისტემის შემოღებას.

- კულტურის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას, რაც გულისხმობს კულტურის პოლიტიკის შესახებ დიალოგის წარმოებას, კულტურული მრავალფეროვნების დაცვის ხელშეწყობას, ხელოვნებისა და ხელოვანთა მობილურობის მხარდაჭერას, ევროკავშირის საუკეთესო გამოცდილების შესაბამისად კულტურული და ისტორიული მემკვიდრეობის შენარჩუნებასა და სათანადოდ დაცვას, ქვეყნის სიცოცხლისუნარიანი განვითარების უზრუნველსაყოფად.

- აუდიოვიზუალურ და მედიის სფეროებში ევროპული სტანდარტების ეტაპობრივ დანერგვას, მედიის დამოუკიდებლობის ზრდას, პროფესიონალთა ტრენინგებს, მხარეებს შორის ინფორმაციის რეგულარულ გაცვლასა და კინოსა და ტელევიზიის სფეროებში თანაწარმოებების წახალისებას.

- სპორტისა და ფიზიკური აქტივობის სფეროში ევროკავშირის გამოცდილების გაზიარებასა და საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვას. ამ მიზნის განსახორციელებლად, მხარეები ხელს შეუწყობენ ჯანსაღი ცხოვრების წესის დამკვიდრებას, სპორტის სოციალური და საგანმანათლებლო ფასეულობების განვითარებასა და სპორტსმენთა მობილურობას. ასევე, მიიღებენ პრევენციულ ზომებს დოპინგის გამოყენების, სპორტში რასიზმისა და ძალადობის გავრცელების წინააღმდეგ.

• ევროკავშირისა და საქართველოს სამოქალაქო საზოგადოებებს შორის დიალოგისა და თანამშრომლობის გაღრმავებას; მხარეები ვალდებულებას იღებენ სახელმწიფო სტრუქტურებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის ღია, გამჭვირვალე და რეგულარული დიალოგის გზით უზრუნველყონ მნიშვნელოვანი სახელმწიფო გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში სამოქალაქო საზოგადოების სრულფასოვანი მონაწილეობა.

• ქმედითი და ეფექტიანი რეგიონალური განვითარების პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებას რეგიონალური განვითარების პროცესში ჩართულ ყველა მხარეს შორის პარტნიორობის კონსოლიდაციისა და თვითმმართველობების გაძლიერების გზით. ასევე, მხარეები შეიმუშავებენ რეგიონალური განვითარების ერთობლივ პროგრამებს.

• ბუნებრივი და ხელოვნური კატასტროფების მართვის სფეროში თანამშრომლობის გაღრმავებას. მხარეები ვალდებულებას იღებენ გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევებში უზრუნველყონ კოორდინირებული დახმარება. ასევე, მოახდინონ ინფორმაციის რეგულარული გაცვლა, მათ შორის, საგანგებო სიტუაციების დროს მესამე ქვეყნისათვის გაწეული დახმარებების შესახებ.

• საქართველოს მონაწილეობას ევროკავშირის პროგრამებსა და სააგენტოებში, რაც ევროკავშირთან დარგობრივი თანამშრომლობის გაღრმავების ახალ შესაძლებლობებს ქმნის. ევროკავშირის პროგრამებში მონაწილეობა ხელს შეუწყობს საქართველოს მთავრობის ძალისხმევას რეფორმების განხორციელების პროცესში, ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოვებასა და სხვადასხვა სექტორში საუკეთესო ევროპული გამოცდილების გაზიარებას.

* * *

ასოცირების შეთანხმებით გაწერილი ევროკავშირთან პოლიტიკურ-ეკონომიკური დაახლოების პროცესი რეგულირდება ასოცირების დღის წესრიგის მეშვეობით, რაც წარმოადგენს „ასოცირების შესახებ შეთანხმებით“ აღებული ვალდებულებების პრიორიტეტული საკითხების სამწლიან (2014-2016) გეგმას. ამჟამად, მხარეთა შორის მიმდინარეობს მოლაპარაკებები ასოცირების დღის წესრიგის შეთანხმების მიზნით.

ლიტერატურის სია

1. ხადური ნ., ბუში კ., გუახლოვდებით ევროპას? ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკა საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში. ეკონომიკური პრობლემების კვლევის ცენტრი. თბილისი, 2010, გვ. 5-142;
2. აღმოსავლეთის პარტნიორობა და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკა. კავკასიის ეკონომიკური და სოციალური კვლევითი ინსტიტუტი (ბი შდ), თბილისი, 2011, გვ. 192;
3. Trade Sustainability Impact Assessment in support of negotiations of a DCFTA between the EU and Georgia and the Republic of Moldova. CASE, ECORYS. Rotterdam, 2012, p. 250;
4. Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States. European Commission. Brussels 1999.
5. Emerson M., Noutcheva G., Popescu N., European Neighbourhood Policy Two Years on: Time Indeed for an 'ENP plus'. CEPS Policy brief. NO.126. 2007;
6. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, www.geostat.ge
7. EU-Georgia Association Agreement, http://eeas.europa.eu/georgia/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm
8. ევროკავშირის წარმომადგენლობა საქართველოში - http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/index_ka.htm
9. ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცე საქართველოსა და ევროკავშირს შორის, საკითვები მასალა, http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/eap_aa/dcfta_guide_2014_ka.pdf
10. ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სიტყვარი - http://www.enpi-info.eu/main.php?id=403&id_type=2
11. ვროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი <http://www.ei-lat.ge/vin-vin-aris/sagarth-velos-da-evrokavshiris-urthierthobebis-qronologia.html?lang=ka-GE&start=16>
12. Eastern Partnership Civil Society Forum - Georgian National Platform - <http://eapnationalplatform.ge/>

**Future Prospects of Georgia in the Context
of the Association Agreement**

N. Daghelishvili

The Association Agreement (AA) aims to deepen political and economic relations between Georgia and the EU. This includes the setting up of a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), which is a core part of the Agreement.

The Association Agreement is expected to bring many benefits to Georgia by giving firms access to the world's largest market. This will create business opportunities, bring better goods and services, and boost competitiveness. The EU will work with the Georgian Government and businesses to achieve reform, and help upgrade goods and industries to the necessary standards. As a result, the European importers will save €10.8 million on duty reductions whereas the Georgian importers will have an extra €84.2 million of saved customs duties annually.

Keywords: The European Union, Georgia, a multilateral agreement, bilateral agreement, association, strengths and weaknesses.

JEL Classification: D70, D71, D72.

**კონკურენტული უპირატესობის
პიეზაში**

გიორგი ლალანიძე
ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ის პროფესორი

აღნიშნული სტატია წარმოადგენს ავტორის კვლევის ობიექტს უკანასკნელი 15 წლის განმავლობაში, რა განაპირობებს კონკურენტუნარიანობას, როგორ შეიძლება ამ ფაქტორების შესწავლა და მათზე ზემოქმედების მექანიზმების აღწერა. რესურსები, როგორც კონკურენტუნარიანობის წყარო, დიდი ხანია განიხილება მეცნიერულ პუბლიკაციებში. რამდენად შესაძლებელია სხვა კუთხიდან შევხედოთ რესურსებს და გავიაზროთ მასზე კონკურენტუნარიანობის დაფუძნების საკითხი – სწორედ ასეთ ხედვას წარმოადგენს რესურსული პირამიდის ცნება. რესურსი, როგორც კონკურენტუნარიანობის წყარო, განიხილება ორგანიზაციის ხედვიდან გამომდინარე. ასევე, ძალიან საინტერესოა კონკურენტუნარიანობის ისეთი ასპექტის კვლევა, როგორცაა საკანონმდებლო ბაზა. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა სავაჭრო რეჟიმების გამოყენება საერთაშორისო ვაჭრობაში კონკურენტული უპირატესობის მისაღებად.

საკვანძო სიტყვები: კონკურენტუნარიანობა, რესურსების კლასიფიკაცია, რესურსული პირამიდა, სავაჭრო რეჟიმები, ორგანიზაციის ხედვა კონკურენტუნარიანობის მიღწევაში.

რესურსებისა და კონკურენტული უპირატესობის ურთიერთმიმართების საკითხები

კონკურენტული უპირატესობის კვლევა ყოველთვის წარმოადგენდა იმ ტიპის კვლევას, რომელშიც თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები უაღრესად გადაჯაჭვულია ერთმანეთზე. ცხადია, კონკურენტული უპირატესობის წყაროების გამოკვლევა საშუალებას აძლევს ორგანიზაციებს მიაღწიონ კონკურენტულ უპირატესობას კონკრეტულ ბაზარზე. საკითხის უაღრესად მაღალი პრაქტიკული ფასეულობა წარმოადგენდა კვლევების სტიმულირების წყაროს. სტრატეგიული მენეჯმენტი გარკვეული ზომით დაეყრდნო საერთაშორისო ვაჭრობაში აღიარებულ აბსოლუტური და ფარდობითი უპირატე-

სობის თეორიულ პოსტულატებს. ცხადია, ეს მიდგომა თავიდანვე წარმოადგენდა რესურსებზე ორიენტირებულ მიდგომას და სწორედ რესურსები აღიქმებოდა, როგორც კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის მთავარი წყარო და ინსტრუმენტი. ამ მოსაზრებას თანამედროვე პირობებშიც ყავს უამრავი მხარდამჭერი, კერძოდ ბევრი ავტორი კონკურენტულ უპირატესობას განსაზღვრავს რესურსების საფუძველზე. ვინაიდან არ არსებობს ორი კომპანია, რომლებსაც აქვთ აბსოლუტურად იდენტური რესურსები, სწორედ რესურსები განაპირობებს ეკონომიკური რენტის შექმნის შესაძლებლობას. რესურსების შეზღუდულობა, იმიტირების შეუძლებლობა, მათი ფასეულობა წარმოადგენს კონკურენტული უპირატესობის ფორმირების საფუძველს [1]. ცხადია, ამ განსაზღვრებაში ძალიან ბევრი რამ არის რაციონალური. ამდენად არ დააყოვნა ამ მიმართულებით კვლევების განხორციელებამ და ძალიან ბევრი საინტერესო და ახალი მიგნება გამოაშკარავდა.

პირველ რიგში, ავტორებმა დაიწყეს რესურსების კლასიფიკაცია. შემეცნების ნებისმიერ თეორიაში კლასიფიცირება წარმოადგენს პირველ ნაბიჯს. კლასიფიკაცია საშუალებას გვაძლევს ერთმანეთისაგან გავმიჯნოთ სხვადასხვა ხასიათის რესურსები, შევისწავლოთ რესურსების გამოყენებისა და მათი ფორმირების საკითხები. ცხადია, ეს მიზნად ისახავდა განსაზღვრულიყო ამა თუ იმ რესურსის გამოყენების კონკრეტული მექანიზმები. ორგანიზაციის რესურსები შესაძლებელია განვიხილოთ, როგორც მისი ფინანსური, ფიზიკური, ადამიანური და ორგანიზაციული აქტივები, რომელიც გამოიყენება პროდუქციისა ან მომსახურების შესაქმნელად და მომხმარებლებზე მისაწოდებლად. ფინანსური რესურსები მოიცავს ორგანიზაციის კაპიტალს, აქტივებს, ვალდებულებებს და ა.შ. ფიზიკური რესურსები მოიცავს მანქანა-დანადგარებს, საწარმოო სიმძლავრეებს, შენობებს, რომელსაც ორგანიზაცია იყენებს თავის ოპერაციებში. ადამიანური რესურსები მოიცავს ყველანაირ გამოცდილებას, ცოდნას, დასკვნების გამოტანის შესაძლებლობასა და ყველაფერს სხვას რაც უკავშირდება ადამიანებს. ორგანიზაციული რესურსები კი მოიცავს ფირმის ისტორიას, ურთიერთობებს, ნდობას და რასაკვირველია ორგანიზაციულ კულტურას, რომელსაც ატრებენ ორგანიზაციის წევრები. ასევე აქ შედის ორგანიზაციის კონტროლისა და ანგარიშგების სისტემები, საკომპენსაციო პოლიტიკა.

ცხადია, გარდა ამ ზოგადი კლასიფიკაციისა, აუცილებელი იყო ისეთი კლასიფიკაცია, რომელიც განსაზღვრავს რესურსების მონაწილეობას კონკურენტული პოზიციების

ფორმირებაში. თავიდანვე დიდი ყურადღება ეთმობოდა რესურსების იმიტირების შესაძლებლობებს. სწორედ ამის საფუძველზე განისაზღვრა ე.წ. ფიზიკური (tangible) და არაფიზიკური (intangible) რესურსები. ფიზიკურ რესურსებს მიეკუთვნება მიწა, წყალი, ნედლეული და ა.შ. არაფიზიკურ რესურსებს მიეკუთვნება სავაჭრო მარკა, ტექნოლოგია, კომპანიის იმიჯი და ა.შ. ცხადია, თავიდანვე მოხდა ამ ორი ტიპის რესურსების შედარება ისეთი პარამეტრების მეშვეობით, როგორცაა იმიტაცია, შეზღუდულობა და ა.შ. ავტორთა უმრავლესობა შეთანხმდა, რომ არაფიზიკური რესურსების იმიტაცია ან შეცვლა უფრო რთულია, ვიდრე ფიზიკური რესურსების. ამდენად კონკურენტული უპირატესობა აგებული არაფიზიკურ რესურსებზე უფრო მდგრადია, შესაბამისად ორგანიზაციებისათვის, რომლებიც კონკურენტულ უპირატესობას სწორედ ასე აგებდნენ, კონკურენტული უპირატესობა საკმაოდ მდგრადია და მათ კონკურენტებს უჩენს სერიოზულ პრობლემებს. ცნობილი ბრენდების კონკურენტული უპირატესობა ეფუძნება არა მათ მიერ გამოყენებულ ნედლეულს ან ტექნოლოგიას, არამედ ბრენდის იმიჯს. ცხადია, მკვლევართა დიდი ნაწილი თავიდანვე მიუთითებდა იმ მნიშვნელოვან საკითხზე, რომ რესურსი არ შეიძლება განვიხილოთ ვაკუუმში. რესურსი ყოველთვის განიხილება გარკვეული მიმართებით, ერთი მხრივ, დარგის (საბაზრო) სტრუქტურასთან, ხოლო მეორე მხრივ, კონკურენტებთან. ფირმის რესურსები არაა ღირებული ვაკუუმში, ის ღირებულია, როცა მას შეუძლია გარკვეული შესაძლებლობების გამოყენება ან გარკვეული საფრთხეების ნეიტრალიზება. პორტერის და მისი თანაგუნდელების მიერ შედგენილი მოდელები შეიძლება გამოვიყენოთ, რათა მოხდეს პოტენციური შესაძლებლობების და საფრთხეების გამოყოფა, სადაც ფირმის ხელთ არსებული რესურსები ან ახდენენ შესაძლებლობის გამოყენებას ან საფრთხის შემცირებას [2].

ძალიან საინტერესოა, რომ ეს მიდგომა თავიდანვე ერთმანეთისაგან მიჯნავს რესურსს ზოგადად და რესურსს კონკრეტულად. განვიხილოთ ასეთი მაგალითი: წყალი როგორც სპეციფიკური რესურსი, მნიშვნელოვანია ყველა იმ ბიზნესისათვის, რომელიც სითხის ჩამოსხმას უკავშირდება (მოიაზრება ყველა გამაგრებელი სასმელი, დაბალ-ალკოჰოლური სასმელები და ა.შ.). ამ შემთხვევაში წყალი წარმოადგენს რესურსს, რომელიც მნიშვნელოვნად განაპირობებს პროდუქციის კონკურენტუნარიანობას. განვიხილოთ ღვინის წარმოება, სადაც წყალი საჭიროა ზოგადად და არა როგორც განსაკუთრებული მნიშვნელობის რესურსი, აქ ვითარება მთლიანად

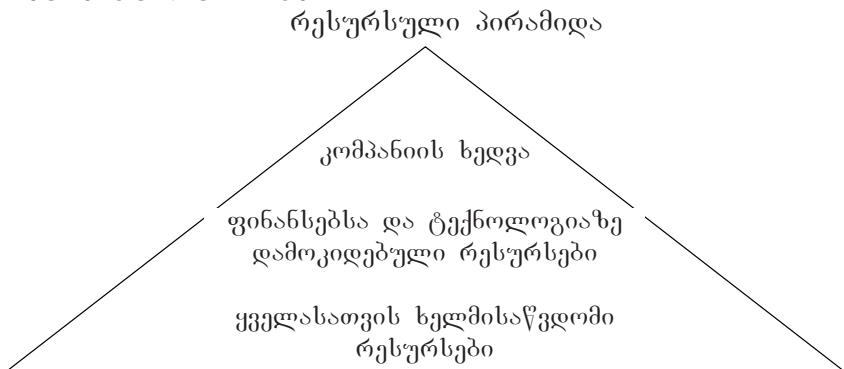
იცვლება და ცხადია, წყალი ვერ უზრუნველყოფს, თუნდაც რაიმე ტიპის კონკურენტულ უპირატესობას ღვინისათვის. ასეთი მაგალითები შეგვიძლია უსასრულოდ მოვიყვანოთ, აქედან გამომდინარე რესურსი განხილული უნდა იქნეს კონკრეტულ საბაზრო ვითარებასთან მიმართებით. ასევე შეგვიძლია განვიხილოთ იაფი, კვალიფიციური მუშა-ხელის საკითხები. ცხადია ეს რესურსი მნიშვნელოვანია, მაგრამ რომელ სფეროებში? იმ დარგებისათვის, რომლებიც ამზადებენ, ტექნოლოგიურად მარტივ ყოველდღიური მოხმარების საქონელს, ცხადია, ეს რესურსი წარმოადგენს უმნიშვნელოვანესს, რათა მიღწეული იქნას დანახარჯებში ლიდერობის პოზიცია. ნებისმიერი ახალი კონკურენტი, რომელიც შეეცდება ამ სფეროში შემოვიდეს, იძულებული იქნება მოიძიოს წარმოების ყველაზე დაბალი დანახარჯებით წარმართვის შესაძლებლობები. აქედან, გამომდინარე ეს რესურსი ასეთი ტიპის პროდუქციის წარმოებისათვის აუცილებელია. განვიხილოთ, ისეთი პროდუქციის წარმოება, სადაც ძალიან მნიშვნელოვანია ხარისხობრივი პარამეტრები, მომხმარებელთა განსაკუთრებული მოთხოვნების დაკმაყოფილება. ამ შემთხვევაში იაფი სამუშაო ძალა ადარ წარმოადგენს მნიშვნელოვან რესურსს, რადგანაც ის ვერ უზრუნველყოფს კონკურენტული პროდუქციის წარმოებას. საბოლოო ანგარიშით მივდივართ, იმ მარტივ დასკვნამდე, რომ რესურსის ფასეულობა მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია ორგანიზაციის მიდგომით ან თუნდაც ხედვით. თავისთავად არსებული რესურსი არ წარმოადგენს ფასეულობას, ფასეულია ის, თუ როგორ ხედავს ორგანიზაცია ამ რესურსიდან გარკვეული საქონლის ან მომსახურების შექმნას. თავისთავად არსებობს რესურსი, რომელსაც ერთი ორგანიზაცია იყენებს, ხოლო, მეორე ვერ ან არ იყენებს. ამდენად მნიშვნელოვანია განვსაზღვროთ ის პირობები, რომლებიც ახდენენ რესურსზე დაფუძნებული კონკურენტული უპირატესობის ფორმირებას.

განვიხილოთ ისეთი რესურსი, როგორიცაა იაფი სამუშაო ძალა. ეს რესურსი ყველასათვის ხელმისაწვდომია, თუ იქმნება იმ ტიპის პროდუქტი ან მომსახურება, სადაც ძალიან მაღალია ხელით შრომის წილი. შესაბამისად, საჭიროა გარკვეული ორგანიზაციული მიდგომების გამოყენება, რომ ეს რესურსი ვაქციოთ კონკურენტული უპირატესობის წყაროდ. წარმოვიდგინოთ იგივე რესურსი, მაგრამ უკვე გაცილებით უფრო მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის ან მომსახურების წარმოებაში. ცხადია, რომ მუშა ხელის წილი საერთო დანახარჯებში იქნება მცირე, ამდენად კონკურენტული უპირატესობის მიღწევისათვის აუცილებელია პროდუქციის ან მომსახურების ძალიან დიდი ოდენობით წარმოება და მიწოდება. ეს კი უკვე

შესაძლებელი იქნება, თუ ორგანიზაციას გააჩნია შესაბამისი ფინანსური და ტექნოლოგიური რესურსები. ასევე აუცილებელია, პროდუქციის სირთულის ხარისხის ზრდასთან ერთად ტექნოლოგიური პროცესების მართვის შესაძლებლობების არსებობა. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ იაფი მუშა ხელის ქვეშ ყველგან მოიაზრება მუშა ხელის ფასი დათვლილი გამოშვებულ ერთეულის მიმართ.

ცალკე უნდა განვიხილოთ, რესურსი რომელიც არსებობს ორგანიზაციის ხედვიდან გამომდინარე. ორგანიზაცია მიზნად ისახავს მომხმარებელს მიაწოდოს ყველაზე მაღალი ხარისხობრივი პარამეტრების მქონე პროდუქცია, აქედან გამომდინარე ის პოულობს ყველაზე მაღალი ხარისხის მომწოდებლებს, ორგანიზაციაში ნერგავს ხარისხის კონტროლის ყველაზე მოწინავე სისტემებს, ახდენს პროდუქციის ან მომსახურების დაყვანას მომხმარებლებზე მათთვის ყველაზე უფრო ხელსაყრელი მეთოდების გამოყენებით. აქვე უნდა აღვნიშნოს, რომ თითოეული ეს კომპონენტი (ყველაზე მაღალი ხარისხის მქონე მომწოდებლები, ხარისხის კონტროლის ყველაზე მოწინავე სისტემები და ა.შ.) დამოუკიდებლად არსებობს, როგორც რესურსები. თუმცა კონკურენტული უპირატესობის წყაროდ ისინი ხდებიან, მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ორგანიზაცია იღებს გადაწყვეტილებას მოახდინოს ამ რესურსებზე დაფუძნებით კონკურენტული უპირატესობის მიღწევა. ასევე უნდა განვიხილოთ ის აუცილებელი მომენტი, რომელიც უკავშირდება არსებული რესურსის კონკურენტული უპირატესობის წყაროდ გარდაქმნის პროცესს. შესაძლებელია, ორგანიზაციამ მოახდინოს ყველა ელემენტის შეერწყმა, მაგრამ ვერ მიიღოს კონკურენტული უპირატესობა, რაც შესაძლებელია უკავშირდებოდეს ტექნოლოგიურ ან მომხმარებელთა მიერ პროდუქციის ან მომსახურების აღქმის საკითხებს.

შესაბამისად ვიღებთ, რესურსულ პირამიდას. უნდა ხაზგასმით აღვნიშნოს, რომ რესურსული პირამიდა აჩვენებს, მხოლოდ პოტენციალს და არა უკვე წარმოქმნილ საბაზრო კონკურენტულ უპირატესობას.

ცხადია, პირამიდის ფუძეში განლაგებულია ყველასათვის ხელმისაწვდომი რესურსები. ცნება - “ყველასათვის ხელმისაწვდომი”, ცხადია პირობითია, თუმცა იგი განსაზღვრავს ვითარებას, როცა რესურსი არსებობს და მისი ფლობა ან განკარგვა არ უკავშირდება დამატებით ბარიერებს.

შემდეგ დონეზე არსებობს რესურსები, რომლებიც მხოლოდ გარკვეული ტექნიკო-ტექნოლოგიური პირობების დადგომისას ხდება კონკურენტული უპირატესობის წყარო. ცხადია, თუ თქვენ აწარმოებთ საყოფაცხოვრებო ელექტრო ტექნიკას, აუცილებელია ძალიან დიდი მასშტაბები, რათა ამ ტიპის წარმოებამ მოიტანოს გარკვეული დადებითი შედეგები. უნდა არსებობდეს ძალიან დიდი ოდენობით საწყისი ფინანსური კაპიტალი, რომლის ინვესტირება იძლევა შესაძლებლობას წარმოების მოცულობა იყოს ორიენტირებული მსოფლიო ბაზრის მოთხოვნებზე და მიღწეული იქნეს ფარდობითი ეკონომია პროდუქციის ერთეულზე.

პირამიდის წვეროში განლაგებულია რესურსები, რომლებიც დამოკიდებულია ორგანიზაციის ხედვაზე. მხოლოდ ორგანიზაციის მიერ განსაზღვრული პირობების შემთხვევაში ეს რესურსები შესაძლებელია გადაიქცეს კონკურენტული უპირატესობის წყაროდ.

რა პრაქტიკული გამოყენება შეიძლება ჰქონდეს რესურსულ პირამიდას? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად აუცილებელია, რამდენიმე პირობის გათვალისწინება, კერძოდ: ა) ორგანიზაცია არის ლიდერი, მისი კონკურენტული უპირატესობა ნათელია; ბ) ორგანიზაცია აგებს დარგში კონკურენტულ ბრძოლას; გ) ორგანიზაცია ფიქრობს განახორციელოს ინვესტირება ახალ დარგში. განვიხილოთ, თითოეული ეს შემთხვევა ცალცალკე.

ლიდერი ორგანიზაციისათვის რესურსული პირამიდა წარმოადგენს ორმაგი დანიშნულების ინსტრუმენტს. ერთი, ორგანიზაცია აფასებს, რამდენად შესაძლებელია იგივე რეზულტატების მიღწევა კონკურენტულ ბრძოლაში ახალი რესურსების ჩართვით. მეორე, ორგანიზაცია აფასებს, რა შეიძლება გამოიყენონ კონკურენტებმა მის წინააღმდეგ ახალი რესურსების ჩართვით და როგორი უნდა იყოს პასუხი. ახალი რესურსების ძიება კონკურენტული პოზიციების გამყარებისათვის წარმოადგენს აუცილებელ ელემენტს მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის შექმნისათვის.

ორგანიზაციისათვის, რომელიც აგებს დარგში კონკურენტ-

ტულ ბრძოლას, რესურსული პირამიდა წარმოადგენს პოტენციურ შესაძლებლობას მოძებნოს კონკურენტისაგან განსხვავებული რესურსი, რომელზეც აიგება კონკურენტული უპირატესობა. ერთი და იმავე რესურსებით ოპერირების შემთხვევაში, რთულია კონკურენტული უპირატესობის მიღწევა. მაგ. ორ ორგანიზაციას ჰყავს ერთი და იგივე მომწოდებლები, რომელთა პროდუქციის რეალიზაციას ახდენენ შიგა ბაზარზე. რასაკვირველია, შედეგი დამოკიდებული იქნება არა მომწოდებლებზე, არამედ სხვა ფაქტორებზე, მაგ. უფრო ხელსაყრელი მდებარეობა მომხმარებლებისათვის. ახალ მომწოდებლებზე გადასვლა ვერ იქნება მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის წყარო, ვინაიდან იგივე შეიძლება გააკეთოს კონკურენტმა, ხოლო ექსკლუზიური მომწოდებლების პრაქტიკა, უკვე სრულიად ახალ ვითარებას ქმნის, სადაც უნდა შეიზღუდოს მომწოდებელთა რაოდენობა, ამავდროულად გაიზარდოს ერთი მომწოდებლიდან მიღებული პროდუქციის რაოდენობა და ასორტიმენტი.

ორგანიზაციისათვის, რომელიც ფიქრობს ახალ დარგში შესვლას, რესურსული პირამიდა ასევე საკმაოდ კარგი ინსტრუმენტი იქნება შეფასებისათვის. კერძოდ, ორგანიზაციამ უნდა შეაფასოს უკვე არსებული მთაბაშეების მიერ გამოყენებული რესურსები, ასევე მის ხელთ არსებული რესურსების ახალ დარგში გამოყენების შესაძლებლობა, ან მიიღოს გადაწყვეტილება დარგში ახალი რესურსების გამოყენებაზე. ცხადია, რესურსული პირამიდა ქმედითი ინსტრუმენტი იქნება მხოლოდ და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა მისი გამოყენება კარგადაა შერწყმული დარგის ანალიზის მოდელებთან. ასეთ შემთხვევაში შეიძლება ითქვას, რომ ხდება კონკურენტული უპირატესობის წყაროს განსაზღვრის რესურსული და დარგობრივი მიდგომების კომპლექსური გამოყენება, რაც აადვილებს დასმული ამოცანის წარმატებით გადაწყვეტის შესაძლებლობას.

სავაჭრო რეჟიმები – კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის რეალური იარაღი

გლობალიზაციის პროცესმა სრულებით ახლებურად წარმოაჩინა ორგანიზაციების ინტერნაციონალიზაციის საკითხები. ასევე სრულიად ახლებურად უნდა იქნას განხილული კონკურენტუნარიანობის საკითხები. ამ მიმართულებით კვლევების წარმოებისას საინტერესო მიგნებას წარმოადგენდა ე.წ. უპსალას მოდელი [3].

ამ მოდელის მიხედვით ორგანიზაციები იწყებენ აქტიურ მოქმედებას შიგა ბაზრებზე, იღებენ გამოცდილებას, აღწევენ გარკვეულ ეკონომიას მასშტაბებზე და მხოლოდ ამის შემდეგ იწყებენ აქტიურად საექსპორტო ოპერაციებს. ცხადია, ამ მოდელის ავტორები ითვალისწინებდნენ არსებულ რეალობას, სხვადასხვა ორგანიზაციის გამოცდილებას და ამის საფუძველზე აყალიბდნენ ამ მიდგომებს. XX საუკუნის 70-იან წლებში ძალიან ძლიერი იყო შიგა ბაზრის დაცვის თეორიები, ცხადია, ამ თეორიების მიხედვით დაცული შიგა ბაზარი წარმოადგენდა იმ მოედანს, რომელზეც ორგანიზაციები იძენდნენ გამოცდილებას და მხოლოდ ამის შემდეგ ახდენდნენ საგარეო ბაზრებზე ინტერნაციონალიზაციას. ამ მოდელს ძალიან ხშირად იყენებდნენ პოლიტიკური მიზნებისათვის, რადგანაც ის წარმოადგენდა კარგ დასაბუთებას შიგა ბაზრის “დაცულობის” იდეების რეალიზაციისათვის. გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპმა მთლიანად შეცვალა ამ მიდგომების რეალისტურობა. წარმოიშვა რამდენიმე პრაქტიკული პრობლემა, კერძოდ, მოხდა ლიბერალიზაციის იდეების ფართო გავრცელება, შიგა ბაზრების შეზღუდულობამ გამორიცხა მხოლოდ ასეთი ბაზრისათვის კონკურენტული პროდუქციის წარმოების შესაძლებლობები.

ბოლო პერიოდში სულ უფრო და უფრო აქტიურად განიხილება კანონმდებლობის, როგორც კონკურენტული უპირატესობის წყაროს საკითხი. ძალიან საინტერესოა ამ საკითხზე გამოთქმული მოსაზრებები, რომ კანონმდებლობა განიხილება ორგანიზაციის წარმატების მნიშვნელოვან ფაქტორად. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ კანონმდებლობა უნდა განვიხილოთ, როგორც ბიზნესის რეაქტიული ფაქტორი, რომელიც ჩართულია სტრატეგიული გადაწყვეტილების მიღების პროცესში [4].

ჩვენი კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე ამ მიდგომას განვაგრძობთ სახელმწიფო პოლიტიკაზე, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყანაში მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის მქონე ორგანიზაციების ფორმირებას. ამ შემთხვევაში, ალბათ, ძალიან საინტერესოა საქართველოდან რექსპორტის განხორციელების შესაძლებლობები და მათი მხარდამჭერი საკანონმდებლო ინიციატივები.

საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობა განიხილებოდა, როგორც საქართველოს ბუნებრივი უპირატესობა და პირველ რიგში ყურადღება ექცეოდა სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარებას. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს უპირატესობა რეალურად რეალიზებულია მომსახურების ექსპორტში,

სადაც წამყვანი ადგილი უკავია სატრანსპორტო მომსახურების ექსპორტს. რამდენად შესაძლებელია გეოპოლიტიკური მდებარეობის გამოყენება, ასევე სხვა საქონლის ექსპორტის ზრდისათვის. გეო-პოლიტიკური მდებარეობა პირველ რიგში მიაწვდის რეექსპორტის ზრდის შესაძლებლობაზე. ზოგადად რეექსპორტი შესაძლებელია მომგებიანად განხორციელდეს მხოლოდ გარკვეული პირობების არსებობისას. ცხადია, რეექსპორტი შესაძლებელია მომგებიანი იყოს თუ არსებობს შემდეგი პირობები: ა) რეექსპორტი პირდაპირ ექსპორტზე უფრო იაფია; ბ) რეექსპორტის განმახორციელებელი ქვეყანა იყენებს თავის მდებარეობას და ახდენს ამ საქმიანობაში ჩართული კომპანიების წახალისებას; გ) რეექსპორტის ქვეყანა ქმნის რე-ექსპორტთან დაკავშირებული სპეციფიური ოპერაციების განსაკუთრებით ხელსაყრელ პირობებში ჩატარების შესაძლებლობას. გარდა ამისა, აუცილებელია ხელშემწყობი ბუნებრივი პირობების არსებობა. ასეთ პირობად შეიძლება ჩაითვალოს რეექსპორტის განმახორციელებელი ქვეყნის მდებარეობა საქონლის მოძრაობის უმოკლეს სატრანსპორტო გზაზე. უნდა აღინიშნოს, რომ მცირე მოცულობის შიგა ბაზრის მქონე ქვეყნები ხშირად მიმართავენ რე-ექსპორტის პრაქტიკას. ამ შემთხვევაში ხდება რეექსპორტის წახალისება, რათა შეიქმნას მდგრადი სამუშაო ადგილები. საქართველოს ხელისუფლება ამ მიმართულებით გარკვეული ნაბიჯების გადაგმას შეუდგა 2010 წლიდან. საქართველოს გეო-პოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე, პირველ რიგში, ყურადღება მიექცა მეორადი მსუბუქი ავტომობილების რე-ექსპორტს. ცხადია, მეორადი მსუბუქი ავტომობილების მოძრაობა ხდება დასავლეთიდან (აშშ, ევროპა) აღმოსავლეთისაკენ. ამ შემთხვევაში საქართველო ობიექტურად წარმოადგენს შუა აზიის და საქართველოს სახმელეთო მეზობელი სახელმწიფოებისათვის (სომხეთი, აზერბაიჯანი) საუკეთესო ადგილს მეორადი ავტომობილების აკუმულირებისათვის. რა ნაბიჯები უნდა გადაედგა სახელმწიფოს, რათა ხელი შეეწყოს რეექსპორტის ოპერაციების სტიმულირებისათვის? ცხადია, პირველ რიგში უნდა განსაზღვრულიყო რა სპეციფიკური ზომებია მისაღები რეექსპორტის ამ კონკრეტული მიმართულების გასააქტიურებლად. ქართულ კომპანიებს უნდა ჰქონოდათ საკმარისი კარგი შესაძლებლობები მანევრირებისათვის. ამ მიმართულებით ძალიან მნიშვნელოვანი იყო განბაჟების 45 დღიანი ვადის გახანგრძლივება. ამ მიზნით საქართველოს ფინანსთა მინისტრმა 2010 წლის 31 დეკემბერს გამოსცა ბრძანება 993, რითაც მოხდა 90 დღიანი

ვადის განსაზღვრა. ასევე აუცილებელი იყო რეექსპორტის ოპერაციების გაწვევის დანახარჯების შემცირება. ამ მიზნით მოხდა რეექსპორტის ოპერაციებიდან მიღებული მოგების გადასახადებისაგან განთავისუფლება. ამ ეტაპზე საქართველოს საგადასახადო კოდექსი ადგენს სპეციალური სავაჭრო კომპანიის სტატუსს (მუხლი 24¹), რაც ანთავისუფლებს რეექსპორტის ოპერაციებიდან მიღებულ მოგებას, მოგების გადასახადიდან (მუხლი 99, 1 პუნქტი, “ქ” ქვეპუნქტი) [5]. ამდენად საკანონმდებლო გადაწყვეტილებებით შეიქმნა კონკურენტული უპირატესობის საფუძველი. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ასეთი კონკურენტული უპირატესობა ვერ იქნება მდგრადი, რადგანაც სხვა სახელმწიფოებსაც შეუძლიათ შეცვალონ საკანონმდებლო რეგულაციები და ამდენად, კონკურენტული უპირატესობა იკარგება. სწორედ ეს მოხდა სომხეთისა და აზერბაიჯანის შემთხვევებში, როდესაც საკანონმდებლო ცვლილებების შემდეგ არსებული კონკურენტული უპირატესობა დაიკარგა, რაც გამოიხატა რეექსპორტის მკვეთრ შემცირებაში. ეს რეალურად აჩვენებს თუ რამდენად მოწველადია ასეთ საკანონმდებლო საკითხებზე დამოკიდებული კონკურენტული უპირატესობა.

უახლესი ისტორიის განხილვისას, რეექსპორტის ბიზნესის სწრაფი განვითარების ანალოგს წარმოადგენს არაბთა გაერთიანებული ემირატები (აგე), კერძოდ კი დუბაიში მოქმედი თავისუფალი სავაჭრო ზონა. აღსანიშნავია, რომ აგე საქართველოსთვისაც მნიშვნელოვანი საგარეო სავაჭრო პარტნიორი გახდა, და მასზე მოდის საქართველოს მთლიანი იმპორტის 2-3%. მიზნობრივი ბაზრების თავისებურებებიდან გამომდინარე, პრაქტიკულად რეექსპორტის ოპერაციების განვითარებისას საქართველომ კონკურენცია სწორედ დუბაის უნდა გაუწიოს. რეალისტური შეფასებით, ეს ნაკლებად განხორციელებადი პროექტია უახლოეს მომავალში. ძნელი წარმოსადგენია, რომ საქართველოში შექმნილი სავაჭრო კომპანიები საბოლოო მომხმარებელს შესთავაზებენ უფრო ხელსაყრელ ფასებს, ვიდრე ეს ფასებია დუბაიში. ამდენად, უნდა ვიფიქროთ მსუბუქი ავტომობილების მსგავსი მეორადი მოხმარების პროდუქციის რეალიზაციაზე. ანალოგიურ პარამეტრებს (მეორადი მოხმარების შესაძლებლობა, მეორადი მოხმარების პირობებშიც მაღალი ფასი) აკმაყოფილებს ავეჯი. ამდენად, მიზანშეწონილია შეფასდეს ამ მიმართულებით რეექსპორტის განვითარების შესაძლებლობები და გარკვეული პოტენციალის აღმოჩენის პირობებში, გადაიდგას შესაბამისი ნაბიჯები. აქვე უნდა იქნას განხილული საქართველოში ავეჯის რესტავრაციისა და

ადღეების შესაძლებლობები. გათვალისწინებული უნდა იქნეს ისიც, რომ ხის გარკვეული დეტალების ადგილზე წარმოება შესაძლებელია საკმაოდ კონკურენტული ფასებით ადგილობრივი ნედლეულის არსებობის პირობებში. ზოგადად ავეჯის ცალკეული დეტალების წარმოება შეიძლება მივიჩნიოთ საქართველოს საექსპორტო პოტენციალის ზრდის მნიშვნელოვან მიმართულებად.

რა თქმა უნდა, რეექსპორტის განვითარება არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ მეორადი მოხმარების საქონლის რეექსპორტით, ამ შემთხვევაში კომბინირებულად უნდა იქნას განხილული რეექსპორტის, სპეციალური სავაჭრო ზონების, ამწყობი საწარმოების და ზოგადად თავისუფალი ეკონომიკური ზონების კომბინირების საკითხები. საქართველოს რეალობაში მხარდაჭერა უნდა ქონდეს ყველა ამ მიმართულებას, ვინაიდან ცალკეულ სასაქონლო პოზიციებზე შესაძლებელია განსხვავებული პირობების გამოყენებით მოხდეს გარკვეული კონკურენტული უპირატესობების მიღწევა. საქართველოს გეოპოლიტიკურ მდებარეობას, როგორც კონკურენტულ ფაქტორს, უნდა დაემატოს რეგიონში შექმნილი უნიკალური პოლიტიკური ვითარება. თურქეთის, სომხეთის, აზერბაიჯანის და საქართველოს შემთხვევაში, საქართველოა ერთადერთი სახელმწიფო, რომელსაც გააჩნია სრულფასოვანი ეკონომიკური კავშირები ყველა მეზობელთან. ეს უნიკალური მდგომარეობა შეიძლება გამოყენებული იქნეს და საქართველომ რეალურად შეასრულოს რეგიონული, არა მხოლოდ სატრანსპორტო ჰაბის, არამედ სავაჭრო ჰაბის ფუნქციაც. მიზანშეწონილია შეფასდეს ყველა შესაძლო პარტნიორის იმპორტის სტრუქტურა და განვითარების ტენდენციები და ამის საფუძველზე მოხდეს კონკრეტული მიმართულებების აქტივიზაცია. განსაკუთრებით ყურადღება უნდა მიექცეს იმ სასაქონლო პოზიციებს, სადაც მეზობელ სახელმწიფოებში მთავრობის ჩარევა შედარებით ნაკლებია და ამდენად შესაძლებელია მათ ბიზნეს წრებთან პირდაპირი კონტაქტების გააქტიურება. რეექსპორტის განვითარება არ წარმოადგენს მხოლოდ რამოდენიმე საკანონმდებლო აქტის მიღებას, აუცილებელია კონკურენტული კლასტერების ფორმირება, სადაც ერთდროულად რეალიზებული იქნება სხვადასხვა უპირატესობა, რაც ხელს შეუწყობს რეექსპორტის განვითარებას. საკანონმდებლო თვალსაზრისით სპეციალური სავაჭრო კომპანიის სტატუსი იძლევა საერთო ფონს რეექსპორტის შემდგომი განვითარებისათვის. ამდენად, მიზანშეწონილია კონკრეტული ქვეყნების სპეციფიკის გათვალისწინებით

მოვახდინოთ კონკურენტული კლასტერების ფორმირება და მათი განვითარების ხელშეწყობა.

ასევე, ცალკე უნდა განვიხილოთ ექსპორტის ხელშეწყობები საკანონმდებლო ინიციატივები. რასაკვირველია, ექსპორტის ხელშეწყობა უნდა განვიხილოთ საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო არეალის ფორმირების შესახებ ხელშეკრულების ფონზე. ცხადია, სწორედ ეს შეთანხმება განსაზღვრავს საქართველოს ეკონომიკის განვითარებას უახლოესი პერიოდისათვის. ცხადია, უახლოეს მომავალში ექსპორტის ზრდა ევროკავშირის ბაზარზე მოსალოდნელია ახალი საექსპორტო პროდუქტების ზრდის საშუალებით, რაც თავის მხრივ წარმოადგენს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდის შედეგს. ამდენად, მიზანშეწონილია ერთად განვიხილოთ ღონისძიებათა კომპლექსი, რომელიც ხელს უწყობს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდას და ასევე ახალისებს საექსპორტო პოტენციალის უფრო უკეთ რეალიზაციას. ასეთ შემთხვევებში მიზანშეწონილია განისაზღვროს, თუ რომელი გადაწყვეტილებები იქნება მიმართული საერთო ფონის შექმნაზე და რომელი დამატებითი და ამდენად სპეციფიკური. ვინაიდან ამ ეტაპზე შეუძლებელია ზუსტად განისაზღვროს, თუ საქართველოს საექსპორტო პროდუქციის რომელი სასაქონლო ჯგუფები იქნება ყველაზე მაღალი საექსპორტო პოტენციალის მატარებელი, მიზანშეწონილია ფონური გადაწყვეტილება იყოს ზოგადად ექსპორტიორთა წახალისება. ეს შესაძლებელია განხორციელდეს ექსპორტორიენტირებული კომპანიებისათვის მოგების რეგრესიული გადასახადის დაწესებით. მოგების რეგრესიული დაბეგვრის მექანიზმი სტიმულს აძლევს ექსპორტორიენტირებულ კომპანიებს ჰქონდეთ კიდევ უფრო მაღალი საექსპორტო მოცულობები. კონკრეტული საგადასახადო განაკვეთები და საგადასახადო ზღვრები შესაძლებელია განისაზღვროს ემპირიული მონაცემების ანალიზის საფუძველზე. რაც შეეხება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წახალისებას, აქ მიზანშეწონილია გამოყენებული იქნეს შერჩევითი მიდგომა, ანუ განისაზღვროს დარგობრივი ან რეგიონული პრიორიტეტები და მათი გათვალისწინებით დაწესდეს დამატებითი შეღავათები. პრიორიტეტების განსაზღვრა, ცხადია, უნდა წარმოადგენდეს ერთიანი ეკონომიკური პოლიტიკის შემადგენელ ნაწილს. დღევანდელი ეკონომიკური რეალობიდან გამომდინარე, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს სასოფლო ტიპის დასახლებებში სიღარიბის აღმოფხვრას. ამდენად, ლოგიკური იქნება პრიორიტეტების აგება რეგიონული

ჭრილით, ხოლო კონკრეტული შედეგების მოცულობა უნდა განისაზღვროს გამომდინარე შექმნილი მდგრადი სამუშაო ადგილებიდან. ასეთი პაკეტი საკანონმდებლო შედეგებისა შექმნის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისა და მდგრადი სამუშაო ადგილების შექმნის დამატებით სტიმულებს. მიზანშეწონილია საქართველოში გატარდეს საერთო საკანონმდებლო ცვლილებები და არ განხორციელდეს, ცალკეულ ტერიტორიებზე სპეციალური გამოყოფილი ტერიტორიების შექმნა. მიზანშეწონილია მთელი საქართველო იქცეს საინვესტიციოდ უფრო მიმზიდველ ქვეყნად, ნაცვლად ცალკეული თავისუფალი ეკონომიკური ზონების ფორმირებისა.

დაბოლოს, განვიხილოთ ისეთი მძლავრი კონკურენტული ბრძოლის ინსტრუმენტი, როგორიცაა პრეფერენციული სავაჭრო რეჟიმები. ცხადია, თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება ევროკავშირთან მნიშვნელოვანი სტიმულია, ამავდროულად აუცილებელია ევროკავშირთან უფრო ღრმა ინტეგრირება, ანუ გადასვლა საბაჟო კავშირზე. ეს ყველა პოტენციურ ინვესტორს, რომელსაც აინტერესებს ევროკავშირის ბაზარი, მისცემს დამატებით სტიმულს, რომ განახორციელოს ინვესტირება საქართველოში. ამის პარალელურად ძალიან მნიშვნელოვანია თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების მიღწევა აშშ-სთან. ეს ასევე ძალიან ძლიერი სტიმული იქნება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდისათვის. გამომდინარე საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობიდან და საექსპორტო შესაძლებლობებიდან, საქართველოსათვის ასევე ძალიან საინტერესოა სპარსეთის ყურის თანამშრომლობის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებთან თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების ინიცირება. სწორედ თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებები, რე-ექსპორტის წახალისება და ექსპორტის ხელშემწყობი საგადასახადო სისტემის ფორმირება უნდა გახდეს რეალური ინსტრუმენტი მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის ფორმირებისათვის საქართველოში მოქმედი ორგანიზაციებისათვის.

ლიტერატურის სია

1. Besanko, D., Dranove, D., & Shanley, M. 1999, Economics of strategy. New York: Wiley.
2. Jay B. Barney, Looking inside for Competitive Advantage; Academy of Management, Vol. 9; 1995.
3. Johanson & Vahlne, 1977 Journal of International Business Studies (JIBS).
4. G.J. Siedel, Using the Law for Competitive Advantage; San-Francisco: Jossey-Bass, 2002.
5. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, თბ., 2013წ.

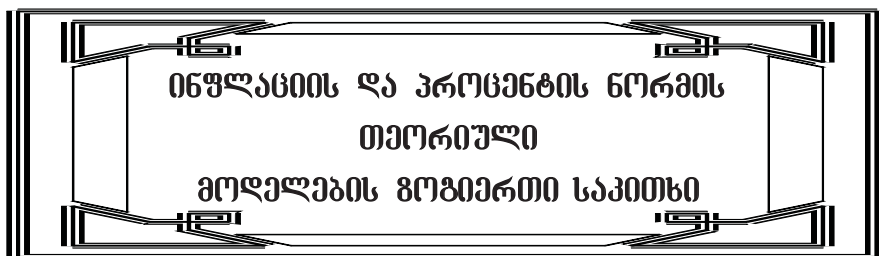
In the Quest for Competitive Advantages

G. Gaganidze

In the article the author addresses the study of the issues of competitive advantage, has offered an idea of the resource pyramid with which the resources are classified according to the vision of the organization. The article describes the practical significance of this vision and analyzes the legislation as an opportunity for using the source of competitive advantage. The question is discussed in the context of the Georgian economic reality. The author has emphasized the importance of contributing trade regimes for the growth of re-export.

Key words: competitiveness, resources classification, resource pyramid, trade regimes, organizational vision, competitive advantage.

JEL Classification: O10, O15, O16.

მაია გოგონია,
ეკონომიკის აკად. დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ის
მოწვეული ლექტორი

სტატიაში გაანალიზებულია ინფლაციისა და პროცენტის არსებული თეორიული მოდელები. წარმოჩენილია პროცენტის ნორმის ქცევა ინფლაციის პირობებში და პროცენტის შიგა ნორმის დაცვის აუცილებლობა. ყურადღება გამახვილებულია ინფლაციის პრობლემის დინამიკურ ასპექტსა და მასთან კონკურირებად კეინზიანურ მოდელზე დაფუძნებულ „ინფლაციური გარღვევის“ მიდგომაზე. დასაბუთებულია, რომ მნიშვნელოვანია პროცენტის ნორმისა და ინვესტიციების მოცულობის რეგულირება ისეთი პრობლემების დასაძლევად, როგორცაა უმუშევრობა და სავალუტო კრიზისი.

საკვანძო სიტყვები: ინფლაცია, საპროცენტო განაკვეთი, მყიდველობითუნარიანობის პარიტეტის თეორია, სავალუტო კრიზისი.

სხვადასხვა თეორიული სქემა პროცენტის ნორმას ანიჭებს განსხვავებულ და გარკვეული თვალსაზრისით, შეუთავსებად როლს, რაც განაპირობებს საკვლევი პრობლემის აქტუალურობას. კვლევის მიზანია ინფლაციისა და პროცენტის ნორმის არსებული თეორიული მოდელების გაანალიზება. დასახული მიზნის მისაღწევად დასმულია ისეთი ურთიერთდაკავშირებული ამოცანები, როგორცაა – პროცენტის ნორმის ქცევის შეფასება ინფლაციის პირობებში და მყიდველობითუნარიანობის პარიტეტის თეორიის არსისა და პროცენტის შიგა ნორმის დაცვის აუცილებლობის წარმოჩენა. ფულის თეორიისა და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის საკითხებისადმი მიძღვნილია უცხოელი და ქართველი ავტორების ბევრი საინტერესო ნაშრომი, თუმცა, ამჯერად, ჩვენ ყურადღება გავამახვილეთ ინფლაციის პრობლემის დინამიკურ ასპექტსა და მასთან კონკურირებად კეინზიანურ მოდელზე დაფუძნებულ „ინფლაციური გარღვევის“ მიდგომაზე.

პროცენტის ნორმის ქცევის შეფასება
ინფლაციის პირობებში

თანამედროვე ჩიკაგოს სკოლის სწავლების თანახმად, ინფლაციის პრობლემას აქვს დინამიკური ასპექტი, რომელიც დაკავშირებულია ფასების დონის ცვლილების ტემპთან. ინფლაციური გარღვევის უმარტივესი მოდელი კი გულისხმობს, რომ ფულს არა აქვს არსებითი კავშირი ინფლაციასთან [1, გვ. 598]. ინფლაციური გარღვევის კეინზიანური მოდელი გვაძლევს გავაკეთოთ რიგი სპეციფიკური დაშვება ფულის ბაზარზე მრუდების ფორმირების თაობაზე. კეინზის ზოგადი წანამძღვრებით ინფლაცია იწვევს ნომინალური განაკვეთების ზრდას ფულის ბაზრის აღმოცენებული უწონასწორობის საპასუხოდ. აქ ნომინალური განაკვეთზე გავლენას ახდენს ფასების დონის ცვლილება და არა ინფლაციის ტემპი, ხოლო თვით განაკვეთი გავლენას ახდენს რეალურ და ნომინალურ საკასო (ფულად) ნაშთებზე მოთხოვნაზე. პირიქით, კეიგენის მოდელში ნომინალური ან რეალური საპროცენტო განაკვეთი არ ზემოქმედებს ფულზე მოთხოვნაზე კეიგენმა და მისმა მიმდევრებმა ყურადღება გაამახვილეს გარემოებაზე, რომ არა მხოლოდ ფასების დონე ახდენს გავლენას ნომინალურ ფულად ნაშთებზე მოთხოვნაზე, არამედ ამ დონის ცვლილების ტემპიც, სხვაგვარად, ინფლაციის ტემპი ზემოქმედებს რეალურ ფულად ნაშთებზე მოთხოვნაზე. გოლდმენმა კი შეცვალა კეიგენის მოდელი იმ მხრივ, რომ უკვე აღარ იგულისხმებოდა, რომ ფულის ბაზარი ყოველთვის წონასწორობაში იმყოფება, რაც შეეხება ფრიდმენის მოდელს, იგულისხმება, რომ ნომინალური საპროცენტო განაკვეთი გავლენას ახდენს ნომინალურ საკასო ნაშთებზე მოთხოვნაზე, მაგრამ რადგან ეს მოდელი პრინციპში დაკავშირებულია გრძელვადიანი წონასწორობის პირობებთან, საპროცენტო განაკვეთი განიხილება მასში როგორც კონსტანტა.

თეორიული სქემა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს შევაფასოთ პროცენტის ნორმის ქცევა ინფლაციის პირობებში, გამოიყვანება ირვინგ ფიშერის შრომებიდან. სხვა საკითხებთან ერთად, ის ცდილობდა გამოეკვლია ინფლაციის ზემოქმედება ნომინალურ საპროცენტო განაკვეთზე. ამ ანალიზის დროს ის განსაზღვრავდა ნომინალურ განაკვეთს, როგორც პროცენტის

რეალური ნორმისა და ინფლაციის მოსალოდნელი ტემპის ფუნქციას.

ფიშერი განმარტავდა ამ მიმართებას პროცენტის ნომინალურ და რეალურ ნორმებს შორის, როგორც წონასწორობას და გრძელვადიანს იმის გამო, რომ როგორც მსესხებლები, ისე კრედიტორები მოელიან ვალის ძირითადი თანხის რეალური ღირებულების შემცირებას ინფლაციის შედეგად. ფიშერმა წამოაყენა იგივე არგუმენტები, რაც კეიგენმა და ფრიდმენმა. გრძელვადიანი წონასწორობის მდგომარეობაში ფულადი მასის ზრდის ტემპის ამალღება გამოიწვევს ინფლაციის ტემპის იდენტურ ზრდას და, შესაბამისად, ინფლაციის მოსალოდნელი ტემპისა და პროცენტის ნომინალური განაკვეთის იდენტურ ზრდას.

ამ მსჯელობისას იგულისხმება, რომ პროცენტის რეალური განაკვეთი არ იცვლება ფულადი მასის ზრდის ტემპის ცვლილებისას, სხვა სიტყვებით, მიიღება ფულის ნეიტრალურობის წანამდგარი. ეკონომიკური ზრდის ნეოკლასიკური მოდელები არ ამყარებს ამ ვარაუდს, რადგან ამ ტიპის მოდელებში ფულადი მასა, ყველაზე სხვადასხვაგვარი დაშვებისას, გავლენას ახდენს კაპიტალის ზღვრულ პროდუქტზე.

ზოგიერთი ავტორი მიიჩნევს, რომ ფიშერის მიდგომა ნომინალური საპროცენტო განაკვეთების განსაზღვრის პრობლემისადმი დაკავშირებულია ინფლაციისათვის ნომინალური პროცენტის დომინირებადი ან ერთადერთი დეტერმინანტის როლის მიკუთვნებით. ასეთია იოხესა და კარნოვსკის თეორია, რადგან მათი ემპირიული შრომა დაფუძნებულია ტოლობაზე, სადაც ნომინალური განაკვეთის ერთადერთ ამხსნელ ცვლადს ინფლაციის მოსალოდნელი ტემპი წარმოადგენს. შეიძლება ითქვას, რომ ანალოგიური მიდგომა პროცენტის ნომინალური განაკვეთის განსაზღვრისადმი ძვეს კეიგენის შრომის საფუძველშიც. ყველაზე საინტერესო შედეგი, რომელიც გამომდინარეობს კეიგენის მოდელიდან, არის იმის შესაძლებლობა, რომ ინფლაცია ვითარდება ნომინალური ფულადი ნიშნების პროპორციული შემანარჩუნებელი გაზრდის გარეშე. შესაბამისად, თუმცა მოდელი გამოიყვანება ტრადიციული რაოდენობრივი თეორიიდან, ის მოიცავს იმის შესაძლებლობას, რომ ფულადი მასის ნაზარდი არ წარმოადგენს ჰიპერინფლაციის აუცილებელ პირობას.

ეს მოდელები ყურადღებას ამახვილებს მხოლოდ ფასობრივ ექსპექტაციებზე და, ამგვარად, აფერხებს r -ზე რეალური შემოსავლის, ფასების დონის და ნომინალური ფულადი მასის ზემოქმედების კეინზიანურ ანალიზს.

რიგი ავტორებისა, მაგალითად, დერბი, ფელდსტეინი და ეკსტეინი შეეცადნენ გაეერთიანებინათ კეინზიანური ეფექტები დაკავშირებული r -ზე ზემოქმედებასთან (რეალური ნაშთებისა და რეალური შემოსავლისა), და ფიშერის ეფექტი (ინფლაციური ექსპექტაციებისა). ამ მოდელს აქვს შემდეგი სახე:

$$r = f\left(p^e, \frac{M}{p}, \bar{y}\right)$$

ზოგიერთი გარდაქმნის შემდგომ ეს მოდელი გახდა საფუძველი ემპირიული გათვლებისათვის. მკვლევარი ეკონომისტების – კარრის, პეზადონის და სმიტის შეფასებები აღმოჩნდა ძალზედ მგრძობიარე წანამძღვრებისადმი იმის თაობაზე, როგორ ფორმირდება ექსპექტაციები, მაგრამ ამასთან ერთად, მათ მოგვცეს რიგი დასკვნა, რომელიც შესაძლებლობას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ ფასობრივი ექსპექტაციების ეფექტი აღემატება სხვა ეფექტებს [2]. ეს შედეგები შეესაბამება სტანდარტულ თეორიულ მოდელს, რადგან ფრიდმენის ნაშრომის შემდგომ (1968წ.) ჩვეულებრივი გახდა ვარაუდი, რომ რადგან სიდიდე \bar{y} წინასწარ განსაზღვრულია მისი ზრდის გრძელვადიანი ტენდენციით, ფულადი მასის ცვლილებები თავდაპირველად ახდენს დეპრესიულ ზემოქმედებას r -ზე. r -ის შემცირება იწვევს M/p -ს შემცირებას მის საწყის დონემდე, ამასთან ერთად p -ს ზრდა ცვლის ინფლაციურ მოლოდინებს – p^e , რომელიც დადებით გავლენას ახდენს r -ზე. თუ M -ის ერთდროული გაზრდის ნაცვლად განვიხილავთ M -ის ზრდის ტემპის მუდმივ ამადლებას, მაშინ ფასების დონე გაიზრდება იმავე ტემპით, როგორც M , ინარჩუნებს რა უცვლელად M/p უწინდელ დონეს, მაგრამ ზრდის გრძელვადიანი წონასწორობის მდგომარეობაში p^e -ს იმავე ხარისხით, რომლითაც ამადლდა M -ის ზრდის ტემპი. შედეგად მსგავს მოდელებში, პროცენტის ნომინალური განაკვეთის მთავარი დეტერმინანტის სახით გამოდის ინფლაციის მოსალოდნელი ტემპი, რომელიც თავის მხრივ, განისაზღვრება M -ის ზრდის ტემპით.

პროცენტის ნორმა, ინვესტიციები და სავალუტო კურსი

კეინზის კრიტიკა მიმართული იყო ჩაურევლობის ძირითადი დოქტრინის თეორიული საფუძვლების იმ მტკიცების წინააღმდეგ, რომ პროცენტის ნორმა და ინვესტიციების მოცულობა ავტომატურად დგება ოპტიმალურ დონეზე. ამ მცდარი თეორიის გავლენით ლონდონის სიტმა თანდათან გამოიმუშავა წონასწორობის შენარჩუნებისათვის ყველაზე საშიში ტაქტიკა, რომელიც კი შეიძლება წარმოვიდგინოთ, და სახელდობრ, საბანკო პროცენტის რეგულირება უცხოური ვალუტების მკაცრ პარიტეტთან შესებაში. ეს ნიშნავდა, რომ პროცენტის შიდა ნორმის შენარჩუნება, სრულ დასაქმებასთან შეთავსებადი, სრულად გამოირიცხებოდა, რამდენადაც პრაქტიკაში შეუძლებელია საგადამხდელო ბალანსის უგულვებელყოფა, ამიტომ გამოიმუშავეს კონტროლის საშუალება, რომელიც ნაცვლად იმისა, რომ დაეცვათ პროცენტის შიდა ნორმა, იგი ბრმა სტიქიის სამსხვერპლოზე მიიტანა. ბოლო დროს ლონდონელმა პრაქტიკოს-ბანკირებმა ბევრი ისწავლეს და თითქმის დაიმედება შეიძლება, რომ დიდ ბრიტანეთში მეტად აღარ სარგებლობენ საბანკო პროცენტის რეგულირების მეთოდით საგადამხდელო ბალანსის დაცვისათვის ისეთ პირობებში, როცა ამას შეუძლია წარმოქმნას უმუშევრობა ქვეყნის შიგნით [3, გვ. 370].

მყიდველობითუნარიანობის პარიტეტის თეორიის თანახმად (purchasing power parity theory), მსოფლიოში შეინიშნება მკაცრი შესაბამისობა ორ ქვეყანას შორის საპროცენტო განაკვეთების ცვლილებისა მათი ინფლაციის ტემპის გრადიენტთან. მაგალითად, თუ A ქვეყანაში ინფლაციის ტემპი 5%-ია, ხოლო B ქვეყანაში – 3%, მაშინ მათი ინფლაციის ტემპების გრადიენტი 2%. საპროცენტო განაკვეთი A ქვეყანაში იქნება 2%-ით მაღალი, ვიდრე ანალოგიური განაკვეთი B ქვეყანაში, ანუ ეროვნული ვალუტა A გაუფასურდება 2%-ით ეროვნულ ვალუტა B-თან მიმართებით [4, გვ. 186].

კრიზისი, რომლის დროსაც ვალუტა, რომელსაც შეეძლო გადარჩენილიყო, გაუფასურებულია, დღეისათვის მწვავე თემაა. მაგრამ ყველა თანხმდება, რომ საკმაოდ სანდო ვალუტაზე არასოდეს განხორციელდება შეტევა, ხოლო საკმაოდ არასანდო – ყოველთვის შეტევის საშიშროების საფრთხის ქვეშ იქნება [5, გვ. 152].

რაც უფრო მდიდარია საზოგადოება, მით უფრო ძლიერია გამოსაშვები პროდუქციის ფაქტობრივ და პოტენციურ მოცულობას შორის გარღვევის გადიდების ტენდენცია. ღარიბი საზოგადოება ამჯობინებს თავისი პროდუქციის მნიშვნელოვანი ნაწილის მოხმარებას, ასე რომ ინვესტიციების ფრიად მოკრძალებული დონეც კი საკმარისი იქნება სრული დასაქმების უზრუნველყოფისათვის, მაშინ როცა მდიდარმა საზოგადოებამ უნდა მოძებნოს მნიშვნელოვნად ფართო შესაძლებლობები ინვესტირებისათვის, რათა მისი უფრო მდიდარი წარმომადგენლების დაგროვებისადმი მიდრეკილება შეთავსებული იყოს მისი ღარიბი წევრების დასაქმებასთან.

სავსებით ნათელია, რომ ვალუტის კურსის სიმტკიცეს განაპირობებს ძლიერი ეკონომიკა. რაც შეეხება პროცენტის ნორმასა და ინვესტიციების მოცულობას, ის ოპტიმალურ დონეზე ავტომატურად არ დგება. პროცენტის ნორმის რეგულირების საშუალებით კი შესაძლებელია უმუშევრობის პრობლემის დაძლევა.

ლიტერატურის სია

1. Харрис Л., Денежная теория, М., 1990.
2. Carr J., Pasando J.E. and Smith L.B. Tax Effects, Price Expectations and the Normal Rate of Interest. – Economic Inquiry, Vol. 14, June, 1976, p. 259-269.
3. კეინზი ჯ. დასაქმების, პროცენტისა და ფულის ზოგადი თეორია, თარგმანი. ქუთაისი, 1995წ.
4. Якимкин В., Сегментация финансового рынка, Омега Л, М., 2006.
5. Krugman Paul, The Accidental Theorist and Other Dispatches from the Dismal Science, Penguin Books, 1999.

**Some of the issues of
Inflation and interest rate's theoretical modelling**

M. Gogokhia

The different scheme of monetary theory assigns different roles to the interest rate. According to the Chicago's school studies the problem of inflation has a dynamic aspect, which is connected to the speed of price level changes. The simplest model of the Keynesian inflationary gap implicates to the money, does not have a substantial connection with inflation. The general lead inflation of Keynes causes nominal rate growth, in the response to the monetary market's uneven outgrowth. Here on to the nominal rate, affects the price level change and not the speed of the inflation, while the rate affects on demand of the cash balance. In the Kagen model, the demand for the money is influenced by the inflation rate, not by percentage rate, however, in this model is not excluded possibility, that the inflation is developing through the nominal money balances without a proportionate increase in maintenance and that, money supply growth is not a hyperinflation's necessary condition. Goldman has changed the model of Kagen, in the aspect that the money market is always in equilibrium.

As in for the Freedman model, which means that - the nominal interest rate effects on nominal cash balances demand, but because this model is related to the long-term equilibrium conditions, the interest rate is considered in it as a constant.

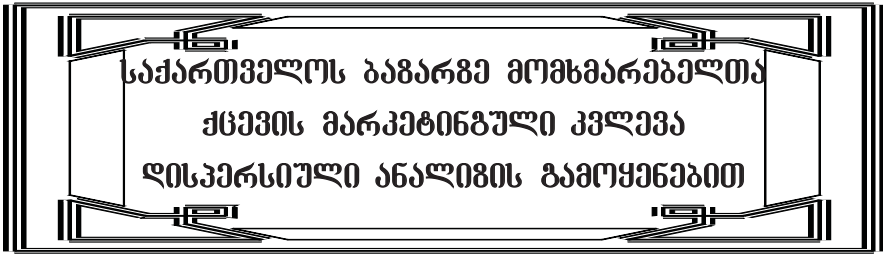
A theoretical scheme that allows us to estimate the interest rate behavior during the inflation, it is used from the works of Irvin Fisher, who considered inflation within nominal interest rate's predominant determination role. A number of authors have tried to unify Fishers inflationary expectation effect and Keynesian effects related to interest rate impact.

Keynes's criticism was directed against to the theoretical proof, that the interest norm and investment volume automatically get an optimal level. Influenced by this erroneous theory was gradually earned in practice the most dangerous tactic for maintaining the equilibrium balance - bank interest regulation within touch of foreign currency strict parity. Which meant, that maintenance of the interest's internal rate compatible with full employment was fully excluded.

According to the purchasing capacity Parity theory, (purchasing power, parity theory) there is a strict correspondence between the two countries in the world in interest rate change gradient of their inflation speed. Crisis, during which, the currency that could have been saved is now cheapen, which is pressing issue for nowadays. But everyone agrees that a sufficiently reliable currency will never be attacked, as for insufficiently reliable currency will always be under the threat of attack.

Keywords: inflation, interest rate, purchasing power parity theory, currency crisis.

JEL Classification: E30, E31, E43.

ნუგზარ თოღუა
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, თსუ-ის
მარკეტინგის კათედრის ხელმძღვანელი, პროფესორი.
თეონა ლოჰვირი
თსუ-ის მარკეტინგის კათედრის დოქტორანტი

სტატიაში გაანალიზებულია მომხმარებელთა ქცევის მარკეტინგული კვლევის მნიშვნელობა ბიზნესში. ნაჩვენებია მომხმარებელთა ქცევის შესწავლაში სტატისტიკური მეთოდების გამოყენების აუცილებლობა. ყურადღება გამახვილებულია დისპერსიული ანალიზის მეშვეობით მარკეტინგული კვლევის ჩატარების მიზანშეწონილობაზე. სპეციალურად შემუშავებული კითხვარისა და დისპერსიული ანალიზის საფუძველზე შესწავლილია საბანკო მომსახურებისა და უაღკოპოლო გაზიანი სასმელების მიმართ ქართველი მომხმარებლების დამოკიდებულების საკითხები და გამოვლენილია მათი თავისებურებები. დადგენილია საბანკო მომსახურებისა და უაღკოპოლო გაზიანი სასმელების მომხმარებელთა რაოდენობების განაწილება პროდუქტის ცალკეული მახასიათებლის მიხედვით.

საკვანძო სიტყვები: ბაზარი, მომხმარებელთა ქცევა, მარკეტინგული კვლევა, დისპერსიული ანალიზი

განსაკუთრებული ყურადღება მომხმარებელთა ქცევის შესწავლას

მარკეტინგულ კვლევას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკაში. მარკეტინგულ ინფორმაციას არსებითად იყენებენ ფირმები თავიანთი საქმიანობის მართვაში [1, გვ. 67]. ამიტომ, მომხმარებელთა ქცევის შესწავლა მარკეტინგის უმთავრესი პრობლემაა. უკანასკნელ ათწლეულებში განვითარებული ქვეყნების მკვლევარები მომხმარებელთა ქცევის კვლევებისადმი განსაკუთრებულ ყურადღებას

ორენენ [2, გვ. 41].

მარკეტინგული კვლევის ერთ-ერთი ძირითადი საკითხია იმ ფაქტორების დადგენა და ანალიზი, რომლებიც გავლენას ახდენენ მომხმარებელთა მიერ ყიდვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებაზე [3, გვ. 340]. ასეთია, მაგალითად, ფასები, საბანკო სფერო და ბაზრის სტაბილურობა. ამასთან, საჭიროა მომხმარებელთა გემოვნების, ცხოვრების სტილისა და სხვა ფაქტორების გათვალისწინება. ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ საბაზრო ეკონომიკის ძირითადი მახასიათებლები გარკვეულ კორელაციაშია მომხმარებელთა ქცევასთან [4, გვ. 562]. ამ საკითხების შესწავლა კი, მარკეტინგული კვლევის მეთოდებთან ერთად, ეკონომიკური და მათემატიკური ანალიზის ჩატარებას მოითხოვს. ამ ანალიზში არსებითად გამოიყენება სტატისტიკური მეთოდები [5, გვ. 519].

საქართველო XX საუკუნის ბოლოს დაადგა საბაზრო ეკონომიკის განვითარების გზას. ამან, სხვა საკითხებთან ერთად, მომხმარებელთა ქცევის მარკეტინგული კვლევის აუცილებლობა განაპირობა. საქართველოში მომხმარებელთა ქცევის მარკეტინგული კვლევა ახალი დაწყებულია და ჯერ კიდევ ნაკლებადაა შესწავლილი მასთან დაკავშირებული საკითხები [6, გვ. 11]. ამიტომ ამა თუ იმ პროდუქტის ცალკეული სახეობის მიმართ ქართველი მომხმარებლების დამოკიდებულების საკითხები სათანადო მეცნიერულ დამუშავებას საჭიროებს. განსაკუთრებით აქტუალურია საბანკო პროდუქტების მომხმარებელთა ქცევის მარკეტინგული კვლევა, რომელიც სტატისტიკური მეთოდების გამოყენების გარეშე წარმოუდგენელია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კვლევის მიზანს წარმოადგენდა სხვადასხვა ვალუტაში საბანკო ოპერაციებისა და მახასიათებლის მქონე მომხმარებელთა რაოდენობების სიხშირეთა და პროცენტულ სიხშირეთა განაწილების შესწავლა. შესაბამისად, კვლევის ძირითად ამოცანა იყო დისპერსიული ანალიზის (ANOVA-ს) გამოყენებით მომხმარებელთა პოპულაციების უცნობი საშუალოების ტოლობის შესახებ სტატისტიკური ჰიპოთეზების შემოწმება.

კვლევის მეთოდოლოგიის სპეციფიკა

ჩატარებულ კვლევაში გამოყენებულია რაოდენობრივი მარკეტინგული კვლევის პირისპირ გამოკითვის მეთოდი, მეორადი მონაცემების დამუშავება, აღწერითი სტატისტიკისა და სტატისტიკური დასკვნების თეორიის მეთოდები, კერძოდ, დისპერსიული ანალიზი ANOVA. რესპონდენტებისთვის შედგე-

ნილი იყო სპეციალური ანკეტა, რომელშიც მათ უნდა დაესახელებინათ საბანკო ოპერაცია და ვალუტა, აგრეთვე, უალკოჰოლო გაზიანი სასმელი და მისი მახასიათებლები. მიღებული ნედლი მონაცემები დამუშავებულია აღწერითი სტატისტიკის მეთოდების გამოყენებით.

ANOVA არსებითად გამოიყენება ეკონომიკურ ანალიზში და, კერძოდ, მარკეტინგული კვლევაში [7, გვ. 655]. თავდაპირველად, იგი დამუშავებული იყო სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკასთან და სპეციალურ ბიოლოგიურ ექსპერიმენტებთან დაკავშირებული ამოცანების შესწავლისა და გადაწყვეტისთვის. ამჟამად ANOVA, სხვა სტატისტიკურ მეთოდებთან ერთად, უნივერსალურ გამოყენებას პოულობს თეორიული კვლევისა და პრაქტიკული საქმიანობის თითქმის ყველა სფეროში.

ჩვენი კვლევის სფეროს წარმოადგენდა მომხმარებელთა პოპულაციების უცნობი საშუალო მნიშვნელობების ერთგვაროვნების, ანუ სიახლოვის საკითხის შესწავლა.

ANOVA-ს გამოყენებით პოპულაციათა უცნობი საშუალოების ტოლობის შესახებ ჰიპოთეზების შემოწმების ზოგადი ამოცანის ჩამოყალიბება და გადაწყვეტა შემდეგი სქემის მიხედვით მიმდინარეობს [7, გვ. 475].

ვთქვათ, ვიხილავთ R რაოდენობის პოპულაციას X_1, \dots, X_R , რომელთა უცნობი საშუალო მნიშვნელობებია: a_1, \dots, a_R . ნულოვანი (ძირითადი) ჰიპოთეზა H_0 შემდეგია: $H_0: a_1 = \dots = a_R$, ხოლო ალტერნატივა (საწინააღმდეგო ჰიპოთეზა) H_1 მდგომარეობს შემდეგში: H_1 : ერთი საშუალო მაინც განსხვავდება დანარჩენებისგან. ამოცანა ისაა, რომ პოპულაციათა ნაწილებზე ცდების (დაკვირვებების, გაზომვების, გამოკითხვების) შედეგების საფუძველზე, გარკვეული ალბათობით (მნიშვნელოვნების დონით) გადავწყვიტოთ, რომელია ამ ორი ჰიპოთეზიდან სწორი (მართალი).

ვიგულისხმობთ, რომ გვაქვს პოპულაციებიდან აღებული R შერჩევა $(x_{11}, \dots, x_{n_1}), \dots, (x_{R1}, \dots, x_{Rn_R})$, რომელთა მოცულობებია: n_1, \dots, n_R , $n_1 + \dots + n_R = N$.

საჭიროა ჩავატაროთ შემდეგი სიდიდეების გამოთვლა.

ნ ა ბ ი ჯ ი 1. თითოეული შერჩევისთვის გამოვთვალოთ შერჩევითი საშუალო შემდეგი ფორმულებით:

$$\bar{x}_1 = \frac{1}{n_1} \sum_{j=1}^{n_1} x_{1j}, \dots, \bar{x}_R = \frac{1}{n_R} \sum_{j=1}^{n_R} x_{Rj} .$$

1)

ნ ა ბ ი ჯ ი 2. თითოეული შერჩევისთვის გამოვთვალოთ

შესწორებული შერჩევითი დისპერსია შემდეგი ფორმულებით:

$$\bar{S}_1^2 = \frac{1}{n_1 - 1} \sum_{j=1}^{n_1} (x_{1j} - \bar{x}_1)^2, \dots, \bar{S}_R^2 = \frac{1}{n_R - 1} \sum_{j=1}^{n_R} (x_{Rj} - \bar{x}_R)^2. \quad (2)$$

ნ ა ბ ი ჯ ი 3. გამოვთვალოთ ერთობლივი, ანუ ყველა მონაცემის საშუალო შემდეგი ფორმულის გამოყენებით:

$$\bar{x}_{\text{ერთ.}} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^R \sum_{j=1}^{n_i} x_{ij}. \quad (3)$$

ნ ა ბ ი ჯ ი 4. გამოვთვალოთ შერჩევით და ერთობლივ საშუალოთა შორის ვარიაცია შემდეგი ფორმულით:

$$S_B^2 = \frac{1}{R - 1} \sum_{i=1}^R (\bar{x}_i - \bar{x}_{\text{ერთ.}})^2. \quad (4)$$

ნ ა ბ ი ჯ ი 5. გამოვთვალოთ R რაოდენობის ჯგუფებში ვარიაცია შემდეგი ფორმულით

$$S_W^2 = \frac{\sum_{i=1}^R (n_i - 1) \bar{S}_i^2}{\sum_{i=1}^R (n_i - 1)}. \quad (5)$$

ნ ა ბ ი ჯ ი 6. გამოვთვალოთ კრიტერიუმის მნიშვნელობა შემდეგი ფორმულით:

$$f = \frac{S_B^2}{S_W^2}. \quad (6)$$

ნ ა ბ ი ჯ ი 7. დავაფიქსიროთ მნიშვნელოვნების დონე α და ფიშერის განაწილების ზედა α -კრიტიკული წერტილების ცხრილში $F_{R-1, N-R, \alpha}$ მნიშვნელობის გამოყენებით ([2, გვ. 528]), გამოვთვალოთ კრიტიკული არე (H_0 -ის უარყოფის არე): $[F_{R-1, N-R, \alpha}, +\infty)$.

ნ ა ბ ი ჯ ი 8. გადაწყვეტილების მიღება: თუ f -ის მნიშვნელობა ეკუთვნის კრიტიკულ არეს, ე. ი. თუ $f > F_{R-1, N-R, \alpha}$, მაშინ ნულოვანი ჰიპოთეზა უნდა უკუვაგდოთ ანუ α მნიშვნელოვნების დონით ვასკვნით, რომ სულ ცოტა, ერთი საშუალო მაინც განსხვავდება პოპულაციების დანარჩენი საშუალოებისგან.

საბანკო მომსახურების მომხმარებელთა რაოდენობების
განაწილება საბანკო ანგარიშებისა და ვალუტების მიხედვით
ცხრილი 1

ბანკი რესპუბლიკა						
№	საბანკო ანგარიშის დასახელება	ვალუტა				ჯამი
		ლარი	დოლარი	ევრო	რუბლი	
1	ბიზნესის სესხი	5	3	1	1	10
2	ვადიანი ანაბარი	4	2	3	0	9
3	იპოთეკური სესხი	2	2	1	0	5
4	ზრდადი ანაბარი	2	1	1	0	4
5	პრივილე- გირებული ანაბარი	3	2	1	0	6
6	საბავშვო ანაბარი	6	2	1	1	10
7	სადეპოზიტო ანაბარი	14	6	1	1	22
8	მოქნილი ანაბარი	6	2	2	0	10
9	სამომხმარებლო სესხი	11	3	1	1	16
10	მოთხოვნამდე ანაბარი	4	2	2	0	8
ჯამი		57	25	14	4	100

ვალუტების პროცენტული განაწილება საბანკო ანგარიშების მიხედვით

ცხრილი2

ბანკი რესპუბლიკა						
№	საბანკო ანგარიშის დასახელება	ვალუტა				ჯამი
		ლარი	დოლარი	ევრო	რუბლი	
1	ბიზნესის სესხი	50	30	10	10	100
2	ვადიანი ანაბარი	45	22	33	0	100
3	იპოთეკური სესხი	40	40	20	0	100
4	ზრდადი ანაბარი	50	25	25	0	100
5	პრივილეგირებული ანაბარი	50	33	17	0	100
6	საბავშვო ანაბარი	60	20	10	10	100
7	სადეპოზიტო ანაბარი	64	26	5	5	100
8	მოქნილი ანაბარი	60	20	20	0	100
9	სამომხმარებლო სესხი	69	19	6	6	100
10	მოთხოვნამდე ანაბარი	50	25	6	6	100

საბანკო ანგარიშების პროცენტული განაწილება
ვალუტების მიხედვით

ცხრილი 3

№	საბანკო ანგარიშის დასახელება	ვალუტა			
		ლარი	დოლარი	ევრო	რუბლი
1	ბიზნესის სესხი	9	12	7	25
2	ვადიანი ანაბარი	7	8	21	0
3	იპოთეკური სესხი	3.4	8	7	0
4	ზრდადი ანაბარი	3.4	4	7	0
5	პრივილე- გირებული ანაბარი	5.3	8	7	0
6	საბავშვო ანაბარი	10.5	8	7	25
7	სადეპოზიტო ანაბარი	24.6	24	7	25
8	მოქნილი ანაბარი	10.5	8	15	0
9	სამომხმარებლო სესხი	19.3	12	7	25
10	მოთხოვნამდე ანაბარი	7	8	15	0
ჯამი		100	100	100	100

კვლევის ძირითადი მიმართულებები და შედეგები

ყოველი კონკრეტული ბანკის მომხმარებელთა საერთო რაოდენობა განიხილება როგორც შესასწავლი პოპულაცია. ჩვენს მიერ ჩატარებულია საბანკო მომსახურების მომხმარებლების, როგორც რესპონდენტების გამოკითხვა შემდეგი სამი ბანკის შემთხვევაში: 1) ბანკი რესპუბლიკა; 2) საქართველოს ბანკი; 3) თიბისი ბანკი. თითოეული ბანკის შემთხვევაში გამოკითხულ იქნა ასი რესპონდენტი. რესპონდენტს სათანადო ანკეტაში უნდა მიეთითებინა მისი საბანკო ანგარიში და ერთ-ერთი ვალუტა: ლარი, დოლარი, ევრო ან რუბლი.

პირველ რიგში, მიღებული მარკეტინგული ნედლი მონაცემების (ინფორმაციის) გამოყენებით, შევისწავლეთ შემდეგი საკითხები: 1) საბანკო მომსახურების მომხმარებელთა რაოდენობების განაწილება საბანკო ანგარიშებისა და ვალუტების მიმართ; 2) ვალუტების პროცენტული განაწილება საბანკო ანგარიშების მიხედვით; 3) საბანკო ანგარიშების პროცენტული განაწილება ვალუტების მიხედვით. ამ კვლევის შედეგები ქვემოთ მოცემულია ბანკი რესპუბლიკის მაგალითზე 1-3 ცხრილებში, რომლებიც დამატებით კომენტარებს არ საჭიროებენ. მაგალითად, მე-2 ცხრილში ლარის სვეტისა და იპოთეკური სესხის სტრიქონის გადაკვეთაზე რიცხვი 40 გვიჩვენებს, რომ ბანკ რესპუბლიკაში იპოთეკური სესხის მომხმარებელთა 40%-ს ანგარიში გახსნილი აქვს ლარში.

განვიხილოთ ახლა აღნიშნული სამი ბანკის შემთხვევაში შვიდი საბანკო ანგარიშის მომხმარებელთა რაოდენობების განაწილება, რომელიც მოტანილია მე-4 ცხრილში.

მომხმარებელთა განაწილება საბანკო ანგარიშების მიხედვით

ცხრილი 4

№	საბანკო ანგარიშის დასახელება	მომხმარებელთა რაოდენობა		
		ბანკი რესპუბლიკა	საქართველოს ბანკი	თიბისი ბანკი
1	ბიზნესის სესხი	10	8	6
2	ვადიანი ანაბარი	9	12	8
3	ზრდადი ანაბარი	4	10	5
4	იპოთეკური სესხი	5	10	6
5	საბავშვო ანაბარი	10	4	5
6	სადეპოზიტო ანაბარი	22	15	24
7	სამომხმარებლო სესხი	16	18	16

ANOVA-ს გამოყენებით შეგვიძლია გავარკვიოთ აღნიშნულ ბანკებში შვიდი საბანკო ანგარიშის მომხმარებელთა პოპულაციების უცნობი საშუალო მნიშვნელობები ერთხვევი-

ან ერთმანეთს თუ არა. ამ მიზნით გამოვიყენოთ მე-4 ცხრილის მონაცემები და (1)-(6) ფორმულები. ჩვენს შემთხვევაში გვაქვს: $R = 3$, $N = 21$, სამი უცნობი საშუალო: a_1 , a_2 და a_3 . დავაფიქსიროთ მნიშვნელოვნების დონე $\alpha = 0.05$. საჭიროა შევამოწმოთ ჰიპოთეზები: $H_0: a_1 = a_2 = a_3$ და H_1 : ერთი საშუალო მაინც განსხვავდება დანარჩენებისგან. გამოთვლების შედეგად მიღებულია შემდეგი მნიშვნელობები:

1. $\bar{x}_1 = 11, \bar{x}_2 = 11, \bar{x}_3 = 10$;
2. $\bar{S}_1^2 = 40, \bar{S}_2^2 = 21, \bar{S}_3^2 = 53$;
3. $\bar{x}_{ერთ.} = 10.62$;
4. $S_B^2 = 2.36$;
5. $S_W^2 = 38$;
6. $f = 0.06$.

ფიშერის განაწილების ზედა α -კრიტიკული წერტილების ცხრილის გამოყენებით [7, გვ. 528], გამოვთვალოთ კრიტიკული არე. გვაქვს:

$$[F_{R-1, N-R, \alpha, +\infty}) = [F_{2, 18, 0.05, +\infty}) = [3.55, +\infty).$$

ამრიგად, კრიტიკული მნიშვნელობა $f = 0.06$ არ ჩავარდა $[3.55, +\infty)$ კრიტიკულ არეში. ამიტომ ნულოვანი ჰიპოთეზის უარყოფის საფუძველი არ გვაქვს. სხვანაირად რომ ვთქვათ, 0.05 მნიშვნელოვნების დონით ანუ $1 - \alpha = 95\%$ -იანი გარანტიით (0.95-ის ტოლი ალბათობით) შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ აღნიშნულ სამ ბანკში განხილული საბანკო ანგარიშების მომხმარებელთა (პოპულაციათა) უცნობი საშუალო მნიშვნელობები ერთმანეთისგან არ განსხვავდება.

ახლა გადავიდეთ მეორე მიმართულებით ჩვენს მიერ ჩატარებული მარკეტინგული კვლევის შედეგების განხილვაზე.

შესწავლილია ათი დასახელების უაღკოპოლო გაზიანი სასმელის და მათი ხუთი მახასიათებლის მიმართ მომხმარებელთა დამოკიდებულება. გამოკითხულია 220 რესპონდენტი, ხოლო გამოყენებულია 177 ანკეტის მონაცემები. ამ ნედლი მონაცემებით გაანალიზებულია შემდეგი საკითხები: 1) მომხმარე-

ნუგზარ თოღუა, თეონა ლოჟვირი

ბელთა რაოდენობების განაწილება სასმელების დასახელები-სა და მახასიათებლების მიხედვით; 2) მახასიათებლების პრო-ცენტული განაწილება სასმელების მიხედვით; 3) სასმელების პროცენტული განაწილება მახასიათებლების მიხედვით. ამ კვლევის შედეგები ქვემოთ მოტანილია 5-7 ცხრილებში, რომელიც დამატებით კომენტარებს არ საჭიროებს.

უაღკოპოლო გაზიანი სასმელების მომხმარებელთა რა-ოდენობების განაწილება სასმელების სახეობებისა და მათი მახასიათებლების მიხედვით

ცხრილი 5

№	უაღკოპოლო სასმელის დასახელება	მახასიათებელი					ჯამი
		გემო	ფერი	სიტკბო	გაზი-ანობა	დიზა-ინი	
1	კოკა-კოლა	6	2	6	1	2	17
2	პეპსი-კოლა	8	1	6	1	2	18
3	ფანტა	8	3	6	2	2	21
4	სპრაიტი	5	1	7	1	1	15
5	ნატახტარი	7	2	6	1	2	18
6	ზედაზენი	6	2	5	2	1	16
7	ზანდუკელი	8	1	6	2	1	18
8	ვაზბეგი	7	2	6	1	1	17
9	ლალიქე	5	2	7	1	1	16
10	ლიმონათი (სხვა)	6	1	10	2	2	21
ჯამი		66	17	65	14	15	177

განვიხილოთ ახლა მე-5 ცხრილის მონაცემები და სა-

სმელების მომხმარებელთა ხუთი პოპულაცია მახასიათებლების მიხედვით, რომელთა უცნობი საშუალო მნიშვნელობებია a_1, a_2, a_3, a_4 და a_5 . გვაქვს $H_0: a_1 = \dots = a_5$, H_1 : ერთი საშუალო მაინც განსხვავება დანარჩენებისგან. ANOVA-ს გამოყენების მიზნით შევნიშნოთ, რომ ამ შემთხვევაში გვაქვს: $R = 5$, $R - 1 = 4$, $N = 40$, $N - R = 35$. დავაფიქსიროთ აგრეთვე $\alpha = 0.05$ მნიშვნელობა. გამოთვლების შედეგად მიღებულია შემდეგი საჭირო მნიშვნელობები:

**მახასიათებლების პროცენტული განაწილება
სასმელების მიხედვით**

ცხრილი 6

№	უაკოპლო სასმელის დასახელება	მახასიათებელი					ჯამი
		გემო	ფერი	სიტკობა	გაზი- ანობა	ღიზიანი	
1	კოკა-კოლა	35.3	11.8	35.3	5.8	11.8	100
2	პეპსი-კოლა	44.4	5.6	33.3	5.6	11.1	100
3	ფანტა	38.1	14.3	28.6	9.5	9.5	100
4	სპრაიტი	33.3	6.7	46.6	6.7	6.7	100
5	ნატახტარი	38.9	11.1	33.3	5.6	11.1	100
6	ზედაზენი	37.5	12.5	31.2	12.5	6.3	100
7	ზანდუკელი	44.4	5.6	33.3	11.1	5.6	100
8	ყაზბეგი	41.3	11.8	35.3	5.8	5.8	100
9	ლალიძე	31.2	12.5	43.7	6.3	6.3	100
10	ლიმონათი (სხვა)	28.6	4.8	47.6	9.5	9.5	100

სასმელების პროცენტული განაწილება
მასხასიათებლების მიხედვით

ცხრილი7

№	უაკოპლო სასმელის დასახელება	მასხასიათებელი				
		გემო	ფერი	სიტკბო	გაზი- ანობა	ღიზა- ინი
1	კოკა-კოლა	9.1	11.8	9.2	7.1	13.3
2	პეპსი-კოლა	12.1	5.9	9.2	7.1	13.3
3	ფანტა	12.1	17.6	9.2	14.3	13.3
4	სპრაიტი	7.6	5.9	10.8	7.1	6.7
5	ნატახტარი	10.6	11.8	9.2	7.1	13.3
6	ზედაზენი	9.1	11.8	7.7	14.3	6.7
7	ზანდუკელი	12.1	5.8	9.2	14.3	6.7
8	ყაზბეგი	10.6	11.8	9.2	7.1	6.7
9	ლალიძე	7.6	11.8	10.8	7.1	6.7
10	ლიმონათი (სხვა)	9.1	5.8	15.5	14.2	13.3
ჯამი		100	100	100	100	100

- 1.
2. $\bar{x}_1 = 6.6, \bar{x}_2 = 1.7, \bar{x}_3 = 6.5, \bar{x}_4 = 1.4, \bar{x}_5 = 1.5;$
3. $\bar{S}_1^2 = 0.25, \bar{S}_2^2 = 0.25, \bar{S}_3^2 = 1, \bar{S}_4^2 = 0.625, \bar{S}_5^2 = 0.625;$
4. $\bar{x}_{ერთ.} = 4.425;$
5. $S_B^2 = 86;$
6. $S_W^2 = 6.19;$
7. $f = 14.33.$

ფიშერის განაწილების ზედა α -კრიტიკული წერტილების

ცხრილის გამოყენებით [2, გვ. 528] გვაქვს:

$$[F_{R-1, N-R, \alpha}, +\infty) = [F_{4, 35, 0.05}, +\infty) = [2.78, +\infty). \quad 2.64,$$

რადგანაც კრიტიკული მნიშვნელობა $f = 14.33$ ჩავარდა $[2.78, +\infty)$ კრიტიკულ არეში, ამიტომ ვასკვნით, რომ ათი დასახელებული უაღკოპოლო გაზიანი სასმელისთვის მომხმარებელთა პოპულაციების უცნობი საშუალო მნიშვნელობები მახასიათებლების მიხედვით ერთმანეთისგან განსხვავდება.

დასკვნები:

1. მარკეტინგული კვლევის შედეგად დადგენილია საბანკო სფეროს და უაღკოპოლო გაზიანი სასმელების მომხმარებელთა რაოდენობების განაწილებები და შემოწმებულია მომხმარებელთა პოპულაციების უცნობი საშუალო მნიშვნელობების ტოლობის შესახებ ჰიპოთეზები.

2. დისპერსიული ანალიზის ANOVA-ს გამოყენებით 95%-იანი გარანტიით სამართლიანი აღმოჩნდა ჰიპოთეზა იმის შესახებ, რომ აღნიშნულ სამ ბანკში საბანკო ოპერაციებისთვის და ვალუტებისთვის მომხმარებელთა პოპულაციების უცნობი რაოდენობები არ განსხვავდება ერთმანეთისგან.

3. ANOVA-ს გამოყენებით 95%-იანი გარანტიით სამართლიანი აღმოჩნდა ჰიპოთეზა იმის შესახებ, რომ უაღკოპოლო გაზიანი სასმელებისთვის და მათი მახასიათებლებისთვის მომხმარებელთა პოპულაციების უცნობი საშუალო მნიშვნელობები ერთმანეთისგან განსხვავებულია.

* * *

მარკეტინგული კვლევის შედეგები წარმატებით შეიძლება გამოიყენონ ბანკებმა მომხმარებელთა ნაკადების შესწავლაში, შემოსავლებისა და გასავლების ანალიზში. აგრეთვე, უაღკოპოლო გაზიანი სასმელების მწარმოებლებმა კონკრეტული დასახელების სასმელის მომხმარებელთა რაოდენობების პროგნოზირებასა და სასმელების მახასიათებლებში საჭირო კორექტივების შეტანაში.

1. Kotler P., Keller K. Marketing Management. Pearson Education, 14th ed. New Jersey, 2012.
2. Блэкуэлл Р. Д., Минард П. У., Энджел Дж.Ф. Поведение потребителей. 10-е изд. : Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2007.
3. Черчилль Г., Браун Т. Маркетинговые исследования. 5-е изд. Пер. с англ. СПб.: Питер, 2007
4. Аакер Д., Кумар В., Дэй Дж. Маркетинговые исследования. 7-е изд. : Пер с англ. – СПб.: Питер, 2004.
5. Gerald Keller. Statistics for Management and Economics. 10th ed. Cengage Learning. 2014.
6. თოდუა ნ. საქართველოს ბაზარზე მომხმარებელთა ქცევის მარკეტინგული კვლევა, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2012.
7. Малхотра Н. Маркетинговые исследования и эффективный анализ статистических данных. Пер с англ. К.: ООО „ТИД ДС“. Москва, Санкт-Петербург, Киев. 2002.
8. ფურთუხია ო. ალბათურ-სტატისტიკური ამოცანები, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2012.

Marketing research of consumer behavior on the Georgian market using analysis of variance

**N. Todua
T. Dotchviri**

In the given article there are examples of marketing research results analyzed based on Georgian market. Research was conducted on three leading banks – Bank Republic, Bank of Georgia and TBC bank – examples for four different currencies: Georgian Lari, USD, Euro and Ruble. Based on the example of Bank Republic research outcomes there are established clients quantities distribution by bank services and currencies, percentage distribution of currencies by bank services, bank services distribution by currencies. There is also conducted consumer behavior marketing research for ten different soft drinks towards their five attributes. Results provide soft drink consumers quantities distribution by types of soft drinks as well as their attributes.

Keywords: market, consumer behavior, marketing research, analysis of variance.

JEL Classification: M30, M31, M39.

**საქართველოს საავტომობილო
ბაღაზიღვევის ზრდის
შესაძლებლობები**

გოღარძი ტყეშელაშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,
სალომე ყიფიანი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

საქართველოს ეკონომიკის ჩამორჩენილობაზე, მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის მოცულობაც მიუთითებს, რაც მსოფლიო ბანკის მონაცემებით 2013 წელს შეადგენდა 3558\$-ს მსოფლიო საავალუტო ფონდის მიხედვით-3508\$-ს, ხოლო აშშ-ს ცენტრალური სადაზვერგო სამმართველოს მონაცემებით-3715 \$-ს. შესაბამისად, მსოფლიოს 200-ზე მეტ ქვეყანას შორის ამ მაჩვენებლით ვიმყოფებით 107-ე, 119-ე და 118-ე ადგილებზე[1]. გაეროს მონაცემებით კი მოსახლეობის რაოდენობის მიხედვით საქართველო მსოფლიოს 246 სახელმწიფოს შორის 126-ე ადგილზე იმყოფებ[2], ეს მიუთითებს, ბოლო პერიოდში გარკვეული ეკონომიკური წარმატებების მიუხედავად, ეკონომიკის სტაბილური განვითარების აუცილებლობაზე.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, საავტომობილო გადაზიდვები, გეოპოლიტიკური მდებარეობა.

აღნიშნული წყაროების მონაცემებით ჩვენ არასახარბიელო მდგომარეობა გვაქვს მეზობელ სახელმწიფოებთან მიმართებაშიც. მაგალითად, რუსეთში მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე 14591\$ (51-ე ადგილი), თურქეთში – 10721\$ (62-ე ადგილი), აზერბეიჯანში – 7900\$ (72-ე ადგილი), სომხეთში – 3173\$ (121-ე ადგილი) [3], ანუ მოსაზღვრე სახელმწიფოებიდან ამ განზოგადოებული ეკონომიკური მაჩვენებლით მხოლოდ სასომხეთს აღვემატებით, რომელიც აზერბეიჯანთან კონფლიქტის გამო თითქმის ბლოკირებულია თვით აზერბეიჯანის და თურქეთის მხრიდან, ხოლო ირანთან ბუნებრივი პირობებიდან გამომდინარე, საეზო ინფრასტრუქტურა განუვითარებელია.

საქართველოს ხელსაყრელი გეოპოლიტიკური მდებარეობა აქვს. ჩვენს ტერიტორიაზე გადის სატრანზიტო გზები სომხეთისათვის, აზერბეიჯანის და ნაწილობრივ ირანისთვისაც. ამავე დროს ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებისთვისაც ყველაზე მოკლე გზა ზღვაზე გასასვლელად საქართველოს და აზერბეიჯანის ტერიტორიის გავლითაა შესაძლებელი, თუმცა, ამ პოტენციალს ნაკლებად ვიყენებთ რიგი შიგა და გარე ფაქტორების გავლენის გამო.

2013 წელს ტრანსპორტის სფეროში შექმნილმა მშპ-მ შეადგინა 1789.2 მლნ ლარი, ამავე პერიოდში მთელი მშპ-ს

გოლერძი ბყეველაშვილი, სალომე ყიფიანი

(23335.0 მლნ ლარი) თითქმის 7.7%[4], რაც, ერთი მხრივ, საქართველოს ეკონომიკაში ტრანსპორტის გაზრდილ როლზე მიუთითებს და მეორეს მხრივ ეკონომიკის ამ სექტორში შესაძლებლობათა გამოუყენებლობაზე. 1987 წელს, მაშინ როცა საქართველო საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში იყო, ერთობლივი საზოგადოებრივი პროდუქტი სულ შეადგენდა 22645.1 მლნ მანეთს, საიდანაც ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაზე მოდიოდა 765.3 მლნ მანეთი, რაც მის მხოლოდ 3.4 %-ს შეადგენს[5]. თუ გავითვალისწინებთ მანეთის და ლარის მყიდველობითუნარიანობას, რაც დაახლოებით 1:5-თან მაინც შეიძლება მივიღოთ, გამოდის, რომ 1987 წელს ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში შექმნილმა ერთობლივმა საზოგადოებრივმა პროდუქტმა მაშინ შეადგინა 3826.5 მლნ ლარი, რაც 2013 წლის მონაცემებს მნიშვნელოვნად აღემატება.

ქვემოთ, პირველ და მეორე ცხრილებში მოცემულია ტვირტის გადატანის და ტვირთბრუნვის მოცულობები საერთო სარგებლობის ტრანსპორტის სახეობის მიხედვით, საიდანაც ჩანს, რომ ტრანსპორტის განვითარება ბოლო ათი წლის განმავლობაში უმნიშვნელოა ან ადგილი აქვს მონაცემთა გაუარესებას, რაც ეკონომიკის ამ სექტორში არსებული რეზერვების გამოუყენებლობაზე მიუთითებს. ასე, მაგალითად, 2003 წელს ტვირტის მთლიანმა გადატანამ შეადგინა 41081.4 ათ. ტონა, 2008 წელს – 49058.2 ათ. ტონა (გაიზარდა 7976.8 ათ. ტონით), ხოლო 2013 წელს – 47616.4 ათ. ტონა (შემცირდა 2008 წ-თან შედარებით 1441.8 ათ. ტონით). დროის ამავე პერიოდებში საავტომობილო ტრანსპორტით გადაზიდულმა ტვირთებმა 2003 წ-ს შეადგინა 24500.0 ათ. ტონა, 2008 წ-ს – 27864.4 ათ. ტონა, ხოლო 2013 წ-ს – 29431.0 ათ. ტონა.

ტვირტის გადატანა საერთო სარგებლობის ტრანსპორტის სახეობის მიხედვით (ათასი ტონა).

ცხრილი 1

წლები	სულ	სარკინიგზო	საავტომობილო	საზღვაო	საჰაერო
2003	41081.4	1658.7	24500.0	21.4	1.3
2008	49058.2	21181.2	27864.4	11.9	0.7
2013	47616.4	18185.0	29431.0	-	0.4

ტვირთბრუნვა საერთო სარგებლობის ტრანსპორტის სახეობის მიხედვით (მლნ. ტონა-კმ)[6].

ცხრილი 2

წლები	სულ	სარკინიგზო	საავტომობილო	საზღვაო	საჰაერო
2003	6194.7	5538.5	562.0	91.5	2.7

2008	7165	6927.5	602.6	45.4	1.9
2013	6172.4	5525.9	646.1	-	0.4

მართალია, ტვირთების გადატანის მიხედვით ტრანსპორტის სახეობებს შორის ლიდერია საავტომობილო ტრანსპორტი და მისი ეს მაჩვენებელი რამდენჯერმე აღემატება რკინიგზის ანალოგიურ მაჩვენებლებს, რომ არაფერი ვთქვათ ტრანსპორტის სხვა სახეობებზე, მაგრამ ტვირთბრუნვის მიხედვით საავტომობილო ტრანსპორტი, ასევე მრავალჯერ ჩამორჩება რკინიგზას, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველოს საავტომობილო ტრანსპორტით ჯერჯერობით მხოლოდ მოკლე მანძილებზე ხდება ტვირთების ტრანსპორტირება, რაც განპირობებულია საავტომობილო ტრანსპორტის ტექნიკური მახასიათებლებით: მისი დატვირთვა-გადმოტვირთვა შედარებით იოლია, მოკლე მანძილებზე ტვირთის გადაზიდვა სწრაფია, საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე რკინიგზა არ არის და ა.შ.

იმავე “საქსტატის” მონაცემებით ტვირთის საშუალო გადატანის მანძილმა 2013 წელს რკინიგზით შეადგინა 304 კმ, საჰაერო ტრანსპორტით – 1000 კმ, ხოლო საავტომობილო ტრანსპორტით მხოლოდ 22 კმ[7].

1993 წელს ევროკავშირმა შექმნა TRACECA-ს პროგრამა, რომელიც მიზნად ისახავდა ევროკავშირის დაკავშირებას ცენტრალურ აზიასთან, ჩინეთსა და ინდოეთთან შავი ზღვის, საქართველოს, აზერბაიჯანისა და კასპიის ზღვის გავლით. TRACECA-ს პროგრამით გათვალისწინებული იყო ტექნიკური დახმარების გაწევა, რაც პროგრამის მონაწილე ქვეყნებს საშუალებას აძლევდა მოეხდინათ რკინიგზის, საავტომობილო გზების, აეროპორტების, საზღვაო პორტებისა და ტერმინალების რეკონსტრუქცია, მოდერნიზაცია და მშენებლობა. სხვადასხვა პროექტის განხორციელების შედეგად გაიზარდა საქართველოს გავლით გარკვეული პროდუქტების, უპირველეს ყოვლისა, ნავთობისა და მისი პროდუქტების ტრანზიტი ცენტრალური აზიიდან ევროპაში. მაგრამ ეს პროგრამა ძირითადად შეეხო მილსადენ ტრანსპორტს, ხოლო ტრანსპორტის სხვა სახეებზე ნაკლებად აისახა. შესაბამისად საქართველოსთვის მიღებული ეფექტიც მინიმალურია[8].

საქართველოს ტერიტორიის გავლით ხორციელდება ტვირთების გადატანა ავტომობილებით, როგორც საკუთრივ საქართველოს კერძო და იურიდიული პირებისათვის, ასევე ტრანზიტული ტვირთებისა აზერბეიჯანის და სასომხეთის, ზოგჯერ კი ირანისათვის და შუა აზიის რესპუბლიკებისთვისაც. ასევე აღნიშნული ქვეყნებიდანაც ტვირთების ტრანსპორტირება დასავლეთის სახელმწიფოებში. ამ ტვირთბრუნვაში საქართველოს გადამზიდავ კერძო პირებს, თუ ორგანიზაციებს შეუძლიათ დაიკავონ მნიშვნელოვანი ნიშა, რასაც ქვეყნის გეოპოლიტიკური მდებარეობა იძლევა, მაგრამ ჯერჯერობით საერთაშორისო გადაზიდვებში საქართველოს წილი ამ მიმართუ-

ბით ძალზე მოკრძალებულია. ასეთი დასკვნის გაკეთება საავტომობილო გზებზე უბრალო დაკვირვებითაც კი შესაძლებელია. ჩვენს გზებზე საერთაშორისო ტვირთების გადამზიდავი ავტომობილებიდან 18-20 ერთეულში თუ შეხვდებით მხოლოდ ერთ ქართულ სატვირთო ავტომობილს. დანარჩენი თურქეთის, გერმანიის, საბერძნეთის, ბულგარეთის და სხვა ქვეყნების სანომრე ნიშნებით მოძრაობს. ასეთი დასკვნას ადასტურებს საქართველოს სახმელეთო ტრანსპორტის ადმინისტრაციის მონაცემებიც, რომლის მიხედვითაც ტრანსპორტის მინისტრთა ევროპის კონფერენციის (ECMT) მიერ 2015 წლისათვის გამოყოფილი სატვირთო გადაზიდვების მრავალმხრივი კვლევების განაწილების ნუსხაში წარმოდგენილია მხოლოდ 22 იურიდიული პირი და ინდივიდუალური მეწარმე და მათაც ნებართვები აღებული აქვთ მხოლოდ რამდენიმე ქვეყანაში სატვირთო გადაზიდვების განხორციელებისათვის[9].

ასეთ მდგომარეობას განაპირობებს ქართული გადამზიდავების საავტომობილო პარკის გაუმართაობა და არასათანადო მენეჯმენტი სხვა, მაკროეკონომიკური ხასიათის ფაქტორებთან ერთად.

„საქსტატის“ მონაცემებით, საქართველოში საავტომობილო პარკი თითქმის სამჯერ გაიზარდა 2002 წლიდან 2014 წლამდე, საიდანაც სატვირთო (პიკაპებისა და მსუბუქი ფურგონების ჩათვლით), მხოლოდ ორჯერ[10], ხოლო მათში ტრაილერის ტიპის სატვირთო ავტომობილები, მიუხედავად იმისა, რომ ამის შესახებ სტატისტიკური მონაცემები ვერ მოვიპოვეთ, მოსალოდნელია გაცილებით ნაკლები რაოდენობით გაზრდილიყო, განსაკუთრებით ისეთებისა, რომლებიც ევროსტანდარტებს შეესაბამება. ასეთი ავტომანქანები საკმაოდ მაღალი ფასით გამოირჩევა, ხოლო ქართული საავტომობილო გადამზიდავი ფირმების უმეტესობა ფინანსური სახსრების ნაკლებობას განიცდის. ამ კონტექსტით მიზანშეწონილი იქნება სახელმწიფოს მხრიდან ხელშეწყობა, თუნდაც გადასახადების დიფერენცირებით და ამ კონკრეტულ მიმართულებაზე გადასახადების განაკვეთების ლიბერალიზაციით.

ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებითაც გათვალისწინებულია მასთან სატრანსპორტო სფეროში თანამშრომლობის განვითარება, ევროკავშირის სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო ქსელებში ჩართვა, საგზაო, სარკინიგზო, საავიაციო და საზღვაო ტრანსპორტში ევროკავშირის ნორმებისა და სტანდარტების დანერგვა[11]. ამ სტანდარტების დაგეგმვაც გვაავალდებულებს ავტოპარკის განახლებას და თუ დღეისათვის ქვეყნის შიგნით მაინც გადაადგილდება ევროსტანდარტებთან შეუსაბამო ტექნიკური პარამეტრების მქონე სატვირთო ავტომანქანები, მოსალოდნელია, რომ რამდენიმე წლის შემდგომ ესეც აიკრძალოს, რაც საქართველოს გადამზიდავებს მძიმე პირობებში ჩააყენებს და აქედანვე საჭიროა თადარიგის დაჭერა, ტექნიკური გადაიარაღებისადმი ხელშეწყობა.

საქართველოს საავტომობილო ტვირთზიდვაში მნიშვნელოვანი წილითაა წარმოდგენილი ტვირთბრუნვა სომხეთსა და რუსეთს შორის, რომელიც ხორციელდება საქართველოს სამხედრო გზისა და ლარსის გამშვები პუნქტის გავლით. ამ მარშრუტზე მოძრაობს მხოლოდ სომხეთის და რუსეთის სანომრე ნიშნის მქონე სატვირთო ავტომობილები. ეს მიუთითებს ქართული გადამზიდავების ნულოვან ნიშნულზე სატრანზიტო გადაზიდვების ამ მარშრუტზე, რაც გამოწვეულია ქართული გადამზიდავების მოუმზადებლობით.

ცალკე აღნიშნავს იმსახურებს მგზავრთა გადაყვანის საკითხები, საიდანაც ქართული მხარე აშკარად დისკრიმინაციულად გამოიყურება. საქართველოს სახმელეთო ტრანსპორტის სააგენტოს ოფიციალურ საიტზე წარმოდგენილია სამგზავრო ავტომანქანების მოძრაობის გრაფიკები იმ ქვეყნების მიხედვით, სადაც საქართველოდან ხორციელდება საერთაშორისო საავტომობილო მგზავრთა გადაყვანა. როგორც წესი, ასეთი მგზავრთბრუნვა ითვალისწინებს პარიტეტულ მდგომარებას, ანუ თუ ერთი მიმართულებით მგზავრთგადაყვანას აწარმოებს გარკვეული სიხშირით უცხოური კომპანია, ქართულ მხარესაც იგივე სიხშირით შეუძლია მგზავრთგადაყვანა, რასაც ჩვენი მხარე არ თუ ვერ იყენებს. მაგალითად, “თბილისი-თეირანის” მარშრუტზე მხოლოდ ირანული კომპანია ფუნქციონირებს, ასეთივე მდგომარეობაა მარშრუტებზე – “ვალე-ერევანი”, “ახალციხე-ერევანი”, “წალკა-ერევანი” და სხვა. აქაც ბევრი გამოუყენებელი რეზერვია.

ბოლოს გვინდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს გეოპოლიტიკური ხელსაყრელი მდებარეობით, რომელიც ხელს უწყობს სატრანზიტო საავტომობილო ტვირთბრუნვის და მგზავრთგადაყვანის მოცულობის მკვეთრ ამადლებას ქართული კომპანიებისათვის მაკრო- და მიკროფაქტორების გავლენით, საქართველოს გადამზიდავი სუბიექტები ვერ სარგებლობენ და ისინი მოითხოვენ მენეჯმენტის შესაძლებლობათა გაზრდას, ტექნიკურ გადაიარაღებას და სახელმწიფოს მხრიდან ხელშეწყობას.

ლიტერატურის სია

1. საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული 2014. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო. თბილისი, 2014.
2. Народное хозяйство Грузинской ССР в 1987 году. Статистический ежегодник. Тбилиси, 1988.
3. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო. “საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების” გზამკვლევი. თბ. 2014.
1. Список стран по ВВП (номинал) на душу населения. сайт: [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)_per](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal)_per)

- [capita](#). გადამოწმებულია 28.01.2015.
- List of countries and dependencies by population. საიტი: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_population. გადამოწმებულია 28.01.2015.
 - მთლიანი შიგა პროდუქტი 2013 წ-ს. საქსტატი. საიტი: http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/nad/pres-relizi_2013_GEO_daz.pdf. გადამოწმებულია 28.01.2015.
 - საქართველოს სატრანზიტო სანტრანსპორტო ინფრასტრუქტურა და მისი განვითარების გარემოსდაცვითი და სოციალური ასპექტები. მწვანე ალტერნატივა. საიტი: www.greenalt.org. გადამოწმებულია 14.01.2015.
 - საქართველოს სახმელეთო ადმინისტრაციის სააგენტოს ოფიციალური საიტის გვერდი: <http://lta.gov.ge/doc/satvirto%20gadazidvebi/2015/ECMT%202015-danarti%2002-.pdf>. გადამოწმებულია 29.01.2014.
 - მთლიანი შიგა პროდუქტი 2013 წელს. საქსტატი. საიტი: http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/nad/pres-relizi_2013_GEO_daz.pdf. გადამოწმებულია 28.01.2015.
 - Народное хозяйство Грузинской ССР в 1987 году. Статистический ежегодник. Тбилиси, 1988. С.14.
 - საქართველოს სახმელეთო ადმინისტრაციის სააგენტოს ოფიციალური საიტის გვერდი: <http://lta.gov.ge/doc/satvirto%20gadazidvebi/2015/ECMT%202015-danarti%2002-.pdf>. გადამოწმებულია 29.01.2014.
 - საქართველოს სახმელეთო ადმინისტრაციის სააგენტოს ოფიციალური საიტის გვერდი: <http://lta.gov.ge/doc/satvirto%20gadazidvebi/2015/ECMT%202015-danarti%2002-.pdf>. გადამოწმებულია 29.01.2014.
 - საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული 2014. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სააგენტო. თბილისი, 2014, გვ. 194.
 - საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო. “საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების” გზამკვლევი. თბ., 2014, გვ. 14.

The Growth Possibilities of Trucking in Georgia

**G. Tkeshelashvili
S. Kipiani**

In the spectrum of economics Georgia transport is represented by significant share, although yet are not applied in appropriated way advantages that are provided by geopolitical position of country. For overcome this is necessary to promote for transit carriers in taxies differentiation, loans discount, implementation of management. All these aid prerequisite for balanced, priority development of field.

Keywords: Georgia, road transportation, geopolitical location of the land.

ФУНДАМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

(А.Г.Злотников. Демографические идеи и концепции.

Минск, Право и Экономика, 2014, 388 с.).

Известный Белорусский ученый А.Г. Злотников является автором сотных научных публикаций в области социологии, экономической социологии и демографии. 2014 году вышла его монография «Демографические идеи и концепции». В монографии представлено изложение основных демографических идей и концепций, разработанных выдающимися мыслителями в области экономической и философской науки, демографии и социологии, истории и математики. Основной мыслью монографического изложения является акцент на необходимости демографизация и социологизация современной науки.

В первой главе в историческом плане изложен генезис демографических идей мыслителей древней Греции, западных философов, экономистов и социологов, как доклассического, так и классического периода. Своими заглавиями автор монографии метко, оригинально и кратко излагает суть взглядов тех мыслителей, которые представлены в работе. Приведем некоторые из них: «Следовать своей вечнотворящей природе» (Платон), «Не срезывай молодую ниву» (Аристотель), «Смерть к нам не имеет никакого отношения» (Эпикур), «Что должна вкусить невеста» (Плутарх), «Духовный союз заключается на земле, а не на небесах» (Дж. Мильтон), «Статистика как остановившаяся история» (Дж. Граунт), «Условия демографического развития» (Ш. Монтескье), «Аксиомы, задевающие интересы людей» (Ф. Кенэ), «Истоки обоснования геометрической прогрессии в демографии» (Р. Кантильон и Л. Эйлер), «Законы народонаселения первого профессора экономики Кембриджа» (Т. Мальтус), «Рыночные механизмы демографического развития» (Д. Рикардо), «Более мальтузианец, чем Мальтус» (С. Сисмонди), «О темпоральном характере роста численности населения» (Дж. С. Милль), «Любовь никогда не пресыщает» (О. Конт), «Рождаемость – феномен коллективный» (Ж. Бертильон), «Целительная роль брака» (Э. Дюркгейм), «Демографические ступени развития человечества» (Ф. Мюллер-Лиер), «Народонаселение в отражении производительных сил» (К. Маркс и Ф. Энгельс), «В поисках демографической гармонии» (Г. Спенсер), «О законе спроса в демографии» (А. Маршалл), «Первая российская демографическая программа» (М. Ломоносов), «Демотический фактор экономики» (М. Ковалевский), «Обычай – деспот среди людей» (К. Тахтарев), «Демография и теория семейной экономики» (А. Чаянов), «Многофакторность против монизма» (П. Сорокин), «В его судьбе отразилась

судьба советской демографии» (М. Птуха) ...

Вторая глава посвящена рассмотрению демографических проблем и демографической политики в истории белорусской науки. Излагается экономико-демографическая концепция М. Довнар-Запольского, вклад в развитие советской демографической медицины Б. Смулевича, особенность анализа семейных отношений С. Вольфсона. Показывается сущность социологической трактовки демографических процессов белорусских ученых и их взаимосвязь с тенденциями мировой социологии и демографии. Особо автор уделяет место раскрытию достижений и выявлению проблем современной белорусской демографической науки. Последнее актуально не только для Беларуси, но и для многих новых независимых постсоветских государств, в том числе и для Грузии.

Третья глава посвящена социологии демографии. Здесь изложены концепции самого автора монографии. Прежде всего им дан анализ таких социологических принципов исследования демографических процессов, как диалектической взаимосвязи, постоянного развития, изменения, самодетерминированности, биполярности, интеграции и дифференциации, соответствия, дополнительности, относительности, объективности и субъективности, рефлексивности.

Четвертая глава посвящена характеристике современных демографических идей и концепций. Автором изложен их генезис и преемственность взглядов мыслителей прошлого и современности. В качестве многообразия современного научного отражения проблем народонаселения представлены прежде всего демографические идеи лауреатов Нобелевской премии по экономике, многие из которых считают свои экономические выводы и социологическими выводами. Это взгляды Я. Тинбергена («Демографические проблемы и пересмотр мирового порядка»), Р. Солоу («Проблема ответственности перед будущими поколениями»), С. Кузнеца («В поисках демографического оптимума»), Г. Мюрдаля («Против склонности к предвзятости»), Т. Шульца («О роли человеческого капитала»), Дж. Хекмана («Специфический человеческий капитал»), Г. Беккера («Рыночные подходы анализа института семьи и брака»), А. Сены («Экономическая политика и арифметическая прогрессия»), В. Леонтьева («За разрушение границ “блестящей изоляции”»), Ф. Модильяни («Молодые сберегают, старые растрачивают») и других выдающихся экономистов современности.

В этой же главе в параграфе «Демографический переход и/или институциональное объяснение?» А. Злотников раскрывает суть, достоинства и недостатки самой популярной ныне в социолого-демографической науке концепции – теории демографического перехода. Он считает, что в общем плане концепция теории демографического

перехода Ф. Ноутстейна дает наиболее презентабельное представление о различных типах воспроизводства. Вместе с тем существующая трактовка теории демографического перехода, как «теории», по мнению автора, – недостаточно удовлетворительная. Автор монографии рассуждает следующим образом: «Ее трактовка исходит из простого эмпирического статистического подхода, представляя комбинации количественных показателей рождаемости и смертности. И, как «теория», теория демографического перехода не отвечает на главное в теории перехода, если это «переход», то переход: от чего? и к чему? Если это – действительно «теория», но она должна иметь содержательную объяснительную трактовку. Определение же, что данная концепция применяется для объяснения смены типов воспроизводства, или отражает переход в изменении типа воспроизводства общества от традиционного аграрного к городскому индустриальному, или отражает взаимодействие между социальными изменениями и демографическими тенденциями (Ф. Ноутстейн) для формулировки содержания теории, – автор монографии считает, – явно недостаточным. Подобное (для объяснения смены типов воспроизводства) можно сказать и об эйлеровской гипотезе 25-летнего удвоения численности населения и о концепции народонаселения К. Маркса, что каждому способу производства соответствуют и свои законы народонаселения» (с. 347).

Автором формулируется свое отношение и понимание теории демографического перехода, во-первых, как «теории», а во-вторых, и как «перехода» и это он обосновывает следующим образом: «теория демографического перехода отражает историческую смену типов демовоспроизводства, выражающуюся в переходе от количественного репродуктивного поведения людей через демографический взрыв к качественному репродуктивному поведению. И в этом смысле теория демографического перехода – более жизненна: она отражает и переход – и от чего, и к чему. Она отражает и содержательный аспект теории, т.е. раскрывает то, что характеризует любую теорию – ее сущность» (с. 349).

Мы остановились на отдельных ключевых аспектах фундаментальной монографии белорусского социолога и демографа Анатолия Злотникова. Эту книгу безпереувеличения можно назвать своеобразной энциклопедией социолого-демографических идей и концепций и научным бестселлером.

Мириан Тухашвили
Профессор кафедры макроэкономики ТГУ
имени Ив. Джавахишвили,
Научный руководитель центра миграционных исследований

საინტერესო და ურიად

საჭირო ნაშრომი

(P. Абесадзе, В. Бурдули. Структурные и инновационные проблемы экономического развития. Тбилиси, 2014. -372 с.)

ეკონომიკური განვითარების სტრუქტურული და ინოვაციური პრობლემების გადაწყვეტას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ქვეყანაში ისეთი მძლავრი თანამედროვე ეკონომიკის ჩამოყალიბებისათვის, რომელსაც ექნება ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობის მაღალი დონის უზრუნველყოფის უნარი. სამწუხაროდ, ბოლო პერიოდამდე საქართველოს ეკონომიკის სტრუქტურული პარამეტრები (დარგობრივი, ტექნოლოგიური, რეგიონული, გარკვეულწილად ინსტიტუციური და ა. შ.) სულ უფრო და უფრო ცალმხრივი ხდებოდა. კერძოდ, იკვეცებოდა ან ქრებოდა წარმოება ბევრ ტრადიციულ დარგში, ფაქტობრივად, ერთი-ორი გამონაკლისის გარდა, არ იქმნებოდა ახალი თანამედროვე მაღალტექნოლოგიური დარგები, ამის შედეგად იმპორტის მოცულობა თითქმის ყველა დარგში აჭარბებდა იმავე პროდუქტების ადგილობრივი გამოშვების მოცულობას, შესაბამისად, იმპორტის მოცულობა, თითქმის ყველა არსებული დარგის პროდუქციის მიხედვით, რამდენჯერმე აღემატებოდა ექსპორტის მოცულობას. თითქმის არავითარი ყურადღება არ ექცეოდა საქართველოში ინოვაციური პრობლემების გადაწყვეტას, თანამედროვე ეროვნული ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბებას. ამის გარეშე კი შეუძლებელია ისეთი თანამედროვე კონკურენტუნარიანი ეკონომიკის ჩამოყალიბება, რომელსაც თანამედროვე გლობალიზებულ სამყაროში საერთაშორისო კონკურენციაში ქმედითი მონაწილეობის უნარი ექნებოდა ექსპორტული პოტენციალის მუდმივი მატებისა და შესაძლებელი მიმართულებებით იმპორტჩანაცვლების უზრუნველყოფის საფუძველზე.

ამ პრობლემების გადაწყვეტის მიმართულებების ძიებას ეძღვნება მრავალწლიანი გამოკვლევების შედეგების ამსახველი სარეცენზიო წიგნი, რომელშიც საქართველოს ეკონომიკური განვითარების საკითხები განიხილება სტრუქტურული და ინოვაციური პოზიციებიდან. სტრუქტურული მიდგომა თვალნათლად ჩანს წიგნის არქიტექტონიკიდან, რომელშიც თანამიმდევრულად განიხილება: ეკონომიკის განვითარების

ფაქტორების (როგორც სტრუქტურული ელემენტების) შინაარსის თანამედროვე გაგება; გლობალიზაციის პირობებში დარგობრივი, ტექნოლოგიური და სახელმწიფო და ბიზნესის ორგანიზაციულ-ინსტიტუციური სტრუქტურების ფორმირების თეორიული და მეთოდოლოგიური ასპექტები; დარგობრივი და ტექნოლოგიური სტრუქტურების გაუმჯობესების საკითხები, რომლებიც განხილულია, უპირველეს ყოვლისა, დასაქმების დონის ზრდისა და დასაქმების ხარისხის ამაღლების თვალსაზრისით; გლობალური და რეგიონული ინტეგრაციის პირობებში ქვეყანაში ინოვაციური საქმიანობის ორგანიზაციისა და კოორდინაციის სისტემების განვითარების პრობლემები; საქართველოს რეგიონული სტრუქტურების ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა ასპექტი; ქვეყნის ეკონომიკის თვითკმარობის დონის ამაღლებაზე ორიენტაციის გათვალისწინებით, ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის განვითარების საკითხები.

ნაშრომში ჯეროვანი ყურადღება ეთმობა ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის ისეთი მნიშველოვანი შემადგენლების დახასიათებას, როგორცაა ენერჯის უზრუნველყოფელი დარგები, ასევე სოფლის მეორეობისა და მისი მომიჯნავე დარგები, მათი ურთიერთშესამებული განვითარება.

ნაშრომში ინოვაციური ასპექტები ვლინდება წიგნის ყოველ თავში, სადაც თავების შინაარსთან კონტექსტით განიხილება ტექნოლოგიების განახლების, წარმოების ინსტიტუციური ორგანიზაციის სრულყოფის, სახელმწიფოსა და ბიზნესის კოორდინაციისა და სხვა შესაბამისი საკითხები. ასევე, საინტერესოაა გაშუქებული გლობალიზაციის გავლენის შესაძლებლობების ზოგადი ასპექტები, მიმართული ტექნოლოგიების განახლებაზე, პროდუქციის კონკურენტუნარიანობასა და ეკონომიკის ფუნქციანობის ამაღლებაზე და ა. შ.

სახელმწიფო და საბაზრო კოორდინაციის გაუმჯობესებისა და ეროვნული ეკონომიკის სტრუქტურული და ინოვაციური პარამეტრების სრულყოფის გზები ავტორების მიერ შემუშავებულია ეკონომიკური განვითარებისადმი თანამედროვე თეორიული მიდგომებისა და ზოგიერთი განვითარებული და წარმატებულად განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილების გამოკვლევის საფუძველზე. ნაშრომში სხვადასხვა პოზიციიდან მოცემულია გარდამავალ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკის განვითარების კრიტიკული შეფასება, სახელმწიფო და საბაზრო კოორდინაციის მექანიზმების ურთიერთმიმართების კრიტიკული ანალიზი. ამის საფუძველზე შემუშავებულია მიდგომები ამ მექანიზმების სრულყოფისათვის ეკონომიკური გან-

ვითარების რაოდენობრივი და თვისებრივი პარამეტრების გაუმჯობესების მიზნით.

წიგნის პირველ თავში – “ეკონომიკური განვითარების თეორიული ასპექტები” – განხილულია ეკონომიკური განვითარების სტრუქტურული ელემენტების, ანუ ფაქტორების (ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი; ფიზიკური კაპიტალი; მეცნიერება; ტექნოლოგიური ცოდნა; ადამიან-კაპიტალი; ინსტიტუციები; ეკოლოგიური ფაქტორი) თანამედროვე გაგება და მათი როლისა და ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენის ტრანსფორმაცია საერთაშორისო ფაქტორებსა და გლობალიზაციასთან კონტექსტით. გამოკვლეულია ამ ფაქტორების გამოვლენის თავისებურებანი ქვეყნებში - განვითარებული, განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკით და დადგენილია მათი შინაგანი სტრუქტურის სრულყოფისა და გამოყენების გაუმჯობესების მიმართულებები მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისა და ეკონომიკური ზრდის მიზნით.

მეორე თავში – “თანამედროვე პირობებში ეკონომიკური განვითარების შეფასების სისტემის სრულყოფის შესახებ”, თანამედროვე თეორიული მიდგომების შეფასებისა და განვითარებული ქვეყნების პრაქტიკული გამოცდილების განზოგადების საფუძველზე ჩამოყალიბებულია რეკომენდაციები ეკონომიკური განვითარების რაოდენობრივი და თვისებრივი შეფასების (ინდიკატორების, მაჩვენებლების) შესახებ, კერძოდ, ეკონომიკის სტრუქტურული განვითარების რაოდენობრივი და სტრუქტურული მაჩვენებლების შესახებ. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა იმ მაჩვენებელთა სისტემის სრულყოფას, რომლებიც განსაზღვრავს ქვეყანაში სიღარიბისა და კეთილდღეობის დონეს იმ მიზნით, რომ ასეთი სისტემები საკმარის საფუძველს გვაძლევდეს სტრუქტურულ-დარგობრივი და რეგიონული პოლიტიკის შემუშავებისათვის მოსახლეობის სხვადასხვა ფენის კეთილდღეობის დონის ამაღლებისა და სიღარიბის დონის შემცირების აუცილებლობის გათვალისწინებით. საინტერესოა ასევე წინადადებები ეკონომიკის დარგებში ფიზიკური და სოციალური ტექნოლოგიების დიფუზიის შეფასების სისტემის სრულყოფის შესახებ (გვ. 47-50). ამასთან, ჩვენი აზრით, საჭირო იყო ავტორებს ამ თავში უფრო სრულად და მკაფიოდ წარმოეჩინათ ფიზიკური და სოციალური ტექნოლოგიების განვითარების თვისებრივი მაჩვენებლები.

მესამე თავში – “ქვეყნის ეკონომიკის დარგობრივი, ტექნოლოგიური და ორგანიზაციული სტრუქტურების განვითარების საკითხები გლობალიზაციის პირობებში”, განხილულია

დარგობრივი, ტექნოლოგიური და სახელმწიფო და საბაზრო ორგანიზაციულ-ინსტიტუციური სტრუქტურების ფორმირების თეორიული-მეთოდოლოგიური და პრაქტიკული ასპექტები გლობალიზაციის ინტეგრაციული პროცესების პირობებში. სიღრმისეულადაა გამოკვლეული დარგების დაჯგუფების მიმართ თანამედროვე მიდგომები ტექნოლოგიების დონის შეფასების კრიტერიუმის, დარგების პრიორიტეტულობის კრიტერიუმების და ა.შ. მიხედვით. სისტემატიზებულია ტექნოლოგიების განვითარებისა და ეკონომიკის დარგებში მათი დიფუზიის პროცესები, დადგენილია ურთიერთკავშირები ტექნოლოგიური წყობის განვითარებასა და ეკონომიკური კოორდინაციის სისტემების (სახელმწიფო და საბაზრო) ტრანსფორმაციას შორის. ამის საფუძველზე დადგენილი და დასაბუთებულია სახელმწიფო რეგულირებისა და ბიზნესკოორდინაციის სრულყოფის გზები.

სარეცენზიო ნაშრომის მეოთხე თავში – “თანამედროვე ტექნოლოგიურ წყობაზე დაჩქარებული გადასვლა, როგორც სიღარიბის დაძლევის საშუალება,” აღნიშნულია, რომ ეკონომიკის პოსტსაბჭოური დაცემის შემდეგ შეიკვეცა წარმოება ბევრ საჭირო დარგში და საქმიანობის მრავალი სახეობა გამოუყენებელი დარჩა. გაიზარდა უმუშევრობის დონე. სტატისტიკური მონაცემების ანალიზის საფუძველზე ნაჩვენებია ის შიგასექტორული დისპროპორციები და ნაკლოვანებები, რაც ხელს უშლის სიღარიბის დონის არსებით შემცირებას. ავტორების მიერ გაანალიზებულია სხვადასხვა ქვეყანასა და საქმიანობის სხვადასხვა სექტორში მოთხოვნა დასაქმებულებზე და ნაჩვენებია, რომ ინოვაციური ეკონომიკის განვითარების პირობებში იზრდება მოთხოვნა როგორც რთული ტექნოლოგიების ექსპლუატაციის უნარისმქონე მომუშავეებზე, ასევე, ძირითადი წარმოების დამხმარე მომსახურების სფეროებში დასაქმებულებზე (გვ. 110). ამ თავის ბოლოს ავტორების მიერ დასახული და დასაბუთებულია ტექნოლოგიური წყობის მოდერნიზაციის გზები საქართველოში სიღარიბის დაძლევის პრობლემების გათვალისწინებით.

წიგნის შემდეგ სამ თავში ცალ-ცალკე განიხილება ეკონომიკის სამი ყველაზე მნიშვნელოვანი სექტორის (ინოვაციური, ენერგოეკოლოგიური და აგროსამრეწველო სექტორი) პრობლემები, რომელთა გამსწრებ განვითარებასა და საიმედო ფუნქციონირებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის მდგრადი და ეფექტიანი საერთო-ეკონომიკური განვითარების მიღწევისათვის.

მეხუთე თავში – “ნეონდუსტრიული განვითარება: ინოვაციური საქმიანობის კოორდინაცია და მისი განხორციელების ხერხები”, ნაჩვენებია ინოვაციური სისტემების განვითარების აუცილებლობა საერთო-ეკონომიკურ განვითარებასთან მჭიდრო ურთიერთკავშირით. ავტორების მიერ, განვითარებული და ახალი ინდუსტრიული ქვეყნების გამოცდილების საფუძველზე, სისტემატიზებულია ინოვაციური საქმიანობის თანამედროვე ფორმები და მისი სახელმწიფო და საბაზრო კოორდინაციის მეთოდები, რის საფუძველზეც დასახულია საქართველოს პირობებში ინოვაციური სისტემების სახელმწიფო რეგულირებისა და საბაზრო კოორდინაციის განვითარებისა და მისი რეგიონული და გლობალური ინტეგრაციის გზები წარმოების ფექტიანი რესტრუქტურისა და მიზნით.

მექვესე თავში – “ეკონომიკური განვითარების ენერგოეკოლოგიური პრობლემები და საქართველოში ენერგოეკოლოგიური ბაზრის ფორმირების მაკროეკონომიკური მექანიზმი”, საერთო-ეკონომიკურ განვითარებასთან ურთიერთკავშირით შესწავლილია პოსტკომუნისტური ქვეყნის ენერგოუზრუნველყოფის პრობლემები ეკონომიკური ფაქტორების გათვალისწინებით. დასაბუთებულია ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი დეტერმინანტის - ენერგოეკოლოგიური ფაქტორის მნიშვნელობა. მის საფუძველზე მოცემული და დასაბუთებულია ქვეყანაში ენერგოეკოლოგიური ბაზრის შემდგომი ფორმირებისა და განვითარების ძირითადი მიმართულებები: ენერგოწარმოებასა და ენერგომომხმარებაში პროგრესული სტრუქტურული ცვლილებების განხორციელება, ენერჯის განახლებადი წყაროების (მათ შორის არატრადიციულების) გამოყენების დონის გაზრდა, ბუნებრივ გარემოზე ენერგოზემოქმედების რეგულირების გაუმჯობესება, ექსპორტის და ენერგოტრანზიტის სტიმულირება, ენერგოეკოლოგიური კომპლექსის ჩართვა მსოფლიო ენერგეტიკულ ბაზარში.

მეშვიდე თავში – “მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის მომიჯნავე დარგების შეთანხმებული განვითარების აუცილებლობა”, მკაფიოდაა ნაჩვენები, რომ ეკონომიკის გადარსება თვისებრივად ახალ მდგომარეობაში, დიდადაა დამოკიდებული სოფლის მეურნეობის მდგრად განვითარებაზე. განიხილება ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოებისა და მსუბუქი მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის მომიჯნავე დარგების კოორდინირებული განვითარების პრობლემები.

მერვე თავში – “საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური განვითარების ტემპების დაჩქარების გზები”, სტრუქტურ-

რული და სისტემური მიდგომების გამოყენების საფუძველზე, გაანალიზებულია რეგიონული განვითარების კოორდინაციის თანამედროვე მდგომარეობა, დასაბუთებულია რეგიონული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის სრულყოფის გზები. ავტორების აზრით, ამ მიმართებით პირველ რიგში უნდა დაისახოს რეგიონების ჭრილით, ბიზნესის, წარმების დივერსიფიკაციის და რეგიონული მიზიდულობის ცენტრების განვითარების გზები. თანამედროვე მოთხოვნების შუქზე, რაც აისახა ქვეყნის მთავრობის თანამედროვე მიზანდასახულებებში) გამოვლენილია ტერიტორიული მართვის ვერტიკალური და ფუნქციური დეცენტრალიზაციის მიზნები, ასევე დასახული და დასაბუთებულია ასეთი დეცენტრალიზაციის შემდგომი გადრმაგების გზები.

მეცხრე თავში – “გლობალიზაციის პროცესის როლი მეურნეობის განახლებაში ქვეყანაში გარდამავალი ეკონომიკით”, გაანალიზებულია პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში გლობალიზაციის გავლენა ტექნოლოგიების განახლების, პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ზრდისა და ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე. ჩვენი აზრით, განსაკუთრებით საინტერესოა ამ თავის უკანასკნელი პარაგრაფი, სადაც განიხილება ცნებების “გლობალიზაცია”, “ნეონდუსტრიული განვითარება” და “ინოვაციური ეკონომიკა” თანაფარდობა და ურთიერთკავშირი.

მეათე თავში – “მიზანშეწონილი ინვესტიციური აქტიურობის გაძლიერების პრობლემები საქართველოში”, გაანალიზებულია ქვეყანაში არასაკმარისი მიზანშეწონილი ინვესტიციური აქტიურობის მიზეზები, რომელთა შორისაა: საწყისი ტექნოლოგიური ბაზის ჩამორჩენილობა; გეოეკონომიკური მდგომარეობის უპირატესობების არასაკმარისი დონით გამოყენება; გრძელვადიანი დაკრედიტებისათვის საფინანსო რესურსების ნაკლებობა; ამ ეტაპზე მატერიალური წარმოების პრიორიტეტულ დარგებში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის სირთულეები.

მეთერთმეტე თავში – “საქართველოს დარგობრივი სტრუქტურის ნაკლოვანებები და მისი გაუმჯობესების გზები”, მოცემულია საქართველოს ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის კომპლექსური ანალიზი, რისი შედეგების გათვალისწინებით ავტორებმა დასახეს და დაასაბუთეს ცალკეული პრიორიტეტული დარგების მიზანშეწონილი განვითარების გზები ახლო მომავალში ქვეყანაში მაღალი ”სტრუქტურული ეფექტის” მისაღწევად. ამავე თავში ნაჩვენებია საქართველოში ამჟამად შექმნილი კერძო “თანაინვესტირების ფონდის” შეს-

აძლებლობები და განხილულია სახელმწიფო საფინანსო-საინვესტიციო ინსტიტუტის (ფონდის ან საინვესტიციო ბანკის სახით) შექმნის საკითხები, რომელმაც უნდა შეიტანოს თავისი წვლილი საქართველოში მიზანშეწონილი ინვესტიციური აქტივობის გაზრდაში.

მთლიანობაში, წიგნში მაღალ მეცნიერულ დონეზეა გაშუქებული და არგუმენტირებული ქვეყანაში თანამედროვე დარგობრივ-სტრუქტურული და ინოვაციური პრობლემების გადაწყვეტის მნიშვნელოვანი პრობლემები. ამ გამოკვლევის შედეგების გაცნობა, ჩვენი აზრით, დაეხმარება მეწარმეებს ბიზნესსტრუქტურების გაუმჯობესებასა და ინვესტიციების განსახორციელებლად პერსპექტიული მიმართულების არჩევაში, სახელმწიფო სტრუქტურებს კი - ეკონომიკური საქმიანობის კოორდინაციის სისტემების (სტრატეგიებისა და მექანიზმების) სრულყოფაში.

ბივი ბელანაშვილი

**ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი**

ჟურნალში – “ეკონომიკა და ბიზნესი”, სამეცნიერო სტატიის წარმოდგენისა და გამოქვეყნების ახალი სტანდარტები:

1. ჟურნალში ქართულ, ინგლისურ, გერმანულ და რუსულ ენებზე ქვეყნდება სტატიები ეკონომიკური თეორიისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის, ეკონომიკური პოლიტიკის, ეკონომიკისა და ბიზნესის აქტუალურ საკითხებზე, ასევე, რეცენზიები ბოლო პერიოდში გამოქვეყნებულ მონოგრაფიებსა და სახელმძღვანელოებზე;

2. სტატია უნდა იყოს აქტუალური, დამოუკიდებლად შესრულებული, ორიგინალური, ადრე გამოუქვეყნებელი და სხვა გამოცემებში არწარდგენილი; სტატიაში სხვისი გამოქვეყნებული ტექსტების მითითების გარეშე გამოყენება (პლაგიატი) დაუშვებელია;

3. ყველა სტატია, ძირითად ტექსტთან ერთად, აუცილებლად უნდა შეიცავდეს შესავალ და დასკვნით ნაწილებს.

შესავალში, მეტ-ნაკლები ზომით, წარმონიშნული უნდა იყოს: (ა) საკვლევი პრობლემის შესწავლის დონე და აქტუალურობა, (ბ) კვლევის მიზნები და ამოცანები, (გ) კვლევის ორიგინალურობა - ავტორის წვლილი მოცემული პრობლემის კვლევაში, (დ) სტატია უნდა იყოს მეთოდოლოგიურად სწორად აგებული, ანუ უნდა ჩანდეს კვლევის თანამედროვე მეთოდების გამოყენება. რაც შეეხება ამა თუ იმ მეთოდის გამოყენებას, მასზე მინიშნება მხოლოდ მაშინაა მიზანშეწონილი, თუ სტატია ამ მხრივ რაიმე სიახლეს შეიცავს და წარმოადგენს საინტერესოს მოცემული კვლევის თვალსაზრისით.

ძირითად ტექსტში, განსახილველ საკითხთა შესაბამისად, უნდა გამოიკვეთოს რამდენიმე ქვეთავი.

დასკვნით ნაწილში მკაფიოდ უნდა იყოს ჩამოყალიბებული კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები, ადეკვატური რეკომენდაციები, რაშიც უპირატესობა ეძლევა არსებული დოკუმენტების უარყოფელ ავტორისეულ მტკიცებულებებს, ან კიდევ – მის სრულყოფა-განვითარებას; ასევე, სასურველია კვლევის შემდგომი შესაძლო გადრმავეების მიმართულებებისა და პერსპექტივების გამოკვეთა;

4. სტატიას თან უნდა ახლდეს სწორად შერჩეული საკვანძო სიტყვები (Keywords);

5. ანოტაცია უნდა იყოს ინფორმაციატევადი, სტატიის ძირითადი შინაარსის ამსახველი, აღწერდეს კვლევის მიზანს, აჯამებდეს კვლევის ძირითად შედეგებს და წარმოაჩენდეს მის თეორიულ და პრაქტიკულ მნიშვნელობას; უნდა იყოს სტრუქტურირებული, ე.ი. მისდევდეს სტატიის აგების ლოგიკას. ანოტაციაში კატეგორიულად უნდა ავიცილოთ თავიდან ზოგადი, არაფრისმთქმელი სიტყვები, რაც მხოლოდ ზრდის ტექსტის მოცულობას, მაგრამ ხელს არ უწყობს სტატიის შინაარსის გახსნას. მოკლედ, ანოტაცია უნდა იყოს არსებითად ორიგინალური;

6. სტატია წარმოდგენილი უნდა იყოს A4 ფორმატით. სტატიის მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალისა და რეფერატების ჩათვლით, არ უნდა აღემატებოდეს კომპიუტერზე 1,5 ინტერვალით და 12 შრიფტით ნაბეჭდ ერთ საავტორო თაბასს (40 ათასი ნიშანი) ან 20 კომპიუტერულ გვერდს;

7. ქართულ ენაზე დაწერილ სტატიას უნდა ახლდეს ანოტაცია (ავტორისეული რეზიუმე) 600 ნიშნამდე ქართულ და ინგლისურ ენებზე, ასევე სათაური ინგლისურ და რუსულ ენებზე. უცხო ენაზე დაწერილ სტატიას თან უნდა ახლდეს ძირითადი შინაარსი 2 გვერდზე ქართულ ენაზე და ანოტაცია იმავე უცხო ენაზე. სტატია, რომელიც რეცენზენტთა და სარედაქციო კოლეგიის დასკვნით აკმაყოფილებს საერთაშორისო სტანდარტებს, დაიბეჭდება

ქართულ და ინგლისურ ენებზე. ამასთან, სარედაქციო კოლეგიის მიერ ასევე მნიშვნელოვნად მიზნულ სტატიას თან უნდა დაერთოს გაშლილი რეზიუმე (2 გვერდზე) ქართულ და ინგლისურ ენებზე. ეს უკანასკნელი დაიბეჭდება სტატიასთან ერთად (ავტორის თანხმობით);

8. რედაქციაში სტატიის წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ვებგვერდზე, ელვერსიასთან ერთად (MS word, ქართული სტატია შრიფტით AcadNusx, ხოლო უცხოურ ენაზე ტექსტი - Times New Roman);

9. სტატიის სათაურის ქვემოთ (მარჯვენა მხარეს) უნდა მიეთითოს ავტორის (ავტორების) სრული სახელი, გვარი, აკად. ხარისხი, თანამდებობა, ტელეფონი, ელფოსტა;

10. სტატიაში უნდა ჩანდეს საკვლევე პრობლემასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ლიტერატურის გამოყენება. ლიტერატურის დასახელება უნდა განთავსდეს სტატიის ბოლოს ერთიანი სიის სახით: ა) წიგნის დასახელება შემდეგი თანმიმდევრობით - ავტორის (ავტორების) გვარი და ინიციალები, წიგნის დასახელება, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი, გვერდების რაოდენობა; ბ) საჟურნალო სტატიისათვის - ავტორის (ავტორების) გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ჟურნალის დასახელება, წელი, ჟურნალის ნომერი(სტატიის გვერდების მითითებით).

ლიტერატურის სია უნდა შედგეს მხოლოდ ტექსტში მითითებული წყაროებისაგან - მათი დასახელების რიგითობის მიხედვით. ამა თუ იმ ავტორის ნაშრომიდან ციტირებისას, მას უნდა მიეთითოს წყარო შესაბამისი გვერდის აღნიშვნით შემდეგი სახით [5,გვ.41], სადაც პირველი ციფრი შეესაბამება ციტირებული წყაროს რიგით ნომერს გამოყენებული ლიტერატურის სიაში, ხოლო მეორე - იმ გვერდს, საიდანაც მოყვანილია ციტატა. ლიტერატურის სიაში ყოველი წიგნის (ჟურნალის) ბიბლიოგრაფიული აღწერა უნდა შეესაბამებოდეს მის სატიტულო ფურცელს. არაინგლისურ ლიტერატურას თან უნდა ახლდეს მისი ზუსტი ინგლისური თარგმანი (კვადრატულ ფრჩხილებში ჩასმული);

11. ძირითადად ტექსტში ცხრილები, გრაფიკები და სქემები უნდა განთავსდეს მათი მითითების ადგილზე, თუ იქ ადგილი არასაკმარისია, შეიძლება მომდევნო გვერდზე. ცხრილებს, გრაფიკებს და სქემებს უნდა ჰქონდეს დასახელება და ნუმერაცია.

12. მაგისტრანტს (მაგისტრს) მოეთხოვება თავისი, დამოუკიდებლად შესრულებული სამეცნიერო სტატია წარმოადგინოს მეცნიერ - ხელმძღვანელის დასკვნისა და შესაბამისი კათედრის რეკომენდაციასთან ერთად - ოქმიდან ამონაწერის სახით;

13. სტატიას, რომელიც არ უპასუხებს ზემოთ ჩამოთვლილ მოთხოვნებს, რედაქცია არ მიიღებს;

14. ჟურნალში გამოქვეყნებული სტატიების რეცენზირება, საერთაშორისო პრაქტიკიდან გამომდინარე, ანონიმურია. შეფასება ხდება რეიტინგული სისტემით (ტექსტს თან ახლავს). ამასთან, შემოსული სტატიები რედაქციული დამუშავების შემდეგ იგზავნება რეცენზენტებთან. ამ პროცესების გავლის შემდეგ, სტატია გადაეცემა სარედაქციო კოლეგიის წევრს მისი შეფასებისათვის. საბოლოო გადაწყვეტილებას ამა თუ იმ სტატიის ჟურნალში პუბლიკაციის შესახებ ერთობლივად იღებს სარედაქციო კოლეგიის სხდომა;

15. ჟურნალში სტატიის გამოქვეყნება უფასოა ივ. ჯავახიშვილის თსუ-ის პროფესორ-მასწავლებელთა, დოქტორანტებისა, მაგისტრანტებისა და ყველა თანამშრომლისათვის, ხოლო სხვა (გარე) ავტორები იხდიან საფასურს - ერთ გვერდზე 5 (ხუთ) ლარს, რაც მათ მიერ ჩაირიცხება თსუ-ის ეკონომიკური შემოსავლების ანგარიშში.

**რეცენზენტთა მიერ სამეცნიერო სტატიების შეფასების
კრიტერიუმები
(რეცენზირება ანონიმურია)**

შეფასება	საუკეთესო (5)	კარგი (4)	დამაკმაყოფილებელი (3)	არადამაკმაყოფილებელი (2)
პრობლემის შესწავლის დონე და აქტუალობა				
კვლევის მიზნები და ამოცანები				
კვლევის ორიგინალურობა (ავტორის წვლილი მოცემული პრობლემის კვლევაში)				
მეთოდოლოგიურად სწორად არის თუ არა აგებული სტატია				
კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები				
კვლევის შემდგომი გადრმავეების შესაძლო მიმართულებები და პერსპექტივები				

რეცენზენტის დასკვნა:

1. სტატია აკმაყოფილებს მოთხოვნებს და შეიძლება დაიბეჭდოს
2. სტატია საჭიროებს გარკვეულ ჩასწორებებს
3. სტატია საჭიროებს ძირეულ გადამუშავებას
4. სხვა სასურველობები

ISSN 1987-5789

დაიბეჭდა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაზაზე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა -
მანანა ჯიხვიშვილი

საკონტაქტო ტელეფონები:
2 30 36 68
599 10 38 16; 599 24 77 47.
e-Mail: ebf.journal@tsu.ge
lia_lugela@mail.ru